

BK_L
T10

g

L. J. Rückert.
№ 23

1043

29

80

TATIANI

ORATIO AD GRAECOS.

AD OPTIMOS LIBROS MSS.

PARTIM DENUO COLLATOS RECENSUIT

SCHOLIIS PARISINIS NUNC PRIMUM INTEGRIS ORNAVIT

PROLEGOMENIS ADNOTATIONE VERSIONE INSTRUXIT

INDICES ADIECIT

IOANN. CAROL. THEOD. OTTO

PHILOSOPHIAE ET THEOLOGIAE DOCTOR

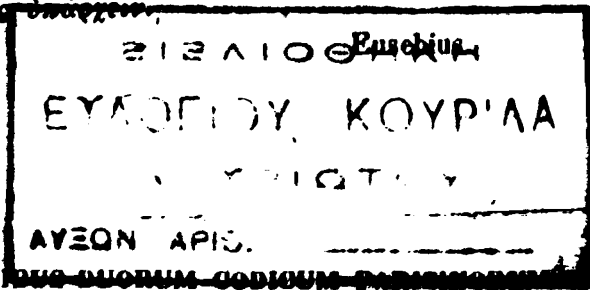
THEOLOGIAE IN ACADEMIA IENENSI PROFESSOR P. E. SOCIETATIS

LATINAE IENENSIS SOCIETATIS HISTOR. THEOLOGICAE LIPSIENSIS

SOCIETATIS HAGANAE PRO VINDICANDA RELIGIONE CHRISTIANA

SODALIS.

*Μάλιστα παρὰ πολλοῖς μνημονεύεται διαβόητος
αὐτοῦ λόγος ὁ πρὸς Ἕλληνας, ὃς δὴ καὶ δο-
κεῖ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ κάλλιστός τε καὶ
ὠφελιμώτατος εἶναι.*

CUM SPECIMINIBUS DUORUM CODICUM PARISIENSIS

IENAE

PROSTAT APUD FRIDER. MAUKE.

MDCCCLI.

VIRIS

EXCELLENTISSIMIS ILLUSTRISSIMIS

CHRIST. GUIL. SCHWEITZER

**SERENISSIMI MAGNI DUCIS SAXONIAE VMARIENSIS
VERE INTIMO CONSILIARIO ET IN CIVITATE ADMINI-
STRANDA MINISTRO**

**ORDINUM MAGNIDUCALIS SAXONICI FALCONIS ALBI REGII SAXONICI VIR-
TUTIS CIVICAE ELECTORALIS HASSIACI LEONIS AUBEI DUCALIS SAXO-
ERNESTINI REGII LEONIS BELGICI SUMMIS INSIGNIBUS CONDECORATO
ORDINUM REGII BORUSSICI AQUILAE RUBRAE CLASSIS PRIMAE IMPERIA-
LIUM RUSSICORUM S. ANNAE CLASSIS PRIMAE ET S. VLADIMIRI EQUITI
etc. etc.**

ATQUE

CAROLO BENEDICTO HASE

**INSTITUTI FRANCIAE SOCIO PARISIIS SCHOLAE LIN-
GUARUM QUAE VIGENT ORIENTALIUM PRAESIDI IN
PARTE BIBLIOTHECAE NATIONALIS CODICES MANU-
SCRIPTOS COMPLECTENTE CONSERVATORI**

**ORDINIS FRANCICI LEGIONIS HONORIS PRAEFECTO ORDINUM IMPERIALIS
RUSSICI S. VLADIMIRI REGIONUM BORUSSICORUM MERITI IN LITEBAS
ARTESQUE ET AQUILAE RUBRAE REGII GRAECI SALVATORIS REGII SAXO-
NICI VIRTUTIS CIVICAE EQUITI
etc. etc.**

1887

INSTITUTIONE HUIUS UNIVERSITATIS

GRATUM TESTIFICATURUS ANIMUM

HAEC STUDIA

IN EDENDO TATIANO POSITA

VULT SACRA ESSE

CAROLUS OTTO.

PRAEFATIO.

Quum diu sit ex quo S. Iustini Philosophi et Martyris operum quae feruntur omnium editionem anno 1842 inceptam absolverim: quae quidem viris in hoc studiorum genere excellentissimis — non in Germania solum, sed et in Anglia, Francia, Russia, aliis terris — probata est atque iterum (Corp. Apologg. christt. saec. sec. Voll. I — V) annis 1847 — 50 in lucem prodiit: Tatiani Assyrii apologiam pro causa christiana mihi licuit eodem tenore nunc demum edere. Nam et munus quo fungor academicum mea tempora occupavit, et ipse Tatianus moram interposuit; is scilicet, omnium longe difficillimus graecorum apologetarum, maxima obiecit impedimenta. Quam obscurum sit orationis genus quo utitur dici vix potest: quocirca fuere qui eum scite Heraclitum redivivum appellarent vel Tertullianum assyrium.

Caeteris apologetis, pariter graecis atque latinis, licet sit minime inferior: tamen post Worthum et Maranum, abhinc annos centum et quod excurrit, haud reperit qui opus ipsius apologeticum et emendaret et explicaret; nemo voluit negotium aggredi perquam difficile. Quodsi mea nunc opera qualiscunque quum

critica tum exegetica, quam in novam hanc editionem contuli, Deo iuvante effecerit ut rectius legatur Tatianus meliusque intelligatur, fructum me percepisse existimabo.

Depeculatus est quidam Anglus editor meam operum Iustini genuinorum editionem: valde opto ut istiusmodi facinus in Tatianum meum ne committat.

Dabam Ienae die Ascensionis Domini

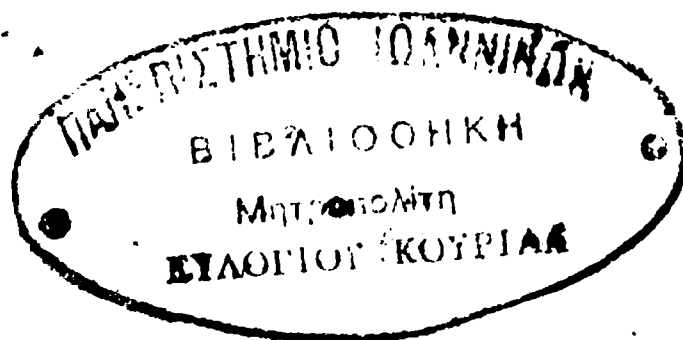
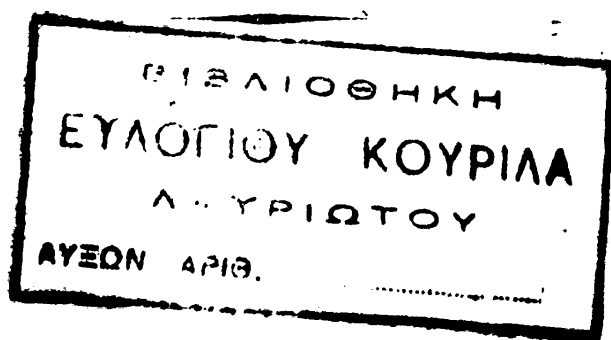
a. MDCCCLI.

PROLEGOMENA
IN
ORATIONEM TATIANI AD GRAECOS.

- I. CONSILIUM HUIUS EDITIONIS.
- II. RECENSUS LIBRORUM MANUSCRIPTORUM.
- III. RECENSUS LIBRORUM IMPRESSORUM.
- IV. RECENSUS TRANSLATIONUM.
- V. DE TATIANEA DICTIONE.
- VI. ARGUMENTUM ORATIONIS.

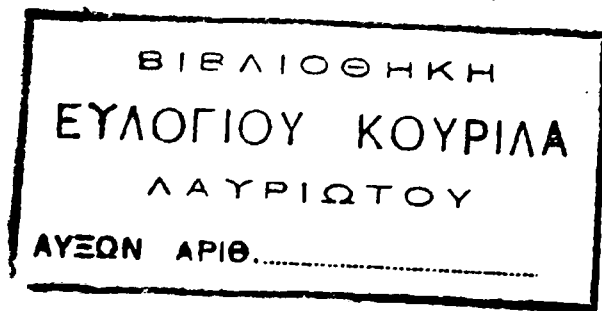
PHOTODUPLICATION

THE PUBLIC LIBRARY

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
130 St. George Street
Toronto, Ontario M5S 1A5
Canada
Tel: (416) 978-2000
Fax: (416) 978-2001
www.library.utoronto.ca

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ
ΙΤΥΣ

I. De huius editionis ratione.

Textus Orationis Tatiani Assyrii πρὸς Ἕλληνας a me petitus est ex antiquissimo optimae notae codice Parisino n. 174, graeca manu exarato ac meae editionis gratia rursus perlustrato. Minime vero caeteros neglexi codices inferiori aetate scriptos aut parvi aestimavi; plerumque enim unus eorum alterve testimonio suo auctoritatem Parisini primo loco positi magnopere auxit: interdum, fere quaterdecies, emendatiora suppeditarunt. Etiam fragmenta, quae Eusebius ex hac Oratione suae Praeparationi evangelicae inseruit, critica attulerunt subsidia: quibus passim, fere sedecies, a cunctis codicibus illis discessi. Non autem licet scriptorem coniecturis tentare nisi ubi summa corruptelae sit evidentia: ac tum demum, fere tricies, certam quamdam coniecturam sive ab aliis propositam sive a me ipso excogitatam absurdae omnium codicum lectioni praetuli; iustam enim audaciam equidem non reprehendo, sed temeritatem censeo coercendam. Sic igitur factum est ut in constituenda textus recensione Parisinum vetustate et auctoritate praevalentem, auxilio aliorum codicum aequae ac fragmentorum Eusebianorum et coniecturarum adiutus, tantummodo sexaginta circiter locis derelinquerem, idque saepenumero propter

errores eius apprime minutos. — Interpunctionem ad maiorem quam in editis comparet simplicitatem revocavi. Capita orationis eadem (1 — 42) agnovi quae in exemplari Maraniano exstant; margini autem apposui non modo numeros paginarum (141 — 174) et notas literarum (B. C. D) editionis Morellianae anno 1636 vulgatae, quacum usitatissima Coloniensis ex asse convenit, sed paragraphorum etiam numeros (1 — 64) in editionibus Gesneriana et Worthiana indicatos. — Fragmenta Tatiana Maranus tantum pauca publicavit: equidem omnia quae notuere in unum collegi ac digessi.

Adnotatio est critica et exegetica, quemadmodum in mea Iustini editione. Criticae ea ratio est ut et codicum manu exaratorum dissensionem et virorum doctorum measque coniecturas accurate indicet: unde quasi historia *κρίσεως* Tatianae clare perspicitur. In exegetica autem eam viam ingressus sum ut quicquid (aliquo modo dignum memoratu) ex editorum animadversionibus aliorumque scriptis *) hauriri posset studiose colligerem et cum novis meis notis ad interpretationem pertinentibus proponerem. Tatianus unus omnium Apologetarum graecorum difficillimus censetur: non ignota est sermonis quo utitur obscuritas. Equidem magnam me ab eruditis viris gratiam initurum esse cognovi, si difficultates, quibus interpretes excruciantur, expedire et sententias occultas in lu-

---

*) De Tatiano inter recentiores perquam erudite commentatus est Herm. Adalb. Daniel: *Tatianus der Apologet.* Hal. 1837. 8°. Eius vestigia persequitur Mich. Ledermann: *Examen des hérésies de Tatien.* Argentor. 1845. 4°.

Specimen Codicis Parisini 174.

ἡ παρ αὐτῶν προφητῶν μορ. τὸ δὲ ἀποδοτεῖ ἕως ἡμερῶν διδασκόμενον

τὴν τῆς ἡμετέρας :

τὰ τῆς αἰῶνος πρὸς ἑλληνας :

μη πανυφίμεχαρ δὲ ἀπὸ ἀποδοτεῖ πρὸς τοῦσ' ἡμετέρας ἡμετέρας
δὲ ἕλληνας. μη ἵφθομήσῃ τὸ τὸ ἐν τῷ δόγματι τοῖσ' ἡμετέρας
πᾶσι τῆς δόξης παρ ἡμετέρας. τὸ σύστασθαι οὐκ ἀποδοτεῖ ἡμετέρας
κτῆσασθαι τὸ μὴ ὁμοῦ μὲν οἱ δόκιμοῦσ' ἡμετέρας. τὸ δὲ ἰόν ἐίρωσ' ἡμετέρας
ῥημῶν τῆς κη. κἀρ ὡς τὸ δὲ αὐτῶν ἀποδοτεῖ πρὸς ἡμᾶς. πᾶσι τῶσ' ἡμετέρας

ὁ πούδ' ἐν τῷ
πᾶσι τῶσ' ἡμετέρας
ἕλληνας
τῶσ' ἡμετέρας
κὸν ἀπὸδοτεῖ
ἡμετέρας

cem proferre studuissem. Itaque id egi ut accurato commentario opus instruerem atque in iusto brevitatis studio nihil praetermitterem quod ad rem faceret. — Scholia praestantissimi codicis Parisini supra memorati, haud indigna omnino quae prodeant, nunc primum integra edidi.

Versio est Maraniana, permultis locis a me emendata; saepissime effeci ut nova fere compareret.

Indices verborum aut posteræ aetati aut Tatiano propriorum formularumque loquendi notatu dignarum, rerum memorabilium auctorumque memoratorum, locorum citatorum confeci quam diligentissime poterat fieri.

Denique, ut etiam hoc addam, ubi meas ad Iustini Phil. et Mart. Opera notas laudavi, usus sum editione altera.

II. De codicibus manuscriptis.

Reperiuntur hodie, quod sciam, sex Orationis Tatiani codices manu exarati: tres in Italia, duo in Francia, unus in Anglia; accedit septimus, qui ex oculis evanuit.

I. *Codex Parisinus CLXXIV* *), olim 1358 tum 2919, Parisiis in Bibliotheca Francogallorum Nationali asservatus, membranaceus formae quadratae, Fonteblandensis, foliorum 190, loco undecimo viginti folia complente (fol. 112, a — 132, a) Orationem Tatiani praebet. Titulus praefigitur: *Τατιανοῦ πρὸς*

*) Harles in Fabricii Biblioth. gr. Vol. VII. p. 89 et Daniel Tattian. d. Apol. p. 78 hunc codicem perperam numero CLXXXI insigniunt.

Ἑλληνας. Is codex, quem in Opp. Iustin. Tom. II (= Corp. Apologg. Vol. III) Prolegg. p. XI sqq. descripsi, a Wortho (Praef. ad lect.) in saeculo undecimo reponitur; sed rectius a Montefalconio (Palaeogr. gr., Paris. 1708. Fol., p. 277 sq.) adiudicatur saeculo decimo. Est graecâ manu exaratus, et ut antiquitate sic praestantiâ eminet. In margine passim primâ manu (graece) et raro italâ ineuntis fere saeculi XVI (latine) suppeditat scholia grammatico-dogmatica. Variantes huius codicis lectiones protulit perpauca Ducaeus, cui „ms. reg.“ dicitur; fere omnes autem primus Worthus repraesentavit, qui nonnulla quoque eius scholia luce donavit. Appellavit „Gall. 1“ et Maranus „Reg. 1.“ Equidem lectiones, quae editori Anglicano pariter atque Benedictino latuerunt, una cum caeteris scholiis, quae nunc primum prodeunt, acceptas refero humanitati Caroli Benedicti Hase, illustrissimi librorum mstorum illius bibliothecae conservatoris; is quippe egregium venerandae antiquitatis codicem, rogante me, denuo inspexit et quae ipse accuratissime enotavit edenda mihi concessit. — Vocavi eum „Par. 1.“

II. *Codex Mutinensis*, custoditus Mutinae in Bibliotheca Ducali, membranaceus decimi saeculi, sexto loco Orationem Tatiani suppeditat πρὸς Ἑλληνας. Cf. Opp. Iustin. l. c. p. XXIX. — In magna rerum perturbatione, quae proximo tempore Italiam obtinebat, non licuit variantes huius codicis lectiones arcescere; maxime autem, si coniecturae locus dandus, cum Par. 1 convenire videtur.

III. *Codex Venetus CCCXLIII*, Venetiis in Bibliotheca S. Marci conditus, membranaceus saeculi duodecimi, Orationem Tatiani complectitur. Refert Iac. Morellus (Biblioth. msta gr. et lat. Tom. I, Bassani 1802. 4°, p. 223) de eo sic: „Tatiani Oratio ad Graecos anno 1546 Tiguri primum edita est iuxta exemplar, quod Io. Frisius ab Arn. Arlenio Venetiis acceperat: non illud tamen ex codice hoc fuerat expressum; qui ad Etonensem, de Bononiensi Canonorum S. Salvatoris sumptum et a W. Worth in editione Oxoniensi adhibitum, praesertim accedit.“ — Is codex Venetus, nisi egregie fallor, fons fuit primarius, unde Valerianus (in monasterio S. Antonii Venetiis) hausit: de cuius apographis iam agendum est.

IV. *Codex Bononiensis*, Bononiae in Bibliotheca Coenobii Canonorum Regularium S. Salvatoris in vigesimo secundo pluteo repositus et a Valeriano filio Albinii Canonico Regulari S. Salvatoris anno 1533 scriptus duobus tomis, exhibet 1°. Eusebii Demonstrationem evangelicam, initio mutilam, 2°. Tatiani Orationem ad Graecos, viginti foliis comprehensam. Quod quidem praeter Possevinum in Apparatu sacro (Colon. 1608. Fol.) Tom. II. p. 449 Montefalconius in Diario italico (Par. 1702. 4°) p. 408 testatus est. — Ex hoc codice transcriptus est:

V. *Codex Aetonensis MDCCCLXXXVI*, in Bibliotheca Collegii Aetonensis sub arce Windesoria servatus: Τατιανοῦ πρὸς Ἕλληνας. ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπιτηδεύματων οἷς Ἕλληνες καλλωπίζονται ἑλληνικὸν ἀλλὰ ἐκ βαρβάρων τὴν εὐρεσίαν ἐσχηκός. Cf. Catalog. librorum

mstorum Angliae et Hiberniae Tom. II (Oxon. 1697. Fol.) p. 48. Cum excusis accurate collatus est a Wortho in aedibus Henrici Godolphin, Collegii Aetoniae tunc Praesidis. „Est autem codex iste“, ut ille editor in Praef. ad lect. ait, „apographum [in fol.] transcriptum anno 1534 a Valeriano nescio quo Foro-Liviensi ex exemplari quodam in Bibliotheca Coenobii S. Salvatoris, illo ipso, ni fallor, Bononiae cuius meminit Possevinus in Apparatu sacro.“ — A Marano „Anglicanus“ in notis vocatus est; sed a me ut a Wortho „Aet.“

VI. *Codex Parisinus MMCCCLXXVI*, olim numeris 418. 446. 2167 notatus, in Bibliotheca Francogallorum Nationali asservatus, chartaceus, Fonteblandensis, quarto loco viginti foliorum (fol. 149, a — 169, b) Orationem Tatiani habet. Titulus literis rubris praefigitur: *Τατιανοῦ πρὸς Ἕλληνας. ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπιτηδεύματων οἷς Ἕλληνες καλλωπίζονται ἑλληνικὸν ἀλλὰ ἐκ βαρβάρων τὴν εἴρησιν ἐσχηκός.* Ultima syllaba —ός atramento in —ε mutata est, ut *ἔσχηκε* (debebat esse *ἔσχηκεν*) legeretur. Continentur praeterea (vid. Catalog. Bibliothecae Regiae P. II, ex typogr. regia 1740. Fol., p. 491) hoc codice: 1°. Asclepii, philosophi Tralliani, scholia in libros Nicomachi Arithmetices elementorum (fol. 1, a — 56, a). 2°. Nicomachi Geraseni Arithmetices elementorum libri duo (fol. 57, a — 101, b). 3°. Cleomedis De contemplatione orbium coelestium libri duo (fol. 103, a — 148, b). 5°. Gregorii commentatio De anima ad Tatianum (fol. 170, a — 172, b): *Γρηγορίου περὶ ψυχῆς πρὸς Τατιανόν.* Hunc Gregorii (Thaumaturgi)

Specimen Codicis Parisini 2376.

ταπεινὸν πρὸς ἄλληννας. ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἐπιτόμιον σου ματ
οἱς ἄλληννας καλῶπιζοῦν ἄλληννας ἄλλα ἐκ βλεβ δὲ τὸ εἶπε ἄλληννας.

Κὴ πεσὺς φιλίφιδεως δὲ ἀκίλεως πρὸς τοὺς βλεβ δὲ
οὐκ ἀνδρὺς ἄλληννας. μή δὲ φδομησθε τοῖς τοῦ ἐν δὲ
ἴν. ποῖοντ ἐπὶ τῆ δὲ εὐμαρταδὺ μὲν τὸ ὑσασθὶν οὐκ ἀπόρων
βλεβ δὲ ἀνωνησθαι. δὲ λήστων μὲν γὰρ οἱ δὲ δὲ ἄλληννας
δὲ ἄλληννας ἐκ τῶν ματίν. ἀλλὲν δὲ ἀλληννας πρὸς τῶν. πλὴν -
οὐδὲ οὐκ ἐν φελγας. καὶ τὸ ἀλληννας οἱ πρὸς τῶν οὐκ ἀλληννας.

libellum, septem tantum capitulis comprehensum, *Nourrius* in Apparatu ad Bibliothecam Maximam vett. Patrum etc. P. I (Paris. 1703. Fol.) p. 529 ineditum putavit; sed vide sis *Thom. Ittigii* Historiae eccles. sec. saec. selectt. capp. (Lips. 1711. 4°) p. 19 sq. et *Io. Alb. Fabricii* Biblioth. graec., cur. Harles., Vol. VII (Hamb. 1801. 4°) p. 257. 6°. *Georgii Gemisti Plethonis* De virtutibus liber (fol. 173, a — 179, a). 7°. Eiusdem Antirrheticus, adversus ea quae Scholarius pro Aristotele scripserat (fol. 179, b — 213, a). 8°. *Bessarionis* cardinalis Ad *Georgium Gemistum Plethonem* quaestiones quattuor (fol. 213, b — 215, b). 9°. *Georgii Gemisti Plethonis* Ad *Bessarionem* responsio duplex (fol. 215, b — 221, a). 10°. Eiusdem De iis in quibus *Aristoteles* diversum sentit a *Platone* (fol. 222, a — 236, b). 11°. Eiusdem *Zoroastreorum* et *Platonicorum* dogmatum summa (fol. 237, a — 239, b). Tum, post folium literis non impletum, 12°. Eiusdem *Thessaliae* chorographia (fol. 241, a — 249, b). 13°. Eiusdem e *Polybio* de Italiae figura excerptum (fol. 250, a — 251, b). In hoc codice tres librariorum manus saeculi decimi sexti conspiciuntur. *Nourrius* l. c. eiusque vestigiis *Montefalconius* l. c. p. 96 et *Daniel Tatianus d. Apol.* p. 78 eum memorant anno 1534 a *Bessarione* monacho in monasterio *S. Antonii Venetiis* exaratum esse. At *Car. Ben. Hase* in hoc codice, quem a me rogatus pervolutavit, refert se nomen illius monachi non reperisse; hanc tantummodo notam a scriba literis rubricatis praebere fol. 236, b: *Ὁ ἀδελφὸς βαλεριανὸς ἔγραψε ταύτην βίβλον, ἐν τῷ μονα-*
b

στηρίω τοῦ ἁγίου [sic, cum spir. leni] ἀντωνίου ἐνετίησι
 [= Venetiis] ἔτει τοῦ κυρίου ἡμῶν αφλθ. [= 1539]
 ψευδόμενος οὐδεὶς λανθάνει πολὺν χρόνον † Unde patet
 codicem a Valeriano Foroliviensi Canonico Albini
 filio in monasterio S. Antonii Venetiis scriptum esse, qui
 codicem quoque Eusebii Demonstrationis evangelicae Pa-
 risinum (Regium) n. 1901 (nunc 473) confecit, ubi teste
 Montefalconio l. c. p. 88 (coll. p. 108) ad cal-
 cem haec habentur: Ὁ βαλεριανὸς φωρολιβιὲς ὁ ἀλβίνου,
 κανονικὸς τῆς πολιτείας καλουμένης τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 [= Canonicus Capituli S. Salvatoris], ταύτην γε βιβλὸν
 ἐν τῷ τοῦ ἁγίου ἀντωνίου μοναστηρίῳ ἐνετίησιν [sic].
 ἔγραψε, ἔτει τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ αφμγ [= 1543]
 τετάρτη μηνὸς Σεπτεμβρίου ἰσταμένη. δόξα τῷ θεῷ ἡμῶν *).
 Idem igitur Valerianus et Demonstrationem Eusebii et
 Orationem Tatiani pluries descripsit; originem enim
 ab hoc librario ducunt codices Aetonensis et Bono-
 niensis (Dem. Eus.), quibus Frisianus haud dubie
 adnumerandus est. Linguam autem graecam parum
 cognitam habuit; nemo nimirum ortu Graecus ἐνετίησι
 (sine ν) scripsisset sed hiatum evitasset **). Scholia
 ad Tatiani Orationem calamo scriptorio exaratam non
 suppeditantur; tantummodo aliquot lectiones variae vel

*) Teste „Catalogue des Manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escurial, par E. Miller“ (Par. 1848. 4°) p. 292, etiam codex Scor. 343 a Valeriano scriptus est, qui haecce praebet fol. 112, a: Ἐγράφησαν καὶ ταῦτα τοῦ Εὐκλείδου Δεδομένα ἦτοι τῆς Θεῶνος ἐκδόσεως αφμβ' [= 1542] νοεμβρίου πρώτῃ διὰ χειρὸς μου Οὐαλεριανοῦ Φωρολιβιέως ὁ [sic] Ἀλβίνου ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου μοναστηρίῳ μοναχοῦ.

***) C. B. Hase: „Oft habe ich von den Bauern in Attika und Kleinasien sagen hören οἱ νῶμοι statt οἱ ὄμοι, aller Orthographie zum Trotz.“

potius emendationes medio fere saeculo decimo sexto ad marginem coniectae sunt manu alicuius Graeci occidentalis. — Hunc codicem neque siglo Worthiano „Gall. 2“ neque Maraniano „Reg. 2“ designavi, sed appellavi „Par. 2.“

VII. *Codex Frisianus*, qui *Orationem Tatiani* continet, a *Ioanne Frisio* anno 1545, quum in itinere italico ageret Venetiis, ex amici *Arnoldi Arlenii Peraxyli* liberalitate ad *Tigurinos* deportatus est. Is vero, si superest, ubi hodie asservetur equidem nescio *). Titulus: *Τατιανοῦ πρὸς ἑλληνας. ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπιτηδευμάτων οἷς Ἕλληνας καλλωπίζονται ἑλληνικὸν ἀλλὰ ἐκ βαρβάρων τὴν εὐρησιν ἐσχηκός.* In margine variantes comparent alius codicis lectiones vel emendationes. Hic codex, qui ab eodem illo *Valeriano Foroliviensi* Venetiis in monasterio *S. Antonii* videtur exaratus esse, in editione *Tatiani* principe (*Tiguri* 1546) diligenter typis descriptus est. Cf. *Frisii Epist. dedic. in Edit. princ. p. 276.* — A *Wortho* et *Marano* designatur per „*Tigur.*“; a me per „*Fris.*“

Equidem vero auctoritati antiquissimi praestantissimique *Parisini 1*, cui *Mutinensis* videtur consimillimus esse, in textu constituendo quantum fieri potuit obsequendum censui. Caeteri codices, ab illo *Valeriano* quarto saeculi decimi sexti decennio confecti (potissimum, opinor, iuxta exemplar *Venetum* saeculi duodecimi), quamvis singuli interdum scripturas habeant

*) *Daniel l. c.* scribens: „Wahrscheinlich ist er später nach Venedig zurückgekommen und ist derselbe der in dem Cataloge der *S. Markusbibliothek* erwähnt wird“ — verbis *Morelli* supra (p. XV) allatis refellitur.

peculiares, ad unam tamen eandemque familiam pertinent: id quod ex permultis patescit indiciis, inprimis ex consensione lectionum creberrime conspicua: nimirum ex Bononiensi (a. 1533) effluxit Aetonensis (a. 1534) atque ex alterutro Parisinus 2 (a. 1539); utrum autem Frisianus (ex Veneto) prius quam exemplar Bononiense scriptus sit, nec ne, id non liquet.

Iam alia accedunt subsidia critica, quibus in mea editione usus sum. Etenim permulta ex opere Tatiano. cc. 31 et 36 -- 43. Eusebius episcopus Caesariensis in *Praeparationis evangelicae* lib. X. cap. 11 transscripsit, ita quidem, ut interdum interpretis aut emendatoris provinciam susciperet: in nonnullis librarii Eusebiani peccaverunt. Itaque mihi hoc curae fuit ut duas „Eusebii Pamphili Praeparationis evangelicae“ editiones sedulo conferrem, quae eodem fere tempore prodierunt: Heinichenianam et Gaisfordianam. Ac Heinichenus quidem, gymnasii Annaemontani prorektor, illam Praeparationem evangelicam Lipsiae a. 1842 sq. (2 Tom.) edidit ad Vigerianam textus recensionem maxime conformatam; Gaisfordus vero, linguae graecae in academia Oxoniensi professor, eandem Praeparationem evangelicam Oxonii a. 1843 (4 Tom.) recensuit ad codices manuscriptos, quorum ope textum vulgatum saepe emendavit. Ex numero autem codicum integrorum, quippe qui librum etiam Praeparationis decimum (c. 11) complectantur, hae sunt memorandi:

I. *Parisinus* Bibliothecae Nationalis n. 466 membranaceus, saeculo XIV exeunte pulcherrime scriptus. — Est Gaisfordo cod. C, mihi E. s. P. a. r. 1.

II. *Parisinus* Bibl. Nat. n. 467 chartaceus, recens. — Gaisf. = D, mihi = E us. Par. 2.

III. *Parisinus* Bibl. Nat. n. 468 chartaceus, recens. — Gaisf. = E, mihi = E us. Par. 3.

IV. *Florentinus* Bibliothecae Mediceae plut. VI. 6 membranaceus, saec. XV. — Gaisf. = F, mihi = E us. Flor. 1.

V. *Florentinus* Bibl. Med. plut. VI. 9 chartaceus, saec. XIV. — Gaisf. = G, mihi = E us. Flor. 2.

VI. *Venetus* Bibliothecae Marcianae n. 341 chartaceus, saec. XV. — Gaisf. = I, mihi = E us. Ven.

Praeter illos codices Gaisfordianos exstat:

VII. *Oxoniensis* Collegii S. Ioannis Baptistae, „liber melioris notae“ (Routh: Reliqq. sacrr. Vol. II, ed. 2. Oxon. 1846, p. 82), a Wortho collatus.

Codices Par. 1, Flor. 1. 2, Oxon. in plerisque concordant; Par. 3 ex Ven. descriptus videtur.

III. De codicibus editis.

Tatiani Oratio ad Graecos primum, una cum aliis veterum Patrum scriptis, Tiguri anno 1546 e prelo prodiit. Titulus editionis hic est: „*Ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ ἔνεστι τὰδε· ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ἐκ διαφόρων τῶν τε καθ' ἡμᾶς καὶ τῶν θύραθεν βιβλίων τόμοι τρεῖς. ΜΑΞΙΜΟΥ κεφαλαίων περὶ τελείας ἀγάπης καὶ ἄλλων ἀρετῶν ἑκατοντάδες δ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ πρὸς Ἀντόλκον περὶ Θεοῦ καὶ πίστεως Χριστιανῶν βιβλία γ. ΤΑΤΙΑΝΟΥ Ἀσσυρίου λόγος κατὰ ἐθνῶν.* Hoc volumine continentur: Sententiarum sive capitum, theologicarum praecipue, ex sacris et profanis libris Tomi tres, per

Antonium et Maximum monachos olim collecti. Antonii Loci Melissa inscripti numero sunt 175, Maximi vero 71. Abbae Maximi, philosophi, confessoris et martyris, Aphorismorum seu capitum de perfecta charitate et aliis virtutibus christianis ad Elpidium presbyterum centuriae III. Theophili sexti Antiochensis episcopi de Deo et fide Christianorum contra Gentes Institutionum libri tres ad Autolycum. Tatiani Assyrii, Iustini martyris discipuli, Oratio contra Graecos. Omnia nova et antea nunquam edita; praeter Maximi Centurias, nunc etiam castigatiores. Christophorus Froschoverus excudebat Tiguri, Anno M.D.XLVI.“ Fol. — Principem hanc Tatiani Orationis editionem (p. 277 — 291) Ioannes Frisius Tigurinus parandam curavit. Is enim codicem quem Venetiis a. 1545 nactus est (vid. supra p. XLX) civi suo CONRADO GESNERO tradidit, qui eum summa diligentia Tiguri a. 1546 typis vulgavit una cum scriptis antea memoratis et (p. 276) epistola Frisii dedicatoria ad Hieronymum Frick Bernatem. In margine editionis praebentur non lectiones tantum codicis Frisiani marginales, notulâ „al.“ vel obelisco vel stellulâ insignitae, sed etiam Conradi Gesneri, illius polyhistoris, coniecturae et emendationes, voculis „forte“ et „lego“ aliisque huiusmodi indicatae. Oratio divisa est in 64 paragraphos („portiones“). Animadversiones dedit Henricus Stephanus in calce huius libri: Iustini Phil. et Mart. Epistola ad Diognetum et Oratio ad Graecos, nunc primum luce et latinitate donatae; Tatiani, discipuli Iustini, quaedam. Par. 1592. 4°. p. 107 — 111.

Iterum Tatiani Oratio prodiit in hac collectione a IOANNE HEROLDO parata: „Orthodoxographa theologiae sacrosancta ac syncerioris fidei Doctores numero LXXVI“ etc. Basileae (per Henricum Petri) a. 1555. Fol. p. 189 — 220. — Textus graecus una cum notis marginalibus (tantum non omnibus) ex editione Tigurina (omissis paragraphorum numeris) repetitus est; in perpaucis ab ea aberrat. Accedit versio Gesneriana. Auctor editionis Oxoniensis (in Praef. ad lectorem) et Nourrius (l. c. p. 530) Orationem „haud semel“ inter Orthodoxographa prodiisse scribunt. Sed nulla post annum 1555 Orthodoxographorum editio habetur, in qua illa seu graece seu latine exstet.

Eandem Tatiani Orationem in calce Operum Iustini Phil. et Mart., una cum Athenagorae, Theophili, Hermiae scriptis, edidit FEDERICUS MORELLUS Parisiis anno 1615 et, aliquot locis emendatis, denuo 1636. Fol. Append. p. 141 — 174. — Textum editionis Tigurinae absque notis exhibuit, ita tamen, ut coniecturas et emendationes Gesneri marginales in eum tacite admitteret. Praeterea versionem eiusdem Gesneri adiecit. Equidem altero Morelli exemplari usus sum. Quod quidem ex asse expressit editio quae COLONIAE seu potius Vitebergae anno 1686 lucem vidit, aucta Christiani Kortholti commentario, Kilonii antea a. 1675 Fol. publici iuris facto. Vide quae de his editionibus in Opp. Iustin. Tom. I (= Corp. Apologg. Vol. I) Prolegg. p. XXV sq. dixi.

Ex editione Tigurina FRONTO DUCAEUS (Le Duc) Tatiani Orationem cum versione latina inseruit

(quartae) Parisiensis Patrum Bibliothecae (a. 1624) auctario graeco-latino, h. e. „Bibliothecae veterum Patrum seu scriptorum ecclesiasticorum“ Tomo primo, Parisiis (per Sonnios fratres et Hieronymum Drovardum) M.DC.XXIV, cum privilegio Regis, Fol. p. 160 — 187. Cf. Thom. Ittig De Bibliothecis et Catenis Patrum (Lips. 1707) p. 92. — In eo tantum ab exemplari Tigurino abiit, quod emendationes coniecturasque Gesneri supra memoratas et interdum lectiones codicis Par. 1 cum silentio textui Orationis inseruerit. Ad calcem Tomi (p. 42 — 44) suas in Tatianum notas coniecit: quibus aut vitiosos aliquot locos ex Eusebio ac potissimum ex Par. 1 („ms. reg.“) correxit, aut nonnulla illustravit quae de quibusdam gentilibus viris et mulieribus scriptor memoravit.

Editionibus Iustini Phil. et Mart. ineunte saeculo decimo octavo Oxoniae prelo commissis (cf. Opp. Iustin. l. c. p. XXVI sq.) haecce conformis est: „*Τατιανοῦ πρὸς Ἑλληνας. Ἑρμίου διασχυρὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων. Ἐκ Θεάτρον ἐν Ὁξονίᾳ, ἔτει Θεογονίας αψ'.* Alter titulus: „Tatiani Oratio ad Graecos. Hermiae Irrisio gentilium philosophorum. Ex vetustis exemplaribus recensuit, adnotationibusque integris Conradi Gesneri, Frontonis Ducaei, Christiani Kortholti, Thomae Galei, selectisque Henrici Stephani, Meursii, Bocharti, Cotelarii, utriusque Vossii, aliorum, suas qualescunque adiecit WILHELMUS WORTH, A. M. Oxoniae, e theatro Sheldoniano, An. Dom. MDCC. Impensis Ioannis Oweni.“ 8°. — Editor eruditissimus, archidiaconus Vigorniensis, in dedicatoria ad episcopum suum epistola pronuntiat inter alia: „Cum omnes

atheismi machinas in hoc conversas viderem ut, impetitâ publice religione nostrâ omnique adeo divinitus revelatâ, sub specie *naturalis religionis* excolendae paganismo via sterneretur, incidebam forte in hanc Tatiani Orationem *πρὸς Ἑλληνας*. Avide autem perlectam ipsam ac penitius paulo introspectam cum pluribus de causis mirifice probarem, tum eo praesertim nomine quod luculentissime demonstret *religionem* hanc omnem *naturalem*, quam dicimus, misellum quiddam esse, parumque admodum valere ad excolendum animum moresque informandos, nisi iusuper legis christianae nostrae lumen accesserit. Tum vero ad hanc Orationem accuratius paulo adhuc examinandam me accinxi“ etc. *). - In Praefatione ad lectorem dicit se ex editionibus superioribus Tigurinae summam habuisse rationem, „utpote in multis longe purioris et emaculatoris posterioribus, quae a textu Tigurino pro editorum arbitrio saepiuscule recessere“; quum tamen editionem (Morelli) Parisiensem maxime ac propemodum solam studiosorum manibus tritam videret, omnino consultum duxit ipsius in sua editione vestigiis insistere **). Quamquam in plurimis locis lectionem genuinam restituit, raro quidem in ipso textûs corpore, frequentius autem in notis textui subiectis. Nactus enim est codicum manu exaratorum omnino trium lectiones va-

*) Daniel l. c. p. 83: „Wollte man in unsern Tagen von ähnlichem Gesichtspunkte aus eine neue Ausgabe des Apologeten motiviren, so dürfte man darauf hinweisen, wie Tatian, ein völlig historisch gebildeter, mit skeptischem Misstrauen positive Thatsachen durchforschender Mann, an der historischen Grundlage des Christenthums, die er einer genauen Prüfung unterwarf, keinen Anstoß nahm.“

**) Usus est prima Morelli editione (a. 1615).

riantes. „Duos suppeditavit Bibliotheca Regia Parisiensis: unum membranaceum, ante annos quod creditur sexcentos exaratum [= Par. 1], chartaceum alterum, seculo superiore sub Henrico II Galliarum Rege [?] scriptum“ [= Par. 2]. Horum collationes Michael Lequien fo. Millio transmiserat: qui editori tradidit. Tertium codicem, in Bibliotheca Collegii Aetonensis asservatum, ipse contulit. Orationem, iuxta editionem principem in paragraphos 64 distribuit, Gesneri versionem („paucis hinc inde, quod necesse erat, mutatam“) exhibuit, integras eiusdem pariter atque Ducaei adnotationes repetiit, multa insuper quae a viris doctis in Tatianum reperit adnotata suis locis disposuit. His omnibus adiecit Tatiani sententiam de filii τῶ συναιδίῳ a Bullo in Defensione fidei nicaenae explicatam (p. 143 — 151), Kortholti adnotationes (p. 152 — 155), Pearsonii coniecturas ad oram libri sui notatas (p. 155), Frisii et Gesneri epistolas dedicatorias (p. 157 sq.), Nourrii dissertationem (p. 159 — 209), Cavei in Historia literaria de Hermia iudicium (p. 210 — 212), Hermiae Gentilium philosophorum irrisionem gr. et lat. (p. 213 — 229), indices rerum et auctorum (p. 230 — 252), denique [abbatis Ludovici du Four de Longuerue] dissertationem in Tatianum beneficio P. Halloixii acceptam, „nunc primum editam“ (p. I — XXVII) et postea a Ioanne Vogt in Bibliotheca historiae haeresiologicae Tom. I. Fasc. 2. (Hamb. 1723) p. 201 sqq. recusam. — Cf. Acta eruditorum anno 1701 publicata (Lips.) p. 268 sqq., Bernardi Nouvelles de la republ. des lettres, mois de Sept. 1701 (Amstel.) p. 317 sqq.,

Tentzelii Curieuse Bibliothec, Tom. I (1704) p. 226 sqq..

Novo posthac vestitu prodierunt opera Apologetarum graecorum curâ PRUDENTII MARANI Parisiis (Hagae Comitum) anno 1742. Fol. mai.. De hac editione in Opp. Iustin. l. c. p. XXX sq. pluribus egi. — Oratio Tatiani p. 243 — 276 legitur, in capita 42 bene distributa. Doctus ille presbyter et monachus Benedictinus e Congregatione S. Mauri nova codicum auxilia non comparavit: attamen textum passim sanavit, locos obscuriores interdum luce donavit, versionem Gesnerianam sic emendavit ut nova possit videri. Interdum cum Morello, cuius editionem typothetae tradidit, in vitiis graeci textus concordat. In Praefationis Parte III exponit p. XCVII sqq. de Tatiani studiis literarum et conversione (c. 10), de haeresi in quam lapsus est et de secta Encratitarum ab eo conflata (c. 11), de eius scriptis (c. 12). — Marani exemplar paginis paullulum immutatis recusum est Venetiis anno 1747 Fol. mai.. Oratio Tatiani p. 256 — 293 praebetur.

Ad hoc Venetum Marani exemplar Orationem eandem graece et latine edidit ANDREAS GALLANDI: Bibliotheca veterum Patrum antiquorumque Scriptorum ecclesiasticorum. Tom. I (Venet. 1765. Fol. mai.) p. 636 — 670. Doctus ille Congregationis Oratorii presbyter perpaucas adnotationes Maranianis addidit. Prolegomena de Tatiano p. XCVIII sqq. praemisit. Ad textum graecum quod attinet, ea accurate notavi quae recedunt ab editione Marani; consulto Gallandius mutavit nusquam, sed interdum Veneto exem-

plari isto, quippe mendoso, in errores inductus est. — Absque notis secundum idem exemplar oratio graece et latine inserta est Opp. Patrum graecorum [cura F. R. OBERTHÜR] Vol. III (Wirceb. 1779. 8°) p. 24 — 103.

IV. De codicibus in alias linguas versis.

Eodem anno, quo editio princeps graece vulgata est, latina Tatiani translatio auctore CONRADO GESNERO prodiit. Index idem est quem supra (p. XXI) memoravi: „Hoc volumine continentur: Sententiarum sive capitum“ etc. „Christophorus Froschoverus excudebat Tiguri, Anno M.D.XLVI.“ Fol. Cf. Ittig. l. c. p. 26 sq. — Haec versio Gesneriana Georgio Laeto, „Augustae Vindelicorum archigrammateo perfectissimo“ dicata et prolixis adnotationibus ornata est. Mendis minime vacat, ut ipse auctor in praefatione concedit: „Ubi rudis interpretatio occurret ignoscas; non enim licuit mihi variis negotiis intricatissimo, non dico ut vellem sed neque ut possem, stilum accuratius expolire.“ Tenzelius in Miscellann. ecclesiast. (Lips. 1708. 4°) P. I. p. 218 eam Conrado Clausero tribuit: quem quidem errorem iam Ittigius in Historiae eccles. sec. saec. selectt. capp. p. 16 refutavit. — Haec versio repetita est in editionibus Tatiani Heroldiana, Morellianis, Ducaeanis, Worthianis, quas supra recensui. Etiam inserta est Bibliothecae SS. Patrum, a Margarino de la Bigne adornatae, edit. 1. Tom. VIII (Par. 1575. Fol.) p. 47 sqq., ed. 2. Tom. IV (1589) p. 1246 sqq., ed. 3. Auctar. (1610),

Magnae Bibliothecae veterum Patrum (Colon. 1618. Fol.) Tom. II. nr. 5, Maximae Bibliothecae veterum Patrum (Lugd. 1677. Fol.) Tom. II. P. 2. p. 194 sqq., partim Francisci Rous Mellae Patrum etc. (Lond. 1650. 8) p. 66 sqq..

Novam fere translationem exhibuit PRUDENTIUS MARANUS in sua Tatiani editione (cf. supra p. XXVII), unde repetierunt non tantum Gallandius et Oberthürus, sed etiam Caillau et Guillon in Collectione selecta SS. ecclesiae Patrum etc. Tom. II (Par. et Lips. 1829. 8) p. 5 — 42.

Praeterea translatio Orationis italica et germanica invenitur:

Orazione di Taziano ai Greci, e frammento del dialogo di Bardesane sul destino. Recate dal gr. in ital., c. prefaz. e note, da GIOVANNI BATTISTA GALLICCIOLI. In Venezia 1800. 8.

„Sämmtliche Werke der Kirchen-Väter; aus dem Urtexte in das Teutsche übersetzt. Kempten, Kösel-sche Buchhandlung. 1830. 8. Tom. II. p. 139 — 192: „Tatian's Rede an die Heiden.“

Excerpta offerunt: germanice CHR. FR. RÖSSLER in Biblioth. Patrum eccles. Tom. I. p. 255 — 261; gallice MAR. NIC. SYLV. GUILLON in Biblioth. select. Patrum eccles. Tom. I. p. 327 — 335.

V. De Tatianea dictione.

Constat christianos apologetas saeculi secundi, Athenagora excepto, in scriptis suis plerumque incommo- dicendi genere usos esse, id quod ipsi ingenue sunt

professi. Putaverunt enim christianam causam per se-
met ipsam ita viribus pollere ut ornatu orationis ad
eam defendendam haud esset opus; insuper comtam
dictionem dissuasit summa scriptorum sacrorum simpli-
citas: quae quidem inter alia effecit ut Tatianus nō-
men Christo daret. C. 29: *Καί μοι πεισθῆναι ταύταις*
(h. e. γραφαῖς βαρβαρικαῖς) *συνέβη διά τε τῶν λέξεων τὸ*
ἄτηγον καὶ τῶν εἰπόντων τὸ ἀνεπιτήδευτον.

Ipsam audiamus Tatianum: in dicendo quis quon-
dam fuerit, arte rhetorica institutus, et qualis postea
optaverit esse, christiana disciplina imbutus *). Genti-
lium enim dictionem c. 1 perstrinxit sic: *Τὸ πάντων*
ἀτοπώτατον, τὰς μὴ συγγενεῖς ἑμῶν ἐρητηγείας τετιμήκατε,
βαρβαρικαῖς τε ἑθναῖς ἔσθ' ὅτε καταχρώμενοι συμφύρτην
ἑμῶν πεποιήκατε τὴν διάλεκτον. Τοῦτον χάριν ἀπεταξά-
μεθα τῇ παρ' ἑμῶν σοφίᾳ (h. e. ῥητορικῇ), κἄν εἰ πάνν
σεμνός τις ἦν ἐν αὐτῇ. Κατὰ γὰρ τὸν κωμικὸν

Ταῦτ' ἔστιν ἐπιφυλλίδες καὶ στρωμύματα
Χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης.

Apte adiiiciuntur verba c. 26: *Πάνσασθε λόγους ἄλ-*
λοτριούς θριαμβεύοντες καὶ ὡσπερ ὁ κολοῖος οὐκ ἰδίους
ἐπιχοσμούμενοι πτεροῖς. Ἐκάστη πόλις ἐὰν ἀφέληται τὴν
ἰδίαν αὐτῆς ἀφ' ἑμῶν λέξιν, ἐξαδυνατήσουσιν ἑμῶν τὰ σο-
φίσματα. Patet igitur eum primo rhetoribus favisse
qui, velut graculus Aesopi, splendidis pennis undique
collectis orationem effecerunt pictam ac tumidam, et
magnam in sophistico illo genere gloriam consecutum

*) Iam H. A. Danielis „Commentationis de Tatiano Apologeta Spe-
cimen“ (Hal. 1835. 8) p. 16 sqq. expositionem praebet. Equidem vero
interdum ab hoc specimine recessi: nempe iustis de causis quaedam omisi
vel emendavi, alia adieci.

esse. Neque ignarus fuit Atticorum sermonis*), quod quidem ex loco c. 26 intelligitur: *Τί γάρ, ἄνθρωπε, τῶν γραμμῶν ἔξαρτύνεις τὸν πόλεμον; Τί δὲ ὡς ἐν πυγμῇ συγκρούεις τὰς ἐκφωνήσεις αὐτῶν διὰ τῶν Ἀθηναίων ψελ- λισμῶν, δέον σε λαλεῖν γρησικώτερον; Εἰ γὰρ ἀττικίζεις οὐκ ὢν Ἀθηναῖος, λέγε μοι τοῦ μὴ δορίζειν τὴν αἰτίαν. Πῶς τὸ μὲν εἶναί σοι δοκεῖ βαρβαριζώτερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἰλαρώτερον; Tandem, simulac Christo nomen dedisset, has de candore et splendore sermonis sollicitudines negligere coepit. C. 27: *Τί δ' ἂν ὠφελήσειε λέξις Ἀττικῆ καὶ φιλοσόφων σωρεία καὶ συλλογισμῶν πιθανότητες;... Τὸ γὰρ περὶ τοιαύτην ἀσχολεῖσθαι ζήτησιν νομοθετοῦντός ἐστιν ἔργον ἐαυτῷ τὰ δόγματα.* C. 35: *Χαίρειν εἰπὼν καὶ τῇ Ῥωμαίων μεγαλαυχία καὶ τῇ Ἀθηναίων ψυχρολογίᾳ **).* Et ipsam orationem prorsus alio dicendi genere composuisse fatetur c. 12: *Ταῦτα δὲ ἡμῶν λεγόντων οὐκ ἀπὸ γλώττης οὐδὲ ἀπὸ τῶν εἰκότων ἐννοιῶν, συντάξεως τε σοφιστικῆς, θειοτέρας δὲ τινος ἐκφωνήσεως λόγοις καταχρωμένων: eam dicit qua scripturae sacrae αὐτοφον et ἀνεπιτήδευτον (c. 29) imitando assequeretur ***).**

*) Inde, saltem quod attinet ad etymologicam grammaticae partem, atticum servat colorem. Duae dumtaxat comparent formationes ab Atticis reiectae: ὦνατο c. 8 pro ὠνητο (Phrynich. ed. Lobeck. p. 12: ὠνάμην, ὠνασο, ὠνατο· πάντα ἀδόκιμα) et ἐδέδισαν c. 34 pro ἐδέδισαν (Phrynich. p. 180: λέγε τετρασυλλάβως ἄνευ τοῦ ε).

**) C. 26: *Ἀρχὴ τῆς φλυαρίας ὑμῖν γεγόνασιν οἱ γραμματικοί.* C. 27: *Τὰ δὲ τῶν ὑμετέρων λόγων ἐπιτηδεύματα κατὰ τὸν ἀμετροεπεῖ Θεράτην γίνεται.*

***) Daniel Tatianus d. Apol. p. 73: „Wenn man bedenkt, wie innig eine gewohnte und liebe Schreibweise mit unserm ganzen geistigen Sein verwächst, so lässt sich vermuthen Tatian habe nicht sogleich und auf ein Mal sich seines rhetorischen Stiles entäussern können, er müsse noch oft aus der erwählten Einfachheit in seine frühere Schreibweise gerathen sein. Wirklich bietet die merkwürdige Diction der Apologie

Hoc sane extra omnem dubitationem positum est Tatianum, tametsi satis idoneis argumentis summoque ingenii acumine adversarios oppugnasse facile concedamus, tamen non omni quae par est in oratione literis mandanda usum esse diligentiam neque omnia limam prosecutum. Etenim turbat lectorem ordo rerum saepe neglectus et confusa descriptionis ratio; parem affert molestiam quod auctor passim sententias multas breviusculas coacervaverit et arte quadam neque disposuerit neque ornaverit; accedunt transitiones plane singulares et audaces, quibus ad alia non tam transire quam transilire videtur, ita ut oratio oriatur amputata et abscissa *). Exempla habes c. 12 sq.: *Χρήσασθε τοῖς δόγμασιν ἡμῶν, πάντων etc.. Καὶ τὰ μὲν προειρημένα*

von diesem Schwanken ein getreues Bild, das Bild eines Mannes der mit einer gewissen saloppen Schreibweise kokettirt, der ein Bettlerkleid über ein reich gesticktes Gewand geworfen und nicht verhindern kann dass zwischen den Fetzen der Schimmer hindurchbricht.“

*) Sententiarum ordinem in universum servavit, ut „Argumentum Orationis“ infra exhibitum ostendit, quamvis interdum a proposito aberret neque transitus commodos faciat. — Daniel l. c. p. 61: „Was Inhalt und Anordnung der Apologie angeht, so ist Tatian vielfach völlige Planlosigkeit und ungeschickte Vertheilung des Stoffes zum Vorwurf gemacht. Allerdings lässt sich nicht verkennen dass unser Schriftsteller sich häufig durch Zwischengedanken von seinem Hauptgegenstande auf längere Zeit ablenken lasse und es ihm namentlich an passenden, allmählich überleitenden Uebergängen zu mangeln scheint; mehr lässt sich aber nicht zugeben und darthun. Nur wenn man an sein Werk einen logischen Maasstab anlegen wollte, der den Werken der antiken Literatur im Allgemeinen nicht zusagt, wird man sich zu jenem harten Urtheil hingezogen fühlen.“ Möhler *Patrologie oder christl. Literärgesch.*, ed. Reithmayr, Tom. I (Ratisb. 1840) p. 261: „Seine Apologie ist sehr beredt, mit grossem Witz und vieler Gelehrsamkeit geschrieben. Es fehlt nicht an einzelnen sehr treffenden Bemerkungen, aber wohl lässt sich oft die ruhige Entwicklung der angefangenen Gedankenreihen vermissen.“ Cf. Schoell *Geschichte d. griech. Litteratur* Tom. II (Ber. 1830) p. 678.

παραφύρων δαιμόνων ἐστὶν ἀντισοφιστεύματα, τὰ δὲ τῆς
 ἡμετέρας παιδείας ἐστὶν ἀνωτέρω τῆς κοσμικῆς καταλήψεως.
 Οὐκ ἐστὶν ἀθάνατος, ἅ. Ἐ., ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτήν, θνητὴ
 δέ. C. 25 sq.: Κρόνος τοὺς υἱοὺς ἀναλίσκει, καὶ ὁ Ζεὺς
 τὴν Μῆτιν καταπίνει. Παύσασθε λόγους ἀλλοτρίους θριαμβεύ-
 οντες καὶ ὥσπερ ὁ κολοῦς οὐκ ἰδίους ἐπικοσμούμενοι πτεροῖς.
 Eadem in scribendo negligentia factum est ut multae
 sententiae laborent obscuritate sensuque admodum in-
 voluto excrucient interpretes; nam alia cursim et bre-
 viter attingit ipsoque brevitatis studio fit obscurus, alias
 de fidei dogmatis disputationes raro illustravit lumine,
 nec satis explicuit quae per se difficilia sunt intellectu.
 Quocirca non sine iusta causa alterius Heracliti instar
 obscuritatis famam apud viros doctos sibi contraxit.
 Nihilominus, quamquam Tatiani Orationem non ele-
 gantissime scriptam esse libenter concesserimus, si non
 plurima at singula certe nitent, nec desunt loci qui
 eum in rhetorum umbraculis versatum esse prodant.
 C. 11: Βασιλεύειν οὐ θέλω, πλουτεῖν οὐ βούλομαι etc..
 C. 19: Τί γάρ ἐστι μαντική etc.. C. 22 ubi in histrio-
 nem quemdam cavillatio est: Εἰδόν τινα πολλάκις etc..
 C. 23 ubi pugiles et gladiatores describuntur: Εἶδον
 ἀνθρώπους ὑπὸ τῆς σωμασκίας βεβαρημένους etc.. Lepide
 et facete Gentilium errores castigat. C. 10: Καλὸς ἦν
 ὁ κύκνος, ὅτι μοιχὸς ἦν etc.. C. 21: Διὰ τί γάρ οὐ κίει νῦν
 ἡ Ἥρα; Πότερον γεγήρακεν —; At multa praeterea ex
 sophistarum more nove et velut paradoxa protulit,
 tamquam pristini sermonis, quem prorsus expellere non
 potuit, reliquias. C. 3: Διόπερ μὴ παρασχετέωσαν ἡμᾶς
 αἱ τῶν φιλοσόφων καὶ οὐ φιλοσόφων πανηγύρεις.
 C. 6: κἄν ἐν ποταμοῖς, κἄν ἐν θαλάτταις ἐκδ' ἀπανηθῶ.
 C. 19: Κρίσκησ' οἶνον, ὃ ἐννεοστειίσας τῇ μεγάλῃ πόλει.

C. 34: ἐκύησε τριάκοντα παῖδας... ἀκρασίας τὰ ἀκροθι-
νιά. C. 22 vocat histrionem quemdam δεισιδαιμονίας
ἐπιτομήν et θησανρόν μανίας. Item neminem fugit ver-
borum rariorum eum praebere farraginem, sophistarum
ingenio plane congruam *). Memoranda imprimis vi-
dentur haec, de quibus Stephani Thesaurum graecae
linguae ex editione Car. Bened. Hase adeas: αἵμα-
τεχνισία, ἀλόητουργός, γραολογία, δοξομανία, ἐνάμαρτος,
ἐπικύσμημα, ἐπίμοχθος, ζώωσις, θνητότης **), χοροκόσμιον,
λαρυγγιάω, μονομερής, παριστάω, πωγωνοτροφέω, ῥιναί-
λέω ***), σχηματολογία ****), σωμασμία, ψυχρολογία, ὤμο-
βορία. Singula Tatiano sunt propria: ἀβδηρολόγος c.
17, γλωττομανία c. 3, ἔντιφος c. 3, θεατροκοπέω c. 19,
καταβοθρούω c. 34, κορακόφωνος c. 15, ληστοτροφέω c.
23, ῥητολογία c. 40, στιχοποιός c. 24. Omnia vero in
citerioribus graeci sermonis saeculis nata sunt, quae,
quum subtilitas in sententiarum structura et particula-
rum usu paullatim evanesceret, magna in verbis pro-
dendis et componendis utébantur audacia: quo in-
vento id assequi studuerunt ut sententiam verba con-
sequerentur. Inde in multis huius aetatis vocabulis
portentosum quid et quasi libidinosum licet conspiceri.
Neque ab hoc aevo absonum est poetarum verba ad-
miscere sermoni pedestri, quamquam iam antea huius

*) Cf. Pearson. praefat. ad Moerid. p. XXI sqq..

**) Multa de substantivis in *οτης* desinentibus docuit Lobeck. ad Phrynich. p. 350.

***) C. 22: ῥιναυλοῦσι τὰ αἰσγρά. Clemens, Tatianum imitatus, spreta ista novata voce scripsit: διὰ ῥινῶν ἐπιψοφοῦντες.

****) Exstat c. 9. Occurrit haec vox praeter h. l. apud Epiphan. adv. haeres. p. 460. ed. Petav.; σχηματογραφία autem astrologis vox est propria de figuratione siderum, ut probat C. B. Hase ad Leon. Diac. Hstor. VIII. c. 8. p. 478 sq..

consuetudinis exstant vestigia. In Tatiano conferas: ἀερόφοιτος, ἀθύρειν, ἀμειροεπής, διαπρύσιος, μαρμαρύν-
 τειν, ὀμήγυρις, σύμφυρτος, τεθηπέναι, τερπωλή. Alia,
 quae de eius dictione in medium proferri poterant,
 omnino omnibus qui sequiori graeci sermonis aevo
 scripsere sunt communia. Monere tamen volumus sub-
 stantivum neutrale supra modum ab eo frequentatum
 esse: τὸ ἀδύνατον c. 20, τὸ ἀθάνατον cc. 7. 14. 15,
 τὸ αἷτιον c. 12, τὸ ἀλαξονικόν c. 3, τὸ ἀληθές c. 5, τὸ
 ἀμειροεπές c. 27, τὸ ἀναρχον c. 5, τὸ ἀνεπιτήδευτον
 c. 29, τὸ ἀόρατον c. 4, τὸ ἄτονον c. 32, τὸ ἄτυφον
 c. 29, τὸ ἀντεξούσιον cc. 1. 7. 11. 15, τὸ διαπεπηγός
 c. 20, τὸ ἔκφυρον c. 20, τὸ ἐξαισίον c. 29, τὸ ἐρῶμέ-
 ρον c. 32, τὸ εὐδαιμον c. 2, τὸ εὐκατάληπτον c. 29, τὸ
 λυπηρόν c. 14, τὸ μοναρχικόν c. 29, τὸ νωθές c. 32,
 τὸ προγνωστικόν c. 29, τὸ πρωτόγονον c. 7, τὸ ψυχρόν
 c. 20.

VI. Argumentum Orationis *).

Tatianus in exordio Orationis suae, paullo post
 Iustini Martyris mortem in urbe Roma compositae, Grae-
 cos exagitat quod de praeclaris artibus et disciplinis
 tantopere gloriantur: quum tamen eas non invenerint sed
 a barbaris mutuati sint, atque adeo iis perverse abutantur.
 Institutam enim esse rhetoricam ad iniustitiam, poeti-

*) Analysin etiam dederunt Nic. LE NOURRY l. c. p. 521 sqq. (coll.
 Worthi edit. Tat. p. 161 seqq.), PRUD. MARAN l. c. p. 241 sq. (unde
 Lumper Histor. theol. - crit. de vita, scriptis atque doctrina SS. Patrum
 etc. P. II, Aug. Vind. 1784, p. 339 sqq. et Permaneder Biblioth.
 patrist. Tom. II, Landish. 1842, p. 166 sqq. repetierunt), Remy CEILLIER
 Histoire générale des auteurs sacrés et ecclés. Tom. II, Par. 1730. 4°, p.
 126 sqq., HERM. AD. DANIEL l. c. p. 62 sqq., I. A. MÖHLER l. c. p.
 257 sqq..

cam ad morum corruptelam (c. 1); ipsos etiam philosophorum principes suis quemque erroribus et vitiis insignes esse (cc. 2. 3). Immerito igitur Christianos odio haberi, quod eiusmodi instituta spernant, quippe verum deum cognoscentes et colentes (c. 4).

Iam in priori parte dogmata christianae religionis interiora apertius exponit, ut praestantiam eius demonstret: itaque pluribus edisserit quid de deo et logo, quid de mundi creatione et corporum resurrectione, quid de hominis lapsu et de lapsus reparandi modo Christiani doceant. Tandem comparat haec instituta cum institutis gentilibus.

Deus primum quidem solus fuit, ita tamen, ut ab aeterno inde λογικὴν δὴναμιν secum haberet: ex qua postea λόγος prodiit ut mundum crearet (c. 5). — Haec autem de creatione doctrina confirmat fidem resurrectionis aliquando, post finem mundi, futurae iudicii causa. Ridetur haec doctrina; sed parvi pendunt Christiani, qui, quemadmodum creati sunt quum antea non essent, sic quamvis moriantur revicturos se aliquando confidunt, deo particulas corporum ex elementis colligente (c. 6). — Ut vero studia immortalitatis consequendae commoveantur, disserit scriptor quomodo homo et lapsus sit et ruinas possit sarcire. Ratiocinatio fere haec est. Logos coelestis creavit hominem, ita quidem, ut divini spiritus particeps ideoque immortalis esset; ante eum creavit angelos. Utrique libero arbitrio ornati sunt, ut pro meritis possent remunerari. Postquam autem homo primogenitum angelum secutus a lege divina discessit, mortalis factus est deserente eum spiritu divino. Primogenitus autem

ille angelus effectus est daemon; eiusque sectatores evaserunt daemones (c. 7). His peccati occasio homines fuerunt. Hominibus enim positiones siderum monstrarunt et sic fatum introduxerunt, cuius ipsi moderatores sub deorum nominibus feruntur (cc. 8. 9); deorum transformationes et hominum animaliumque improborum inter sidera consecrationes induxerunt (c. 10). Absurda est ista de fato sententia. Minime fato homines peccarunt sed libere: ab ipsis productum est malum, non a deo; qui vero produxerunt repudiare possunt (c. 11). Quomodo autem id assequantur sic exponit. Duo sunt spirituum genera: anima et spiritus divinus (c. 12). Nequit anima immortalis fieri nisi spiritui coniungatur. Per se enim immortalis non est, sed post mortem simul cum corpore perit et cum eodem resurgit in fine mundi, ita quidem, ut pia anima deinceps beate vivat et impia aeterno cruciatui tradatur. Itaque si degat solitaria, deorsum ad materiam vergit, una cum corpore moriens; cum spiritu autem copulata non caret auxilio, verum eo adscendit quo deducitur ab illo (c. 13). Multo satius est spiritum ducem sequi quam daemones, qui, etsi nunc non moriuntur ut homines, tempore tamen iudicii pari supplicio afficientur atque ipsorum sectatores (c. 14). Danda ergo opera ut animam cum spiritu coniungamus. Nequaquam, ut daemones, spe veniae caremus; sed victi rursus vincere possumus (c. 15). Si vero vincere volumus, cavendum est ne nobis illudant daemones, dum potentiam suam ostentant: vel mali aliquid infligendo, quod quidem potestate spiritus coelestis repellamus (c. 16), vel sanitatem per occultas

dissensiones et per mortuorum reliquias promittendo (c. 17), vel rebus permissis alias vetitas adiungendo; non enim sanant sed hominibus illudunt (c. 18). Pravae cupiditates, quae in ipsis philosophis dominantur, fidem conciliant opinatis daemonum curationibus et praedictionibus (c. 19). Etiam si materiâ adhibitâ curemur, gratiae eapropter deo agenda sunt, ac danda opera ut spretâ materiâ illas spiritûs alas recuperemus, quibus amissis angeli e coelo detrusi et homines e paradiso eiecti sunt (c. 20).

Comparat scriptor cum institutis christianis nugas Gentilium. Ac Christianos, dum deum dicunt in forma hominis natum, minime desipere declarat, sed ipsos Graecos, dum eiusmodi deos colunt qui aut mortales sunt et improbi, aut, si ad physiologiam trahantur, ad nihilum decidunt (c. 21). Tum argute exagitat mimos (c. 22), athletas, gladiatores (c. 23), alia spectacula (c. 24). Neque sales eius effugiunt philosophi, quorum habitum, iactantiam, dissensiones acutis naribus suspendit. Quaerit cur discordes concordibus Christianis ac multo praestantiora docentibus bellum indicant, et cur Thyestae coenae Christianis affingantur, quum eiusmodi facinora deorum exemplis comprobata sint (c. 25). Ridet etiam inanem Graecorum in quaestionibus inutilibus laborem et absurda grammaticae studia (c. 26). Quo tenaciores eiusmodi institutionum Graeci, eo magis vituperandi, dum multo praestantiora crimini vertunt Christianis. His vero mors frustra intentatur, ut suam religionem mentiantur aut nugas Graecorum probent (c. 27). Ne ipsae quidem Graecorum leges probandae, quae mirum in

modum variae sunt, quum eadem deberent ubique esse (c. 28). Addit se, quum haec perspexisset ac forte in sacros Christianorum (V. T.) libros incidisset, omnibus veritatis notis quibus hi libri signati sunt captum christianae religioni nomen dedisse (c. 29), quae sit thesaurus plane inaestimabilis (c. 30).

Tum in altera parte demonstrat antiquitatem religionis christianae; philosophiam enim Christianorum longe antiquiorem esse Graecorum institutis. Id autem Homeri et Mosis, qui magno plane consensu antiquissimi omnium scriptorum habebantur, instituta comparatione probat.

De Homeri, inquit, aetate variae sunt opiniones; argumento est haec dissensio historias Graecorum recto talo non stare (c. 31). Apud Christianos vero ut nullum gloriae aucupium ita nulla dissensio: ab eorum doctrina nulla aetas aut conditio excluditur (c. 32). Gentiles rident mulierculas et virgines christianae disciplinae addictas; sed prorsus immerito, quum ipsi meretricium discipuli sint et meretricibus (c. 33) improbisque hominibus statuas posuerint (c. 34). Et ne quis haec falsa esse obliciat, ipse has omnes statuas Romae suismet oculis se vidisse testatur (c. 35). Redit ad Mosen et Homerum, atque illum longe antiquiorem esse ostendit ex scriptoribus chaldaeis (c. 36) et phoenicibus, qui de Mose loquuntur (c. 37), et ex aegyptiis, qui eum tempore Inachi vixisse testantur (c. 38), hoc est annis ante bellum troianum quadringentis, ut patet ex serie regum Argivorum (c. 39). Ergo credendum est potius Mosi quam Graecis (c. 40). Immo scriptores Homero vetustiores superat Moses,

atque iis qui sapientes existimati sunt multo est antiquior (c. 41).

In conclusione (c. 42) declarat se in Assyria natum, primum institutis Graecorum imbutum, deinde rem christianam professum esse, cui se ita dicit adhaerescere ut eam abnegare nefas esse iudicet.

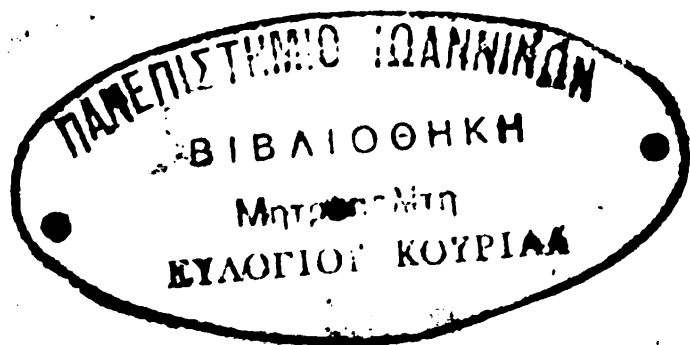

TATIANI ASSYRII
ORATIO AD GRAECOS.

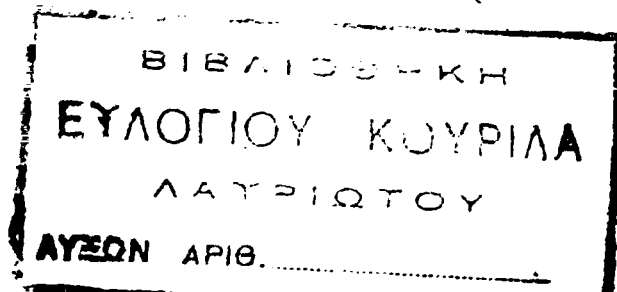
APPENDIX: TATIANI FRAGMENTA.

Corp. Apoll. Vol. VI.

ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

1. Μὴ ²πάνυ φιλέθρως διατίθεσθε πρὸς τοὺς βαρβάρους, ὡς P. ἄνδρες Ἕλληνες, μηδὲ φθονήσητε τοῖς τούτων δόγμασι. ³Ποῖον ¹⁴¹§.1

1. TATIANOS PROS EL-
ΛΗΝΑΣ] Haec est inscriptio in an-
tiquissimo Parisino primo. Caeteri
codices inferiori aetate scripti (Aet.,
Par. 2, Fris.) addunt: ὅτι οὐδὲν
τῶν ἐπιτηδευμάτων οἷς Ἕλληνες
καλλωπίζονται ἑλληνικόν, ἀλλὰ ἐκ
βαρβάρων τὴν εὐρησιν ἐσχηκός.
Quod nullum ex institutis quibus
Graeci gloriantur graecum est, sed
a barbaris inventum. Vid. Prole-
gomena. Eadem verba editores quo-
que titulo adiunxerunt; solus Mara-
nus expunxit: „non enim argumen-
tum huius Orationis comprehendunt,
ac instar scholii habentur [ad marg.
exordii] in Regio [= Parisino]
primo.“ Cum praestantissimo hoc
codice Clemens Alex. Strom. I. c.
21. §. 101 et Eusebius Hist. eccl.
IV. c. 16 (coll. IV. c. 29) consen-
tiunt. Ab Origene c. Cels. I. c. 16
ὁ πρὸς Ἕλληνας λόγος laudatur. —
Hieronymus in Catalogo scriptt. eccl.
c. 29 reddidit „contra Gentes.“
Itidem, ut duos tantum nostrae aeta-
tis viros afferam, Baumgarten-Cru-
sius (Lehrb. d. chr. Dogmengesch.
P. I. p. 148) et Neander (Allg.
Gesch. d. chr. Rel. u. Kirche ed.
2. P. II. p. 1160): „Rede an die
Heiden.“ Voce quidem Ἑλλη-

νων, latiori sensu (non de regione
sed de religione) usurpata, alieni a ve-
ro unius dei cultu sive Gentiles de-
signantur (cf. Suicer. s. v. Ἕλλην):
quos omnes Oratio Tatiani respicit.
Ita Hellenes Christianis opponuntur,
humana sapientia divinae. C. 29:
Sacri Christianorum libri θειότε-
ροι ὡς πρὸς τὴν Ἑλλήνων πλά-
νην. Cf. Daniel Tatianus d. Apo-
loget p. 59. Equidem malui „ad
(Maran. „adversus“) Graecos“
transferre, quum barbari aperte
opponantur. Βάρβαροι enim, ut
ad Iustini Apol. I. c. 5. n. 10 iam ob-
servavi, vocantur qui non sunt na-
tione Graeci (c. 21), ne Romanis
quidem exceptis; qui quum grae-
cas literas recepissent, de barba-
rorum (incultorum) numero se ex-
emerunt. C. 30: Πρὸς δὲ ὑμᾶς
τοὺς Ἕλληνας... μηδὲ εἰ βάρβα-
ροι (exteri) λέγοντο etc.. Simili-
ter c. 1- βαρβαρικά φωναί memo-
rantur. C. 28: ὑπὸ βαρβάρων...
ὑπὸ Ῥωμαίων. Cf. Gibbon Gesch.
d. Verf. u. Unterg. d. röm. Reichs,
übers. von Schreiter, P. XIV. p.
405 sq. et Pauly Real-Encyclopae-
die d. class. Alterthumswiss. Tom.
I. (Stuttg. 1839) p. 1059 sq.. Ita-
que sub illo nomine intelliguntur

TATIANI ORATIO AD GRAECOS.

1. Ne infensum omnino animum gerite in barbaros, Graeci, neve invidete eorum placitis. Quod enim apud vos insti-

omnes populi orientales, ut Telmisenses, Cares, Phryges, Isauri, Cyprii, Babylonii, Persae, Aegyptii, Phoenices. C. 1: Ποῖον γὰρ ἐπιτήδευμα παρ' ὑμῖν τὴν σύστασιν οὐκ ἀπὸ βαρβάρων ἐκτήσατο; Τελμισίων μὲν γὰρ etc.. Cf. Suicer. s. v. Βάρβαρος. Tum eo imprimis comprehenduntur Hebraei et, qui ex iis prodierunt, Christiani. C. 35: Τατιανὸς... καινοτομεῖ τὰ βαρβάρων δόγματα. C. 42: Ταῦτα ὑμῖν... ὁ κατὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν Τατιανὸς συνέταξα. Sic Noster Iudaeorum et Christianorum doctrinam hoc nomine barbaram dicit. C. 35: Διόπερ χαιρεῖν εἰπὼν καὶ τῇ Ῥωμαίων μεγαλυνχία καὶ τῇ Ἀθηναίων ψυχρολογία... τῆς καθ' ἡμᾶς βαρβάρου φιλοσοφίας ἀντεποιησάμην. Mosen c. 31 πάσης βαρβάρου σοφίας principem appellat. C. 12: μὴ ἀναξιοπαθήσητε παρὰ τοῖς βαρβαρικῇ νομοθεσίᾳ παρακολουθοῦσι παιδεύεσθαι. Cf. Keil Opuscc. acad. ed. Goldhorn (Lips. 1821) p. 451. Item τὰς βαρβαρικὰς γραφὰς c. 29 nominal libros Veteris Testamenti: ex quibus βάρβαρον σοφίαν, h. e. τὴν ἡμετέραν (christianam) φιλοσοφίαν (c. 31), re-

pudialis religionibus se didicisse fateatur. Cf. Harles in Fabricii Biblioth. gr. Vol. VII. p. 88 sq.. Etiam Iustinus βαρβάρους (Iudaeos) opponit Ἑλλησιν, id quod Epist. ad Diogn. c. 5. n. 5 animadverti. Pariter Clemens Alex. Strom. II. c. 2. §. 5: Ἡ μὲν οὖν βάρβαρος φιλοσοφία, ἣν μετέπομεν („d. i. dio aus dem Judenthume hervorgegangene christliche Lehre: ἡ καθ' ἡμᾶς φιλοσοφία, wie er auf der folgenden Seite substituirt“), τελεῖα τῶ ὄντι καὶ ἀληθής. Cf. Redepenning Origenes P. I (Bonn. 1841) p. 149, coll. p. 95; idem alios locos p. 141 protulit. De alio vocabuli βάρβαρος usu c. 26. n. 17 addeas.

2. πάνυ] Par. 2 πάντως. —

Mox idem δόγμασιν pro δόγμασι.

3. Ποῖον γὰρ... Ἄτοσσα δὲ ὄνομα αὐτῇ ἦν] Haec Clemens Alex. l. c. I. c. 16. §. 71—76 (coll. Euseb. Praepar. ev. X. c. 6) imitatus est. Incipit: Οὐ μόνης δὲ φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πάσης σχεδὸν τέχνης εὐρεταὶ βάρβαροι. Simili modo Theodoretus De cur. Gr. affect. lib. I non procul ab initio et Gregorius Naz. in Orat. 3 disputarunt. Cf. Redepenning l. c. p. 141. n. 4. — Kortholt: „Diogenes Laertius in

γὰρ ἐπιτήδευμά παρ' ἑμῖν τὴν σύστασιν οὐκ ἀπὸ ⁴ βαρβάρων ἐκτίησάτο; ⁵ Τελμισέων μὲν γὰρ οἱ δοκιμώτατοι τὴν δι' ὀνείρων ἔξευρον μαντικὴν, ⁶ Κᾶρες τὴν διὰ τῶν ἄστρον πρόγνωσιν, ⁷ πτήσεις ὀρνίθων Φρύγες καὶ Ἰσαύρων οἱ παλαιότατοι, ⁸ Κύπριοι θυτικὴν, ⁹ ἀστρονομεῖν Βαβυλώνιοι, ¹⁰ μαγεύειν Πέρσαι, γεωμετρεῖν Αἰγύπτιοι, τὴν διὰ γραμμάτων παιδείαν Φοίνικες. Ὅθεν παύσασθε τὰς μιμήσεις εὐρέσεις ἀποκαλοῦντες. ¹¹ Ποίησιν μὲν γὰρ ἀσκεῖν καὶ ἄδειν Ὀρφεὺς ὑμᾶς ἐδίδαξεν, ὁ δὲ αὐτὸς καὶ μυεῖσθαι. ¹² Τουσζανοὶ πλάττειν, ἱστορίας συντάττειν αἱ παρ' Αἰγυπτίοις τῶν χρόνων ἀναγραφαί. Μαρσύου δὲ καὶ Ὀλύμπου τὴν αὐλητικὴν ἀπηνέγκασθε. ¹³ Φρύγες δὲ οἱ ἀμφοτέρω τὴν ¹⁴² ₂ διὰ σύριγγος ἀρμονίαν ἄγροικοὶ συνεστήσαντο. ¹⁴ Τυρέηνοὶ σάλ-

prooemio, quod libris suis de vitis illustrium philosophorum praemisit, omnem movet lapidem ut philosophiam non a barbaris, sed Graecis, initium habuisse demonstrat. Immo Epicurus apud Clementem l. c. c. 15. §. 67 contendit μόνους φιλοσοφῆσαι Ἕλληνας δύνασθαι.

4. βαρβάρων] Par. 2 τῶν βαρβάρων.

5. Τελμισέων . . . μαντικὴν] Clemens: Τελμισεῖς τὴν δι' ὀνείρων μαντικὴν, scil. ἔξεπόνθησαν. Cf. Pauly l. c. Tom. II (1842) p. 1121 et Tom. VI (1851) p. 1663. — Pro Τελμισέων, quod ex Par. 1. 2 reposui, caeteri codices mslī (Aet., Fris.) et editi Τελμισσέων praebent. Ultraque forma Graeci utebantur; cf. Aristophan. Fragmm. ed. Bergk (Berol. 1840) p. 270 sqq..

6. Κᾶρες . . . πρόγνωσιν] In Par. 2 post Κᾶρες (sic) articulus τὴν excidit. — Clemens: Εἰσὶν δὲ οἱ Κᾶρες τὴν δι' ἀστέρων πρόγνωσιν ἐπινοηθέναι λέγουσιν. Cf. Pauly l. c. Tom. II. p. 1137.

7. πτήσεις . . . παλαιότατοι] Clemens: Πτήσεις δὲ ὀρνίθων παρεφνύξαντο πρῶτοι Φρύγες. . . Ἰσαυροὶ δὲ καὶ Ἀραβες ἔξεπόνθησαν τὴν οἰωνιστικὴν. Cf. Pauly l. c. . .

8. Κύπριοι θυτικὴν] Par. 2 πυθικὴν in textu et veram lectionem θυτικὴν in marg. habet. Cyprii, ut Pausanias refert, suum exta inspicere et ex iis vaticinari primi omnium coeperunt. Colebant, teste Athenaeo, Ἴουον Ἐλλαπιναστὴν τε καὶ Σπλαγχνοτόμον. Cf. Io. Meursi Cyprus (Amstel. 1675. 4°) p. 156 sq. — Maranus: „Illam θυτικὴν videtur Gregorius [vid. n. 3] non haruspicinam sed viclimarum immolationem intelligere. [Cf. Stephan. Thes. gr. ling. ed. Hase, Vol. IV. p. 468.] Ait enim: Τὸ θύειν δὲ οὐ παρὰ Χαλδαίων εἶτ' οὐν Κυπρίων; Sed leve est hoc discrimen; sive enim sacrificia in quibus exta inspicuntur, sive ipsa inspiciendorum ars extorum tribuatur Cypriis, perinde est. At illud mirum est quod Gregorius Chaldaeos hic obtrudat; iis

tutum non a barbaris originem accepit? Nam Telmisensium spectatissimi artem invenerunt per somnia divinandi, Cares praesagium per astra, auspicia Phryges et Isaurorum antiquissimi, Cyprii haruspicinam, astronomiam Babylonii, magiam Persae, geometriam Aegyptii, disciplinam per literas Phoenices. Quapropter desinite inventa dicere quae imitatione expressa sunt. Nam poesim colere et cantare Orpheus vos docuit, idem etiam initiari; Tuscani plasticen, historias conscribere commentarii temporum apud Aegyptios. Marsyae autem et Olympi tibiaram modulationem adscivistis: ambo Phryges, homines agrestes, fistulae concentum invenerunt. Tyrrheni tubam, fabricam aerariam Cyclopes,

praecipue astrologia tribuitur. Clemens nec Cyprii nec Chaldaeis inventae haruspicinae dedecus adiudicat, sed, ut alii fere omnes scriptores, Etruscis, qui huius disciplinae Tagetem monstratorem ferebantur habuisse.“ *Καί, inquit, θυτικήν ἠκρίβωσαν Τοῦσκοι, Ἰταλίας γείτονες.* Cf. Pauly I. c. p. 1157.

9. ἀστρονομεῖν Βαβυλώνιοι] Deest in Par. 1. 2 et Ael. illud ἀστρονομεῖν, pro quo Par. 2 in marg. καὶ offert. Clemens Alex. Protrept. c. 6. §. 70: ἀστρονομίαν παρὰ Βαβυλωνίων, scil. μανθάνεις. Cf. Pauly I. c. Tom. I. p. 1035.

10. μαγείην Πέρσαι] Cf. Pauly I. c. Tom. IV (1816) p. 1395. — Clemens loc. n. 3 laud. (coll. Protr. I. c.) de Aegyptiis: γεωμετρίας τε αὐτὴ εὐρεταὶ γεγόνασιν. Idem de Phoenicibus: Φοίνικας καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι πρώτους λέγουσιν.

11. Ποίησιν... μνεῖσθαι] Cf. Pauly I. c. Tom. V (1818) p. 992. 994.

12. Τουσκανοὶ πλάττειν] Cle-

mens: "Ἐτι φασὶ Τουσκανοῦς τὴν πλαστικὴν ἐπινοῆσαι. Cf. Heini-chen ad Euseb. Praep. ev. X. c. 6. n. 2. — Annales Aegyptiorum etiam infra c. 38 memorantur; item in Clementis Epist. I ad Cor. c. 25, qui, post narratam de Phoenice fabulam, dicit: Οἱ οὖν ἱερεῖς ἐπισκέπτονται τὰς ἀναγραφὰς τῶν χρόνων καὶ εὐρίσκουσιν αὐτὸν πεντακοσιοστοῦ ἔτους πεπληρωμένου ἠηλυθέναι. Cf. Pauly I. c. p. 1556 sq..

13. Φρύγες δὲ οἱ ἀμφοτέροι] Frustra Gesnerus et Worthus ad maiorem et minorem Phrygiam confugiunt, ut Talianum explicent. Loquitur de Marsya et Olympo, ambobus Phrygibus et agrestibus. *Ματάνης.* — Clemens: Φρύγες (sc. ἐπενόησαν) αὐλόν· Φρύγες γὰρ ἦσθη Ὀλυμπός τε καὶ Μαρσύας. Cf. Pauly I. c. Tom. IV. p. 1598 et V. p. 928.

14. Τυρῶηνοι σάλπιγγα] Clemens: Τυρῶηνοι σάλπιγγα ἐπενόησαν. Vocabant eam λιγῶν. Cf. Pauly I. c. Tom. VI. p. 609 sq..

πιγγα, χαλκεύειν Κύκλωπες, ¹⁶ καὶ ἐπιστολὰς συντάττειν· ἢ Περσῶν ποτε ἠγησαμένη γυνή, καθάπερ φησὶν Ἑλλάνικος· Ἄτοσσα δὲ ὄνομα αὐτῇ ἦν. Καταβάλλετε τοιγαροῦν τοῦτον τὸν τύπον, μὴδὲ προβάλλεσθε ῥημάτων εὐπρέπειαν, οὔτινες, ὑφ' ¹⁶ ὑμῶν αὐτῶν ἐπαινούμενοι, συνηγόρους τοὺς οἴκοι κέκτησθε. Χρῆ δὲ τὸν νοῦν ἔχοντα τὴν ἀφ' ἑτέρων περιμένειν μαρτυρίαν, ¹⁷ συνάδειν τε καὶ ἐν τῇ τοῦ λόγου προφορᾷ. Νῦν δὲ μόνοις ὑμῶν Β ἀποβέβηκε μὴδὲ ἐν ταῖς ὁμιλίαις ὁμοφωνεῖν· Δωριέων μὲν γὰρ οὐχ, ¹⁸ ἢ αὐτῇ λέξις τοῖς ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς, Αἰολεῖς τε οὐχ ὁμοίως τοῖς Ἰωσι φθέγγονται. Στάσεως δὲ οὔσης ¹⁹ τοσαύτης παρ' οἷς οὐκ ἔχρην, ἀπορῶ τίνα με δεῖ καλεῖν Ἑλληνα. Καὶ γὰρ τὸ ²⁰ πάντων ἀτοπώτατον, τὰς μὴ συγγενεῖς ὑμῶν ἐρμηνείας τιμῆκατε, βαρβαρικαῖς τε φωναῖς ἔσθ' ὅτε καταχρώμενοι ²¹ συμφύρτην ὑμῶν πεποιήκατε τὴν διάλεκτον. Τοῦτου χάριν ἀπεταξάμεθα τῇ παρ' ²² ὑμῶν σοφίᾳ, κἂν εἰ πάνυ σεμνός τις ἦν ἐν αὐτῇ. Κατὰ γὰρ τὸν κωμικόν

— De Cyclopiibus cf. Tom. II. p. 814 sq..

15. καὶ... ἦν] Codd. insti et editi συντάσσειν habent pro συντάττειν. Passim fluctuant illi in eiusmodi formis (sic paullo antea συντάττειν omnes praebent); quum vero pluribus locis non σσ sed ττ (cc. 4. 5. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 19 etc.) compareat, id constanter recepi. Tum Ἑλλανικός male (cf. Lobeck. ad Phryn. p. 670) exhibent pro Ἑλλάνικος. — Clemens: Καὶ πρώτην ἐπιστολὰς συντάξαι Ἄτοσσαν, τὴν Περσῶν βασιλεύσασαν, φησὶν Ἑλλάνικος, nempe in Περσικοῖς. Fragmm. histor. gr. ed. Müller (Par. 1841) p. 68. De Atossa cf. Creuzer. ad Herod. Hist. III. 68 (ed. Bähr.). Haec autem non modum epistolarum scribendarum prima docuit, qui quidem multo illa

regina est antiquior, sed (Galland.) tabularum epistolarum compaginandarum artem invenit, quo commodius a tabellariis deportarentur. Cf. Henr. Dodwelli Exercitatt. de aetate Phalaridis et Pythagorae (Lond. 1704) p. VIII.

16. ὑμῶν] Sic Aet., Ducaeus, Maranus; caeteri ἡμῶν. — Mox ad κέκτησθε Fris. in marg. κέχρησθε.

17. συνάδειν τε] Frustra Gesnerus et Worthus addendum putant τοὺς μάρτυρας: ac testes ipsos inter se consentire. Non testium in dicendo testimonio sed loquentium in sermonis pronuntiatione consensum requirit Tatianus. Hunc enim consensum opponit variis pronuntiandi modis inter Graecos videntibus. Quamobrem negat eos iure sermonis elegantiam (ῥημάτων εὐ-

epistolas componere mulier quae Persis olim imperavit, ut ait Hellanicus; Atossa nomen ei erat. Deponite idcirco hunc fastum, neve ostentate verborum elegantiam, qui quidem, dum vos ipsos laudatis, domesticos adhibetis patronos. Oportet autem ut qui sapit aliorum exspectet testimonium, et in ipsa sermonis pronuntiatione cum aliis consentiat. Nunc vero vobis solis contigit ne in colloquiis quidem similes sonos edere; nam Doricorum non eadem dictio est atque Atticorum, neque Aeoles similiter ut Iones loquuntur. Quum autem tantum sit inter eos dissidium inter quos minime oportebat, dubito quem a me oporteat appellari Graecum. Etenim quod omnium absurdissimum est, dictiones vobis non affines in pretio habetis, et barbaris interdum vocibus utentes commixtam efficitis vestram linguam. Quamobrem valediximus vestrae sapientiae, quamvis omnino spectatus aliquis in ea essem. Nam secundum comicum

πρέπειαν) sibi vindicare: primo quidem quia aliorum exspectandum esset testimonium, deinde vero quia eadem pronuntiandi ratio inter Graecos adhibenda esset; aliis enim aliter pronuntiantibus iam statui non posse quinam sint Graeci. *Maranus.*

18. ἦ] Herold. omisit.

19. τσαύτης] Aet. τοιαύτης.

20. πάντων] Sic Par. 1. 2 et Aet.; Fris. πᾶν, idque Gesner. (qui veram lectionem notavit) et Herold. praebent. — Monuit Maranum „vir eruditus D. D. de Monsoury, Abbas Orbacensis, pro τετιμήκατε legendum esse ἡτιμήκατε, spernitis.“ Quam quidem legendi rationem ille necessariam esse non putat, „quia iam satis Tatianus exprobravit Graecis contemptum barbarorum, ut ea res legentium menti haereat, ac Graecos absurdissime facere intelli-

gant, qui non solum inter se variis dialectis discrepant, sed etiam a barbaris quos spernunt vocabula mutuuntur. Illud ergo absurdissimum videtur Tatiano, quod non solum se a suis dirimant Graeci sed etiam cum barbaris coniungant.“ — Clemens Alex. l. c. I. c. 21. §. 142: Φασὶ δὲ οἱ Ἕλληνες διαλέκτους εἶναι τὰς παρὰ σφίσι πέντε, Ἀθηΐδα, Ἰάδα, Δωριδα, Αἰολίδα καὶ πέμπτην τὴν κοινὴν· ἀπεριλήπτους δὲ οὖσας τὰς βαρβάρων φωνὰς μηδὲ διαλέκτους ἀλλὰ γλώσσας λέγεσθαι.

21. συμφύρτην] Sic scribo pro vulg. συμφύρδην (Par. 1. 2, Aet. — Duc., Maran.) vel συμφέρδην (sic caeteri editt. ex Fris.).

22. ὑμῖν] Sic Par. 1. 2, Aet., Duc., Maran.; caeteri editt. ex Fris. ἡμῖν. — Mox ἦν, quod omnes codd.

²³ Ταῦτ' ἔστιν ἐπιφυλλίδες καὶ στωμύλματα,

Χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης.

²⁴ Λαρυγγιῶσί τε οἱ ταύτης ἐφιέμενοι, καὶ κοράκων ἀφιένται φωνήν. Ῥητορικὴν μὲν γὰρ ἐπ' ἀδικίᾳ καὶ συκοφαντίᾳ συνεστήσασθε, μισθοῦ πιπράσκοντες τῶν λόγων ὑμῶν τὸ αὐτεξούσιον

²⁵ καὶ πολλάκις τὸ νῦν δίκαιον αὐθις οὐκ ἀγαθὸν παριστῶντες. ²⁶ Ποιητικὴν δέ, μάχας ἵνα συντάττητε καὶ θεῶν ἔρωτας ³ καὶ ψυχῆς διαφθοράν.

2. Τί γὰρ ¹ σεμνὸν φιλοσοφοῦντες ἐξηνέγκατε; Τίς δὲ τῶν πάνυ σπουδαίων ἀλαξονείας ἔξω καθέστηκεν; ² Διογένης, πιδάκνης καυχῆματι τὴν αὐτάρκειαν σεμνυνόμενος, πολύποδος ὠμοβορία πάθει συσχεθεὶς ἰλέφ διὰ τὴν ἀκρασίαν ἀποτέθνηκεν. Ἀρίστιππος ἐν πορφυρίδι περιπατῶν ³ ἀξιοπίστως ἠσωτεύσατο.

msti agnoscunt, a Morello et Wortho male omissum est. Videtur hic Tatianus potissimum artem sophisticam respicere seu rhetoricam, quam statim memorat. Cf. c. 35. n. 1.

23. Ταῦτ'... τέχνης] Aristoph. Ran. 92 sq.. Comicus istis verbis, quibus alii quoque scriptores utuntur, inanes castigat poetas. Cf. quae Thiersch (1830) et Fritzsche (1845) ad ea observarunt. — Debebat Tatianus scribere Ἐπιφυλλίδες ταῦτ' ἔστι καὶ etc.. Particula καὶ in Aet. deest.

24. Λαρυγγιῶσι... φωνήν] Haec verba omnes editores, Gesnero et Heroldo exceptis, ad normam versuum (Λαρ... ἐφιέμενοι, Καὶ... φωνήν) dederunt. Minime vero conveniunt metro. Neque sunt Aristophanis neque alius poetae comici sed ipsius Tatiani, id quod iam Worthus et interpres Campidonensis animadverterunt. — Ταύτης scil. τῆς σοφίας. Pariter Valckenar. in Steph. Thes. gr. ling. ed. Hase Vol.

V. p. 119 retulit. Pro ἀφιένται (frequentius act. ἀφιέναι φωνήν: Astii Lexic. Plat. Vol. I. p. 324) Par. 1. 2 et Aet. ἐφιένται habent. Infra c. 15 appellantur κορακόφωνοι.

25. καὶ πολλάκις etc.] Videtur alludere ad iustum et iniustum sermonem, cuius doctorem Socratem Aristophanes in Nebulis mentitur. Gesnerus. — Pro παριστῶντες Par. 2 παριστῶντες et in marg. παριστῶντες. Hesychius: παριστῶ ἀποδείκνυμι. Raro (c. 33) illud (pro παρίστημι) invenitur; cf. Steph. l. c. Vol. VI. p. 521.

26. Ποιητικὴν δέ] Par. 1 in marg.: κατὰ κοινοῦ τὸ συνεστήσασθε. Nempe συνεστήσασθε communiter (gemeinschaftlich) et ad ῥητορικὴν et ad ποιητικὴν pertinere. Cf. c. 4. n. 4. c. 8. n. 9. — Pro συντάττητε (cf. n. 15) codd. msti et editi συντάσσητε. Fris. in marg. συντάσσησθε. — Pro διαφθοράν Aet. διαφοράν.

1. σεμνόν] Par. 2 σοφόν.

*Haec sunt reiiculi racemi et loquacitas,
Hirundinum musaea, corruptores artis.*

Ac dilatato guttore clamitant istam affectantes, et corvorum emittunt vocem. Rhetoricam enim ad iniustitiam et calumniam instituistis, mercede vendentes sermonum vestrorum libertatem et saepe id quod nunc iustum alias haud bonum repraesentantes. Poeticam vero, pugnas ut describeretis et deorum amores et animae corruptelam.

2. Quid enim praeclari philosophando protulistis? Quis ex iis qui praestantissimi fuerunt experts arrogantiae fuit? Diogenes, qui dolii ostentatione de continentia gloriabatur, quum polypum crudum vorasset, morbo correptus intestinorum propter intemperantiam periit. Aristippus, qui veste

2. Διογένης] Morell. Διογένους. Mox Gesner. et Herold. τὸν pro τήν. Par. 2 ὠμορῖα pro ὠμοβορῖα, quod vero in marg. praebet. Galland. συσχεθεῖς pro συσχεθείς. Sic c. 3: ὕδρωπι συσχεθείς. Tu λέω̄ scripseris pro ἰλέω̄. ἰλεος autem sive, id quod rectius se habere videtur, ἰλεός (alii ἐλλεός dicunt) est morbus intestinorum: de quo plura videsis in Steph. Thes. gr. ling. ed. Hase Vol. III. p. 237. — Worthus: „De Diogenis Cynici morte variae feruntur sententiae. Hieronymus c. Iovin. II. c. 9 febre perisse eum scribit. Ipsius necessarii (quod notat Antisthenes in διαδοχαῖς apud Laertium) dixerunt eum spiritu continendo animam exhalasse. Sunt et qui comestione crudi pedis bovis, βοῦς πόδα φαγόντα, interisse aiunt: Laert. de vitt. philos. VI. c. 2. §. 76. Sed ibi legendum πολύποδα Menagius observat. Et quidem eum ex polypo crudo devorato obiisse praeter Tatianum no-

strum testantur Athenaeus lib. VIII. c. 5 [cum inter ὀψοφάγους recensens] et Iulianus prope initium Orat. VI.“

3. ἀξιοπιστως] I. q. ἀξίως πιστεως, ut persuasioni ipsius convenit. Pariter Daniel Tatianus d. Apolog. p. 69 videtur intellexisse, liberius reddens: „Aristippus in seipsum Purpurkleide wusste seine Schwelgerei in ein philosophisches System zu kleiden.“ Cf. Pauly Real-Encyclopaedie d. class. Alterthumswiss. Tom. I. p. 761. Worthus putat Tatianum ad hanc historiam respicere. Etenim narrat Laertius l. c. II. c. 8. p. 78 „iussisse aliquando Dionysium in convivio ut singuli in veste purpurea saltarent; renuisse id Platonem dicentem: Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδύναί σκολῆν. Sumta vero Aristippum se induisse, et cum saltare inciperet dixisse: Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν Οὐδ' ἦ γε σώφρων οὐ διαφθαρήσεται“ (Eurip. Bacch. 314 sq.). — Tertullianus

Πλάτων φιλοσοφῶν ὑπὸ Διονυσίου ⁴ διὰ γαστριμαργίαν ἐπιπράσκειτο. Καὶ Ἀριστοτέλης, ἀμαθῶς ὄρον τῆ προνοίᾳ θείῃ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν οἷς ἠρέσκετο περιγράψας, λίαν ἀπαιδευτῶς ⁵ Ἀλέξανδρον μὴ μεμνημένος μειράκιον ἐκολάκευεν· ὅστις ἀριστοτελικῶς πάνυ ⁶ τὸν ἑαυτοῦ φίλον διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτὸν ¹¹³ προσκυνεῖν καθείρξας ὥσπερ ἄρκτον ἢ πάρδαλιν περιέφερε. Πάνυ γοῦν ἐπέιθετο τοῖς τοῦ διδασκάλου δόγμασι, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀρετὴν συμποσίοις ἐπιδεικνύμενος, καὶ τὸν οἰκεῖον καὶ ⁷ πάνυ φίλτατον διαπεύρων τῷ δόρατι, καὶ πάλιν κλαίων καὶ ⁸ ἀποκαρτερῶν προφάσει λύπης, ἵνα ὑπὸ τῶν οἰκείων μὴ μισηθῆ. Γελάσοιμι δ' ἂν καὶ τοὺς μέχρι νῦν τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ ⁴ καταχρωμένους· οἳ τὰ μετὰ σελήνην ἀπρονοήτα λέγοντες εἶναι, προσγειότεροι παρὰ τὴν σελήνην ὑπάρχοντες καὶ κατώτεροι τοῦ ταύτης δρόμου, προνοοῦσι τῶν ἀπρονοήτων· παρ' οἷς δὲ οὐκ ^B ἔστι κάλλος, οὐ πλοῦτος, οὐ ῥώμη σώματος, οὐκ εὐγένεια, παρὰ τούτοις οὐκ ἔστι ⁹ παρὰ τὸν Ἀριστοτέλην τὸ εὐδαιμον. Καὶ οἱ ¹⁰ τοιοῦτοι φιλοσοφεῖτῶσαν.

Apolog. c. 46 locum sic transtulit: „Aristippus in purpura sub magna gravitatis superficie nepotatur.“ Inde Gesnerus quoque istud ἀξιοπίστως reddidit: *utcumque graviter composito vultu*. Sed valde dubitat Maranus an Tatianeam mentem assecutus sit. Aristippus enim „non gravitatem inter voluptates sed iocum potius et lusum adhibebat, ut ex multis eius dictionibus apud antiquos memoratis perspicitur.“ Existimat igitur Tatianum ad dictum Aristippi respicere quod Lactantius Instit. div. III c. 14 refert: „Illud inter me (aiebat Aristippus) et nepotes interest, quod isti percaro, ego gratis voluptates consequar.“ Unde editor ille censet ἀξιοπίστως idem valere apud nostrum scriptorem ac *gratis* apud Lactantium. „Locatur ergo in Ari-

stippum Tatianus, eumque libidines gratuito satiasset indicat, cum illum ἀξιοπίστως luxuriatum, id est pretii statim solvendi lege, veluti bonum aliquod nomen, immunem fuisse dicit.“ Sufficit hanc interpretationem memorasse.

4. διὰ γαστριμαργίαν] Herold. διὰ praetermisit. — Mendacium γαστριμαργίας Platonis adversarii protulerunt: repetiit Tatianus deceptus. Vestigiis eius Tertullianus quoque l. c.: „Plato Dionysio ventris gratia venditatur.“ Maranus: „Platonis famae nocuerunt sicalae dapes. Carpit etiam Gregorius Naz. Orat. III sicalam illius voracitatem, ob quam ipse venditur ac ne ab ullo quidem discipulorum, immo nec ab homine graeco redimitur.“ Cf. Ast Platon's Le-

indutus purpurea incedebat, persuasioni convenienter luxuriabatur. Plato philosophus a Dionysio propter heluationem venditus est. Atque Aristoteles, qui inscite terminum providentiae posuit et felicitatem iis rebus quibus delectabatur circumscriptis, nimis contra magistri officium Alexandro adulabatur oblitus adolescentulum eum esse; qui quidem prorsus aristotelice amicum suum, quod nollet ipsum adorare, inclusum instar ursi aut pardi circumferebat. Prorsus certe parebat magistri decretis, fortitudinem et virtutem in conviviis demonstrans, atque familiarem et valde carum hastili transfigens, ac postea plorans seque inedia macerans per simulationem doloris, ne odium familiare sibi concitaret. Rideo equidem istius etiam nunc decretorum sectatores: qui, quum sublunaria negent providentiâ regi, viciniore terrae quam luna huiusque orbe inferiores, rebus a providentia desertis provident; quibus autem non adest pulchritudo, non divitiae, non robur corporis, non nobilitas, ab iis abest secundum Aristotelem felicitas. Ac tales homines philosophentur.

ben u. Schriften (Lips. 1816) p. 26 sqq.:

5. Ἀλέξανδρον μὴ μεμν.] Edili quemadmodum Par. 1. 2 et Fris. τε pro μὴ inepte habent. Act. Ἀλέξανδρόν τε, omissis μεμνημένος. Par. 2 in marg. Ἀλεξάνδρω τετιμημένος. Verba λίαν ἀπαιδεύτως vulgo ad περιγράψας referuntur. Illud vero μὴ, quod pro vulg. τε dedi, firmat Tertullianus qui Nostrum libere imitatus l. c. dicit: „Aristoteles... turpiter [λίαν ἀπαιδεύτως: ut minime decet magistrum] Alexandro regendo potius [μὴ μεμν. μειράκιον] adulatur.“ — Cotelierius Monum. eccl. gr. Tom. III. p. 657 censet legendum τε μεμνημένον μειρ., h. e. furioso ado-

lescenti assentabatur, Maranus τε μὴ μεμνημένος μειρ., adolescentem esse oblitus.

6. τὸν ἑαυτοῦ φίλον] Callisthenem Olynthium.

7. πάνυ φίλτατον] Clitum.

8. ἀποκαρτερῶν] Act. ἀποκαρτερῶν.

9. παρὰ] Sic omnes codd. mss. Praepositio saepe ista ratione (= in Uebereinstimmung, gemäß) cum casu quarto struitur; cf. Pape Handwörterb. d. gr. Spr. Tom. II. p. 444. n. 4 et Weber ad Demosth. Or. in Aristocr. p. 521 sq. Gesnerus vero coniecit κατὰ, idque Morell., Duc., Worth. textui temere inscruerunt.

10. τριοῦτοι] Par. 2 in marg.

3. Τὸν ¹ γὰρ Ἡράκλειτον, οὐκ ἂν ἀποδεξαίμην, ἑμαυτὸν ἐδι-
 ξησάμην εἰπόντα, διὰ τὸ αὐτοδίδακτον εἶναι καὶ ὑπερήφανον.
 Οὐτ' ἂν ἐπαινέσαιμι κατακρύψαντα ² τὴν ποιήσιν ἐν τῷ τῆς Ἀρ-
 τέμιδος ναῶ, μυστηριωδῶς ὅπως ὑστερον ἢ ταύτης ³ ἔκδοσις γέ-
 νηται· καὶ γὰρ οἷς μέλον ἐστὶ περὶ τούτων φασὶν Εὐριπίδην
 τὸν τραγωδοποιόν, κατιόντα καὶ ἀναγινώσκοντα, διὰ μνήμης κατ' C
 ὀλίγον τὸ ⁴ Ἡρακλείτου σκότος σπουδαίως παραδεδωκέναι. Τούτου
 μὲν οὖν τὴν ἀμαθίαν ὁ θάνατος ⁵ διήλεξεν· ὕδρωπι γὰρ συσχε-
 θείς, ⁶ καὶ τὴν λατρικὴν ὡς φιλοσοφίαν ἐπιτηδεύσας, βολβίτοις
 τε περιπλάσας ἑαυτὸν, τῆς κόπρου κρατυνθείσης, συνολκᾶς τε
 τοῦ παντός ἀπεργασαμένης σώματος, σπασθεὶς ἐτελεύτησε. Τὸν ⁷
 γὰρ ⁸ Ζήνωνα, διὰ τῆς ἐκπυρώσεως ἀποφαινόμενον ἀνίστασθαι
 πάλιν τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, λέγω δὲ Ἄνυτον καὶ ⁹ Μέ-

μὲν addit. — Φιλοσοφ.: philosophos se esse gloriantur (Worth.).

1. γὰρ] Par. 2 in marg. δέ. — Mox codd. msti et editi ἑμαυτὸν ἐδιδασκᾶμην praebent. Sed probe Maranus observavit ἐδιξήσάμην legendum esse: „tum quia insulsa prorsus esset et Tatiani salibus indigna haec tautologia: *Heraclitum non probarerim, dicentem Ego me ipsum docui, quia a se ipso doctus erat et superbus*; tum quia memorabile est inprimis illud Heracliti dictum, quod refertur a Iuliano Orat. VI: *Ἐδιξήσάμην ἑμαυτόν.*“ Ab aliis quoque refertur, quos Schleiermacher *Museum der Alterthums-Wiss.* Tom. I (Ber. 1808) p. 530 laudavit. Laertius de vitt. philos. IX. c. 1. §. 5: *Ἦκουσέ (Heraclitus) τε οὐδενός, ἀλλ' αὐτὸν ἔφη διξήσασθαι καὶ μαθεῖν πάντα παρ' ἑαυτοῦ.*

2. τὴν ποιήσιν] Hoc opus *Περὶ φύσεως* (postea *Μοῦσαι*) inscriptum fuit. Quam valde obscu-

rum esset, auctor iam a veteribus scholeis cognominabatur. Tatianus quoque paullo post, ad opus illud respiciens, τὸ Ἡρακλείτου σκότος memorat. Cf. Brandis *Handb. d. Gesch. d. griech. - röm. Philosophie* P. I (Ber. 1835) p. 152 sq. Euripides illud opus Socrati legendum dedit, cuius responsum Laertius retulit l. c. II. c. 5. §. 22. Locum Tatianeum recensuit Schleiermacher l. c. p. 323.

3. ἔκδοσις] Desideratur in Par. 1 et Aet.; sed margini illius adscriptum est prima manu. — Mox Aet. et Par. 2 pro οἷς μ. ἐ. π. τούτων habent οἷς μὲν λ' ἐστὶ περὶ τούτων. Ex quibus emendator in marg. Par. 2 haec fecit: *ἔτεσι τριάκοντα πρὸ τούτων.*

4. Ἡρακλείτου] Par. 1 et Aet. Ἡράκλειτον. Gesner. et Herold. ex Fris. *Ἡρακλείτειον.*

5. διήλεξεν] Aet. *συνήλεξας.*

6. καὶ etc.] Medicinam eodem modo ac philosophiam pertractasse

3. Heraclitum enim non probaverim, qui, quum esset a seipso doctus et arrogans, dicebat: *Ipse me investigari*. Nec laudaverim quod carmen in templo Dianae occultaverit, ut postea instar mysterii ederetur; etenim quibus ista curae sunt Euripidem tragicum dicunt, quum eo veniret et legeret, memoriae paullatim Heracliti tenebras diligenter tradidisse. Huius sane imperitiam mors redarguit; aqua enim intercute correptus, quum medicinam eodem modo ac philosophiam pertractasset, seque stercoribus boum circumlevisset, fimo indurato et totum corpus convellente dilaceratus interiit. Tum minime audiendus est Zeno, qui per conflagrationem pronuntiat eosdem rursus homines ad eadem resurgere, id est Anytum et Meletum ad accusandum, Bu-

dicatur Heraclitus, quia ab illis tenebris, quibus philosophiam demerserat, ne hydropicus quidem factus in consulendis medicis discedere voluit. Nam, ut ait Laertius [IX. c. 1. §. 3], τῶν ἰατρῶν αἰνιγματωδῶς ἐπυνθάνετο εἰ δύναιτο ἔξ ἐπομβρίας ἀνχμὸν ποιῆσαι. — Existimavit Worthus verba σπασθεῖς ἐτελεύτησε [interpres Campid.: kam in Zuckungen um] sic interpretanda esse: dilaceratus a canibus interiit. At nequaquam Tatianus dilaceratum a canibus Heraclitum dicit, sed ab illo hovis stercore quod totum corpus convellebat et dilacerabat. Sic etiam apud Tertullianum [ad martyr. c. 4] Heraclitus „se bubulo stercore oblitum exussisse“ dicitur. Idem testatur Hermippus apud Laertium [l. c. §. 4]; nempe Heraclitum, cum pueris iussisset ut se hovis stercore oblinerent, κατατεινόμενον δευτεραῖον τελευτῆσαι καὶ ταφῆναι ἐν τῇ ἀγορᾷ. Fucum fecit erudito Anglo quod ait ibidem [§. 5] Nean-

thes Cyzicenus Heraclitum, μὴ δυνηθέντα αὐτὸν ἀποσπάσαι τὰ βόλιτα, μεῖναι καὶ διὰ τὴν μεταβολὴν ἀγνοηθέντα κυνόβρωτον γενέσθαι. Sed hoc Neanthis testimonium pugnat illud quidem cum Hermippo de Heracliti sepultura, nequaquam autem de mortis genere; siquidem uterque Heraclitum hovis stercore oblitum periisse memorat, verum alter postridie sepultum dicit, alter a canibus voratum propterea quod agnitus non fuisset. Maranus.

7. Ζήνωνα] Maran. Ζηνώνα. Mox pro ἀποφαινόμενον Morell. ἀποφαινόμενοι. — Sententia Stoicorum de conflagratione mundi cc. 6 et 25 accuratius exponitur.

8. Μέλιτον] Sic Par. 1. Caeteri codd. mslī pariter atque editi Μέλιτον. Eundem errorem in Iustini Cohort. ad Gent. c. 20. n. 2 correxi. Cf. Stallbaum ad Plat. Euthyphr. p. 2. B. et Kaiser Histor. crit. Trag. graecc. p. 286. — Mox

λητον ἐπὶ τῷ κατηγορεῖν, Βούσιριν δὲ ἐπὶ τῷ ξυνοκτονεῖν, καὶ Ἡρακλέα πάλιν ἐπὶ τῷ ἀθλεῖν, παραιτητέον· ὅστις ὅ ἐν τῷ κα- D τὰ τὴν ἐκπύρωσιν λόγῳ πλείονας τοὺς μοχθηροὺς τῶν δικαίων εἰσηγεῖται, Σωκράτους ἑνὸς καὶ Ἡρακλέους, καὶ τινῶν ἄλλων τοιούτων γεγονότων ὀλίγων καὶ οὐ πολλῶν. Οἱ γὰρ κακοὶ 10 πάνυ πλείους εὐρεθήσονται τῶν ἀγαθῶν. 11 Καὶ ὁ θεὸς κακῶν ἀποδειχθήσεται κατ' αὐτὸν ποιητής, ἐν ἀμάραις τε καὶ σκώληξι καὶ ἀβόητουργοῖς καταγινόμενος. Ἐμπεδοκλέους γὰρ τὸ ἀλαζονικὸν αἰ κατὰ τὴν Σικελίαν τοῦ πυρὸς ἀναφυσήσεις ἀπέδειξαν, ὅτι μὴ θεὸς ὢν 12 τοῦτο παρ' ὀλίγον εἶναι κατεψεύδετο. Γελῶ καὶ τὴν Φερεκύδους 13 γρασολογίαν, καὶ τοῦ Πυθαγόρου 14 τὴν περὶ τὸ δόγμα κληρονομίαν, καὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος, καὶ τινες μὴ θέλωσι, τὴν περὶ τούτου μίμησιν. Τίς γὰρ ἂν ἐπι-

ἐπὶ ante τῷ ἀθλεῖν in Aet. omis- sum.

9. ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν λόγῳ] Nullus hic liber Zenonis περὶ τῆς ἐκπύρωσεως aut περὶ τοῦ ὄλου citatur (Worth., Daniel Tatian. d. Apol. p. 241), sed „quod ex illius de conflagratione sententia consequeretur id refellit Tatianus“ (Maran.). — Dein pro Ἡρακλέους Abbas de Monsoury (vid. c. 1. n. 20) existimavit Ἡρακλείτου reponendum esse. Non male. Iustinus Apol. I. c. 46: Καὶ οἱ μετὰ λόγον βιώσαντες Χριστιανοὶ εἰσι... ὅλον ἐν Ἑλλήσι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς. — Tum pro τινῶν Daniel l. c. tacite τῶν scripsit. — Quod sequitur ἄλλων in Par. 2 excidit. — Denique pro ὀλίγων, quod Daniel l. c. omisit, Herold. ὀλίγον habet.

10. πάνυ] Hanc particulam, qua Tatianus lubentissime utitur, Mara-

nus ex Par. 1 et Aet. reposuit. Reliqui editores cum Fris. praebant πάλιν. Par. 2 in marg. πολὺ.

11. Καὶ...καταγινόμε.] C. 4: Πνεῦμα ὁ θεός, οὐ διήκων διὰ τῆς ὕλης. Perstringit doctrinam Stoicorum quum de fato tum de ratione disseminata. Cf. quae ad l. c. notavi. Clemens Alex. Protrept. c. 5. §. 66: Οὐδὲ μὴν τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς παρελεύσομαι, διὰ πάσης ὕλης καὶ διὰ τῆς ἀτιμοτάτης τὸ θεῖον διήκειν λέγοντας, οἱ κατασχύνουσιν ἀτεχνῶς τὴν φιλοσοφίαν.

12. τοῦτο παρ' ὀλίγον] Codd. msti et editi τοῦθ' ὅπερ ἔλεγεν. Quum vero sic sententia claudicet, Maranus levissima mutatione scribendum coniecit τοῦτο παρ' ὀλίγον. „Non enim dicebat Empedocles se deum esse, sed astu consequi voluit ut deus haberetur, ac ea mente in ardentem Aetnam desiluit.

sirin ad hospites necandos, et Herculem ad repetendos certaminum labores; qui quidem in hac conflagrationis ratione plures improbos quam iustos inducit, quum unus tantum Socrates fuerit et unus Hercules, et quidam alii eiusmodi non multi exstiterint sed pauci. Mali enim omnino plures inveniuntur quam boni. Deus quoque deprehendetur malorum secundum illum auctor esse, et in cloacis et vermibus et nefanda patrantibus versari. Empedoclis porro iactantiam ignis in Sicilia eruptiones coarguerunt, quia, quum deus non esset, parum absuit quin se deum esse mentiretur. Rideo etiam Pherecydis aniles garritus, et Pythagorae placiti haereditatem, et Platonis, etiamsi nonnullis secus videatur, eius imitationem. Quis autem caninas Cratetis nu-

Quare nihil propius factum est quam ut evanuisse et in coelum translatus esse crederetur. Sed illud commentum nudaverunt crepidae, quas ignis erumpens reiecit." Cf. S. Karsten *Philosoph. graec. vett. Reliqq.* Vol. II (Amstel. 1838) p. 36. n. 95.

13. *γραρολογίας*] Scriptor hac voce non ad Pherecydis *θεογονίαν* (Gesner., Worth.) respicit, sed, ut etiam Scheffer (*De natura et constitutione philosophiae italicae* ed. Schurzfleisch Vitemb. 1701. p. 12) et Sturz (*Pherecydis Fragm.*, ed. 2. Lips. 1824, p. 14) censuerunt, ad *μετεμψυχώσεως* doctrinam quam ille ad Graecos transtulit. Dicit hanc de animarum migratione sententiam a Pherecyde Pythagoram accepisse et Platonem imitatione expressisse. Addit de Platone nonnullos aliter statuere. „Revera," ut Maranus animadvertit, „sic cla-

boravit Plato in hac illustranda sententia ut illius parens et architectus habitus sit." Idcirco Irenaeus *adv. haeres.* II. c. 33. § 2 de metempsychosi ac de Platone ita ait: „Ad haec Plato, vetus ille Atheniensis, qui et primus sententiam hanc introduxit, quum excusare non posset, oblivionis induxit poculum." Etiam Tertullianus, ad Platonem spectans, de anima c. 23: „Novum," inquit, „elaboravit argumentum, *μαθήσεις ἀναμνήσεις* [*Phaed.* p. 73. B], id est discentias reminiscencias esse." Utrumque locum Maranus protulit. Cf. Clausen *Apologetae eccl. chr. ante-theodos. etc.* (Havn. 1817) p. 179. — Articulum *τὴν* ante *περὶ τούτου* Maranus expunxit. Abest quidem ab Act., sed in caeteris codd. comparet; neque inepte se habet. Sic iungas: *καὶ τὴν τοῦ Πλ. μίμησιν τὴν περὶ τούτου* scil. *τοῦ δόγματος*. Cf. Matthiae *Ausf. griech. Grammat.* (ed. 2) p. 562.

μαρτυρήσαι ¹⁴ τῇ Κράτητος κυνογαμία, ¹⁵ καὶ οὐ μᾶλλον παραιτη-
 σάμενος τὴν ἔντυπον τῶν ὁμοίων αὐτῷ γλωττομανίαν ἐπὶ τὸ
 ζητεῖν τὸ κατ' ἀλήθειαν σπουδαῖον τρέψεται; Διόπερ μὴ παρα-
 συρέτωσαν ὑμᾶς αἱ τῶν ¹⁶ φιλοσόφων καὶ οὐ φιλοσόφων πανη-
 γύρεις, οἵτινες ἐναντία μὲν ἑαυτοῖς δογματίζουσιν· κατὰ δὲ ¹⁷ τὸ
 ἐπελθὸν ἕκαστος ἐκπεφώνηκε. Πολλὰ δὲ καὶ παρ' αὐτοῖς ἔστι **6**
¹⁸ προσκρούματα· μισεῖ μὲν γὰρ ἕτερος τὸν ἕτερον· ἀντιδοξοῦσιν **B**
 δὲ ἑαυτοῖς, διὰ τὴν ἀλαζονείαν τόπους ἐπιλεγόμενοι τοὺς προῦ-
 χοντας. Ἐχρῆν δὲ μήτε ¹⁹ βασιλέας προλήματι θεραπεύειν ἢ κο-
 λακεύειν τοὺς ἡγουμένους, περιμένειν δὲ μέχρις ἂν πρὸς αὐτοὺς
 οἱ μεγιστᾶνες ἀφίκωνται.

14. τῇ Κρ. κυνογαμία] Eodd. enim vocis forma occurrit: ἡ κυ-
 msti et editi τῇ Κρ. κοινογαμία. νογαμία (Suid.) et τὰ κυνογάμια.
 Iam Worthus observavit κυνογαμία Pariter ἡ κοινογαμία et τὰ κοινο-
 scribendum esse, duplici ratione du- γάμια: Steph. Thes. gr. ling. ed. Hase Vol. IV. p. 1717. Maranus:
 ctus. 10. Nusquam legimus Cratetem „Gregorius Naz. Orat. XXIII. p. 15
 Cynicum κοινογαμίαν, communes κοῖνογαμίαν exprobrat Crateti. Sed
 nuptias, probasse; at Laertio teste Elias Cretensis l. c. in suo codice
 meretrices nonnunquam convitiis in- κυνογαμίαν legit; hanc enim potis-
 sectatus est et unam uxorem Hip- simum causam affert. cur. Crates ita
 parchiam duxit. 20. Crates ipse, id notetur, quod in publica schola
 quod rem conficit, matrimonium suum cum uxore sua corpus miscuerit.“
 κυνογαμίαν vocavit, ut Suidas s. v. Ad eundem Cynicum Lactantius re-
 Κράτης testatur: Γήμας δὲ Ἰππαρ- spicere videtur, Institt. div. III. c.
 χίαν τὴν Μαρωνεῖτιν κυνογαμίαν 15 dicens: „Nam quid ego de Cyni-
 τὸν γάμον ἐκάλεσε. Caninae au- cis loquar, quibus in propatulo coire
 tem nuptiae erant; nam, referente cum coniugibus mos fuit?“
 Theodoreto Graecc. affectt. curat. p. Ad eundem Cynicum Lactantius re-
 173, Crates τοῦ πάθους ἐπανα- spicere videtur, Institt. div. III. c.
 στάντος Ἰππαρχίαν τὴν Μαρω- 15 dicens: „Nam quid ego de Cyni-
 νεῖτιν δημοσίᾳ ἐγημε καὶ τὰ κυ- cis loquar, quibus in propatulo coire
 νογάμια ἐν τῇ Ποικίλῃ ἐτέλεσεν. cum coniugibus mos fuit?“
 Iisdem fere verbis Clemens Alex. Ad eundem Cynicum Lactantius re-
 Strom. IV. c. 19. §. 123: Μέμνη- spicere videtur, Institt. div. III. c.
 μαι καὶ Κυνικῆς τινος, Ἰππαρχία 15 dicens: „Nam quid ego de Cyni-
 δὲ ἐκαλεῖτο ἡ Μαρωνίτις, ἡ Κρά- cis loquar, quibus in propatulo coire
 τητος γυνή, ἐφ' ἣ καὶ τὰ κυνο- cum coniugibus mos fuit?“
 γάμια ἐν τῇ Ποικίλῃ ἐτέλεστο. Editores, ipse Klotzcius, hoc loco
 κυνογάμια vitiose legunt. Utraque

enim vocis forma occurrit: ἡ κυ-
 νογαμία (Suid.) et τὰ κυνογάμια.
 Pariter ἡ κοινογαμία et τὰ κοινο-
 γάμια: Steph. Thes. gr. ling. ed. Hase Vol. IV. p. 1717. Maranus:
 „Gregorius Naz. Orat. XXIII. p. 15
 κοῖνογαμίαν exprobrat Crateti. Sed
 Elias Cretensis l. c. in suo codice
 κυνογαμίαν legit; hanc enim potis-
 simum causam affert. cur. Crates ita
 notetur, quod in publica schola
 cum uxore sua corpus miscuerit.“
 Ad eundem Cynicum Lactantius re-
 spicere videtur, Institt. div. III. c.
 15 dicens: „Nam quid ego de Cyni-
 cis loquar, quibus in propatulo coire
 cum coniugibus mos fuit?“

15. καὶ οὐ μᾶλλον] Aet. et
 Par. 2 καὶ μᾶλλον. — Mox Aet. et
 Fris. τῶν ὁμοίων αὐτῶν αὐτῷ.
 Inde Gesner. (errorem notans) et
 Herold. τῶν ὁμοίων (αὐτῶν) αὐ-
 τῷ. — Postea vulgo γλωσσομα-
 νίαν. Cf. c. 1. n. 15. C. 12 omnes
 codd. non γλώσσης sed γλώττης ha-
 bent. — Tum pro ἐπὶ τὸ ζητεῖν
 τὸ (Par. 1) habet Par. 2 ἐπιζητεῖν
 ἐπὶ τῷ. In marg. ἐπιζητεῖν τὸ.
 Aet. ἐπιζητεῖν ἐπὶ τὸ. Fris. ἐπὶ

ptias testimonio suo probaverit, ac non potius, reiecto eius similibus arrogantibus linguae furore, ad id quod vere bonum est inquirendum se convertet? Quare non abripiant vos philosophorum qui philosophi non sunt coetus solemnes: qui quidem secum ipsi pugnant; ut quaeque res in mentem venerit ita eam quisque effutivit. Multae autem etiam apud eos sunt offensiones: odit enim alter alterum; aemulis inter se opinionibus certant, propter arrogantiam loca eligentes praestantia. Oportebat vero ut neque principes anticipatis officiis colerent neque proceribus assentarentur, sed expectarent donec magni ad eos veniant.

τὸ ζητεῖν ἐπὶ τὸ. Inde Gesner. et Herold. ἐπὶ τὸ ζητεῖν (ἐπὶ) τὸ. — Denique ad τρέφεται Fris. in marg. τρέφαι.

16. φιλοσόφων καὶ οὐ φιλοσόφων] Illud καὶ (et tamen, „und doch“) per se offensionem non habet. Marano delendum videtur, ne griphi deformetur elegantia. „Erit enim elegantius si legas ut apud Clementem Alex. ἀκουσον μῦθον οὐ μῦθον [de div. serv. §. 42] et ἄνδρες τινὲς οὐκ ἄνδρες“ [Protrept. c. 1. §. 3]. Inde a Daniele l. c. p. 44 praetermissum est. Magis vero placet quod Thirlbius in edit. Iust. Apoll. et Dial. p. 120 proposuit: φιλοσόφων (eorum qui strepitus amant vel faciunt) καὶ οὐ φιλοσόφων. Id enim bene quadrat ad ἔντυπον γλωττομανίαν antea memoratam et ad verba quae sequuntur κατὰ δὲ τὸ ἐπελθὼν ἕκαστος ἐκπεφώνηκε. Pariter Iustinus Apol. II. c. 3: ... ὑπὸ Κρίσκεντος τοῦ φιλοσόφου καὶ φιλοκόμπου· οὐ γὰρ φιλόσοφον εἶπεῖν ἄξιον τὸν ἄνδρα. Caeterum Tatianus hic minime solum Crescentem (c. 19), ut Corp. Apoll. Vol. VI.

Wörthius censet, sed generalim perstringit philosophos.

17. τὸ] Deest in Act. — Deinde Fris. (cum eoque Gesner. et Herold.) ἐκπεφώνηκε et in marg. ἐκπεφώνηκε. Cf. c. 33. n. 14.

18. προσκρούματα] Morell. προσκρούματα. Par. 2 ἐπιπροσκρούματα. — Postea pro ἑαυτοῖς (Par. 1 et Act.) editores, exceptis Ducaeo et Marano, αὐτοῖς exhibent.

19. βασιλείας] Sic Par. 1 et 2; sic etiam Morell., Duc., Worth., Gesneri coniecturam secuti. Caeteri editores, ut Act. et Fris., βασιλείας (imperia, h. e. imperantes). Fortasse τοὺς βασιλείας legendum est. Mox enim τοὺς ἡγουμένους et οἱ μεγιστᾶνες. Facile potuit excidere illud τοὺς ob similitudinem syllabae praecedentis. — Par. 2 et Fris. non προλήματι (Act.; Morell., Duc., Maran.) sed προλήματι (sic reliqui editt.) habent. Veram lectionem Par. 1 indicavit, qui προσλήματι praebet. — Particula ἦ ante κολακεύειν in Act. desideratur. — Vox μεγιστᾶνες (dialecto alexandri-

4. Διὰ τί γάρ, ἄνδρες Ἕλληνες, ὥσπερ ἐν πυγμῇ συγκρούειν βούλεσθε τὰς πολιτείας ¹ καθ' ἑμῶν; Καὶ εἰ μὴ τοῖς ² τινῶν νομίμοις συγχεῖσθαι βούλομαι, τίνας χάριν καθάπερ μαρῶτατος μεμίσημαι; ³ Προστάττει φόρους τελεῖν ὁ βασιλεὺς; Ἐτοιμος παρέχειν. ⁴ Δουλεύειν ὁ δεσπότης καὶ ὑπηρετεῖν; Τὴν δουλείαν C γινώσκων. Τὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον ἀνθρωπίνως τιμητέον, φοβητέον δὲ μόνον τὸν θεόν· ὅστις ἀνθρωπίνους οὐκ ἔστιν ὀρατὸς ὀφθαλμοῖς, οὐ τέχνη περιληπτὸς. Τοῦτον μόνον ἀρνεῖσθαι κελευόμενος οὐ πεισθήσομαι, τεθνήξομαι δὲ μᾶλλον, ἵνα μὴ ψεύστης καὶ ⁵ ἀχάριστος ἀποδειχθῶ. ⁶ Θεὸς ὁ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἔχει σύστασιν ἐν χρόνῳ, μόνος ἀναρχος ὢν καὶ αὐτὸς ὑπάρχων τῶν ὅλων ἀρχή. ⁷ Πνεῦμα ὁ θεός, ⁸ οὐ διήκων διὰ τῆς ὕλης, πνευμάτων δὲ ὑλικῶν καὶ τῶν ἐν αὐτῇ σχημάτων κατασκευαστής· ἀόρατός τε καὶ ἀναφής, αἰσθητῶν καὶ ἀοράτων αὐτὸς γεγονώς D

nae propria: Sturz De dial. maced. p. 182 et Lobeck ad Phryn. p. 197) spectat ad βασιλέας (qui dominium habent) et ad ἡγουμένους (qui auctoritate pollent).

1. καθ' ἡμῶν] Sic Maranus cum Par. 1. 2 et Aet.; idem iam Henr. Stephanus (in edit. Epist. ad Diogn. p. 111) coniecit. Caeteri editores cum Fris. καθ' ἡμᾶς.

2. τινῶν] Ita codd. msti. Gesnerus praeter necessitatem ὑμῶν coniecit legendum: id quod Morell., Duc., Worth. textui inseruerunt.

3. Προστάττει . . . παρέχειν] Iustinus Apol. I. c. 17: Φόρους δὲ . . . πειρώμεθα φέρειν, ὡς ἐδιδάχθημεν παρ' αὐτοῦ etc..

4. Δουλεύειν etc.] Par. 1 in marg.: κατὰ κοινού [c. 1. n. 26] τὸ προστάττει. — Ad sententiam quod attinet, cfr. Iustinus I. c.: Ὅθεν θεὸν μὲν μόνον προσκυνού-

μεν, ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν. Theophilus ad Autol. I. c. 11: Τοιγαροῦν μᾶλλον τιμήσω τὸν βασιλέα, οὐ προσκυνῶν αὐτῷ ἀλλὰ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ· θεῷ δὲ τῷ ὄντως θεῷ καὶ ἀληθεῖ προσκυνῶ, εἰδὼς ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ γέγονεν etc.. Τὸν δὲ βασιλέα τίμα εὐνοῶν αὐτῷ, ὑποτασσόμενος αὐτῷ, εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. Tertullianus ad Scapul. c. 2 et Apolog. c. 30 sqq.. — Ad verba Τὴν δ. γινώσκων animo supple ex praecedentibus δουλεύω καὶ ὑπηρετῶ. De hoc participii usu disputarunt Hermannus ad Viger. (ed. 4) p. 768. 774 et Matthiae *Ausf. gr. Gramm.* p. 1093 sq.. Duo codd., Par. 2 et Fris., in marg. praebent emendationem γινώσκω, quae a Stephano (I. c. p. 110) probata et a Ducaeo in oratione posita est.

5. ἀχάριστος] Fris. ἀκάριστος

4. Curnam, Graeci, sicut in pugilatu vultis instituta [aliorum] in nos incitare? Ac si quorumdam institutis uti nolo, cur tamquam scelestissimus odio habeor? Iubet tributa pendere princeps? Paratus sum solvere. Servire dominus et ministrare? Servitutum agnosco. Homo enim ut hominem decet colendus est, solus autem deus metuendus: qui quidem humanis non potest cerni oculis, non arte comprehendendi. Hunc solum negare si iubeam non parebo, sed moriar potius, ne mendax et ingratus deprehendam. Deus noster non esse coepit in tempore, quum solus sine principio sit et ipse universorum principium. Spiritus est deus, non pervadens materiam, sed materialium spirituum et figurarum quae in materia sunt opifex: et visu et tactu indeprehensus, quippe quum ipse sensibilium et invisibilium ex-

(sic Gesner. quoque et Herold.) et in marg. ἀχάριστος.

6. Θεός . . . ἀρχή] Clemens Alex. Strom. IV. c. 25. §. 164: Ὁ θεός δὲ ἀναρχος, ἀρχὴ τῶν ὄλων παντελής, ἀρχῆς ποιητικός. Tertullianus c. Marc. I. c. 8: „Deus tam alienus ab initio et fine est quam a tempore, arbitro et metatore initii et finis.“

7. Πνεῦμα ὁ θεός] Coll. Ioann. 4, 24. — Fragm. Clementis ap. Galland. Biblioth. vett. Patr. Tom. III. p. 159: Τί θεός; Θεός ἐστίν, ὡς καὶ ὁ κύριος λέγει, πνεῦμα.

8. οὐ διήκων διὰ τῆς ὕλης] Pro διήκων (Par. 1. 2^a—Duc.) Gesner. (ex Fris.), Herold., Maran. διήκων (sic) dederunt; Morell. et Worth. διήκων. Scholion in marg. Par. 1: Οὐ διήκων διὰ τῆς ὕλης, οἶονεὶ κατ' ἐμψυχίαν, ἵνα ἡ μὲν ὕλη ἢ ἄτε σῶμα, τῆς δὲ ψυχῆς [ὁ θεός] λόγον ἐπέχη· ἀλλὰ

δημιουργικῶς πάντα συντάσσει καὶ διακοσμῶν. Non permeans materiam, per modum animationis, ut materia sit quasi corpus, deus vero rationem animae habeat; sed tamquam materiae opifex omnia gubernans et ordinans. C. 3 (n. 11): Καὶ ὁ θεός κακῶν ἀποδειχθήσεται κατ' αὐτόν (Zenonem) ποιητής, ἐν ἀμάρταις τε καὶ σκώληξι καὶ ἀρροητοῦργοις καταγιγόμενος. Daniel Tattian. d. Apol. p. 177: „Petravii Vorwurf (Theol. Dogm. de Deo I. c. 3. §. 5) „Deo certos limites constituit, dum illum materiam permeare negat“ ist ganz ungerecht. Der Apologet läugnet nicht die Allgegenwart und Allwirksamkeit Gottes, sondern streitet nur gegen die pantheistische Lehre des Stoicismus, nach welchem der λόγος, die bestimmende Vernunft in allen Naturgestalten verbreitet, der Wirksamkeit aller zum Grunde liegt.“

πατήρ. ⁹ Τοῦτον διὰ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ ἴσμεν, καὶ τῆς δυνά-
 μεως αὐτοῦ τὸ ἀόρατον τοῖς ποιήμασι καταλαμβανόμεθα. Δη-
 μιουργίαν τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ γεγεννημένην χάριν ¹⁰ τῶν προσκυνεῖν
 οὐ θέλω. Γέγονεν ἥλιος καὶ σελήνη δι' ἡμᾶς· εἶτα πῶς τοὺς
¹¹ ἔμοὺς ὑπηρέτας προσκυνήσω; Πῶς δὲ ξύλα καὶ λίθους θεοὺς
 ἀπόφανοῦμαι; ¹² Πνεῦμα γὰρ τὸ διὰ τῆς ὕλης διήκον ἔλαττον
 ὑπάρχει τοῦ θειοτέρου πνεύματος· ὅπερ δὲ ψυχῇ παρωμοιωμέ-
 νον οὐ τιμητέον ἐπ' ἴσης τῷ τελείῳ θεῷ. Ἄλλ' οὐδὲ τὸν ἀνω-
 νόμαστον θεὸν δωροδοκητέον· ¹³ ὁ γὰρ πάντων ἀνευδεής οὐ δια-
 βλητέος ¹⁴ ὑφ' ἡμῶν ὡς ἐνδεής. Φανερώτερον δὲ ἐκθήσομαι τὰ
 ἡμέτερα.

5. ¹ Θεὸς ἦν ἐν ἀρχῇ, τὴν δὲ ἀρχὴν λόγου δύναμιν παρει-

9. Τοῦτον . . . καταλαμβανόμεθα] Coll. Roman. 1, 20.

10. ἡμῶν] Par. 2 ὑμῶν. Caeterum nota usum voculae χάριν, quippe genitivo antepositae, ut cc. 6. 7. 19 (χάριν δὲ τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως). 21 (bis). 23 (bis). 34. Idem usus apud alios posterioris aetatis scriptoresprehenditur sequente infinitivo cum articulo. Cf. Justin. Dial. c. Tr. c. 65 et Polyb. V. cc. 64. 88. 103. Interdum vero etiam Tatianus vulgarem regulam servat, ut supra: τίνος χάριν, et cc. 1. 18. 33. 34.

11. ἔμοὺς] Hanc vocem Ducaeus et Maranus ex Par. 1 apposuerunt: caeteri omiserunt.

12. Πνεῦμα . . . θεῷ] Scholion in marg. Par. 1: Πνεῦμα τὴν δημιουργικὴν ξὺν ἀκουστίον νῦν εἰ-
 τουν δύναμιν, ἣν τῇ ὕλῃ ἐγκατα-
 σπείρας θεὸς τὰς διαφοροὺς ἐν
 τῷ ὄρατῷ τούτῳ ἀπετέλεσε φύσεις,
 ζώων χερσαίων, ἐνύδρων, πτηνῶν,
 ζωοφύτων, φυτῶν. Per spiritum
 intelligimus habitum creativum si-

ve potentiam, quâ materiae insertâ
 deus varias in hoc orbe visibili
 produxit naturas, animalium ter-
 restrium, aquatiliū, volatiliū,
 plantanimalium, vegetabiliū. —
 Pro ὅπερ δὲ Aet., Par. 2, Fris. (pa-
 riter Gesner. et Herold.) ὡσπερ δὲ
 habent.

13. ὁ γὰρ . . . ἐνδεής] Coll. Actl.
 apostl. 17, 25. — Dii Gentilium c.
 10 δωροληπτὰι vocantur. Cf. Da-
 niel l. c. p. 147 sq.

14. ὑφ' ἡμῶν] Gesner., He-
 rold., Worth. cum Fris. ὑφ' ὑμῶν.
 Aet. ὑφ' ἡμῖν.

1. Θεὸς ἦν ἐν ἀρχῇ etc.] Coll.
 Ioann. 1, 1 sqq. — Scholion in
 marg. Par. 1: Ἐοικεν οὗτος ὁ
 ἀνὴρ μὴ πάντῃ ἀπηλλάχθαι τῆς
 Ἀρειανικῆς ἐρεσχελίας. Ὁργανι-
 κὸν αἷτιον ὑφιστά [sic — coll. c.
 1. n. 25] τὸν υἱὸν ἐν οἷς φησι
 Καθ' ὃ πᾶσα δύναμις, ὁρ. τε καὶ
 ἀορ. αὐτ. ὑπ. ἦν ἡγουν οὐσίω-
 σις, σὺν α. τὰ πάντα· σὺν
 αὐτῷ διὰ λογ. δυν. αὐτ. κ.
 ὁ λόγος . . . τοῦ πατρὸς γί-

stiterit parens. Hunc ex iis quae creavit cognoscimus, et potentiam eius invisibilem ex operibus apprehendimus. Opus ab eo nostra cāusa factum adorare nolo. Sol et luna propter nos facta sunt: quomodo ergo meos ministros adorem? Quomodo ligna et lapides pronuntiem deos? Est enim spiritu diviniore inferior spiritus qui materiam pervadit: qui quidem, quum animae assimilatus sit, non eodem honore colendus est ac perfectus deus. Sed neque inenarrabilem deum muneribus afficere debemus; nam qui nullius rei indignus est non traduci debet a nobis tamquam egenus. Aperitius autem nostra exponam.

5. Deus erat in principio, principium autem rationa-

νεται· τοῦτον ἰ. τοῦ κ. τὴν ἀρχήν. Ἰδοὺ γὰρ διὰ μὲν τοῦ ἀνωτέρω μικρὸν πρὸ τῆς ὁρατῆς κτίσεως μόνον εἰσάγει τὸν θεὸν ὄντα, ἔχοντα μέντοι ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ κόσμου οὐσίωσιν, ὡσπερ δὴ καὶ τὸν υἱόν· ὃ καὶ αὐτὸ δόγμα Ἀρειανῶν. [Istam scholii particulam iam suppedilavit Longuerue in sua Dissertatione de Tatiano p. XII.] Φασὶ γὰρ οὗτοι τὸ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ τὸν πατέρα φάσκειν τὸν εὐαγγελιστὴν· οὗτος δὲ [scil. Tatianus] καὶ ἀσεβέστερον ἐκείνων διὰ τοῦ οὐσίωσιν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων φάσκει τὸν υἱόν, ἦν οὐσίωσιν δύναμιν ἔδοξεν ὀνομάζειν. Προβαίνων δὲ οὐκ ἐρυθρίᾳ ὁμοταγῇ τῆς κτίσεως ποιῶν τὸν υἱόν· εἰπὼν δὲ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα διὰ λογικῆς δυνάμεως ὑποστῆσαι τὸν θεόν, ἐπερμηνεύων [sic — pro ἔφερμ.] αὐτὸν τὴν λογικὴν βούλεται δύναμιν καλεῖν. Ἐπιφέρει· Τῷ δὲ θελήματι τῆς ἀπλ. αὐτοῦ ἐκπηδᾷ [sic —

nam in textu codicis est προπηδᾷ] λόγος· ὃν καὶ ἔργον πρωτότοκον τοῦ πατρὸς καὶ ἀρχὴν τοῦ κόσμου οὐκ ἐνάρκησεν εἰπεῖν. Εἶτα σαφέστερον τῇ βλασφημίᾳ χωρῶν, Γέγονεν, ἐπάγει, κατὰ μερισμόν, τῇ ποιήσει καὶ τὸ συναῖδιον τοῦ υἱοῦ ἀθετῶν, καὶ διὰ τὴν χρείαν τῆς κτίσεως ὑπὸ τοῦ πατρὸς προαγόμενος [exspectabas: τοῦ διὰ τὴν χρείαν... προαγομένου], ὀργανικὴν διδούς τῷ υἱῷ τὴν αἰτίαν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἐτόλμησαν, ὡς ἔφημεν, εἰπεῖν ὁ ἄνθρωποι [leg. Ἀρειανοί], ἐκ τῶν τοῦ Πλάτωνος ὀρμηθέντες λήθων, ὡς, ἐπειδὴ ὁ θεὸς ὑπερ πᾶσαν σωματικὴν ἐννοίαν ἐστι, καὶ φθορῶς ἀπάσης ὑπερανεστηκώς, καὶ αἰσθήσει ἀπροσπέλαστος, καὶ ἀρχῆς ἀπάσης ἐπέκεινα, ἀνάξιος καὶ ὁ ὑπὸ ἀρχὴν κόσμος τῆς τούτου προαγωγῆς. Εἰ γὰρ θεὸς προήγαγε τὸν υἱόν ὡς ἂν διὰ ὀργάνου προαγάγοι [leg. προαγάγοι] τόνδε τὸν αἰσθητὸν καὶ φθορᾷ

λήφωμεν. ²Ὁ γὰρ δεσπότης τῶν ὅλων, αὐτὸς ὑπάρχων τοῦ παντός ἢ ὑπόστασις, κατὰ μὲν τὴν μηδέπω γεγενημένην ποίησιν μόνος ἦν· καθὸ δὲ πᾶσα δύναμις, ὄρατῶν τε καὶ ἀοράτων αὐτὸς ὑπόστασις ἦν, σὺν αὐτῷ τὰ πάντα· σὺν αὐτῷ διὰ λογικῆς δυνάμεως αὐτὸς καὶ ὁ λόγος, ὃς ἦν ἐν αὐτῷ, ὑπέστησε. ³Θελήματι δὲ τῆς ἀπλότητος αὐτοῦ προήκηδ' ὁ λόγος· ὁ δὲ λόγος, οὐ κατὰ κενοῦ χωρήσας, ἔργον πρωτότοκον τοῦ πατρὸς γίνεται. Τοῦ-Β

συνόμιλον κόσμον, ταύτη καὶ ὁ υἱός, ἅτε ἀρχὴν ἐσχηκώς, τὰ δευτερεῖα τῆς ἀκραιφνοῦς θεότητος ἀποφίρεται. — Tatianus verbis τὴν δὲ ἀρχὴν λόγου δύναμιν παρελήφωμεν etc. et τοῦτον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀρχὴν etc. indicat se quamdam traditionem dogmaticam sequi. Sane doctrinam de logo quod attinet vestigiis insisit Iustini: quocum etsi non in verbis tamen ipsa re consentit. Clericus (Histor. eccles. duorum prim. saec. p. 736), „si tersior esset scriptor Tatianus,“ legendum censeret: Θεὸς ἦν ἀρχή, ἐν ἀρχῇ δὲ λόγον δύναμιν παρελήφωμεν. Petavius (Theol. Dogm. de Trinit. l. c. 3. §. 5) et Clericus (l. c.) vocem ἀρχῆς bis initium s. originem rerum interpretati sunt; rectius Daniel (Tatian. d. Apol. p. 152 sq.) et Kahnis (Die Lehre v. heil. Geiste P. I. p. 237) illud ἐν ἀρχῇ, prout in Scriptura usurpatur, de tempore ante mundi creationem („Gott war in Anfang des Seins“) et τὴν ἀρχὴν proxime sequens de principio („das Princip des Seins war die λόγον δύναμις“) explicuere: ita quidem, ut λόγον δύναμιν ille statueret principium esse dei, hic mundi. Paulo infra de logo: Τοῦτον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν

ἀρχὴν. Sic etiam Iustinus Dial. c. Tr. c. 62 ἀρχὴν πρὸ πάντων τῶν ποιημάτων vocat. Ibidem c. 61 (cf. n. 1): ἀρχὴν πρὸ πάντων τῶν κτισμάτων ὁ θεὸς γεγέννηκε δύναμιν τινα ἐξ ἑαυτοῦ λογικὴν. Denique λόγον δύναμις vel λογικὴ δύναμις Bullo (Defens. fid. Nic. sect. 3. c. 6), Nourrio (Appar. ad Biblioth. Max. vet. Patr. P. I. p. 534), Marano idem sonat atque ipsemet λόγος. Is c. 7 ἢ τοῦ λόγον δύναμις dicitur (videsis ibi n. 11); coll. Iustin. l. c. c. 61. p. 284. C, c. 105. p. 332. C, c. 128. p. 358. C. Sed quum Tatianus doceat λόγον quidem e deo prodire, λογικὴν vero δύναμιν in deo remanere non minutam: Petavio, Clerico, Danieli est potentia s. facultas rationalis, secundum quam deus omnia producere potest, „die ewige Vernunftkraft Gottes.“ Baur (Die chr. Lehre von der Dreieinigkeit P. I. p. 167) reddidit „der Logos seiner ideellen Bedeutung nach;“ Kahnis (coll. Tholuckii Litter. Anz. f. chr. Theol. 1843. N. 38. p. 303): „die Potenz des Logos.“ Dicit enim Tatianus: Deus, ὑπόστασις universi (sive is per quem omnia subsistunt, „der immanente Grund alles Seins“), solus erat, quatenus logos nondum prodierat et mundus nondum actus

lem potentiam esse accepimus. Dominus enim universorum, qui ipse est universi substantia, quatenus quidem creatura nondum erat facta, solus erat; quatenus autem omnis potentia eorumque quae videntur et non videntur substantia erat, erant cum eo omnia: cum eo per rationalem potentiam ipse etiam logos, qui erat in eo, substitit. Voluntate autem simplicitatis eius prosilit logos; logos autem, non frustra progressus, fit opus primogenitum patris. Hunc

erat extra ipsum (κόσμος αἰσθητός); quatenus autem deus, qui omnia potest, ὑπόστασις universi erat (sive omnes res visibiles et invisibiles in se complectebatur), mundus una cum eo erat potentialiter („der Idee nach,“ „als Gedachtes“) per λογικὴν δύναμιν quae in ipso erat. Per hanc igitur δύναμιν omnia, et ipse λόγος, in deo primum potentia sola ac facultate exstiterunt; dein vero ex illa λόγος prodiit, ἔργον πρωτότοκον τοῦ πατρὸς, seu suā peculiari ὑπάρξει coepit existere, ut mundum conderet: τοῦτον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀρχήν.

2. Ὁ γὰρ... ὑπέστησε] Haec Tertullianus adv. Prax. c. 5 libere (ul assolet: cf. c. 2. n. 5) imitatus est: „Ante omnia deus erat solus, ipse sibi et mundus et locus et omnia. Solus autem, quia nihil extrinsecus praeter illum. Ceterum ne tunc quidem solus; habebat enim secum quam habebat in semet ipso, rationem suam scilicet.“ — Pro γεγεννημένην Keil (Opuscc. acad. ed. Goldhorn p. 486) et von Cölln (Müncher's Lehrb. d. chr. Dogmengesch. ed. 3. P. I. p. 172) inepte γεγεννημένην legerunt. — Gesnero et Heroldo exceptis editores, Morellum secuti, particulam γὰρ,

quae ab omnibus codd. mstis abest, verbis σὺν αὐτῷ adiecerunt. Maranus vero temere censuit haec omnia, σὺν αὐτῷ γὰρ, eiicienda esse, ac reddidit: quatenus...erat, omnia cum eo per rationalem potentiam sustentabat ipsum etiam illud Verbum, quod erat in eo.

3. Θέλματα... γίνεται] Iustinus l. c. c. 100: πρὸ πάντων ποιημάτων ἀπὸ τοῦ πατρὸς δυνάμει αὐτοῦ καὶ βουλῇ προελθόντα. Coll. c. 128. Sic alii quoque patres: Semisch *Justin d. Märtyr.* P. II. p. 282. n. 4; cf. ibidem n. 1 de verbo προπηδᾶν. — Venema (*Instit. histor. eccl.* Tom. III. p. 423), Gesneri versionem (*Cum voluit autem ipse, Verbum ex eius simplicitate prosiliit*) secutus, pro τῆς ἀπλότητος legi maluit ἐξ ἀπλότητος: ex simplici natura patris. Eandem coniecturam Baur (l. c. p. 166: „aus dem einfachen Wesen Gottes“) tacite probavit. Quid? Lectio codicum si vera est, θέλημα ἀπλότητος dicitur pro θέλημα ἀπλοῦν. Ita iam Rössler *Biblioth. d. Kirchenvv.* P. I. p. 257 interpretatus est. Etiam Möhler (*Patrologie*, herausgeg. von Reithmayr, Tom. I. p. 263): „Durch seinen einfachen Willen aber geht der Logos hervor.“ Sensus Daniel

τον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀρχὴν. ⁴ Γέγονε δὲ κατὰ μερισμὸν, οὐ κατὰ ἀποκοπὴν· τὸ γὰρ ἀποτμηθὲν τοῦ πρώτου κεχώρισται, τὸ δὲ μερισθὲν οἰκονομίας τὴν αἵρεσιν προσλαβὸν οὐκ ἐνδεᾶ τὸν

(l. c. p. 155) recte constituit sic: „Das Hervorgehen des λόγος aus Gott war für Gott keine Nothwendigkeit, sondern reiner, freier Willensact.“ — Verba οὐ κατὰ κενοῦ χωρήσας Worthus mirum in modum interpretatus est: *non ex inani procedens*. „Id enim sibi vult Tatianus: patrem ex hac productione λόγου non exinanitum vel exhaustum esse divinitate sua.“ Melius Maranus transtulit: *in vacuum*. „Verbum non progressum est in vacuum et inane, quia statim atque progressum est mundus e nihilo eductus.“ Sensem illustravit verbis Tertulliani l. c. c. 7: „At ego nihil dico de deo inane et vacuum prodire potuisse“ etc.. Adstipulatus est Daniel (l. c.), recte sic pronuntians: „Der göttliche λόγος ist nicht vergeblich, nicht ohne Ursach aus Gott hervorgegangen; er ging hervor, und sogleich entstand die Welt: τοῦτον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀρχὴν.“ Nempe κατὰ κενοῦ adverbialiter dictum est, ut κατὰ κοινοῦ (c. 1. n. 26), καθ' ὅλου, κατὰ παντός, et valet i. q. *frustra*. Exempla exhibet Steph. Thes. gr. ling. ed. Hase Vol. IV. p. 1433. — De formula ἔργον πρωτότοκον τοῦ πατρὸς coll. Coloss. 1, 15. Etiam a Iustino logos τέκνον πρωτότοκον τῶν ὄλων κτισμάτων (l. c. c. 125), πρωτότοκος πάσης κτίσεως (cc. 85 et 138), πρ. τῶν πάντων ποιημάτων (c. 84), πρ. τοῦ θεοῦ (c. 100) vo-

catur. Dicit Trypho Iudaeus l. c. c. 61: τοῦ θεοῦ τοῦ καὶ αὐτὸν τοῦτον (Christum) ποιήσαντος, neque refutatur. Caeterum pro τοῦ πατρὸς, quod Par. 1 firmatur, Gesnerus (ex Fris.) caeterique editores, praeter Ducaecum et Maranum, mendose τοῦ πνεύματος dederunt. Ita paullo post: ὁ λόγος προελθὼν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς δυνάμεως. Et c. 7: λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος πνεῦμα γεννωῶς ἀπὸ τοῦ πατρὸς. Pariter voces istae (πρς et πνς) in Iust. Dialogo c. 30 (n. 2) confunduntur. Similis error infra apud Tatianum deprehenditur: c. 39. n. 9.

4. Γέγονε δὲ etc.] Scriptor vestigia Iustini persequitur. Dial. c. 61 (n. 6): Λόγον γὰρ τινα προβάλλοντες, λόγον γεννώμεν, οὐ κατ' ἀποτομήν, ὡς ἐλαττωθῆναι τὸν ἐν ἡμῖν λόγον, προβακλόμενοι. Καὶ ὁποῖον ἐπὶ πυρὸς ὀρώμεν ἄλλο γινόμενον, οὐκ ἐλαττουμένον ἐκείνου ἐξ οὗ ἢ ἀναψις γέγονεν, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ μένοντος, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀναφθὲν καὶ αὐτὸ ὄν φαίνεται, οὐκ ἐλαττώσαν ἐκείνο ἐξ οὗ ἀνήφθη. C. 128: Ἐν τοῖς προειρημένοις (c. 61) διὰ βραχείων τὸν λόγον ἐξήτασα, εἰπὼν τὴν δύναμιν ταύτην γεγενῆσθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς, δυνάμει καὶ βουλῇ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ κατ' ἀποτομήν, ὡς ἀπομεριζομένης τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, ὅποια τὰ ἄλλα πάντα μεριζόμενα καὶ τεμνόμενα οὐ τὰ αὐτὰ ἐστὶν ἃ καὶ πρὶν τμηθῆ-

scimus esse mundi principium. Natus est autem per participationem, non per resectionem; quod enim resectum est a primo separatur, quod vero particeps factum est, assumptâ oeconomiae electione, non egenum reddit eum ex quo de-

ναι· καὶ παραδείγματος χάριν παρελήφειν τὰ ὡς ἀπὸ πυρὸς ἀναπτόμενα πυρά, ἃ ἕτερα ὀρώμεν, οὐδὲν ἐλαττουμένου ἐκείνου ἐξ οὗ ἀναφθῆναι πολλὰ δύνανται, ἀλλὰ ταύτου μένοντος. — Transtulit Longuerue l. c. p. XIII κατὰ μερισμὸν per partitionem (Abtheilung: Gesner. per divisionem, Theilung); magis vero accommodate ad mentem scriptoris Clericus l. c. p. 737, quum μερισμός a μερίζεσθαι, participem fieri (cf. Steph. Thes. s. v.), derivatum sit, per participationem (Theilhaftwerdung: Maran. per communicationem, Mittheilung). Sensus: Participat λόγος, peculiarem ὑπαρξιν nactus, λογικὴν δύναμιν patris, ut fax accensa lucem participat facis ex qua accenditur. Οὐ κατὰ ἀποκοπήν: scilicet λόγος a deo non tamquam resectus (abscissus, amputatus) est, sed deus integram sibi servavit suam λογικὴν δύναμιν, e qua absque eius immutatione λόγος prosiliit, sicut fax accensa non minuit flammam eius facis unde accenditur. Pro ἀποκοπήν exspectaveris ἀποτομήν, quum Iustinus ll. cc. hac voce utatur et Tatianus ipse statim dicat: τὸ γὰρ ἀποτομηθὲν etc.. Non muto. — Sed difficiliora sunt verba οἰκονομίας τὴν αἴρεσιν προσλαβόν. Gesnerus οἰκονομίαν explicuit in universum de functione: quod vero dividitur, id functione donatum propria, nihil imminuit illum

a quo vim suam sumpsit; Maranus autem et Moehlerus (l. c. p. 264) de administratione mundi: quod vero per communicationem progreditur, voluntariam administrationem suscipiens, [„derjenige aber der das Wesen gemeinsam hat und die freiwillige Verwaltung der Welt übernimmt“ etc.] id eum non imminuit ex quo desumptum est. Pariter Clericus: quod vero est particeps factum, creandi et gubernandi mundi partes in se suscipiens, non relinquit a quo desumptum est egenum; „nisi forte haec sit auctoris mens: Rationem (λόγον) voluisse humanam naturam accipere.“ De natura divina, „d. Natur des göttlichen Wesens,“ intellexit Daniel (l. c. p. 164), ut sensus sit: „Was durch Mittheilung entstanden ist, [τὸ μερισθέν, quod particeps factum est] wie das an einem andern Lichte entzündete Licht, das hat zwar an der Natur dessen woher es genommen Theil und ist desselben Wesens, macht aber das von dem es genommen ist an dieser Natur nicht ärmer.“ Ad hanc vocis significationem probandam laudavit locum Tertulliani adv. Prax. c. 2: „Custodiatur οἰκονομίας sacramentum, quae unitatem in trinitate disponit, tres dirigens, patrem et filium et spiritum sanctum.“ Ad eundem locum respiciens Baur (l. c. p. 178) hocce modo interpretatus est: „Das

ὅθεν εἴληπται πεποίηκεν. Ὡσπερ γὰρ ἀπὸ μιᾶς δαδὸς ἀνάπτεται μὲν πυρὰ πολλά, τῆς δὲ πρώτης δαδὸς διὰ τὴν ἕξαψιν τῶν πολλῶν δαδῶν οὐκ ἐλαττοῦται τὸ φῶς, οὕτω καὶ ὁ λόγος προελθὼν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς δυνάμεως οὐκ ἄλογον πεποίηκε τὸν ⁵ γεγεννηκότα. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ λαλῶ καὶ ὑμεῖς ἀκούετε, καὶ οὐ C δῆπου διὰ τῆς μεταβάσεως τοῦ λόγου κενὸς ὁ προσομιλῶν λόγος γίνομαι· προβαλλόμενος δὲ τὴν ἐμαυτοῦ φωνὴν διακοσμεῖν τὴν ἐν ὑμῖν ἀκόσμητον ὕλην προήρημαι. Καὶ καθάπερ ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ γεννηθεὶς ἀντεγέννησε τὴν καθ' ἡμᾶς ποιήσιν, αὐτὸς ἐαυτῷ τὴν ὕλην δημιουργήσας, οὕτω καὶ γὰρ, ⁶ κατὰ τὴν τοῦ λόγου μίμησιν ἀναγεννηθεὶς καὶ τὴν τοῦ ἀληθοῦς κατάληψιν πεποιημένος, ⁷ μεταρρύθμιζω τῆς συγγενοῦς ὕλης τὴν σύγχυσιν. Οὔτε γὰρ ἄναρχος ἢ ὕλη καθάπερ ⁸ ὁ θεός, οὐδὲ διὰ τὸ ἄναρχον καὶ αὐτὴ ἰσοδύναμος τῷ θεῷ· γεννητὴ δὲ καὶ ⁹ οὐχ ὑπὸ τοῦ ἄλλου γεγονυῖα, μόνου δὲ ὑπὸ τοῦ πάντων δημιουργοῦ προβεβλημένη. D

6. ¹ Καὶ διὰ τοῦτο καὶ σωμάτων ἀνάστασιν ἔσεσθαι πε- 9 πιστεύκαμεν μετὰ τὴν τῶν ὅλων συντέλειαν, οὐχ ὡς οἱ Στωϊκοὶ δογματίζουσι κατὰ τινὰς κύκλων περιόδους, γινομένων αἰεὶ καὶ ἀπογινομένων τῶν αὐτῶν οὐκ ἐπί τι χρήσιμον, ἅπαξ δέ, τῶν καθ' ἡμᾶς αἰώνων πεπερασμένων, καὶ εἰς τὸ παντελὲς διὰ μόνων τῶν ἀνθρώπων τὴν σύστασιν ἔσεσθαι χάριν κρίσεως. Δι-

Abgeschnittene ist von der Substanz getrennt, das als Theil Unterschiedene aber, das durch freie Selbstbestimmung die Oekonomie, die Vielheit in der Einheit, hinzunimmt, verursacht in dem aus welchem es ist keinen Mangel. Es ist also ein Unterschied in der Einheit, aber ein solcher welcher innerhalb der Substanz Gottes bleibt.“ — Pro προσλαβὸν Morell. προσλαβῶν mendose. Par. 2 non ἐνδεῖα sed ἐνδεῆ habet; utraque forma Iustinus l. c. c. 88 (n. 1) utitur.

5. γεγεννηκότα] Gesner., He-

rold., Morell., Worth. γεγεννηκότα. Sic male etiam Semler ad Baumgartenii *Untersuchung theol. Streitighk.* Tom. II. (Hal. 1763) p. 76.

6. κατὰ] Galland. omisit.

7. μεταρρύθμιζω] Aet., Par. 2, Fris., quocum Gesner. et Herold. faciunt, μεταρρυθμίζων. Sed in marg. Par. 2 et Fris. μεταρρυθμίζω offerunt; idem caeteri editores praebent. Antea pro πεποιημένος (sic omnes codd.) non est quod admittamus μεμνημένος, ut scriptor evidentius ad baptismum respiciat. Cf. Daniel l. c. p. 216. —

Per ὕλην συγγενῆ haud aliud in-

sumtum est. Quemadmodum enim ab una face accenduntur multi ignes, nec tamen primae facis propter plures accensas faces lux minuitur, sic etiam logos ex patris potentia [rationali] egressus genitorem rationis expertem non fecit. Nam ego quoque loquor et vos auditis, nec sane propter transmissionem sermonis ego qui alloquor sermone vacuus fio; sed vocem meam proferens materiam in vobis inornatam ornare instituo. Et quemadmodum logos in principio genitus vicissim mundum nostrum genuit, quum ipse sibi materiam produxisset, sic ego quoque, ad imitationem logi regeneratus et cognitione veritatis illustratus, materiae mihi cognatae confusionem emendo. Non etenim principii expertus est materia quemadmodum deus, nec deo ut principii expertus parem habet potestatem; verum creata est et non a quodam alio facta, sed a solo universorum opifice producta.

6. Et idcirco corporum quoque resurrectionem fore credimus post consummationem universorum: non ut Stoici decernunt secundum quosdam orbium circuitus, iisdem semper nascentibus et pereuntibus ad nullum finem utilem, sed semel, saeculis nostris absolutis, et omnino propter solorum hominum constitutionem iudicii causa. Iudicium autem do-

telligit Tatianus, „quam homines caeteros sibi congeneres seu eiusdem cum ipso naturae, quos oratione hac informaturum se profitetur“ (Worth.).

8. ὁ θεός] Par. 1 καὶ ὁ θεός. — Platonis hic de materia sententiam vituperat. Cf. c. 12. n. 2.

9. οὐχ] Omnes codd. editi οὐκ, excepta Gallandii editione. Ducaeus καὶ ante οὐχ omisit. Morell., Worth., Maran. ὑπὸ τοῦ pro ὑπὸ του ediderunt.

1. Καὶ διὰ τοῦτο etc.] H. e. Quia deus ὁ πάντων δημιουργός est (c. 5), idcirco corpora post finem

mundi (μετὰ τὴν τ. ὁ συντέλειαν = συντ. τ. κόσμον c. 13 — interpr. Campid. ineptissime: weil Alles vollkommen ist) potest resuscitare. Hic autem finis cum resurrectione non per temporum vires (periodisch) evenit, ut Stoicis placet, sed semel et iudicii causa. C. 25: Dicunt (Stoici) ἐκπύρωσιν ἀποβαίνειν κατὰ καιρούς, ἐγὼ δὲ εἰσάπαξ. Tertullian. Apolog. c. 48: „ratio restitutionis destinatio iudicii est.“ — Verba οὐκ ἐπὶ τι χρησιμον c. 31 repetuntur. Formulam autem εἰς τὸ παντελές, i. q. παν-

κάζουσι δὲ ἡμῖν οὐ Μίνως οὐδὲ ²Ραδάμανθους, ὧν πρὸ τῆς τε-
 λευτήης οὐδεμία τῶν ψυχῶν ὡς μυθολογοῦσιν ἐκρίνετο· δοκιμα- 146
 στήης δὲ αὐτὸς ὁ ποιητῆς θεὸς γίνεται. ³Κἄν γὰρ πάνυ φληνά-
 φους καὶ σπερμολόγους ἡμᾶς νομίσητε, μέλον οὐκ ἔστιν ἡμῖν,
 ἐπεὶ τούτῳ τῷ λόγῳ πεπιστεύκαμεν. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ὦν πρὶν
⁴ἢ γενέσθαι τίς ἤμην οὐκ ἐγίνωσκον, μόνον δὲ ⁵ἐν ὑποστάσει
 τῆς σαρκικῆς ὕλης ὑπῆρχον, γεγονῶς δὲ ὁ μὴ πάλαι διὰ τῆς
 γενέσεως τὸ εἶναι πεπίστευκα· τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ γενόμενος
 καὶ διὰ θανάτου μηκέτι ὦν, αὐθίς τε μηκέθ' ὀρώμενος, ἔσομαι
 πάλιν, ὡσπερ μὴ ⁶πάλαι γεγονῶς εἶτα γεννηθεῖς. ⁷Κἄν πῦρ
 ἐξαφανίσῃ μου τὸ σαρκίον, ἔξατμισθεῖσαν τὴν ὕλην ὁ κόσμος B
 κενώρηκεν· κἄν ἐν ποταμοῖς, κἄν ἐν θαλάτταις ἐκδαπανηθῶ, 10
 κἄν ὑπὸ θηρίων διασπασθῶ, ταμείοις ἐναπόκειμαι πλουσίου δεσπό-
 του. Καὶ ὁ μὲν πτωχὸς καὶ ἄθεος οὐκ οἶδε τὰ ἀποκείμενα·

τελῶς, Maranus male in perpetuum
 vertit; cf. Iustin. De mon. c. 1. n.
 11. Idem pro ἔσεσθαι (scil. σωμ.
 ἀνάστασιν πεπιστεύκαμεν) vitiose
 εἴσεσθαι edidit. Gesnerus vero
 praepositione διὰ ommissa coniecit le-
 gendum esse μόνων τ. ἀ. τὴν
 ἀνάστασιν ἔσεσθαι.

2. Ῥαδάμανθος] Worth. Ῥα-
 δάμανθος, contra cunctos codd.
 mslos et editos. Locus gemellus est
 c. 25: ... κριτὰς εἶναι Μίνω καὶ
 Ῥαδάμανθον, ἐγὼ δὲ αὐτὸν τὸν
 θεόν. Iustinus Apol. I. c. 8: Πλά-
 των δ' ὁμοίως ἔφη Ῥαδάμανθον
 καὶ Μίνω κολάσειν τοὺς ἀδίκους
 παρ' αὐτοὺς ἐλθόντας· ἡμεῖς δὲ
 τὸ αὐτὸ πράγμα φαμεν γενήσε-
 σθαι, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ.
 Tatianus non Christum sed ipsum
 dicit deum futurum iudicem, ut
 chiliasmum reiiciat parusiae illius ad-
 iunctum.

3. Κἄν . . . ἡμῖν] Coll. Actl.
 apostl. 17, 18. Ibi Paulus a genti-

libus philosophis σπερμολόγος vo-
 catus est, quod nuntium de Iesu et
 resurrectione iis traderet. — Pro
 μέλον Act. vitiose μέλλον. — Τού-
 τῳ τῷ λόγῳ (vitiose Galland. τού-
 τῳ λόγῳ et Worth. τ. τῷ λό-
 γῳ): scil. qui affertur verbis proxi-
 me sequentibus Ὡσπερ γὰρ etc..

4. ἦ] A Par. 2 abest.

5. ἐν ὑποστάσει] *Hypostasis*
 est prima materia, potentiâ solum
 non actu. Argumentum tale vi-
 detur: Quaedam potentiâ tantum
 sunt, quaedam actu, quaedam neutro
 modo et omnino nihil: sed corpo-
 ris nostri materia, post primam ma-
 teriam semel conditam, semper ex-
 istens potentia, tandem in actum
 producta est: sic etiam in corrup-
 tione, cum non ad nihilum redi-
 gatur, sed pristinam potentiam ser-
 vet, qualem habuit antequam nasce-
 retur, tam credibile est eam rursus ad
 secundum actum redituram, quam cer-

nobis non Minos nec Rhadamanthus faciunt, quorum ante obitum nulla ut fabulantur anima iudicabatur; sed arbiter est ipse creator deus. Etiam si enim vobis omnino nugatores et blaterones videamur, parvi pendimus, quum hac ratione adducti crediderimus. Quemadmodum enim, quum non essem antequam nascerer, ignorabam quis essem, ac tantum in substantia carnea materiae existebam, natus autem qui olim non eram ex nativitate consecutus sum ut me existere non dubitem: eodem modo natus, et per mortem esse ac videri desinens, denuo existam, sicut quum olim non essem postea genitus sum. Etiam si mea caro igne evanescat, diffusam instar vaporis materiam mundus exceptit; etiam si in fluminibus, etiam si in mari absumar, etiam si a feris dilanier, thesauris recondor divitis domini. Ac inopem quidem et atheum latent quae recondita sunt: deus autem

tum est in homine vivente eam praesentem habere actum. Cur enim quod semel factum est, conditione simili manente, non iterum quoque fiat? Atqui similis est conditio corporis corrupti et nondum geniti. *Gesnerus*. — Tertullian. l. c.: „Sed quomodo, inquis, dissoluta materia exhiberi potest? Considera te ipsum, o homo, et fidem rei invenies. Recogita quid fueris antequam esses: utique nihil; meminisses enim si quid fuisses. Qui ergo nihil fueras priusquam esses, idem nihil factus quum esse desieris, cur non possis esse rursus de nihilo eiusdem ipsius auctoris voluntate qui te voluit esse de nihilo? Quid novi tibi eveniet? Qui non eras, factus es; quum iterum non eris, fies. Redde si potes rationem qua factus es, et tunc require qua fies. Et tamen facilius utique fies quod fuisti aliquando, quia aequè non difficile factus

es quod nunquam fuisti aliquando.“ Cf. *Semisch Justin d. Märk. P. II. p. 139.*

6. *πάλαι*] Act., Par. 2, Fris. *πάλιν*. Ita etiam *Gesner*. et *Herold.*: quorum ille veram lectionem coniectura assecutus est.

7. *Κἄν πῦρ* etc.] Huc respexit *Athenagoras De resurrect. c. 8*: *Ἐνοῦται προσφυνῶς ἕκαστον ἐκάστω, κἄν πυρὶ καυσθῆ, κἄν ὕδατι κατασαπῆ, κἄν ὑπὸ θηρίων ἢ τῶν ἐπιτυχόντων ζώων καταδαπανηθῆ, κἄν τοῦ πάντος σώματος ἔκκοπὴν προδιαλυθῆ τῶν ἄλλων μέρων.* Cf. *Daniel Tatian. d. Apol. p. 243.* — Pro, *μοῦ τὸ σαρκίον* (Par. 1 et Act.) praebent editores (excepto *Marano*) pariter atque Par. 2 et Fris. *πᾶν τὸ σαρκίον*. Mox Act. et Fris. non *κόσμος* sed mendose *κόσμου* (sic etiam *Gesner.*, qui genuinam lectionem in marg. notavit, et *Herold.*) habent.

θεὸς δὲ ὁ βασιλεύων, ὅτι βούλεται, τὴν ὄρατὴν αὐτῷ ⁸ μόνῳ ὑπόστασιν ἀποκαταστήσει πρὸς τὸ ἀρχαῖον.

7. Λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος, ¹ πνεῦμα γεγονῶς ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ λόγος ἐκ τῆς λογικῆς δυνάμεως, κατὰ τὴν τοῦ γεννησαντος αὐτὸν ² πατρὸς μίμησιν εἰκόνα τῆς ἀθανασίας τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν, ἵνα, ὡσπερ ἡ ἀφθαρσία παρὰ τῷ θεῷ, τὸν αὐτὸν τρόπον ³ θεοῦ μοῖραν ἄνθρωπος μεταλαβὼν ἔχη καὶ τὸ ἀθάνατον. Ὁ μὲν οὖν λόγος πρὸ τῆς τῶν ⁴ ἀνδρῶν κατασκευῆς ἀγγέλων δημιουργὸς γίνεται. ⁵ Τὸ δὲ ἐκάτερον τῆς ποιήσεως εἶδος αὐτεξούσιον γέγονε, τὰγαθοῦ φύσιν μὴ ἔχον, ⁶ ὃ πάλιν μόνον παρὰ τῷ θεῷ, τῇ δὲ ἐλευθερίᾳ τῆς προαιρέσεως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκτελειούμενον· ὅπως ὁ μὲν φαῦλος δικαίως κολάζεται, ⁷ δι' αὐτὸν γεγονῶς μοχθηρὸς, ὁ δὲ δίκαιος χάριν τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀξίως ἐπαινῆται, κατὰ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ θεοῦ μὴ παραβὰς τὸ βούλημα. Καὶ τὰ μὲν περὶ τοὺς ἀγγέλους **D** καὶ ἀνθρώπους τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Ἡ δὲ τοῦ λόγου δὴ-**11** ναμὶς ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ προγνωστικὸν ⁸ τὸ μέλλον ἀποβαίνειν,

Dein Herold. *κεχώρικεν fecit. Denique pro θαλάτταις vulgo θαλάσσαις* (cf. c. 1. n. 15) legitur.

8. μόνῳ] Aet. et Fris. *μόνην*. Pariter Gesner. et Herold.; sed ille sinceram scripturam, Par. 1 et 2 probatam, indicavit. Argulius quam verius Barthius in *Adversar. lib. LIV. c. 24* (Francof. 1624) p. 2565 legit *μόνῳ λόγῳ*, ut scriptor diceret „solo uno verbo deum illa efficere posse quae misellus homo impossibilia existimet.“

1. πνεῦμα] Recte Daniel (*Tatian. d. Apol. p. 168*): „Offenbar ist hier πνεῦμα generische Bezeichnung eines geistigen Wesens; es bezeichnet das Princip des hervorgegangenen λόγος.“ — De verbis λόγος ἐκ τῆς λογικῆς δυνάμεως c. 5. n. 1 adeas.

2. πατρὸς] Deest in Par. 2. — Cum verbis *εἰκόνα τῆς ἀθανασίας* coll. lib. *Sapient. 2, 23*: ὁ θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας αἰδιότητος (cf. Grimm ad h. 1.) ἐποίησεν αὐτόν.

3. θεοῦ μοῖραν] Par. 2 θεοῦ μοίρας. Hac dei portione non animam (ψυχὴν — Worth.) sed spiritum (πνεῦμα θεῖον cf. n. 12 — Keil *Opuscul. acad. ed. Goldhorn p. 680*) intelligit; quatenus is inhaerebat protoplastis, dei imaginem representabant: ab hoc spiritu anima illorum accepit immortalitatem. Cf. Daniel l. c. p. 205. n. 4.

4. ἀνδρῶν] Fortasse ἀνθρώπων. Nam illud convenit dictioni poeticae. Sic Homero Iuppiter saepe *πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε νο-*

regnator, quando vult, conspicuam sibi soli substantiam reducet in pristinum statum.

7. Logos enim coelestis, spiritus a patre natus et logos ex rationali potentia, ad imitationem patris, a quo genitus est, imaginem immortalitatis hominem fecit: ut, quemadmodum immortalitas est apud deum, sic homo, dei portionis particeps factus, habeat etiam immortalitatem. Logos sane quidem ante homines creatos angelorum sit opifex. Utraque autem creaturae species libera facta est, non habens naturam boni, quod iterum est dumtaxat apud deum, ab hominibus autem libera animi inductione perficitur: ut malus merito puniatur, ut qui sua culpa improbus factus sit, iustus autem ob recto facta iure laudetur, ut qui libero utens arbitrio voluntatem dei transgressus non sit. Atque ita quidem se habent quae angelos et homines spectant. Logi autem potentia quum in se praevideret quid esset

calur. Menda facile esse potest ex non animadverso scripturae compendio, quo *άνων* poni solet pro *άνθρωπων*. Cf. Iustin. Opp. Tom. II (= Corp. Apoll. Vol. III) Prolegg. p. XVI. Coll. similem errorem infra c. 39. n. 9. Non muto.

5. *Τὸ... γέγονε*] Iustinus Apol. II. c. 7: *Αὐτεξούσιον τὸ τε τῶν ἀγγέλων γένος καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρχὴν ἐποίησεν ὁ θεός*. Cf. librum meum De Iustini Mart. scriptis et doct. p. 141.

6. *ὁ πάλιν*] Aet., Par. 2, Fris. *ὄπλην*. Sic etiam Gesner. et Herold. dederunt. Ille *πλήν* (pro *ὄπλην*) coniecit legendum, idque Morell. et Worth. in textu posuerunt. Duc. et Maran. ex Par. 1 *ὁ πλήν* obtulerunt. Par. 2 in marg.: *ὄπερ μόνῳ πάρεστι τῷ θεῷ*. Inde non male forsitan legeris *ὄπερ* [scil. *τὸ ἀγαθόν*] *μόνον παρὰ τῷ θεῷ*. Sed

secundum vestigia codicis Par. 1 cum Daniele (l. c. p. 207) scribendum esse videtur *ὁ πάλιν μόνον παρὰ τῷ θεῷ*. Pariter *πλήν* *ὁ πάλιν* in Aet. c. 12. n. 5 commutata sunt. Ita hoc commation respondet praecedenti: *ὡσπερ ἡ ἀφθαρσία παρὰ τῷ θεῷ*. „Inest deo immortalitas“ — „porro (*πάλιν*, *wiederm*) τὸ ἀγαθόν.“ Id quidem deo φυσικῶς inest, ab hominibus vero *τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς προαιρέσεως* perficitur. Similiter docuit Origen. De princip. I. 5, 3.

7. *δι' αὐτόν*] Non opus est *δι' αὐτόν* (Worth. —; illud scriptori tribuas qui ex sua mente loquitur) aut *δι' αὐτοῦ* (Daniel l. c. p. 206 —; cf. Bretschneideri Lex. man. in N. T. ed. 3. p. 94) scribere.

8. *τὸ μέλλον*] Melius *τοῦ μέλλοντος*, ut observat Worthus. *Ματθανυς*. — Statim Aet. *ὑποβαλ-*

οὐ καθ' εἰμαρμένην, τῇ δὲ τῶν αἰρουμένων ἀντεξουσίῳ γνώμη, τῶν μελλόντων προὔλεγε τὰς ἀποβάσεις· καὶ τῆς μὲν πονηρίας κωλυτῆς ἐγένετο δι' ἀπαγορεύσεων, ⁹ τῶν δὲ μενόντων ἀγαθῶν ἐγκωμιστῆς. ¹⁰ Καὶ ἐπειδὴ τινὶ φρονημωτέρῳ παρὰ τοὺς λοιποὺς ὄντι διὰ τὸ πρωτόγονον συνεξηκολούθησαν καὶ θεὸν ἀνέδειξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸν ἐπανιστάμενον τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, τότε ἡ τοῦ λόγου δύναμις τὸν τε ¹¹ ἄρξαντα τῆς ἀπονοίας καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας τούτῳ τῆς σὺν αὐτῷ διαίτης παρητήσατο. Καὶ ὁ μὲν κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ γεγονώς, χωρισθέντος ¹⁴⁷ ἀπ' αὐτοῦ ¹² τοῦ πνεύματος τοῦ δυνατωτέρου, θνητὸς γίνεται·

νειν. Mox Herold. articulum τῶν ante αἰρουμένων praetermisit. Pro ἀντεξουσίῳ autem fortasse (Maran.) ἀντεξουσίῳ scribendum est; in errorem ducere poterat terminatio vocis praecedentis (—νων) et iota appositum (—σιωι).

9. τῶν δὲ μ. ἀ. ἐγκωμ.] Nourry in Appar. ad Biblioth. Max. velt. Patr. P. I. p. 542: *fructum autem, si homines boni permanent, capiendum demonstrabat.* Daniel l. c. p. 208 verba respicere putat ad Gen. 1, 28 — 31, ideoque reddit: *bonorum autem, quae ipsis erant, exstitit laudator.*

10. Καὶ ἐπειδὴ etc.] Sic serpens φρονημώτατος πάντων τῶν θηρίων dicitur Genes. 3, 1. Diabolus autem secundum Tatiani sententiam (dicit enim διὰ τὸ πρωτ. = ob primogenituram) πρωτόγονος (ita paullo infra vocatur angelorum ideoque inter eos prudentissimus (φρονημώτερος παρὰ τοὺς λοιπούς) fuit. Censuit Maranus scriptorem ad verba Iob. 40, 19 respexisse, quae de diabolo ve-

teres interpretes intellexerunt: *τού- τέστιν ἀρχὴ πλάσματος κυρίου.* Daniel l. c. p. 188 illam sententiam iudicat inde natam esse, quod antiqui Christiani (cc. 9. 12 — Semisch *Justin d. Märt. P. II. p. 388. n. 3*) deos Gentilium pro daemonibus haberent: quemadmodum inter deos Iuppiter antiquitate potentiâque caeteros superabat, ita antiquissimus ac potentissimus dicebatur diabolus, princeps daemonum. C. 8: *οἱ δαίμονες αὐτοὶ μετὰ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν Διός.* Hase (*Baumgarten-Crusius Compend. d. christl. Dogmengesch. Tom. II. p. 216*): „Die Vorstellung, dass Satan der Erstgeborne (bei Talian), meint den Engelfürsten, der er gewesen.“ Coll. ibid. p. 200. Lactant. Div. institt. II. c. 8: „Deus... produxit similem sui spiritum, qui esset virtutibus dei patris praeditus; deinde fecit alterum, in quo indoles divinae stirpis non permansit“ etc. — Maranus verba *συνεξηκολούθησαν* et *ἀνέδειξαν* non ad protoplastos (Daniel l. c. p. 206) vult referri sed ad posteros eorum. Cf. Justin. Co-

eventurum, non quidem fato, sed libera eligentium voluntate: futurarum rerum eventus praedicebat, ac nequitiam interdictis vetabat, eos autem laudabat qui boni permanerent. At postquam homines unum aliquem praeter reliquos, propterea quod primogenitus erat, callidiores assectati sunt et eum, etsi legi dei obluetabatur, pro deo habuerunt: tum logi potentia et inceptorem temeritatis et eius sectatores a sua consuetudine exclusit. Atque is quidem qui ad imaginem dei factus erat, discedente ab eo potentiore spiritu, fit mortalis; ille autem primogenitus propter trans-

hort. ad Gent. c. 21. n. 7. — Particula καὶ ante τὸν ἐπανιστάμενον in Aet. omissa est. Pro τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ Par. 2 in marg. μόνῳ τῷ θεῷ.

11. ἄρξάντα] Fris. in marg. ἀρξάμενον. — Συνακολουθήσαντες τούτῳ (diabolo) non sunt angeli lapsi (Daniel I. c. p. 209. n. 2) sed protoplasti; nam paullo ante: τινὲς φρονηματιώτερον συνεξηκολούθησαν. Cf. n. 10. Cum verbis σὺν αὐτῷ (cf. n. 7) subaudias τῷ λόγῳ, quum praecedat ἡ τοῦ λόγου δύναμις. Cf. c. 5. n. 1. Illos autem a sua consuetudine exclusit logos, quatenus diabolum e coelo et protoplastos e paradiso eiecit. C. 20: Μετῴκηθησαν οἱ δαίμονες, ἐξωρίσθησαν οἱ πρωτόπλαστοι· καὶ οἱ μὲν ἀπὸ οὐρανοῦ κατεβλήθησαν, οἱ δὲ ἀπὸ γῆς μὲν ἀλλ' οὐκ ἐκ ταύτης, κρείττονος δὲ τῆς ἐνταυθοῦ διακοσμήσεως. — Hase (I. c. p. 215): „Es liegt in dieser Ansicht, dass der Sündenfall des Teufels dem des Menschen unmittelbar vorausging, und steht nichts entgegen, dass sich Corp. Apoll. Vol. VI.

jener zunächst in der Verführung zu diesem äusserlich beihätigt habe, wie Justin (Tryph. c. 124) und Tatian (c. Graec. c. 7) es auffassen, letzterer jedoch die mosaische Erzählung hier nicht voraussetzend, sondern ein sich Anbetenlassen des erstgeborenen Engels als Gott, der dadurch zum Teufel ward.“ Praecivit peccato diaboli in homines commisso peccatum superbiae. Comp. Daniel I. c. p. 197.

12. τ. πνεύμ. τ. δυνατωτέρου] Scil. τῆς ψυχῆς. Infra c. 12 μείζον τῆς ψυχῆς dicitur. II. c. illa θεοῦ μοῖρα (n. 3), τὸ θεῖον πνεῦμα (c. 13), πν. τοῦ θεοῦ (c. 13), πν. τὸ οὐράνιον (c. 20) s. ἐπουράνιον (c. 16), πν. τὸ ἅγιον (c. 15), πν. τὸ τέλειον (c. 20). C. 12: Δύο πνευμάτων διαφορὰς ἴσμεν ἡμεῖς, ὧν τὸ μὲν καλεῖται ψυχὴ, τὸ δὲ μείζον μὲν τῆς ψυχῆς θεοῦ δὲ εἰκῶν καὶ ὁμοίωσις· ἐκάτερα δὲ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῖς πρώτοις ὑπῆρχεν, ἵνα τὸ μὲν τι ὧσιν ὑλικοί, τὸ δὲ ἀνώτερον τῆς ὕλης.

διὰ δὲ τὴν παράβασιν ¹³ καὶ τὴν ἄγνοιαν ὁ πρωτόγονος δαίμων ἀποδείκνυται, ¹⁴ καὶ τοῦτον οἱ μιμησάμενοι, τούτου δὲ τὰ φαντάσματα, δαιμόνων στρατόπεδον ἀποβεβήκασι καὶ διὰ τὸ αὐτεξούσιον ¹⁵ τῆ σφῶν ἀβελτηρία παρεδόθησαν.

8. ¹ Τπόθεσις δὲ αὐτοῖς τῆς ἀποστασίας οἱ ἄνθρωποι γίνονται. ² Διάγραμμα γὰρ αὐτοῖς ἀστροθεσίας ἀναδείξαντες, ὡσπερ οἱ τοῖς κύβοις παίζοντες, τὴν εἰμαρμένην εἰσηγήσαντο ἴλιαν ἄδικον. ³ Ο τε γὰρ κρίνων καὶ ὁ κρίνόμενος καθ' εἰμαρμένην εἰσὶ γεγονότες, καὶ οἱ φονεύοντες καὶ οἱ φονευόμενοι, καὶ οἱ πλουτοῦντες καὶ οἱ πενόμενοι, τῆς αὐτῆς εἰμαρμένης ὑπάρχουσιν ἀπογεννήματα. ⁴ πᾶσα τε γένεσις, ὡσπερ ἐν θεάτρῳ, ¹² τερωπλήν παρέσχε τούτοις, παρ' οἷς, ὡς φησιν Ὅμηρος,

13. καὶ τὴν ἄγνοιαν] Particulae καὶ exexegetice carias; παράβασις enim cernebatur in ἀγνοία, ignorantione veri dei, dum divinum sibi cultum primogenitus angelorum arrogaret. Praeter necessitatem Marganus mallet x. τ. ἀπόνοιαν. Alius x. τ. ἄνοιαν, h. e. propter dementiam (Thorheit, Frevet gegen Gott), conieceroit.

14. καὶ τοῦτον οἱ μιμ., τούτου δὲ τ. φαντ.] Sic recte Par. 1 et 2; accedunt Aet. et Fris., nisi quod uterque τούτων mendose offert pro τούτον. Particula δὲ offensionem non habet; saepe enim ponitur ubi antecedentibus aliquid adiungitur quo illa explicantur. Notum est, ut unum tantummodo exemplum asseram, illud λέγω δέ, quo Tatianus cc. 3. 15 (λοιποῖς δὲ οὐδαμοῦ, λέγω δὲ τοῖς ψυχικοῖς) et alibi ulitur; pariter Iustinus, e. g. Dial. c. Tr. cc. 69 et 120. Scholion in marg. Par. 1: συνεξακουστέον τὸ δαίμονες, ἵνα ἡ καὶ τοῦτον οἱ μιμησάμενοι δαίμονες

ἀποδείκνυται [= sunt]. Sensus: ii ex angelorum numero, qui illum primogenitum imitati sunt, evaserunt (ἀποβεβήκασι, h. e. facti sunt, sind geworden: Ast Lex. Plat. Vol. I. p. 228) daemonum exercitus. Cf. Keil l. c. p. 588. n. 26. — Sed aliter ac supra exstat in editis. Gesnerus enim, quem Herold. secutus est, ex Fris. καὶ τούτων οἱ μιμ. τούτου δὲ τ. φαντ. (sic etiam Daniel l. c. p. 187) exhibuit. Quum vero intelligeret vitium in illis verbis culpa librorum inesse, τούτων et δὲ uncis inclusit. Atque caeteri editores easdem vuculas e textu prorsus eiecerunt. Keil l. c. p. 587 ex δαιμόνων στρατ. tacite δαιμόνιον στρατ. fecit.

15. τῆ σφῶν ἀβελτηρία] Fris. in marg. τῆς ἀβελτηρίας. Etiam c. 12 τῆ σφῶν ἀβελτηρία. C. 16 χειμῶνι τῆς σφῶν ἀβελτηρίας. Pro ἀβελτηρία, si per codicum consensum liceret, ἀβελτερία scripserim. Sed istam formam, per η,

gressionem et ignorationem daemon fit; et qui hunc imitati sunt, huius videlicet inania visa, daemonum exercitus evaserunt ac propter arbitrii libertatem suae stultitiae traditi sunt.

8. Materia autem defectionis iis homines sunt. Nam quum iis tabulam positionis siderum ostendissent, velut qui tesseriis ludunt, fatum introduxerunt valde iniustum. Nam et qui iudicat et qui iudicatur tales secundum fatum facti sunt, et qui occidunt et qui occiduntur, et divites et pauperes, eiusdem sunt fati effectus: ac tota genitura, tamquam in theatro, oblectamentum istis praebuit, apud quos, ut ait Homerus,

valde frequentant scriptores christiani, ut Hase ad Leon. Diac. p. 193. D (p. 409 ed. Bonn.) probavit.

1. Ἐπόθεσις... γίνονται] Iustinus Dial. c. Tr. c. 124 satanam magno casu cecidisse dicit διὰ τὸ ἀποκλανῆσαι τὴν Εὐάν. Sic etiam (Maran.) Irenaeus adv. haer. III. c. 33. §. 8: „Serpens initium et materiam apostasiae suae habens hominem.“ — Sermo hic est de daemonibus, diis Gentilium (c. 7. n. 10). Propter homines defecerunt; nam superbiā inflati, quemadmodum diabolus (c. 7. n. 11. 13), ideoque divinitatem affectantes (cc. 9. 12), studuerunt illos a deo abducere ac sibi facere addictos: unde fatum (cum astrologiae inventionem — cc. 8. 9) induxerunt.

2. Διάγραμμα γ. α. ἀστροθεσίας ἀνάδ.] Astrologiam homines a daemonibus edoctos fuisse declarat Tertullianus De idololatria c. 9. [Adde Apolog. c. 35.] Maranus. — Sensus: Daemones hominibus mon-

strarunt siderum figuras, ex quibus ineluctabile cuiusvis posset fatum cognosci. Cum verbis ὡσερ οἱ τοῖς κύβοις παίζοντες coll. c. 9: εὐαρεστοῦσι δὲ αὐτοῖς οἱ ἑπτὰ πλανῆται, ὡσερ οἱ ἐν τοῖς πεττοῖς ἀθύροντες. Ut tesserarum iactus dissimiles sunt, sic diversi inter se sunt siderum positus. Cf. c. 9. n. 6.

3. Ὁ τε γὰρ κρ. etc.] Ostendit hoc absurdum sequi, admissō fato, ut ab una eademque causa res contrariae efficiantur, cum aliae tum iustae et iniustae: quod partim fieri non potest, partim etiam impium est. Gesnerus.

4. πᾶσα τε γένεσις, ὡσερ ἐν θεάτρῳ] Verbis πᾶσα γένεσις non designatur mundi inferioris natura [Gesner.], sed tota illa ut vocant astrologi genitura, quae ex tabula positionis siderum constituitur. Hinc ait Tatianus c. 9 iracundum et laboriosum, [animosum et lassum,] temperantem et intemperantem, „ab iisdem geniturae gubernatoribus ta-

⁵ Ἀσβεστος δ' ἄρ' ἐνώρτο γέλωσ μακάρεσσι θεοῖσιν.

Οἱ γὰρ τοὺς ⁶ μονομαχοῦντας βλέποντες καὶ θάτερος θατέρω σπουδάζων, καὶ ὁ γαμῶν καὶ παιδοφθορῶν καὶ μοιγεύων, γελῶν τε καὶ ὀργιζόμενος, φεύγων τε καὶ τιτρωσκόμενος, ⁷ πῶσ οὐχὶ θνητὸς εἶναι νομισθήσεται; Δι' ὧνπερ γὰρ ἑαυτοὺς ὁποῖοί τινες πεφύκασι τοῖς ἀνθρώποις πεφανερῶκασι, διὰ τούτων τοὺς ^C ἀκούοντας ἐπὶ τὰ ὅμοια προειρέψαντο. Καὶ μήτι γε οἱ δαίμονες αὐτοὶ μετὰ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν Διὸς ὑπὸ τὴν εἰμαρμένην πεπιώκασι, τοῖς αὐτοῖς πάθεισιν ὥσπερ καὶ οἱ ἄνθρωποι κρατηθέντες; Καὶ ἄλλως δὲ πῶσ τιμητέον ⁸ τούτους παρ' οἷς δογματῶν ἐναντιότης ἐστὶ πολλή; ⁹ Ἦν μὲν γὰρ, ἦν οἱ ἀπὸ τῶν Φρυγίων ὄρων Κυβέλην φασίν, ἀποτμήσεις αἰδοίων νενομοθετηκέναι διὰ τὸν ἐρώμενον ταύτης Ἄτιν· Ἀφροδίτη δὲ γάμου πλοκαῖς ἤδεται. ¹⁰ Μάγος ἐστὶν Ἄρτεμις, θεραπεύει ὁ Ἀπόλλων. Καὶ μετὰ τὴν Γοργοῦς καρτομίαν, τῆς Ποσειδῶνος ἐρωμένης, ἀφ' ^D ἧς Πήγασος ὁ ἵππος καὶ ¹¹ ὁ Χρυσάωρ ἀνέθορε, τὰς σταγόνας τῶν αἱμάτων τῆ Ἀθηναῖα καὶ Ἀσκληπιὸς διενείμαντο. ¹² καὶ ὁ μὲν

les exstitisse." Et c. 11: Πῶσ οὐν γένεσιν τὴν καθ' εἰμαρμένην ἀποδέξομαι; [H. e. Quomodo igitur nativitatem, s. genituram, a fato pendere concedam. Cf. Baumgarten-Crusius *Comp. d. christl. Dogmengesch.* P. II (ed. Hase) p. 111.] — Ad verba ὥσπερ ἐν θατέρω audiendus Clemens Alexandrinus. Eos qui deorum nuptias et liberorum procreationes et adulteria et convivia et risus induxerunt sic [Protrept. c. IV. §. 58] compellat: οἱ μοι τῆς ἀθεότητος σκητὴν πεποιήκατε τὸν οὐρανόν. Maranus. — Pro τούτοις Fris. in marg. τοῖς τοιούτοις.

5. Ἀσβεστος... θεοῖσιν] Hom. Π. I. 599 et Od. VIII. 326.

6. μονομαχοῦντας] Gesner. μονομαχοῦντες errore. — Sic Paridem cum Menelao certantem Ve-

nus abripuit; Mars a Diomede vulneratus fugit. Caetera quae Tatianus diis exprobrat haud opus est exemplis probare. — Castigat etiam γαμοῦντας. Hic vero quum de nuptiis agat deorum, non patet quid, ubi haec scribebat, de hominum nuptiis statuerit: quas postea quidem certo reprobavit. Cf. Daniel *Tatian. d. Apol.* p. 259 sqq..

7. πῶσ οὐχὶ θνητὸς] Enallage numeri, pro θνητοὶ εἶναι νομισθήσονται. Gesnerus. — De daemonibus, qui sub deorum nominibus colebantur, quaerit Tatianus: quomodo non existimentur mortales? non quod eos mortales crederet, sed quia illos per totam vitam mori, ut ait c. 14, ac toties mori putabat quoties sectatores suos ad peccandum erudiunt. Maranus.

Inextinctus risus exortus est beatis diis.

Nam qui singulari certamine certantes spectant et alter alteri [certantium] favent, qui matrimonia init et pueros stuprat et moechatur, qui ridet et irascitur, qui fugit et vulneratur, quomodo non mortalis existimetur? Per quae enim se ipsi hominibus quales essent aperuerunt, per ea audientes ad similia facinora hortati sunt. Atque an non ipsi daemones cum duce ipsorum Iove sub fatum ceciderunt, iisdem ac homines cupiditatibus superati? Praeterea autem quomodo isti colendi sunt apud quos magna est opinionum dissensio? Nam Rheam, quam Phrygiorum montium incolae Cybelen dicunt, pudendorum exsectiones [dicunt] lege sancivisse propter Attin quem amabat; Venus coniugii complexibus delectatur. Magus est Diana, medicus Apollo. Et post abscissum Gorgonis caput, quam Neptunus amabat, unde Pegasus equus et Chrysaor prosiluerunt, sanguinis guttas Minerva et Aesculapius partiti sunt: atque ex iis

8. τούτους] Fris. in marg. αὐ-
τούς.

9. 'Ρέα... Κυβέλην φασίν, ...
νενομοθετηκέναι] Ita codd. misti,
Gesner., Herold., Maran.; hic au-
tem comma ante φασίν posuit et
cum verbis ἦν... Κυβέλην subaudi-
vit καλοῦσιν. Par. 1 in marg.: κα-
τὰ κοινού [c. 1. n. 26] τὸ φασίν.
H. e. φασίν non solum ad Κυβέλην
sed ad νενομοθ. etiam pertinere.
Gesnerus infinitivo νενομοθετηκέ-
ναι censuit λέγεται addendum esse
vel νενομοθέτηκε legendum; inde
Morell., Duc., Worth. receperunt:
'Ρέα (sic —: solus Duc. 'Ρέα)...
Κυβέλην φασίν, . . . νενομοθέτηκε.
— Fris. ad ταύτης in marg. αὐ-
τῆς, ad Ἄτιν ibidem Ἄτιν. Herol-
dus Ἄτην scripsit. De diversis
huius nominis formis videsis Hem-

sterhusium et Graevium ad Lucian.
Tom. II. p. 283 et IX. p. 832 at-
que Salmasium ad Solin. p. 50. De
Rhea et Atti (Ovid. Fast. IV. 223
sq.) cf. Pauly *Real-Encyclopae-
die d. class. Alterthumswiss.* Tom.
VI. p. 405 sq. 408. Illius sacerdo-
tes erant eunuchi.

10. Μάγος ἔ. Ἄρτεμις] Dianam
magiae et veneficis praefuisse con-
stat: Lunam enim volunt Dianam
esse, quam veneficae suis carmini-
bus e coelo detrahere serebantur.
Gesnerus.

11. ὁ] Herold. omisit. Aet.
χρυσάορ, omisso articulo.

12. καὶ ὁ μὲν etc.] Aescula-
pius cruore Gorgonis (Medusae), ut
Apollodorus narrat, ad homines re-
suscitandos usus est. Cf. Pauly l.
c. Tom. I. p. 188. Minerva autem

ἀπ' αὐτῶν ἔσωζεν, ἢ δὲ ἀπὸ τῶν ὁμοίων λύθρων ἀνθρωποκτό-
νος καὶ πολεμοποιὸς ἐγένετο. Ταύτην ¹³ μοι δοκοῦσιν Ἀθηναῖοι ¹³
μὴ βουληθέντες διαβάλλειν καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Ἥφαιστου μίξεως
γινόμενον τῇ γῆ προσάπτειν, ἵνα μὴ νομίζεται καθάπερ ἡ
¹⁴ Ἀταλάντη διὰ τὸν Μελέαγρον οὕτω καὶ ἡ Ἀθηναῖα διὰ τὸν
Ἥφαιστον τῆς ἀνδρείας ἐστερηθῆσαι. Ὁ γὰρ ἀμφιγυήεις, ὡς ¹⁴⁸
εἰκός, ὁ πόρπας καὶ ¹⁵ γναμπτὰς Ἑλικας δημιουργῶν, τοῖς κορο-
κοσμίοις ἠπάτησε τὴν ἀμήτορα παῖδα καὶ ὄρφανήν. Ποσειδῶν
ναυτίλλεται, πολέμοις Ἄρης ἡδεταί, κιθαριστὴς ἐστὶν ὁ Ἀπόλ-
λων, Θηβαίοις Διόνυσος τυραννεῖ, Κρόνος ¹⁶ τυραννοκτονεῖ.
Ζεὺς καὶ ¹⁷ θυγατρὶ συγγίνεται, καὶ ἡ θυγάτηρ ἀπ' αὐτοῦ κύει.
Μαρτυρήσει μοι νῦν Ἐλευσίς καὶ δράκων ὁ μυστικὸς καὶ Ὀρ-
φεὺς ὁ

¹⁸ Θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοισ

λέγων. Αἰδωνεὺς ἀρπάζει τὴν Κόρην, καὶ αἱ πράξεις αὐτοῦ

in scuto suo caput illius Gorgonis habebat.

13. μοι] Ita Par. 1, Aet., et Maranus. Caeteri codd. msti (Par. 2, Fris.) μὴ habent, sed in marg. Par. 2 μοι et Fris. ἦ, id quod debebat esse ἦ (sane). Legunt Gesner. et Herold. μῆ, sed ille μοι repouendum recte suspicatus est, Worth. cum Morello et Ducaeo ἦ (sic). — Ille ἀπὸ τῆς Ἥφαιστου μίξεως γινόμενος est Erechtheus, e terra natus (αὐτόχθων), de quo adeas Pauly l. c. Tom. III. p. 232.

14. Ἀταλάντη] Aet. Ἀτλάντη. — Mox ἀγνείας pro ἀνδρείας mallet Worthus. At, ut Maranus scite monuit, ea vox omnino retinenda. „Proprium enim est Minervae τὸ ἀνδρικόν, ut ait Iustinus in Orat. ad Gent. c. 2, ut quae nihil prorsus muliebri perageret. Quamobrem si ei Vulcanus virginitatem eri-

puisset, simul eam virilitate illa privasset.“ Cf. Wesseling Observatt. p. 180.

15. γναμπτὰς] Par. 1. 2 et Aet. γναπτὰς. — Vulcanus ap. Homer. II. XVIII. 401: Apud Eurynomen et Thetin novennium fabricavi artificiosa multa, Πόρπας τε γναμπτὰς θ' Ἑλικας, κάλυκας τε καὶ ὄρμονος. — Minerva ἀμήτωρ παῖς καὶ ὄρφανή dicitur, quia ex Iovis tantum cerebro nata est.

16. τυραννοκτονεῖ] Gesner. interpretatus est crudeliter occidit, „ut qui filios sibi natos devoravit.“ Iam Ducaeus hanc interpretationem repudiavit. Neque placet Davisii (ad Cicer. de nat. deor. III. c. 21) coniectura τεκνοκτονεῖ. Recte Maranus: „Quid vetat Saturnum tyrannicidam dici ob patrem solio deturbatum virilibus exsectis?“ Itidem Iuppiter, exemplum patris secutus,

quidem hic salutem afferebat, illa autem ex eodem cruore homicida et bellorum auctor exstitit. Videntur mihi Athenienses, quum de huius fama detrahere nollent, filium ex Vulcani coitu natum etiam terrae attribuere, ne ut Atalanta per Meleagrum ita Minerva per Vulcanum virilitate existimetur privata esse. Hic enim utrimque claudus, fibularum et flexarum inaurium opifex, his, ut verisimile est, puellarum ornamentis orbatam matre et pupillam infantem decepit. Neptunus navigat, bellis Mars delectatur, citharoedus est Apollo: Thebanos Bacchus tyrannide premit, Saturnus tyrannum occidit. Iuppiter etiam cum filia miscetur, et filia ex eo concipit. Testes mihi nunc erunt Eleusis et draco mysticus et Orpheus

Portas occludite profanis

dicens. Pluto rapit Proserpinam, et facinora eius fiunt

τυραννοκτόνος a Gregorio Naz. Orat. III. p. 107 vocatur. Uterque Iustino Apol. I. c. 21 πατροφόντης audit.

17. θυγατρί] Intelligit Proserpinam: quae quidem, Iovis et Cereris filia, a patre sub draconis specie violata Dionysum genuit. C. 10: δράκων δὲ (στ) ὁ Ζεὺς διὰ τὴν Φερσεφάτταν. Athenagoras Supplic. p. Christ. c. 20: Φερσεφόνη τῆ θυγατρὶ ἰμίγη, βιασάμενος καὶ ταύτην ἐν δράκοντος σχήματι, ἐξ ἧς παῖς Διόνυσος αὐτῷ. Coll. ibid. c. 32. Clemens Alex. Protr. c. 2. §. 16: Μίγνυται δ' αὐθις ὁ γεννήσας οὐτοσὶ Ζεὺς τῆ Φερσεφάττη, τῆ ἰδία θυγατρὶ, . . . δράκων γενόμενος. Arnobius adv. nat. V. c. 21: „Quia nefarium videbatur salis patrem cum filia comminus uxoria coniugatione misceri, in draconis terribilem formam migrat.“ — Hinc δράκων ὁ μυστικός, quem

Tatianus statim inter illius rei testes affert. Certe, ut Worthus observavit, asserit Clemens l. c. §. 22 hunc draconem, in mysteriis Eleusiniis adhibitum (μυστικόν), extractum fuisse a sinu τελομένων ad exprimendam Iovis incontinentiam, qui sub draconis specie filiam vitiaverat. Ἐλευσις autem designat sacra Eleusidos seu Eleusinia; cf. Iustin. Orat. ad Gent. c. 2. n. 4. Quod vix memorassem, nisi Nourrius in Appar. ad Biblioth. Max. vett. Patrum P. I. p. 548 rem perverse tractasset.

18. Θύρας . . . βεβήλοις] De hoc Pseudo-Orphel fragmento adeas Iustin. Cohort. ad Gent. c. 15. n. 3, ubi Lobeckius laudatur. — Lectio βεβήλοις omnibus codd. mstis firmatur: quamquam Moroll., Duc., Worth. βέβηλοι, ut apud Iustinum aliosque, fecerunt.

γεγόνασι μυστηρια· κλαίει Δημήτηρ τὴν θυγατέρα, ¹⁹ καὶ τινες ἀπατωῶνται διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ἐν τῷ τεμένει τοῦ ²⁰ Ἀητοῖδου Β καλεῖται τις Ὀμφαλός· ὁ δὲ Ὀμφαλός τάφος ἐστὶν Διονύσου. Ἐπαινῶ σε νῦν, ὦ Δάφνη· τὴν ἀκρασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος νικήσασα ἤλεγξας αὐτοῦ τὴν μαντικὴν, ὅτι μὴ προγνοὺς ²¹ τὰ περὶ σὲ τῆς αὐτοῦ τέχνης οὐκ ᾔνατο. ²² Λεγέτω μοι νῦν ὁ ἑκατη-14 βόλος, πῶς Ἰάκινθον διεχρήσατο Ζέφυρος. Ζέφυρος αὐτὸν νενίκηκε· καί, τοῦ τραγωδοποιοῦ λέγοντος

²³ Αὔρα θεῶν ὄχημα τιμιώτατον,

ὑπὸ βραχείας αὔρας νικηθεὶς ἀπώλεσε τὸν ἐρώμενον.

9. Τοιοῦτοί τινές εἰσιν οἱ δαίμονες· οὗτοι οἱ τὴν εἰμαρμένην ᾤρισαν. ¹ Στοιχειώσεις δὲ αὐτοῖς ἢ ζώσεις ἦν. Τὰ γὰρ C ἐπὶ τῆς γῆς ἐρπετὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς ὕδασι νηκτὰ καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τετράποδα, μεθ' ὧν ἐποιοῦντο τὴν δίαιταν ἔκβλητοι τῆς ἐν οὐρανῷ διαίτης ² γεγεννημένοι, ταῦτα τῆς ἐπουρανίου τιμῆς ἠξίωσαν, ἵνα τε νομισθῶσιν αὐτοὶ διατρίβειν ἐν οὐρανῷ ³ καὶ τὴν ἄλογον ἐπὶ γῆς πολιτείαν εὐλογον διὰ τῆς ἀστροθεσίας ἀποδείξωσιν. Ὡστε ὁ θυμικὸς καὶ ὁ ἐπίμοχθος, καὶ ὁ ἐγκρατευόμε-

19. καὶ ... Ἀθηναίους. Ἐν etc.] Sic Maranus recte interpunxit. Reliqui: ... θυγατέρα. καὶ ... Ἀθηναίους ἐν ... Ἀητοῖδου. καλεῖται etc.. Ducaeus διὰ τ. Ἀθ. vertit propter Athenienses. Sed supra quoque διὰ (vermittelst, per) τὸν Μελέαγρον et διὰ τὸν Ἡφαιστον. Cf. c. 7. n. 7. Maranus: „Ait Tatianus Ceres filiam luget et nonnulli per Athenienses decipiuntur, quia videlicet ex illo Cereris luctu originem mysteriorum repetebant, et, quos his mysteriis initiabant, iis multa quidem bona et, ut ait Cicero de legg. II. c. 14, spem meliorem moriendi promittebant: sed eos decipi pronuntiat Tatianus,

quibus inanissimae illae spes illudebant.“

20. Ἀητοῖδου] Aet. et Fris. et ex hoc Gesner. Ἀητωῖδου. — Ὀμφαλὸν scriptor non Delphos appellat (Worth.), sed locum in Apollinis (τοῦ Ἀητοῖδου) templo ubi Bacchus sepultus est (Maran.). Scholion in marg. Par. 1: ὁ ἐν τῷ ναῷ τῷ ἐν Δελφοῖς Ὀμφαλὸς ὀνομαζόμενος τάφος ἦν Διονύσου.

21. τὰ περὶ σὲ] Constat Daphnen, quum libidinem Apollinis fugeret, laurum induisse. — Antea Maranus absque necessitate legendum censuit ἢ τὴν ἀκρασίαν etc..

22. Λεγέτω etc.] Hic Apollinem misere destituebat ars illa,

mysteria: Ceres filiam luget, et quidam per Athenienses decipiuntur. In templo Latoidae est locus qui Omphalus dicitur: Omphalus autem sepulcrum est Bacchi. Laudo te nunc, o Daphne: victâ Apollinis intemperantiâ convicisti eius divinationem, quippe quum rei tibi eventurae ignarus fructum ex arte sua non perceperit. Dicat mihi nunc eminus iaculans Apollo, quomodo Hyacinthum Zephyrus occiderit. Zephyrus eum vicit; et, quum tragicus poeta dicat
Aura deorum vehiculum pretiosissimum,
 ipse ab exigua aura victus perdidit quem amabat.

9. Tales sunt daemones; hi sunt qui fatum definiunt. Elementum autem iis fuit animalium in coelo collocatio. Nam animalia, quibuscum coelo eiecti degebant, in terris repentia vel in aquis natantia vel in montibus quadrupedes, coelesti honore dignati sunt, ut ipsi in coelo versari existimarentur et vitam in terra a ratione alienam rationi consentaneam esse per siderum positionem persuaderent. Itaque animosus et lassus, et temperans et intem-

quam sibi arrogabat, vaticinatrix. Si enim fatum Hyacinthi sibi adamati praescisset Apollo, neuliquam discum illum emisisset, quem Zephyrus statu suo in caput Hyacinthi convertit, puerumque interemit. Eodem modo Apollinem perstringit Theophilus ad Aut. [I. c. 9] tanquam τὸν Ἰακίνθου μόνον ἀγνοοῦντα. Worthus. — Cf. Pauly I. c. Tom. III. p. 1534.

23. Ἄνρα... τιμιώτατον] Tragicum incerti fragmentum: Poetar. trag. graecc. fragm. ed. Wagner, Vol. III (Vratisl. 1848) p. 238. Barnesius inter Euripidea retulit.

1. Στοιχείωσις] Principium (Worth.) cui fatidicam rem superstruebant. C. 17: τῶν φηζῶν αἱ

ποικιλίαι etc. στοιχειώσις ἐστὶ τῆς τῶν δαιμόνων μοχθηρίας. Ζώωσις, vivificatio s. animalio, i. q. (Gesner.) situs vel figurae animalium in coelo. Cf. c. 8. p. 147. A.

2. γεγενημένοι] Herold. γεγεννημένοι.

3. καὶ τὴν ἄλογον etc.] Daemones per siderum [in forma animalium] positionem perfecisse dicit ut vita a ratione aliena rationi consentanea videretur, quia scilicet per tabulam positionis siderum fatum induxerunt, et, sive quis virtutem colat sive vitiosus sit, ab iisdem geniturae gubernatoribus talis existit, non propria voluntate. Similia habemus paullo ante c. 8. Maranus. — Cf. c. 8. n. 4.

νος καὶ ὁ ἀκρατής, καὶ ὁ πτωχεύων ⁴ καὶ ὁ πλουτῶν, ἀπ' αὐ-
 τῶν ἔστι τῶν νομοθετησάντων τὴν γένεσιν. Ἡ γὰρ τοῦ ζωδια-
 κοῦ κύκλου γραφὴ θεῶν ἔστι πόλημα. Καὶ τὸ ⁵ ἐπικρατῆσαν, ὡς D
 φασιν, ἐνὸς αὐτῶν φῶς τοὺς πλείονας παραβραβεύει· καὶ ὁ νι-
 κώμενος εἰς αὐθις νῦν ἐπικρατεῖν εἴωθεν. ⁶ Εὐαρεστοῦσι δὲ
 αὐτοῖς οἱ ἑπτὰ πλανῆται, ὡσπερ οἱ ἐν τοῖς πεττοῖς ἀθύροντες.
 Ἡμεῖς δὲ καὶ εἰμαρμένης ἔσμεν ἀνώτεροι, καὶ ἀντὶ πλανητῶν
 δαιμόνων ἕνα τὸν ἀπλανῆ δεσπότην μεμαθήκαμεν, καὶ οὐ καθ'
 εἰμαρμένην ἀγόμενοι τοὺς ταύτης νομοθέτας παρητήμεθα. **Λέγε** 15
 μοι πρὸς τοῦ θεοῦ, Τριπτόλεμος ἔσπειρε τοὺς πυρούς, καὶ με- 149
 τὰ τὸ πένθος εὐεργετεῖ τοὺς Ἀθηναίους; Διὰ τί δὲ ἡ Δημήτηρ
 τῆς θυγατρὸς μὴ ἄπολωλίας τῶν ἀνθρώπων εὐεργέτις οὐκ
 ἐγένετο; Κύων ὁ τῆς Ἡριόνης ἐν οὐρανῷ δείκνυται καὶ Σκορ-
 πιος ὁ τῆς Ἀρτέμιδος βοηθὸς καὶ Χείρων ὁ Κένταυρος ⁸ καὶ ἡ
 ἡμίτομος Ἀργὼ καὶ ἡ Καλλιστοῦς ἄρκτος. Εἶτα πῶς πρὶν τού-
 τος περὶ τὰς προειρημένας πράξεις γενέσθαι ἀκόσμητος ἦν ὁ

4. καὶ ὁ πλουτῶν] Haec vulgo
 omissa sunt: adieci monitu Gesneri.
 C. 8 in eodem argumento afferun-
 tur καὶ οἱ πλουτοῦντες καὶ οἱ πε-
 νόμενοι. Facile illa excidere po-
 terant ob repetitum —ων. Worthus
 locum sic interpolandum censuit:
 Ὡστε ὁ θυμικός [καὶ ὁ πρᾶυς],
 καὶ ὁ ἐπίμοχθος [καὶ ὁ σχολάζων],
 καὶ ὁ ἐγκρατενόμενος καὶ ὁ ἀκρα-
 τῆς, καὶ ὁ πτωχεύων [καὶ ὁ πλού-
 σιος]. Wortho fucum fecit illud
 ἐπίμοχθος, quod Gesnero prae-
 eunte reddidit laboriosus. Sed op-
 ponitur praecedenti θυμικός. Inde
 Maranus reddidit: iracundus et pa-
 tiens. Ἐπίμοχθος vero, quod per-
 raro apud veteres scriptores legi-
 tur, idem valet quod valde frequen-
 tatum ἐπίπνοος, ut Pape (*Hand-
 wörterb. d. gr. Spr.* Tom. I. p. 795)
 recte monuit, h. e. lassescens:

quae quidem significatio Steph. Thes.
 gr. ling. ed. Hase Vol. III. p. 1744
 exemplis probatur. — Antea Ges-
 ner. et Herold. ἀκραστῆς cum Fris.,
 qui veram lectionem ἀκρατής in
 marg. suppeditat. Tum pro ἀπ'
 αὐτῶν, quod Par. 1 et Maranus
 recte habent, caeteri codd. msti et
 editores ἐπ' αὐτῶν dederunt. De-
 nique Aet., Par. 2, Fris. non νο-
 μοθετησάντων sed ὀνομοθετησάν-
 των (sic) exhibent. Nescio equi-
 dem cur Daniel (*Tatian. d. Apol.*
 p. 180) verbum ἔστι expunxerit et
 ὀνομαθετησάντων scripserit. Iam
 Gesner. eumque secutus Herold. in
 textu quidem ὀνομοθετησάντων in-
 epte posuerunt, sed νομοθετησάν-
 των, quod ille legendum coniecit
 et Par. 1 firmat, in marg. indica-
 runt: unde receperunt reliqui edi-
 tores.

perans, et pauper et dives, ab iisdem geniturae gubernatoribus tales exstiterunt. Nam zodiaci circuli descriptio deorum est opus. Quodsi dominetur (ita enim loquuntur) lux unius eorum, pluribus caeteris honorem praeripit: et qui alias vincitur nunc vincere solet. Delectantur autem iis septem planetae, velut qui tesseris ludunt. Nos autem et fato superiores sumus, et pro errantibus daemonibus unum dominum non errantem didicimus, et, quum fato non regamur, eius gubernatores reiicimus. Dic mihi per deum, fruges sevit Triptolemus, et post luctum beneficium in Athenienses contulit? Sed cur Ceres ante quam filiam amitteret bene de hominibus non merebatur? Canis Erigones in coelo ostenditur et Scorpius Dianae auxiliator et Chiron Centaurus et Argo dimidiata et Callistûs ursa. Quomodo igitur ante quam isti praedicta facinora ederent inornatum erat coe-

5. ἐπικρατήσαν] Planetam dicit, qui plura habet testimonia fortitudinis, ut cum astrologis loquar. Hic ipsis dicitur thematis dominus sive gubernator. Sic geniturae dominus vocatur qui fortissimus est in natalitio themate seu figurâ coelesti sic dictâ. *Worthus.* — Paulo post Maranus voces εἰσαυθίς (sic vulgo, non divise) νῦν iubet transponi. Non muto.

6. Εὐαρεστοῦσι δὲ etc.] Male ista verba interpretati sunt Worthus de astrologis, qui in arte sua divinatrice oblectentur septem planetis, et Maranus de diis, qui septem planetis delectentur. Recte Gesnerus sic accepit ut septem planetae oblectentur zodiaci signis. Zodiacus enim est ποίημα θεῶν h. e. δαι-

μόνων: quo quidem opere daemones, quippe planetae (mox: ἀντὶ πλανητῶν δαιμόνων, pro planetis h. e. erraticis daemonibus) septem, etiam nunc delectantur. Daniel l. c.: „Des Zodiacus freuen sich die sieben Planeten, die ihre Thiere in ihn versetzt: wohlgefällig wandeln sie zwischen ihnen hindurch, von einer Stelle zur andern rückend und verschiedene Stellungen gegen einander einnehmend, wie die Steine im Bretspiel.“ Cf. c. 8. n. 2. Caeterum constat multos patres planetas pro daemonibus habuisse. — Vulgo πεσσοῖς. Cf. c. 1. n. 15.

7. ἀπολωλίας] Aet., Par. 2, Fris. ἀπολωμίας. Etiam Gesner. et Herold.: sed ille verum adnotavit.

8. καὶ] Vulgo desideratur.

οὐρανός; Τίνοι δὲ οὐ γελοῖον ⁹ εἶναι δόξει τὸ κατὰ μὲν τινὰς
διὰ τὴν Σικελίαν ἀστροθετούμενον Δελτωτόν, κατ' ἐνίους δὲ B
τῆς τοῦ Διὸς προσωνυμίας πρωτότυπον στοιχεῖον; Διὰ τί γὰρ
οὐχὶ καὶ ἡ Σαρδῶ καὶ ἡ Κύπρος ἐν ¹⁰ οὐρανῷ τετίμηνται;
Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐχὶ καὶ τῶν τοῦ Διὸς ἀδελφῶν, οἳ διενείμαντο
τὰς βασιλείας, γραμμάτων ¹¹ σχηματουργίαι κατεστηρίχθησαν;
Πῶς τε ὁ πεδηθεὶς Κρόνος καὶ τῆς βασιλείας ἔκβλητος γενό-
μενος τῆς εἰμαρμένης οἰκονόμος καθίσταται; Πῶς τε ¹² βασι-
λείας ὁ μηκέτι βασιλεύων δίδωσι; ¹³ Καταβάλλετε τοιγαροῦν τὸν
λῆρον, καὶ μὴ διὰ τὸ μισεῖν ἡμᾶς ἀδίκως παρανομήσητε.

10. Μεταμόρφωσις ἀνθρώποις μεμυθολόγηται· μεταμορ- C
φοῦνται δὲ παρ' ὑμῖν καὶ οἱ θεοί. ¹ Δένδρον ἢ ῥέα γίνεται, **16**
δράκων δὲ ὁ Ζεὺς διὰ τὴν Φερσέφατταν, αἴγειροι αἱ τοῦ Φαέ-
θοντος ἀδελφαί, καὶ ἡ Λητώ ζῶον εὐτελές, δι' ἣν Ὀρτυγία Δῆ-
λος ἢ νῦν κέκληται. ² Θεὸς εἶπέ μοι κύκνος γίνεται, καὶ τὴν
ἀετοῦ μορφήν ἀναλαμβάνει, καὶ δι' οἰνοχοῖαν τοῦ Γανυμήδους
τῇ παιδεραστίᾳ σεμνύνεται; Τί μοι σέβειν θεοὺς δωρολήπτας,

9. εἶναι] Deest in Aet. et
Par. 2. Mox hic ἀστροθετενόμενον.
Galland. errore μετὰ μὲν pro κα-
τὰ μὲν.— Δελτωτόν astrum trian-
guli formam habet ut Δ; triangu-
la species est Siciliae quoque, unde
(Plin. Hist. nat. III. 8, 14) Tri-
quetra dicebatur. Scholion ad h. l.
in marg. Par. 1: Τινὲς δὲ διὰ τὸ
ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον Δέλτα
φασίν· οὐ [leg. ὄ] ποιούσιν ἄνω-
θεν μὲν ὁ Νεῖλος, διίστάμενος
ἀφ' ἐνὸς τοῦ ἑαυτοῦ φεύματος
εἰς δύο, κάτωθεν δὲ ἢ πρὸς Ἀλε-
ξάνδρειαν θάλασσα, εἰς ἣν τὰ
στόματα τοῦ Νεῖλου ἐκδιδοῖ.

10. οὐρανῷ] Fris. in marg.
ὀλύμπω.

11. σχηματουργίαι] Vulgo σχη-
ματουργία. Videlicet antiquiores

libri habebant —ΓΙΑΙ, quod esse
potest non solum —γία (iota in
dativo adscribebatur: c. 7. n. 8) sed
etiam —γίαι. Inde error natus.
Hac autem emendatione, iam a Ma-
rano commendata, locus sanatur.
Worthus minus recte censuit τὰ
ὀνόματα ante τῶν τοῦ Διὸς ἀδελ-
φῶν (h. e. Plutonis et Neptuni)
deesse; pariter etiam Gesnerus (coll.
Hase ad Leon. Diac. p. 478. ed.
Bonn.) reddidit: Quare non alii
quoque fratres Iovis... nominum
suorum literis sideribus adscripti
sunt?

12. βασιλείας] Pontanus de re-
bus coel. VIII. c. 2 a Gesnero lau-
datur: „Si geniturae gubernaculum
accipienti Saturno, opportunoque in
loco collocato, opportuno etiam ac

lum? Quis autem non rideat Deltotum illud propter Sici-
liam, ut quibusdam placet, vel, ut nonnullis, propter pri-
mam Iovis appellationis literam inter astra consecratum?
Curnam non Sardiniae quoque et Cypro coelum concessum
est? Quam ob causam non Iovis quoque fratrum, qui par-
titi sunt regna, literarum figurae in coelo fixae sunt?
Quomodo vinctus Saturnus et regno eiectus fati moderator
constituitur? Et quomodo regna donat qui non iam regnat?
Proiicite igitur has nugas, neve iniusto in nos odio fas
et iura violate.

10. Narratur fabulosa hominum transformatio: trans-
formantur apud vos etiam dii. Rhea fit arbor, Iuppiter
draco propter Proserpinam, populi Phaetontis sorores, et
Latona vile animal, propter quam Ortygia vocata est quae
nunc Delus est. Deus age fit cygnus, et aquilae formam
suscipit, et dum Ganymedem a poculis habet de turpi pue-
rorum amore gloriatur? Quid attinet deos colere munera

felici e loco beneficae stellae suffra-
gium contulerint sitque diurna ge-
nitura: natus ille futurus est nobi-
lis, praeclarisque in actionibus ac
negotiiis versabitur, honores, digni-
tates magistratusque eos consecu-
turus, quos signa, loca signorum-
que ipsorum domini eorumque con-
figurationes pollicebuntur.“

13. Καταβάλλετε] Duc. κατα-
βάλλετε. Aet. et Par. 2 καββάλλ-
ετε. — Pro παρανομήσητε iidem
codices παρανομίσητε.

1. Δένδρον etc.] Ovidius Me-
tam. X [104] Attin puerum, Rheae
delicias, in pinum arborem muta-
tum scribit; de ipsa autem Rhea
nihil tale legi. Gesnerus. — De
Iove sub draconis forma Proserpi-
nam violante adeas c. 8. n. 17.

Vulgo Φερσέφασσαν (c. 1. n. 15)
legitur. — Quod scriptor de La-
tona narrat id Apollodorus et Hy-
ginus de Asteria, illius sorore, re-
ferunt: quae in coturnicem (ὄρ-
τυγα) mutata se in mare demisit,
ex eaque insula enata est, quae
Ortygiae ac postea Deli nomen ac-
cepit. Cf. Pauly *Real-Encyclopae-
die d. class. Alterthumswiss.* Tom.
I. p. 876. Ducaeus: „Alii maluerunt
Latonam ipsam sub tempus pariendi
in coturnicem versam in insulam
volavisse et sub ea forma latuisse
Iunonem, unde postea Ortygiam
insulam nominavit, quae eam ex-
ceperat. Vide Natalem Comitem
Mythologiae lib. IX. c. 6.“

2. Θεός etc.] Iuppiter in cy-
gnum mutatus est, ut Ledam villa-

καὶ ὀργιζομένους ἂν ³ μὴ λάβωσιν; ⁴ Ἐχέτωσαν οὗτοι τὴν εἰμαρ-
 μένην· τοὺς πλανήτας προσκυνεῖν οὐ βούλομαι. ⁵ Τίς ἐστὶν ὁ
 Βερενίκης πλόκαμος; Ποῦ δὲ οἱ ἀστέρες αὐτῆς πρὶν τὴν προ- D
 ειρημένην ἀποθανεῖν; ⁶ Πῶς δὲ ὁ τεθνεὼς Ἀντίνοος μειράκιον
 ἐν τῇ σελήνῃ ὠραῖον καθίδρυνται; ⁷ Τίς ὁ ἀναβιβάσας αὐτόν,
 εἰ μὴ τις καὶ τοῦτον, ὡς τοὺς βασιλέας μισθοῦ δι' ἐπιτορκίας
 τις, τοὺς θεοὺς καταγελῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεληλυθῆναι φή-
 σας πεπίστευται, κατὰ τὸ ὅμοιον θεολογήσας τιμῆς καὶ δωρεᾶς
 ἤξιωται; Τί ⁸ μοι τὸν θεὸν σεσυλήκατε; Τί δὲ αὐτοῦ τὴν ποιή-
 σιν ἀτιμάζετε; Θύεις πρόβατον, τὸ δ' αὐτὸ ⁹ προσκυνεῖς· ταῦ-
 ρός ἐστιν ἐν οὐρανῷ, καὶ ¹⁰ τὴν εἰκόνα σφάττεις αὐτοῦ. Ζῶον

ret, et his aquilae formam susce-
 pit, tum propter Asterien tum ut
 Ganymedem pocillatorem sibi futu-
 rum raperet. Gesnerus.— De vo-
 cabulo *οἰνοχοῖα* = *οἰνοχοεῖα* cf.
 Lobeck. ad Phryn. p. 493.

3. μὴ] In Par. 1 (prima manu)
 supra lineam scriptum est.

4. Ἐχέτωσαν... βούλομαι] C.
 9: Ἡμεῖς δὲ καὶ εἰμαρμένης ἔσμεν
 ἀνώτεροι, καὶ ἀντὶ πλανητῶν δαι-
 μόνων ἕνα τὸν ἀπλανῆ δεσπότην
 μεμαθήκαμεν.

5. Τίς etc.] Minime post mor-
 tem demum Berenices capillus eius
 inter astra consecratus est (Pauly
 l. c. p. 1098). Unde Is. Vossius
 (Observv. in Catull. p. 264) pro
 ἀποθανεῖν scribendum putavit ἀπο-
 ταμεῖν, scil. τὸν πλόκαμον. Non
 multo; nam interdum Tatianus a vul-
 gari traditione recedit: cf. n. 1.

6. Πῶς δὲ etc.] Cf. Iustini
 Apol. I. c. 29. n. 6.

7. Τίς... ἤξιωται] Ita, ut
 supra in textu, Par. 1 et 2: nisi
 quod εἰ μὴ τι pro εἰ μὴ τις et

κατὰ τὸν ὅμοιον pro κατὰ τὸ
 ὅμοιον habent; utramque coniectu-
 ram Marano debemus. Illud τὸν
 ὁμ. vix poteris defendere supplendo
 τρόπον. Formula κατὰ τὸ ὅμοιον
 cc. 12 et 24 reperitur. Cum co-
 dicibus Parisinis consentit Aetonen-
 sis; in eo differt quod αὐτόν prae-
 bet pro οὐρανὸν et θεολογήσαι
 pro θεολογήσας. Consentit cum
 illis etiam Frisianus, qui vero ἦ
 ante δι' ἐπιτορκίας exhibet et θεο-
 λογήσαι pro θεολογήσας. Hunc
 codicem seculus est Gesnerus. Cum
 eo Heroldus facit; sed τοὺς ante
 βασιλέας omisit. Faciunt cum eo-
 dem Morellus et Worthus; sed τι
 post εἰ μὴ expunxerunt et ille βα-
 σιλείας pro βασιλέας dedit. Ges-
 nerus: „Si legas κατὰ τὸν Ὅμη-
 ρον pro κατὰ τὸν ὅμοιον, id est
 Homericam Theologiam imitatus,
 clarior [!] sensus erit.“ Inde Du-
 caeus edidit: εἰ μήτι καὶ... ἢ δι'
 ἐπιτορκίας... πεπίστευται, κατὰ
 τὸν Ὅμηρον θεολογίσας [sic] τι-
 μῆς etc.. Equidem nolui ab ista
 emendatione Maraniana recedere.

accipientes, ac nisi acceperint irascentes? Habeant illi factum: stellas errantes adorare nolo. Quis est ille Berenices crinis? Ubi stellae eius erant ante quam ipsa moretetur? Quomodo mortuus Antinous adolescens formosus in luna collocatus est? Quis eo istum evexit: nisi forte, quemadmodum fidem invenit si quis reges mercede conductus in coelum adscendisse non sine periurio ac deorum irrisione affirmaret, aliquis etiam hunc in deos simili ratione referens praemio et munere affectus est? Cur deum spoliastis? Cur ea quae creavit dedecoratis? Mactas ovem, et eandem adoras: taurus est in coelo, et imaginem eius

Quamquam locus, sed minus convenienter, etiam sic constitui potest: *... εἰ μήτι καὶ τοῦτον, ὡς τοὺς βασιλέας [perinde ut reges], μισθοῦ δι' ἐπιουρίας τις etc. φήσας πεπίστευται, καὶ [id pro κατὰ maluit Gisb. Cuperus: Apotheos. Homeri, Amst. 1683, p. 111] τὸν ὅμοιον [similem, h. e. hominem] θεολογήσας τ. κ. δ. ἤξίωται; — vel sic: ... καὶ κατὰ τὸ ὅμοιον [id Worthus commendavit] θεολογήσας etc.; Grabius (in Iustin. Apol. I edit. p. 42) pro τοὺς θεοὺς καταγελῶν, „quia haud regit accusativum,“ τ. θ. καταγγελῶν reposuit. At interdum occurrit καταγελῶν τινα. Euripides Bacch. 286: καὶ καταγελῶς νιν. Cf. Pape Handwörterb. d. gr. Spr. Tom. I. p. 1144. — De sententia audias Iustinum. Apol. I. c. 21: Καὶ τί γὰρ τοὺς ἀποθνήσκοντας παρ' ὑμῖν αὐτοκράτορας, οὓς ἀεὶ ἀπαθανατίζεσθαι ἀξιοῦντες καὶ ὀμνύοντα τινὰ προάγετε ἰωρακίνας ἐκ τῆς πυρᾶς ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν κατακαίοντα Καίσαρα;*

8. μοι] Fris. in marg. μου. Casus dativus offensionem non habet. — Gentiles autem spoliabant deum, quod nomen eius ac cultum transferrent in res creatas. C. 18: *Τί δέ μοι θεοποιεῖς τὰ ἐν κόσμῳ;* Sic (Maran. in Add.) c. 12 daemones quoque vocantur *λησται θεότητος.*

9. προσκυνεῖς] Duc. καὶ προσκυνεῖς. — Gesnerus: „Fortasse illud dicit propter Arietem, quo consensu Phryxus et Helle transfretarunt, inter sidera localum: nam et proxime aliorum quoque coelestium signorum mentionem subiicit; tribuebant autem sideribus plerique Gentilium divinos honores. Aut forte quod Iuppiter Ammon Arietis specie in Lybia coleretur.“ Caeterum etiam Iustinus l. c. c. 24: *Ὅτι γὰρ οὖν τὰ αὐτὰ παρ' οἷς μὲν θεοί, παρ' οἷς δὲ θηρία, παρ' οἷς δὲ ἱερεῖα νενομισμένα ἔσθιν, ἀκριβῶς ἐπίστασθε.*

10. τ. εἰκόνα] H. e. similem taurum, in terra.

πονηρὸν ¹¹ ὁ ἐγγόνασι ἐκθλίβει· καὶ τὸν ἀνθρωποποιὸν Προμη-
θεῖα καταφαγὼν ἀετὸς ¹² τετίμηται. Καλὸς ¹³ ὁ κύκνος, ὅτι μοι-¹⁵⁰
χὸς ἦν· καλοὶ δὲ καὶ ¹⁴ οἱ ἑτεροήμεροι Διόσκουροι, τῶν Δευ-
κιπιδῶν οἱ ἀρπασταί. ¹⁵ Κρείττων ἢ Ἑλένη, τὸν μὲν καρῆξαν-
θον Μενέλαον καταλιποῦσα, τῷ δὲ μιτρηφόρῳ καὶ πολυχρύσῳ
Πάριδι κατακολουθοῦσα. Δίκαιος καὶ ¹⁶ Σώφρων, ὁ τὴν ἐμπορνεύ-
σαν εἰς Ἡλύσια πεδία μετατεθεικῶς. Ἄλλ' οὐδὲ ¹⁷ ἢ Τυν-
δαρις ἀπηθανάτισται· καὶ σοφῶς ὁ Εὐριπίδης ὑπὸ Ὁρέστου
τῆς προειρημένης γυναικὸς τὴν ἀναίρεσιν παρεισήγαγε.

11. ¹ Πῶς οὖν γένεσιν τὴν καθ' εἰμαρμένην ἀποδέξομαι,
τοιούτους αὐτῆς τοὺς οἰκονόμους θεωρῶν; Βασιλεύειν οὐ B

11. ὁ ἐγγόνασι] H. e. ὁ ἐν γόνασι καθήμενος ἀνὴρ (Hercules). Est signum in coelo: Ingeniculatus (Vitruv. IX. 6) vel Ingeniculus (Firmic. VIII. 17) vel Genuculatus, scil. Hercules (Vitruv. l. c.). Gesnerus: „Est Hercules, qui, dextro genu nixus, sinistro pede capitis Draconis dextram partem opprimere conatur.“ Scholion in marg. Par. 1, manu Itali circiter ineunte saeculo XVI scriptum, sic habet: „Δράκων ὁ τὰ ἐσπέρια μῆλα φυλάττων· de his Ovidius in Fastis.“ Cf. Pauly I. c. Tom. III. p. 1169. — Gesner. et Herold. divise ὁ ἐν γόνασι dederunt; sed tum, propter sequentem vocalem, debebat esse ὁ ἐν γόνασιν. Duc. male ὁ Ἐγγόνασις. Pro ἐκθλίβει Aet. et Par. 2 θλίβει.

12. τετίμηται] Scil. haec aquila in coelo collocata est; itidem Prometheus. Plenius c. 9: ἐν οὐρανῷ τετίμηται. — Paullo ante Galland. τὴν pro τὸν vitiose.

13. ὁ κύκνος] Cf. c. 10. n. 2.

Cygnus quoque inter sidera consecratus est. — Ironice Tatianus hic loquitur.

14. οἱ ἐ. Διόσκουροι] Pollucem ait Homerus concessisse Castori fratri dimidiam vitam, itaque alternis diebus eorum quemque lucere. Vide Hyginum. — Leucippi filiae tres fuerunt, quarum nomina recenset Pausanias Messenic. c. 31; idem vim eis illatam a Dioscuris memorat Laconic. c. 17. 18. Gesnerus.

15. Κρείττων ἢ Ἑλένη] Helena, soror Dioscurorum, fuit non minus libidine infamis quam fratres. De Helena stella [nautis invisā] vide Plinium Hist. nat. II. c. 37. Gesnerus. — Illa autem ut dea adorata est a Graecis et Romanis, ut Selecta histor. et liter. (Regiom. 1719) p. 205 sq. testimoniis probant.

16. Σώφρων] Vulgo σώφρων, „honestus.“ Censet Worthus (in Add.) Euripidem designari, fretus Theodreti Therapeuticis Serm. III. p. 511: καὶ τὴν Ἑλένην δὲ...

trucidat. Is qui Engonasi vocatur premit animal noxium; et honore affecta est aquila opificem hominum Prometheum peredens. Praeclarus est cygnus, quoniam adulter erat; praeclari etiam sunt alternis diebus viventes Dioscuri, filiarum Leucippi raptores. Praestantior his est Helena, quae relicto flavicomo Menelao mitrigerum et abundantem auro Paridem secuta est. Aequus etiam exstitit Sophron, qui hanc meretricem in Elysios campos transtulit. Sed neque Tyndaris immortalitate donata est; ac sapienter Euripides hanc modo memoratam mulierem ab Oreste occisam tradit.

11. Quomodo igitur illam ex fato genituram probem, quum tales eius moderatores videam? Regnare nolo, di-

εις τὸν οὐρανόν (sed dicit Noster εις Ἠλύσ. πεδία), ἣ φησιν Εὐριπίδης, ἀνήγαγον. Daniel (*Tatian. d. Apol. p. 68*) ad Menelaum retulit, qui Helenam, quippe meretricem, in campos Elysios duxerit (μετατεθεικώς?). Equidem, Marano praeunte, vocem (in codd. mstis nomina propria minusculis literis exarantur) de Sophrone accipio, cuius ipse Tatianus c. 34 mentionem fecit. Celeberrimus is erat mimographus, de quo plura disputavit Bode *Gesch. d. dram. Dichth. d. Hell. Tom. III. P. II* (Lips. 1840) p. 87 sqq.; adde Pauly l. c. Tom. V. p. 34 sq. — Tantum abest ut placidam Helenae fruitionem Menelao relinquat, ut Achillis etiam umbrae istam post fata in Elysio nupsisse non unus auctor narraverit. Cf. *Selectt. hist. et lit. p. 201. Scholion in marg. Par. 1: Ἀχιλλεύς ἐν τοῖς Ἠλυσίοις συνοικεῖν λέγεται τῇ Μηδείᾳ καὶ τῇ Ἑλένῃ.*

17. ἡ Τυνδαρίς] Clytemne-
Corp. Apoll. Vol. VI.

stram eo nomine indicatam esse Worthus existimat. Hanc Tyndarei filiam ab Oreste filio suo interfectam Euripides in *Oreste* narrat. Ad Helenam vero (scriptor partt. ἀλλ' οὐδὲ pergit) illam vocem referunt Gesnerus et Daniel (l. c.). Fabulatur Euripides l. c. 1361 sqq. insidias ei ab Oreste structas et tantum non vitam ereptam: cui tamen periculo a diis subrepta sit. Itaque Tatianus, ut interdum (cf. n. 5) solet, aliter tradidit: in eo tamen recto habet quod ista mortem oppetierit violentam. Plura de Helenae exitu in *Selectt. p. 198 sq.* exponuntur. — Pro ὑπὸ Ὁρ. Ael. ἀπὸ Ὁρ. Cf. praeterea c. 12. n. 20.

1. Πῶς... ἀποδέξομαι] Cf. c. 8. n. 4. Sensus: Non a fato pendet genitura; nam moderatores fati, sidera supra cc. 9 et 10 memorata, sub deorum nominibus molitione daemonum ex improbis hominibus et animalibus originem habent, ideoque nihil valent nec dominationem in

²Θέλω, πλουτεῖν οὐ βούλομαι, ³τὴν στρατηγίαν παρήτημαι, πορ-
 νείαν μεμίσηκα, ναυτίλλεσθαι διὰ τὴν ἀπληστίαν οὐκ ἐπιτηδεύω, στε-
 φάνους ἔχειν οὐκ ἀγωνίζομαι, ⁴δοξομανίας ἀπήλλαγμαί, θανά-
 του ⁵καταφρονῶ, νόσου παντοδαπῆς ἀνώτερος γίνομαι, λύπη
 μου τὴν ψυχὴν οὐκ ἀναλίσκει. ⁶Δούλος ἐὰν ᾧ, δουλείαν ὑπο-
 μένω· κἄν ἐλεύθερος ὑπάρχω, τὴν εὐγένειαν οὐ σεμνύνομαι.
⁷Τὸν ἥλιον ὄρω πάντων τὸν αὐτόν, ἕνα δὲ κατὰ πάντων τὸν
 θάνατον δι' ἡδονῆς καὶ ἐλαττώματος. Ὁ πλούσιος σπείρει,
 καὶ ὁ πένης τῆς αὐτῆς σπορᾶς μεταλαμβάνει· τελευτῶσιν οἱ πλου- C
 σιώτατοι, καὶ οἱ μεταιτοῦντες τὴν αὐτὴν ἔχουσι τοῦ βίου περι-
 γραφήν. Πλειόνων χρήξουσιν οἱ πλουτοῦντες, καὶ ⁸δι' ἀξιοπι-
 στίας μετὰ τῆς δόξης γίνονται· πένης δὲ καὶ ὁ μετριώτατος τῶν
 καθ' ἑαυτὸν ἐφιέμενος εὐμαρέστερον περιγίνεται. ⁹Τί μοι καθ' 18
 εἰμαρμένην ἀγρυπνεῖς διὰ φιλαργυρίαν; Τί δέ μοι καθ' εἰμαρμέ-
 νην πολλάκις ὀρεγόμενος πολλάκις ἀποθνήσκεις; Ἀπόθνησκε τῷ
 κόσμῳ, παραιτούμενος τὴν ἐν αὐτῷ μανίαν· ζῆθι τῷ θεῷ, διὰ
 τῆς ¹⁰αὐτοῦ καταλήψεως τὴν παλαιὰν γένεσιν παραιτούμενος.

homines exercent. Qui quidem, ut
 scriptor in iis quae sequuntur ex-
 ponit, libera sua voluntate agunt.
 Itaque neutiquam fatis peccarunt:
 non deus sed ipsi produxerunt ma-
 lum; sed qui produxerunt fugere et
 repudiare possunt.

2. Θέλω] Gesner. et Herold.
 θέλω.

3. τὴν στρατ. παρήτ.] Huc
 commodè referrì potest Tertulliani
 illud Apolog. c. 46: „Christianus
 nec aedilitatem affectat.“ Worthus.
 — Daniel (Tatian. d. Apol. p. 16):
 „Die Worte πλουτεῖν οὐ βούλομαι
 werfen einiges Licht auf seine äusse-
 ren Verhältnisse.“

4. δοξομανίας] Sic Par. 1. 2,
 Aet., Duc., Maran.; caeteri (ex
 Fris.) δοξημανίας. Cf. c. 19. n.
 12. Illa vero forma praestantior

est, ut alia exempla docent: δοξο-
 καλία, δοξοκομπία, δοξολογία, δο-
 ξοσοφία. Reperitur etiam adiecti-
 vum δοξομανῆς apud Athenaeum,
 Iamblichum et Suidam. Cf. Ste-
 phan. Thes. gr. ling. ed. Hase s.
 v. (Vol. II). Alii utuntur voce δο-
 ξοκοπία, ut Lucian. in Peregr. 2;
 eodem sensu profert δοξοφαγία Po-
 lybius VI. c. 9. §. 7.

5. καταφρονῶ] Aet. καταφρο-
 νῶν.

6. Δούλος... ὑπομένω] Cf. 1
 Cor. 7, 21.

7. Τὸν ἥλιον etc.] Hoc argu-
 mento infra [c. 26] §. 43 perstrin-
 git Graecos hosce, sibi solis sapien-
 tiae gloriam arrogantes. Worthus.

8. δι' ἀξιοπιστίας] Bona enim
 nomina existimantur. Pro καὶ...
 γίνεται Marano legendum videtur

tescere non lubet, praeturam recuso, scortationem odi, nāvigare ob insatiabilem avaritiam non cupio, de coronis consequendis non dimico, ab insano gloriae amore liber sum, mortem contemno, quovis morbi genere superior sum, moeror animum non peredit. Si servus sum, servitatem sustineo; si liber sum, ingenuitatem non ostento. Solem video omnium eundem, et unam omnium mortem, sive in voluptate vivas sive inopiā labores. Dives seminat, et pauper eadem semente perfruitur; moriuntur ditissimi, et eundem vitae exitum habent mendici. Pluribus rebus indigent divites, et ob fidem ipsis habitam gloriosi evadunt; pauper autem et moderatissimus ea quae sorti suae conveniunt desiderans facilius consequitur. Cur ex fato vigilas propter avaritiam? Cur, ex fato saepe appetens, saepe moreris? Morere mundo, repudians eius insaniam: vive deo, per ipsius cognitionem veterem originem repudians.

καὶ... γίνονται: „quamvis fides illis et honos habeatur.“ — Gesner. εὐμαρ. περιγύ. reddit: tranquillius vivit.

9. *Τί μοι* etc.] Tua, inquit, culpa, tua stultitia, non fatum, improbis et nimis acquirendi desideriiis te obstringit. Qui autem suae cupiditati vivit is deo moritur. Peccatum enim mortem trahit comitem: sic alibi [c. 14] daemones toties mori ait quoties hominem aliquem deceperint. Gesnerus. — Nota scriptoris breviloquentiam primo ad spectu obscuram. Verba *Τί... φιλαργυρίαν* hoc significant: Qui fit ut admissio fato prae avaritia vigilas? Id nequit fieri. Quodsi non avarus esses, non vigilares. Ergo tu, utpote libere agens, in culpa es, nec fatum te ad vigilantiam impellit. Verba autem quae sequuntur, *Τί... ἀποθνήσκεις*, solvas sic: Quid est

cur, dum fatum in omnibus concupiscentiis tuis admittis, toties moriaris quoties concupiscas? Scilicet non fato sed tua sponte concupiscis. Ergo simul atque concupivisti tuā culpā spiritualiter mortuus es; cupiditati vivis, moreris deo. Verbum enim (*ἀποθνήσκειν*) metaphorice de morte morali interpreteris, ut interdum reperitur: c. 13. p. 152. C et c. 14. p. 153. B. C. — Pro *Τί μοι... Τί δέ μοι*, cuius locutionis exempla c. 10. n. 8 (coll. c. 26) habes, male coniecit Gesnerus *Τί μή... Τί δέ μή*, eamque coniecturam Morellus et Ducaeus in oratione posuerunt.

10. *αὐτοῦ*] Codd. msti et editi *ἐαυτοῦ*, ut sensus sit (Gesner.): per comprehensionem, s. cognitionem, tui veterem statum (Worth.: veterem genituram s. veterem hominem) repudians. Sed Maranus,

Οὐκ ἐγενόμεθα πρὸς τὸ ἀποθνήσκειν, ἀποθνήσκομεν δὲ δι' ἑαυ- D
τούς. Ἀπώλεσεν ἡμᾶς τὸ αὐτεξούσιον· ¹¹ δούλοι γεγόναμεν οἱ
ἐλεύθεροι, διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπράθημεν. Οὐδὲν φαῦλον ὑπὸ
τοῦ θεοῦ πεποιήται, τὴν πονηρίαν ἡμεῖς ἀνεδείξαμεν· οἱ δὲ ἀνα-
δείξαντες δυνατοὶ πάλιν ¹² παραιτήσασθαι.

12. Δύο πνευμάτων διαφορὰς ἴσμεν ἡμεῖς, ὧν τὸ μὲν
καλεῖται ψυχὴ, τὸ δὲ μείζον μὲν τῆς ψυχῆς ¹ θεοῦ δὲ εἰκὼν καὶ
ὁμοίωσις· ἐκάτερα δὲ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῖς πρώτοις ὑπῆρ-
χεν, ἵνα τὸ μὲν τι ὧσιν ὑλικοί, τὸ δὲ ἀνώτεροι τῆς ὕλης. "Ἐχει ¹⁵¹
δὲ οὕτω. Πᾶσαν ἔστιν ἰδεῖν τοῦ κόσμου τὴν κατασκευὴν, σύμ-
πασάν τε τὴν ποιήσιν, ² γεγонуῖαν ἐξ ὕλης, καὶ τὴν ὕλην δὲ
αὐτὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ προβεβλημένην, ἵνα τὸ μὲν τι αὐτῆς ἄπο-
ρον καὶ ἀσχημάτιστον νοῆται πρὸ τοῦ διάκρισιν λαβεῖν, τὸ δὲ
κεκοσμημένον καὶ εὐτακτον μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ διαίρεσιν. "Ἔστιν ¹⁹
οὖν ³ ἐν αὐτῇ ὁ οὐρανὸς ἐξ ὕλης ⁴ καὶ τὰ ἄστρα τὰ ἐν αὐτῷ·
καὶ ἡ γῆ δὲ καὶ πᾶν τὸ ἀπ' αὐτῆς νοούμενον τὴν ὁμοίαν ἔχει
σύστασιν, ὡς εἶναι κοινὴν πάντων γένεσιν. Τούτων δὲ οὕτως B
ὑπαρχόντων, διαφοραὶ τινες τῶν ἐξ ὕλης εἰσὶν, ὡς εἶναι τὸ μὲν

et Kahnis (*D. Lehre v. heil. Gei-*
ste P. I. p. 253) scite αὐτοῦ com-
mendarunt. Irenaeus adv. haer. V.
c. 12. §. 4: „Agnitio dei renovat
hominem.“ Haec dei cognitio est
pluris aestimanda quam munera quae
mundus praebet (c. 32); anima per
eam consequitur beatam immortali-
tatem (c. 13). Nullo modo fas est
eam cum istis conferre qui in ma-
teria et rerum corporearum amore
volutantur (c. 21).

11. δούλοι... ἐπράθημεν] Coll.
Roman. 7, 15.

12. παραιτήσασθαι] Aet. πα-
ραιτήσαι. — C. 15: δυνατὸν δὲ
πάντι τῷ νενικημένῳ πάλιν νι-
κᾶν.

1. θεοῦ δὲ εἰκὼν κ. ὁ.] Scho-

lion in marg. Par. 1 manu itala (cf.
c. 10. n. 11): „Signatum est su-
per nos lumen vultus tui, Domine.“
Haec petita sunt ex Vulg. Psalm.
4, 7. — Cf. de duobus hic memo-
ratis spirituum generibus c. 7. n. 3
et 12. Utrumque genus, quorum
alterum animam vocat, alterum ani-
mā maius deique imaginem referens,
protoplastis datum erat. Postquam ve-
ro peccarunt, posterius spiritūs genus
(τὸ θεῖον πνεῦμα), quod immorta-
litas fons ipsis erat, ab iis disces-
sit (c. 7. p. 146. D. 147. A), ita
tamen, ut quasdam spiritualis virtu-
tis scintillas retinerent ipsorum po-
steri (c. 13. p. 152. D). Inde po-
test etiam nunc quisque eorum, dum-
modo velit, virtute colenda in eius
societatem redire et immortalitatem

Non facti sumus ut moreremur, sed morimur nostrâ culpâ: Perdidit nos libera voluntas: servi facti sumus qui liberi eramus, per peccatum venditi sumus. Nihil mali factum est a deo, nos ipsi improbitatem produximus: eam vero qui producerunt denuo possunt repudiare.

12. Duo spirituum discrimina novimus, quorum alter vocatur anima, alter animâ praestantior dei imago et similitudo; uterque autem primis hominibus inerat, ut partim ex materia constarent, partim materiâ praestantiores essent. Res autem sic se habet. Universam patet mundi constructionem et universum opus ex materia esse factum, ipsam autem materiam a deo productam: ita ut partim rudis et informis intelligatur, antequam divisionem acciperet, partim ornata et digesta, post peractam in ea divisionem. Coelum igitur et stellae in eo ex materia constant; et terra ac quidquid ea continetur similem habet constitutionem, ita ut communis sit omnium origo. Quamvis autem haec ita se habeant, sunt tamen quaedam eorum quae ex materia con-

consequi (c. 15. p. 154. D, c. 20. p. 159, comp. c. 13. p. 153. A). In quo omnibus, ut ipsi contingat, studiosè est elaborandum. C. 15: Καὶ χρῆ λοιπὸν ἡμᾶς ὀπιεῖ ἔχοντες ἀπολωλέκαμεν τοῦτο νῦν ἀναζητεῖν, ζευγνῦναι τε τὴν ψυχὴν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ τὴν κατὰ θεὸν συζυγίαν πραγματεῦσθαι. C. 20: Καὶ χρῆ λοιπὸν ἡμᾶς ἐπιποθήσαντας τὸ ἀρχαῖον παραιτήσασθαι πᾶν τὸ ἐμποδῶν γινόμενον. — Similiter Irenaeus adv. haeres. V. c. 6 sqq. al. docuit. Cf. Baumgarten - Crusius *Compend. d. christl. Dogmengesch.* ed. Hase Tom. II. p. 225. — Pro τὸ μὲν ... τὸ δὲ Semler ad Baumgartenii *Untersuchung theol. Streitighk.* Tom. II. p. 78 sine ratione τῷ μὲν

... τῷ δὲ commendavit. Illa formula paullo post (bis) repetitur.

2. γεγονῦσαν] Sic Par. 1, Duc., Maran.; caeteri καὶ γεγονῦσαν. Putavit igitur Tatianus materiam non esse principii expertem (c. 5. p. 145. C) sed a deo creatam (tamquam rudem molem) ac postea (ut mundus existeret) formatam. Similiter Iustinus docuit. Cf. meum librum De Iust. Mart. scriptis et doct. p. 130.

3. ἐν αὐτῇ] Scil. τῇ διαιρέσει, qua ἡ τοῦ κόσμου κατασκευὴ effecta est.

4. καὶ] In Act. deest. Mox pro ἐν αὐτῷ Fris. (Gesner. et Herold.) μὲν αὐτῷ, sed veram lectionem in marg. habet. Idem pro ἡ γῆ offert ἐν γῆ, idque pariter Ges-

τι κάλλιον, τὸ δὲ καὶ αὐτὸ μὲν καλὸν ⁵ πλὴν ὑπὸ τινος κρείττο-
 νος ἐλαττούμενον. Ὡσπερ γὰρ ἢ μὲν τοῦ σώματος σύστασις
 μιᾶς ἐστὶν οἰκονομίας, περὶ δὲ ⁶ αὐτὸ ἐστὶ τοῦ γεγενῆσθαι τὸ
 αἷτιον· καὶ τούτων οὕτως ὄντων, διαφοραὶ τινές εἰσι δόξης ἐν
 αὐτῷ, καὶ τὸ μὲν ὀφθαλμὸς ⁷ τίς ἐστὶν, τὸ δὲ οὖς, τὸ δὲ τριχῶν
 διακόσμησις καὶ ἐντοσθίων οἰκονομία, μυελῶν τε καὶ ὀστέων καὶ
 νεύρων σύμπηξις· θάτερον δὲ θάτερον ὃν διάφορον, κατ' οἰκο-
 νομίαν συμφωνίας ἐστὶν ἀρμονία· παραπλησίως καὶ ὁ κόσμος, C
 κατὰ τὴν τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν δύναμιν ⁸ τὰ μὲν τοι φαιδρό-
 τερα, τὰ δὲ τινα τούτοις ἀνόμοια κεκτημένος, θελήματι τοῦ δη-
 μιουργήσαντος ⁹ πνεύματος μετείληφεν ὑλικοῦ. ¹⁰ Τὰ δὲ καθ' 20
 ἕκαστα δυνατὸν κατανοῆσαι τῷ μὴ κενოდόξως ἀποσκορακίζοντι
¹¹ τὰς θειοτάτας ἐρμηνείας, αἱ κατὰ χρόνον διὰ γραφῆς ἐξελη-
 λεγμένοι πάνυ θεοφιλεῖς τοὺς προσέχοντας αὐταῖς πεποιήκασιν.
¹² Ὅμως δὲ οὖν καὶ οἱ δαίμονες (οὓς ὑμεῖς οὕτω φατέ), σύμ-
 πηξιν ἐξ ὕλης λαβόντες, κτησάμενοί τε πνεῦμα τὸ ἀπ' αὐτῆς,

ner. (qui genuinam scripturam con-
 iectura assecutus est) et Herold. re-
 ceperunt.

5. πλὴν] Aet. πάλιν.

6. αὐτό] Gesner. et Herold.
 (ex Fris.) αὐτῷ. Sed ille αὐτὸ
 vel ταυτό coniecit legendum esse:
 prius Par. 1. 2 et Aet. firmatur. —
 Caeterum egregia est a Tatiano huc
 proposita comparatio mundi cum
 corpore humano.

7. τίς] Fris. in marg. τί.

8. τὰ μὲν τοι] Sic Par. 1 et
 2; sic Maranus quoque. Caeteri
 codd. msti et editores τὰ μὲν τι.
 Coniecetis τὰ μὲν τινα, quum τὰ
 δὲ τινα sequatur: qua quidem mu-
 tatione haud est opus. Cf. Epist.
 ad Diogn. c. 2. n. 4.

9. πνεύματος μετείλ. ὑλικοῦ]
 Scholion in marg. Par. 1: πνεῦμα
 καὶ τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀκουστέον

δημιουργικὴν δύναμιν καθ' ἣν
 ἕκαστον εἶδος· τοῖς ὑπ' αὐτὸ τὸ
 ὅμοιον τοῦ προαγαγόντος ὑφίστη-
 σιν. — Pearsonus argutius quam
 verius pro ὑλικοῦ mallet ὀλικοῦ.
 Est autem πνεῦμα ὑλικὸν i. q.
 (c. 4) πνεῦμα τὸ διὰ τῆς ὕλης
 διηκόν. Haec mundi anima non
 eodem cum divino spiritu sed in-
 feriori potius loco habenda est;
 ἐλαττον ὑπάρχει τοῦ θειοτέρου
 πνεύματος (c. 4). Inest in omni-
 bus creaturis: in stellis, angelis,
 hominibus, animalibus, plantis; et
 quamvis una in omnibus (quod qua-
 litatem eius attinet) eademque sit,
 diverso tamen modo singulis inhae-
 ret (infra: ἐν δὲ ὑπάρχον καὶ ταν-
 τὸν διαφορὰς ἐν αὐτῷ κέκτηται):
 v. c. plus illius inest angelis quam
 hominibus, hominibus plus quam ani-
 malibus, animalibus plus quam plan-

stant discrimina, ita ut aliud quidem pulchrius sit, aliud vero pulchrum sed tamen ab alio praestantiori superatum; Quemadmodum enim corporis constitutio unius est descriptionis, et circa illud versatur nascendi causa; et quamvis haec ita se habeant, tamen quaedam sunt in eo dignitatis discrimina, et aliud est oculus, aliud est auris, aliud capillorum ornatus et intestinorum distributio, et medullarum et ossium et nervorum compages; et quum aliud ab alio differat, summus est in communi distributione concentus: similiter mundus, secundum auctoris sui potestatem quaedam splendidiora, quaedam his dissimilia continens, voluntate opificis spiritum accepit materialem. Haec autem singulatim perspicere potest qui non superbe respuit divina oracula, quae tempore procedente literis consignata omnino amicos deo eos fecerunt qui animum ipsis advertunt. Daemones igitur (ita enim appellatis), quum ex materia compacti essent, et spiritum ex ea traxissent, intemperantes

tis etc. — Prorsus aliter Stoici de anima mundi docebant: nempe eam non pro dei opificio sed pro ipso deo habebant, qui scipsum uniret partibus mundi. Cf. c. 4. n. 8.

10. Τὰ] Hoc Maranus ex Par. 1 pro vulg. τὸ reposuit.

11. τὰς θειοτάτας ἐρμηνείας] Quidni intelligat auctor noster versionem LXX interpretum, quam philosophis hisce, graecis scilicet, perlegendam proponit? Worthus. Contra Daniel (*Talian. d. Apol.* p. 138): „Es sind wohl im Allgemeinen die Aussprüche der heiligen Autoren zu verstehen, welche als die ἐρμηνείας des sich offenbarenden Gottes angesehen werden.“ — Pro διαγραφῆς (divise: sic Par. 1 et Aet.) Gesner., Herold., Morell., Worth.

διαγραφῆς, ut est in Fris. et Par. 2.

12. Ὅμως . . . πολιτευόμενοι] De part. ὅμως δὲ οὖν cf. Klotz. ad Devar. Vol. II. p. 679. Morellus pro οὕτω vitiose οὔτε dedit. Προτε (ante πνεῦμα) tu forsan τὸ scriperis: daemones, ex materia compacti, spiritu ex ea sumto intemperantes etc. Noli mutare. Gesner., Herold., Morell., Worth. non ἀπ' αὐτῆς (Par. 1, Aet.) sed ὑπ' αὐτῆς (Fris., Par. 2) dederunt. Pro κ. τ. ὅμ. αὐτῆ Aet. κ. τ. ὅμ. αὐτοί. — Ad verba σύμπηξιν ἐξ ὕλης λαβόντες (cf. c. 15. n. 12) est scholion in marg. Par. 1: δαίμονες [h. e. angeli boni et mali] σύνθετοι ἐξ ὕλης καὶ εἰδους. Cf. n. 9. Vocantur hoc loco (coll. c. 20) δαίμονες ut apud scriptores

ἄσωτοι καὶ λίχνοι γέγονασιν, οἱ μὲν τινες αὐτῶν ἐπὶ τὸ καθα- D
 ρώτερον τραπέντες, οἱ δὲ τῆς ὕλης ἐπιλεξάμενοι τὸ ἕλαττον καὶ
 κατὰ τὸ ὅμοιον αὐτῇ πολιτευόμενοι. ¹³ Τούτους δέ, ἄνδρες Ἑλ-
 ληνες, προσκυνεῖτε, γεγονότας μὲν ἐξ ὕλης, μακρὰν δὲ τῆς εὐ-
 ταξίας εὐρεθέντας. Οἱ γὰρ προειρημένοι, τῇ σφῶν ἀβελτηρίᾳ
 πρὸς τὸ κενοδοξεῖν τραπέντες καὶ ἀφηνιάσαντες, ¹⁴ λησταὶ θεό-
 τητος γενέσθαι προεθυμήθησαν· ὁ δὲ τῶν ὅλων δεσπότης ἐν-
 τρυφᾶν αὐτοὺς εἶπαι μέχρις ἂν ὁ κόσμος πέρασ λαβῶν ἀναλυ-
 θῇ, καὶ ὁ δικαστῆς παραγένηται, καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι, διὰ
 τῆς τῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεως ἐφιέμενοι τῆς ¹⁵ τοῦ τελείου ¹⁵²
 θεοῦ γνώσεως, τελειότεραν διὰ τῶν ἀγώνων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως
 τὴν μαρτυρίαν λάβωσιν. Ἔστιν οὖν πνεῦμα ἐν φωστῆρσι, πνεῦ-
 μα ἐν ἀγγέλοις, πνεῦμα ἐν φυτοῖς καὶ ὕδασι, ¹⁶ πνεῦμα ἐν ἄν-
 θρώποις, πνεῦμα ἐν ζώοις· ἐν δὲ ὑπάρχον καὶ ταύτῳ διαφο-
 ρὰς ἐν αὐτῷ κέκτηται. Ταῦτα δὲ ἡμῶν λεγόντων οὐκ ἀπὸ γλώτ- ²¹
 τῆς οὐδὲ ἀπὸ τῶν εἰκότων ἐννοιῶν, συντάξεώς τε σοφιστικῆς,
 θειοτέρας δὲ τινος ἐκφωνήσεως ¹⁷ λόγοις καταχρωμένων, οἱ βου-
 λόμενοι μανθάνειν σπεύσατε. Καὶ οἱ τὸν Σκύθην ¹⁸ Ἀνάχαρσιν
 μὴ ἀποσκορακίζοντες καὶ νῦν μὴ ἀναξιοπαθήσητε παρὰ τοῖς βαρ- B
 βαρικῇ νομοθεσίᾳ παρακολουθοῦσι παιδεύεσθαι. Χρήσασθε τοῖς

classicos in universum numina su-
 periora, die höheren Wesen. Inde
 οὓς ὑμεῖς οὕτω φατέ. Cf. Baum-
 garten-Crusius l. c. p. 194. Pariter
 scholion ad verba οἱ μὲν τινες etc.
 in marg. Par. 1: τοῦτο πλατω-
 νικόν, εἰς δύο διαιροῦν εἶδη τοὺς
 δαίμονας, ἀῦλοτέρους καὶ ὑλικω-
 τέρους, καὶ τοὺς μὲν ἀῦλοτέρους
 ἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς δὲ ὑλικωτέ-
 ρους πονηροὺς καὶ κακοποιούς.
 Minime autem, ut Worthus censuit,
 designantur angelorum liberi quos
 post lapsum ex humanis mulieri-
 bus procrearunt (Iust. Apol. I. c.
 5, II. c. 5), sed angeli isti quorum
 lapsus c. 7 (cf. ibid. n. 14) me-

moratur. Daniel (l. c. p. 188):
 „Selbst die Dämonen — was ihr
 darunter zu verstehen pflegt —
 welche von der Materie genommen
 und welche von der Weltseele be-
 lebt worden sind, wurden üppig
 und übermüthig. Zwar einige von
 ihnen wandten sich zum Bessern,
 die andern suchten sich einen nie-
 drigern Standpunkt in der materiel-
 len Welt und handelten demgemäss.“
 Inde c. 16: Τούτους δὲ νικᾶν ἂν
 τις θελήσῃ, τὴν ὕλην παραιτη-
 σάσθω.

13. Τούτους . . . προσκυνεῖτε]
 Adoratis hos daemones, quorum dux
 Iuppiter est. Cf. c. 7. n. 10.

et gulosi evaserunt, alii quidem ad puriorem materiam conversi, alii autem viliores eligentes et ad eius similitudinem vitam instituentes. Hos adoratis, Graeci, factos quidem ex materia, longe autem a recto ordine remotos. Hi enim modo memorati, suâ stultitiâ ad inanem gloriam conversi, fraenis excussis latrones divinitatis fieri conati sunt; universorum autem dominus tamdiu illudere eos sivit dum mundus ad finem perductus dissolvatur, et iudex adveniat, et omnes homines, qui perfecti dei cognitionem, licet a daemonibus oppugnati, desiderant, perfectius propter certamina testimonium in die iudicii consequantur. Spiritus igitur est in stellis, spiritus in angelis, spiritus in plantis et aquis, spiritus in hominibus, spiritus in animalibus: quamvis vero unus et idem sit, habet tamen in se discrimina. Quumque haec disseramus non linguâ nec probabilibus rationibus aut sophistarum apparatu, sed divinius cuiusdam vocis sermonibus utamur: qui discere vultis festinate. Et qui Scytham Anacharsin non respuitis etiam nunc ne indignemini ab iis erudiri qui barbaricam disciplinam sequuntur. Dogmata nostra adsciscite, saltem ut Babyloniorum di-

14. *λησται θεότητος*] Quippe superbia impulsus daemones, dii Gentilium, divinum sibi cultum arrogabant. Pariter de hominibus c. 10 (cf. ibid. n. 8): *Τί μοι τὸν θεὸν σεσυλήκατε;*

15. *τ. τελειον θ.*] Vid. Daniel. l. c. p. 146.

16. *πνεῦμα ἐν ἀνθρώποις*] Scholion in marg. Par. 1 manu itala (cf. c. 10. n. 11): „Virgilius in VI°: *Spiritus intus alit totamque infusa per artus etc.*“ Aen. VI. 726. — *Διαφορὰς* animae mundi, quae statim memorantur, ad illius referas quantitatem in singulis materiae formis diversam; cf. n. 9. Ex

αὐτῷ (cf. c. 7. n. 7) Worthus efficit *αὐτῷ*.

17. *λόγοις*] Sic cum Par. 1 et Marano scripsi. Caeteri codd. msti et editores *λόγῳ*. — Mox pro *οἱ* Aet., Par. 2, Fris. (Gesner., Herold.) *οὗς οἱ*.

18. *Ἀνάχαρσιν*] Hunc Graeci valde admirabantur, ut cum inter septem sapientes numerarent. Cf. Pauly *Real-Encyclopaedie d. class. Alterthumswiss.* Tom. I. p. 452. — Pro *μὴ* Gesner. et Herold. *καὶ* dederunt ex Fris.; is vero in marg. genuinam lectionem, reliquis codicibus probatam, offert. Deinde in codd. mstis et editis non *ἀναξιό-*

δόγμασιν ἡμῶν, ¹⁹ κἄν ὡς τῇ κατὰ Βαβυλωνίους προγνωστικῇ· κατακούσατε λεγόντων ἡμῶν, κἄν ὡς θρυὸς μαντευομένης. Καὶ τὰ μὲν ²⁰ προειρημένα παραφόρων δαιμόνων ἐστὶν ἀντισοφιστεύματα, τὰ δὲ τῆς ἡμετέρας παιδείας ἐστὶν ἀνωτέρω τῆς κοσμικῆς καταλήψεως.

13. ¹ Οὐκ ἔστιν ἀθάνατος, ἄνδρες Ἕλληνες, ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν, θνητὴ δέ. Ἀλλὰ δύναται ἡ αὐτὴ καὶ μὴ ἀποθνήσκειν.

παθήσῃτε („entrüstet euch nicht wie über etwas euch Unwürdiges,“ cf. Pape in Lex. s. v.) sed ἀξιόπαθήσῃτε inepte legitur, id quod Worthus ante me notavit. De βαρβαρικῇ νομοθεσίᾳ c. 1. n. 1 ad eas.

19. κἄν] Gesner. et Herold. pariter atque Fris., Aet. et Par. 2 μὴ addunt. In Par. 1 μὴ supra lineam scriptum est a recentiori manu. Male editores ante Maranum distinxerunt sic: κἄν... προγνωστικῇ κατακούσατε etc.: ita ut reponendum esset κἄν ὡς τῆς κ. Β. προγνωστικῆς, et claudio pede sequeretur κἄν ὡς θρυὸς μαντευομένης. — Babylonios supra (c. 1. n. 9) astronomiae inventores esse dixit; sed etiam astrologiam colebant et ex sideribus futura divinabant. Verbis κἄν ὡς θρυὸς μαντευομένης (Gesner.) „Dodonaicum oraculum insinuare videtur; aiunt enim ex Aegypto geminas columbas advolavisse, utramque nigram, unam in Africam, alteram in Dodonam, quae fago insidens humana voce elocuta sit. Est autem fagus de genere quercuum.“

20. προειρημένα] Scil. ἡ κατὰ Βαβ. προγνωστικῇ et θρυὸς μαντευομένη. Perperam interpretes: quae supra recensuimus. Sic

paullo ante οἱ γὰρ προειρημένοι sunt daemones modo memorati; coll. c. 10 τῆς προειρ. γυναικός, c. 18 τοὺς προειρημένους (sc. δαίμονας), c. 41 τῶν προειρημένων (septem sapientium). Inde etiam patet verba τὰ δὲ τῆς... καταλήψεως non (cum Daniele l. c. p. 228) referenda esse ad dogma quod c. 13 exponitur, sed respicere potius ad ea quae antecedunt (Χρησασθε τοῖς δόγμασιν ἡμῶν — κατακούσατε λεγόντων ἡμῶν) et generalem sententiam inferre. Iustinus Apol. II. c. 15: Οὐκ ἔστι δὲ ἡμῶν τὰ διδάγματα κατὰ κρίσιν σώφρονα αἰσγρά, ἀλλὰ πάσης μὲν φιλοσοφίας ἀνθρωπείου ὑπέρετρα.

1. Οὐκ ἔστιν... πεποιημένη] Locus difficillimus est; inde variae exstiterunt interpretationes. ¹⁰. Scholiastes putavit Tatianum per mortalem animam intelligere vim illam qua animal consistat, animalibus cunctis communem, quae simul cum corpore pereat: non item rationalem facultatem (hanc enim excipi) a qua artes et disciplinae prodeant. Scholion in margine omnium codicum comparet: Ψυχὴ θνητῆ· τὴν ζωογόνον [Fris. et Aet. ζωολόγιον mendose] λέγει δύναμιν, ἧτις κοινὴ πάντων ζώων ἐστίν,

vinationem; aurem nobis dicentibus accommodate, saltem ut quercui vaticinanti. Sunt haec quidem quae modo memoravimus furentium daemonum praestigiae, nostra autem disciplina sublimior est quam ut eam mundus possit comprehendere.

13. Non est immortalis, Graeci, anima per se, sed mortalis. Potest tamen eadem non mori. Moritur enim et

ἡ καὶ συμφθίρεται τοῖς σώμασιν [Fris. αἰμασιν]· οὐ μέντοι καὶ [haec vocula in Fris. et Aet. omissa est] ἡ λογικὴ δύναμις [scil. θνητή]· αὕτη γὰρ ἐξήρηται, ἀφ' ἧς αἰτέχναι καὶ [Fris. et Aet. ἡ καὶ] ἐπιστήμαι προβάλλονται. Idem fere pronuntiavit Nourrius in Apparatu ad Bibl. Max. vett. Patrum P. I. p. 540. Iam Gesnerus contra scholiastam monuit: „Quamquam ipse Tatianus [c. 12] duo spirituum genera proponens alterum animam vocat, alterum animâ praestantius ad imaginem dei factum esse dicit: hoc loco tamen animam a nobiliore mente non satis distinguere videtur. Nam si animam non rationalem intelligit, cur de eadem dicit: τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ πεποιτημένη, quod solius rationalis est?“ 2°. Gesnerus censuit Tatianum hoc loco ψυχοπαννυχίαν docuisse, h. e. animas post mortem dormire. Quam doctrinam Tertullianus De anim. c. 58 reprobavit: „Quid ergo fiet in tempore isto? Dormiemus? At enim animae nec in viventibus dormiunt; corporum enim est somnus.“ Cf. Hagenbach *Lehrb. d. Dogmengesch.* (ed. 2) P. I. p. 198. Sed obstant evidenter illi sententiae verba θνήσκει μὲν γὰρ καὶ λύεται μετὰ τοῦ σώματος. 3°.

Worthus opinatus est in dogmate de anima Tatianum cum Iustino facere, eumque non animae immortalitatem denegare ex dei voluntate pendentem, sed naturae ipsius animae tributam. Exposuit quidem Martyr animam beneficio dei, non per se, immortalem esse (Dial. c. Tr. c. 5. n. 5), id vero Assyrius suae menti convenienter excoluit; atque ille, ut alias differentias (Semisch *Justin d. Märtyr.* P. II. p. 464 sq.) mittam; animae et corporis discidium inducit, hic utramque hominis partem dicit (c. 15. n. 2. 9) arctissime consociatam esse. 4°. Ab editore Anglicano non dissidet Maranus, qui insuper contendit in toto hoc capite mortem animae non esse accipiendam de dissolutione sed de peccato ac vitioso rerum corporearum amore. At lubenter Tatianus (c. g. c. 14 — coll. c. 11. n. 9) voces θανάτου et (ἀπο)θνήσκειν significatione propria et metaphoricâ componit in una eademque enuntiatione; nec quidquam de verbis θνήσκει μὲν γὰρ καὶ λύεται μετὰ τοῦ σώματος editor Benedictinus curatius statuit. 5°. Morellus, Ducaeus (uterque in nota marginali), Oporinus (Histor. doctr. de immort. mortl. p. 345), Tellerus (Fid. dogm. de resurr. carn. p.

Θνήσκει μὲν γὰρ καὶ λύεται μετὰ τοῦ σώματος μὴ γινώσκουσα C
τὴν ἀλήθειαν· ἀνίσταται δὲ εἰς ὕστερον ² ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ
κόσμου σὺν τῷ σώματι, θάνατον διὰ τιμωρίας ἐν ἀθανασίᾳ λαμ-
βάνουσα. Πάλιν τε οὐ θνήσκει, κἂν πρὸς καιρὸν λυθῇ, ³ τὴν
ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ πεποιημένη. Καθ' ἑαυτὴν γὰρ σκότος ⁴ ἐστίν,
καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ φωτεινόν. Καὶ τοῦτο ἔστιν ἄρα τὸ εἰρημέ-
νον· ⁵ Ἡ σκοτία τὸ φῶς οὐ καταλαμβάνει. Ψυχὴ γὰρ οὐκ αὐ-22
τῇ ⁶ τὸ πνεῦμα ἔσωσεν, ἐσώθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ, ⁷ καὶ τὸ φῶς τὴν
σκοτίαν κατέλαβεν. ⁸ Ἡ λόγος μὲν ἐστὶ τὸ τοῦ θεοῦ φῶς, σκό-

180) existimarunt Tatianum hoc
velle: post mortem animas piorum
gratiâ dei mox immortales esse, im-
piorum vero exstingui; in fine
mundi cum corpore illas iterum co-
pulari, has resuscitari ad aeternos
cruciatu. Dicit quidem scriptor ani-
mam piam, quippe deum cognoscentem (coll. c. 11. n. 10), οὐ θνήσκειν
κἂν πρὸς καιρὸν λυθῇ, sed illud
οὐ θνήσκειν indicat eam neutiquam
θάνατον διὰ τιμωρίας ἐν ἀθανασίᾳ
accipere, qui impiæ obtingit.
Neque illud κἂν λυθῇ valet i. q.
etiamsi solvatur a corpore, sed
(Tatianeae de anima sententiae con-
gruenter) est animo supplendum με-
τὰ τοῦ σώματος: etiamsi dissolvatur
(pereat) cum corpore.
6°. Praeantibus Dodwello (Episto-
lary discourse that the soul is a
principle naturally mortal etc., Lond.
1706, p. 37), Daniele, Redepennin-
gio (Origenes P. II. p. 106) lo-
cum interpretor sic: Per se anima
immortalitatem non consequitur, ve-
rum est morti obnoxia. Dei autem
voluntate anima, quae ipsum cogno-
vit, post mortem quidem simul cum
corpore, cuius membris inerat, ad
tempus dissolvitur, sed eadem cum

corpore die iudicii resurgit ut de-
inceps nullo modo moriatur ac beate
vivat in aeternum. Improbi quoque
anima, quae divina veritate est de-
stituta, post mortem cum corpore
quidem dissolvitur, sed cum eodem
resurgit tempore iudicii ut in ipsa
immortalitate morti quippe perpetuis
supplicii (der ewigen unseligen
Fortdauer) tradatur. Tale quid secta
quaedam Arabica medii saeculi ter-
tii (refutata ab Origene) docuit, teste
Eusebio Hist. eccl. VI. c. 37: τὴν
ἀνθρωπίαν ψυχὴν τέως μὲν κα-
τὰ τὸν ἐνεστῶτα καιρὸν ἅμα τῇ
τελευτῇ συναποθνήσκειν τοῖς σώ-
μασι καὶ συνδιαφθείρεσθαι, αὐτὴς
δέ ποτε κατὰ τὸν τῆς ἀναστά-
σεως καιρὸν σὺν αὐτοῖς ἀναβιώ-
σασθαι. A Damasceno θνητοψυ-
χῖται vocantur. Cf. Baumgarten-
Crusius Compend. d. christl. Dog-
mengesch. ed. Hase, Tom. II. p.
378. — Daniel (Tatian. d. Apol.
p. 228 sq.): „Das πνεῦμα ἅγιον
und das πνεῦμα im Menschen sind
bei Tatian identisch; daher die Pa-
radoxie dass alle Menschen nach dem
Falle blos aus zwei Theilen, σῶμα
und ψυχὴ, bestehen [c. 12. n. 1]
und sich blos durch die articulirte

dissolvitur una cum corpore quae veritatem ignorat; resurgit autem postea in fine mundi una cum corpore, mortem per supplicia in immortalitate accipiens. Rursus autem non moritur, etiamsi ad tempus dissolvatur, quae dei cognitione instructa est. Per se enim nil est nisi tenebrae, nec quidquam in ea luminosum. Atque id ipsum est quod dicitur: *Tenebrae lucem non comprehendunt*. Non enim anima spiritum servavit, sed ab eo servata est, et lux tenebras comprehendit. Sane logos quidem est divina lux, tenebrae vero

Stimme von den Thieren unterscheiden [c. 15]. Nur in den Herzen der Frommen wohnt wie in einem Tempel Gott, *διὰ τοῦ πρεσβευόντος πνεύματος* [c. 15]; der *διάκονος τοῦ πεπονηθέντος θεοῦ* [in fin. huius cap.] vereinigt sich mit der Seele, welche Gott erkannt hat, und macht sie der ewigen seligen Fortdauer fähig und gewiss. Dass aber die Seele des Frommen eben so wie die des Gottlosen auf eine Zeitlang sich auflöst, das liegt mit Nothwendigkeit in ihrer Natur gegeben und bedingt. Sie ist zu eng mit dem Körper, in dessen Gliedern sie als *πολυμερές τι* [c. 15] wohnt, verbunden als dass sie nicht jedes Schicksal mit ihm theilen müsste. Der Leib zerfällt, die Seele mit ihm: der Leib steht auf, ebenso die Seele: und nun verherrlicht sich die Kraft des himmlischen Gastes an der erleuchteten und frommen. Sie ist durch die Gemeinschaft mit ihm dem ewigen wahren Tode, der Quaal, entronnen und empfängt *ἐν ἀθανασίᾳ τὸ ἀθάνατον μετὰ ἀπολαύσεως*, die Seele des Gottlosen dagegen *μετὰ ἀθανασίας τὸ λυπη-*

ρόν“ [c. 14]. — Caeterum in Aet. et Par. 2 verba *καθ' ἑαυτήν* praetermissa sunt: quae praetermissio non probanda (Worth.) sed vituperanda (Maran. et Daniel l. c.) est.

2. *ἐπὶ συντελείᾳ τ. κόσμου*] Cf. c. 6. n. 1.

3. *τ. ἐπίγνωσιν τ. θεοῦ πεπ.*] Cf. c. 11. n. 10.

4. *ἔστιν*] Sic codices msti; editores, Gesnero et Heroldo exceptis, *ἔστι*.

5. *Ἡ σκοτία . . . καταλαμβάνει*] Ioann. 1, 5.

6. *τὸ πνεῦμα*] Scil. *τὸ θεῖον*. Cf. c. 7. n. 3. 12.

7. *καὶ τὸ φῶς τὴν σκοτίαν κατέλ.*] H. c. *divinus illuminator* (*πνεῦμα s. λόγος*) animam tenebrosam apprehendit.

8. *Ἦ*] Hoc Par. 1 et 2 suppeditarunt. Caeteri codd. msti pariter atque editi *ὁ* praebent. Scriptor autem hic non *πνεῦμα* (*θεῖον*) sed *λόγος* dixit, quod respiceret Ioannem prologum, ex quo locum paullo ante (n. 5) attulit. *Ἀνεπιστήμων* appellatur *ψυχή*, h. e. (ut verbis supra usurpatis utar) *μη γινώσκου-*

τος δὲ ἢ ἀνεπιστήμων ψυχῇ. ⁹ Διὰ τοῦτο μόνῃ μὲν διαιτωμένη πρὸς τὴν ὕλην νεύει κάτω, συναποθνήσκουσα τῇ σαρκί· συζυ- D γίαν δὲ κεκτημένη τὴν τοῦ θεοῦ πνεύματος οὐκ ἔστιν ἀβοήθη- τος, ¹⁰ ἀνέρχεται δὲ πρὸς ἅπερ αὐτὴν ὁδηγεῖ χωρία τὸ πνεῦμα· ¹¹ τοῦ μὲν γὰρ ἔστιν ἄνω τὸ οἰκητήριον, τῆς δὲ κάτωθεν ἔστιν ἡ γένεσις. ¹² Γέγονε μὲν οὖν συνδίατον ἀρχῆθεν τὸ πνεῦμα τῇ ψυχῇ· τὸ δὲ πνεῦμα ταύτην ¹³ ἔπεσθαι μὴ βουλομένην αὐ- τῷ καταλέλοιπεν. Ἡ δὲ ὡσπερ ἔναυσμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ κεκτημένη, καὶ διὰ τὸν χωρισμὸν τὰ ¹⁴ τέλεια καθορᾶν μὴ δυ- ναμένη, ζητοῦσα τὸν θεὸν κατὰ πλάνην πολλοὺς θεοὺς ἀνετύ- 153 πωσε, τοῖς ¹⁵ ἀντισοφιστεύουσι δαίμοσι κατακολουθήσασα. Πνεῦ- μα δὲ τοῦ θεοῦ παρὰ πᾶσιν μὲν οὐκ ἔστι, παρὰ δὲ τισι τοῖς ¹⁶ δικαίως πολιτευομένοις καταγόμενον καὶ ¹⁷ συμπλεκόμενον τῇ ψυχῇ διὰ προαγορεύσεων ταῖς λοιπαῖς ψυχαῖς τὸ κεκρυμμένον ἀνήγγειλε· καὶ αἱ μὲν πειθόμεναι σοφίᾳ ¹⁸ σφίσιν αὐταῖς ἐφείλ- κοντο πνεῦμα συγγενές, αἱ δὲ μὴ πειθόμεναι καὶ ¹⁹ τὸν διάκο- νον τοῦ πεπονθότος θεοῦ παραιτούμεναι θεομάχοι μᾶλλον ἢπερ θεοσεβεῖς ἀνεφαίνοντο.

σα τὴν ἀλήθειαν, utpote spiritus divini consortio destituta.

9. Διὰ τοῦτο etc.] C. 20: Κόσμος γὰρ ἡμᾶς ἔτι καθέλκει, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν ὕλην ἐπιζη- τῶ. Πτέρωσις γὰρ ἢ τῆς ψυχῆς τὸ πνεῦμα τὸ τέλειον, ὅπερ ἀποθ- ῆλθασα διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἔπη ὡσπερ νεοττός καὶ χαμαιπετῆς ἐγένετο· μεταβᾶσα δὲ τῆς οὐρα- νίου συνουσίας τῶν ἐλαττόνων με- τουσίαν ἐπεπόθησεν.

10. ἀνέρχεται δὲ] Nempe ani- ma cum spiritu divino coniuncta co- gnoscit coelestem veritatem et ita vitam consequitur.

11. τοῦ] Par. 2 τούτου. Spi- ritus divini sedes est sublimis: est enim θεοῦ μοῖρα (c. 7) vel εἰκῶν (c. 12. n. 1). Animae origo est in-

ferne: h. e. ex spiritu (anima) ma- teriam permeante, qui in hominibus ψυχῇ vocatur (c. 12 et ibid. n. 9, c. 15. n. 2). — Scholion in marg. Par. 1: οἰοῦναι ἀπήχημα.

12. Γέγονε etc.] Cf. c. 12. n. 1. — Ἀρχῆθεν, in protoplastis.

13. ἔπεσθαι] Aet., Par. 2, Fris. ἔσεσθαι. Sic etiam Gesner. et Herold., qui insuper (cum Fris.) μὴ omiserunt. Ille vero lectionem genuinam, Par. 1 probatam, coniectura consecutus est.

14. τέλεια] Fris. (Gesner. et Herold.) τελεταί, sed in marg. τέ- λεια. Par. 2 τελευταῖα.

15. ἀντισοφιστεύουσι] Sic etiam supra [c. 12] artes daemonum vocabat ἀντισοφιστεύματα. Mara- nus. — Ad κατακολουθήσασα Fris.

ignara anima. Quapropter sola degens deorsum ad materiam vergit, una cum carne moriens; cum divino autem spiritu copulata non caret auxilio, sed eo adscendit quo deducitur a spiritu: huius enim sedes est in supernis, istius origo est in inferioribus. Et initio quidem convivebat spiritus cum anima; spiritus vero hanc sequi nolentem deseruit. Illa autem quum eius virtutis quasdam veluti scintillulas retineret, sed ab eo separata intueri res sublimiores non posset, dum deum quaerit, opinionis errore multos deos effinxit, praestigias daemonum sequens. Porro spiritus dei non omnibus inest, sed apud quosdam iuste viventes devertens et cum anima eorum complicatus per praedictiones reliquis animabus res absconditas nuntiavit; et quae sapientiae quidem paruerunt cognatum sibi spiritum attraxerunt, quae vero non paruerunt et ministrum dei passi reiecerunt cum deo potius pugnare quam cum colere deprehensae sunt.

in marg. κατακολουσοῦσα. Gesner. errore κατακολουθήσατα, quod Herold. in κατακολουθήσαντα inepte mutavit.

16. δικαίως] Sic (cum Par. 1) Duc. et Maran.; caeteri δικαίως. Iam Gesnerus illud lectum voluit. Literae autem οι et ω saepe a librariis commulantur; cf. Iust. Dial. c. Tr. c. 17. n. 5. — Ad verba παρὰ δέ τισι etc. scholion in marg. Par. 1: τοῦτο οὐ καλῶς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν Διονυσίου τοῦ πάνυ [Areopagitae?] σκοπόν.

17. συμπλεκόμενον] Fris. in marg. περιπλεκόμενον. — De sententia c. 20: ἡμεῖς δὲ τὰ ὑφ' ἡμῶν ἀγνοούμενα διὰ προφητῶν μαθητήκαμεν, οἵτινες... τὰ ὕσα μὴ ἐγίνωσκον αἱ λοιπαὶ ψυχὰι προὔλεγον.

18. σφίσιν αὐταῖς] Duc. male

σφίσιν αὐταῖς. — Πνεῦμα ψυχῆ συγγενές quid sit patet ex verbis supra pronuntiatis: Γέγονε μὲν οὖν συνδίατον ἀρχῆθεν τὸ πνεῦμα τῇ ψυχῇ. Spiritus quidem ab anima discessit, ita tamen, ut spiritalis virtutis tamquam scintillulae remaneret.

19. τ. διάκονον τ. πεπονθ. θεοῦ] Similiter infra c. 15 τοῦ πρεσβυόντος πνεύματος fit mentio. — Appellationes Ἰησοῦς et Χριστός nusquam in Oratione deprehenduntur; sed haud dubie orthodoxiae convenienter Tatianus de salvatore docuit. Pariter enim ut hic Christum θεολογεῖ c. 21: Οὐ μωραίνομεν... θεὸν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ γεγονέναι καταγγέλλοντες. Huc Caius videtur respexisse, in fragmento apud Routh. Reliqq. sacr. (ed. 2) Tom. II p. 129, qui in li-

14. Τοιοῦτοί τινές ἐστε καὶ ὑμεῖς, ὧ Ἕλληνες, ῥήμασι μὲν²³ στωμύλοι, γνώμην δὲ ἔχοντες ἀλλόκοτον, ¹καὶ τὴν πολυκοιρανίην Β μαῖλλον ἢπερ τὴν μοναρχίαν ἐξησκίσατε, καθάπερ ἰσχυροῖς νομίζοντες δαίμοσι κατακοιλουθεῖν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ληστέων, ἀπάνθρωπος ὢν, διὰ τόλμης τῶν ὁμοίων ἐπικρατεῖν εἴωθεν, οὕτω καὶ οἱ δαίμονες, εἰς πολλὴν κακίαν ἐξοκείλαντες, τὰς² μεμονωμένας παρ' ὑμῖν ψυχὰς δι' ἀγνοιῶν καὶ φαντασιῶν ἐξηπατήκασιν. ³Οἱ θνήσκουσι μὲν οὐ ῥαδίως, σαρκὸς γὰρ ἀμοιροῦσιζῶντες δὲ θανάτου πράττουσιν ἐπιτηδεύματα, τοσαντάκις καὶ αὐτοὶ θνήσκοντες ὁσάκις ἂν τοὺς ἐπομένους αὐτοῖς τὰς ἀμαρτίας ἐκπαιδεύσωσιν. Ὡσθ' ὅπερ ἐστὶν αὐτοῖς περιττὸν ἐν τῷ νῦν, C μὴ ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις ἀποθνήσκειν, τοῦθ' ὁπότ' ἂν μέλλωσι κολάζεσθαι παρὸν αὐτοῖς· οὐ μεθέξουσιν αἰδίου ζωῆς, ⁴ἀντὶ θανάτου ἐν ἀθανάτῳ μεταλαμβάνοντες. Ὡσπερ δὲ ἡμεῖς, οἷς τὸ²⁴ θνήσκειν ⁵ῥαδίως ἀποβαίνει νῦν, εἰς αὐθις μετὰ ἀπολαύσεως ἢ

bris Iustini et Tatiani aliorumque patrum dicit Christum θεολογεῖσθαι. Temere Semler ad Baumgartenii *Untersuchung theol. Streitighk.* Tom. II. p. 77 ex τοῦ περ. effecit εὐπεπονθότος. „Diess würde eine Beschreibung Gottes seyn, der mitleidig, geneigt gegen diese Seelen heisset.“ Kahnis (*D. Lehre v. heil. Geiste* P. I. p. 244): „Diener des leidenden Gottes ist der h. Geist, nicht [sic Möhler *Patrologie* ed. Reithmayr, Tom. I, p. 263 explicuit] weil Christus durch sein Leiden die Mittheilung des h. Geistes uns verdient hat (denn es ist hier vom vorchristlichen Standpunkte die Rede), sondern als der grosse Prophet, welcher dem kommenden Heilande den Weg bahnt.“ — Scholion in marg. Par. 1 ad verba quae sequuntur: Ἀλλά γε καὶ Παύλου τοῦ θείου ἀποστόλου τί τὸ Ἀπο-

καλύπτεται ὀργὴ τοῦ θεοῦ [Rom. 1, 18]... ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων βούλεται; Διότι, φησί, γνόντες τὸν θεὸν [v. 21]... ἠὲ χαρίστησαν, καὶ τὰ τοῦτων ἐξῆς. Εἰ γὰρ μὴ εἶχον πνεῦμα θεοῦ, τί καὶ κατάκριτοι ἐκιδιαικρίνω [in cod. ἐπὶ διακρίνω] θυνάμει τοῦ ἐπὶ τὰ κρείττω ποθηγεῖν οἶον τε ὄντος; Τί δὲ καὶ ἢ ἐν ἀδικίᾳ τοῦ θεοῦ ἀλήθεια κατεχομένη;

1. καὶ τ. πολυκοιρανίην... μοναρχίαν] Vocem μοναρχίας veteres Christiani lubenter ad unitatem dei designandam adhibebant (cf. Iustin. De mon. c. 1. n. 1); opponitur hic πολυκοιρανία, deorum multitudo, pariter atque in Iustin. Cohort. ad Gent. c. 17, ubi ad illud Homeri Il. II. 204 respicitur: Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη etc.. Pro

14. Tales estis etiam vos, Graeci, verbis quidem disertis, mente autem absurdi: ac principatum multorum potius quam unius professi estis, dum statuitis daemones assectari quasi potentes essent. Quemadmodum enim latro, quum inhumanus sit, audaciâ solet similes sui domare, sic daemones quoque, ad magnam improbitatem progressi, solitarias apud vos animas ignoratione et inanibus visis deceperunt. Qui quidem non facile moriuntur, sunt enim carnis expertes; viventes vero mortis instituta profitentur, toties nimirum et ipsi morientes quoties ad peccandum sectatores suos erudiunt. Itaque quod nunc praecipuum iis est, ut similiter ac homines non moriantur, id iis adfuturum est quando suppliciis tradentur: [tunc] non erunt aeternae vitae participes, quae pro morte in immortalitate assumitur. Quemadmodum autem nos, quibus nunc facile mori contingit, postea vel immortalitatem cum voluptate vel dolorem cum

ἐξηγήσατε Gesner. et Herold., ut Fris. et Act., ἐξηγήσατε dederunt. Princeps autem ille editor veram scripturam, Par. 1 et 2 firmatam, conieclavit.

2. μεμονωμένας] Omnes editores (Maranum excipias) cum Fris. μεμωμένας (fatuas) exhibuerunt. Genuinam lectionem Par. 1. 2 et Act. offerunt. Anima μεμονωμένη quanam sit, patet ex c. 13; est scilicet μόνη διαιωμένη, h. e. μὴ κεκτημένη συζυγίαν τοῦ θείου πνεύματος. Quum idcirco deum ignoraret, daemonum artibus decepta est multosque deos effinxit. Dicuntur daemones c. 7 diaboli φαντάσματα imitati esse. — Paullo ante Duc. vitiose ἔξωκείλαντες.

3. Οἱ θνήσκουσι...ζῶντες δὲ θανάτου...θνήσκοντες] Cf. c. 8. Corp. Apoll. Vol. VI.

n. 7 et c. 13. n. 1. — Pro ἐκπαίδεύωσιν Act. et Par. 2 ἐκπαίδεύουσι.

4. ἀντὶ θανάτου] Maranus legi vult ἀντιθανάτου (sic). In errorem cum duxit breviloquentia Tatiana. Animo enim cum μεταλαμβάνοντες subaudias ταύτην. Verbis autem ἀ. θαν. ἐν ἀθ. μεταλαμβάν. praecedentia μεθέξουσιν ἀίδ. ζ. explicantur; negatio igitur ad totam sententiam pertinet.

5. ῥᾶδίως] Act. ῥᾶδιον. Morrell. mox ἀποβαλεῖν. Tum pro εἰς αὐθις (inde a die iudicii) vulgo εἰσαυθις scribitur; itidem paullo post. Dein Gesner., Herold., Morrell., Worth. non ἀθανάσιος (Par. 1. 2) sed ἀθανασίης (Fris., Act.) dederunt, id quod abhorret a consuetudine Tatiani. Quomodo autem

τὸ ἀθάνατον ἢ τὸ λυπηρὸν μετὰ ἀθανασίας προσλαμβάνομεν, οὕτω καὶ οἱ δαίμονες τῇ νῦν ζωῇ πρὸς τὸ πλημμελεῖν καταχρό-
μενοι, ⁶ διὰ παντὸς καὶ διὰ τοῦ ζῆν ἀποθνήσκοντες, εἰς αὐτοὺς
ἔξουσιν τὴν ⁷ αὐτὴν ἀθανασίαν, ὁμοίαν τῆς παρ' ὃν ἔζων χρό- D
νον, κατὰ δὲ τὴν σύστασιν ὁμοίαν ἀνθρώποις τοῖς κατὰ γνώ-
μην διαπραξαμένοις ἅπερ αὐτοῖς παρ' ὃν ἔζων χρόνον νενομο-
θετήκασιν. Καὶ μήτι γε ⁸ τοῖς μὲν ἀνθρώποις ἐλάττονα τῆς ἁμαρ-
τίας ἔξανθοῦσι τὰ εἶδη διὰ τὸ μὴ πολυχρονίως βιοῦν, τοῖς δὲ
προειρημένοις δαίμοσι τὸ πλημμελεῖν μεζόνως ἀποβέβηκε διὰ τὸ
ἄπειρον τῆς βιότητος;

15. ¹ Καὶ χρὴ λοιπὸν ἡμᾶς ὅπερ ἔχοντες ἀπολωλέκαμεν τοῦ-
το νῦν ἀναζητεῖν, ζευγνῦναί τε τὴν ψυχὴν τῷ πνεύματι τῷ
ἁγίῳ καὶ τὴν κατὰ θεὸν σὺζυγίαν πραγματεύεσθαι. ² Ψυχὴ μὲν
οὖν ἢ τῶν ἀνθρώπων πολυμερῆς ἐστὶ καὶ οὐ μονομερῆς· συν- 154
θετὴ γὰρ ἐστίν, ὡς εἶναι φανερὰν αὐτὴν διὰ σώματος· οὔτε γὰρ
ἂν αὐτὴ φανείη ποτὲ χωρὶς σώματος, οὔτε ἀνίσταται ἢ σὰρξ χω-

τὸ ἀθάνατον (cc. 7. 15) et ἀθα-
νασία differant, bene ex hoc loco
cognoscitur. Ἀθανασία est immor-
talitas in universum, τὸ ἀθάνατον
beata immortalitas (μ. ἀπολ.). De
sententia c. 13. n. 1 inspicias.

6. διὰ παντὸς κ. διὰ τ. ζῆν
ἀποθν.] H. e. welche immer selbst
während ihres Lebens sterben. Su-
pra: ζῶντες δὲ θανάτου πράττου-
σιν ἐπιτηδεύματα, τοσαντάκις καὶ
αὐτοὶ θνήσκοντες ὁσάκις ἂν τοὺς
ἐπομένους αὐτοῖς τὰς ἁμαρτίας
ἐκπαιδεύωσιν. Cf. n. 3. — Ma-
ranus praeter necessitatem, verbis
καὶ διὰ deletis, legi mallet διὰ
παντὸς τοῦ ζῆν ἀποθνήσκοντες.

7. αὐτῆν] Id ex Par. 1. 2 et
Aet. reposui. In editis desideratur.
— Mox pro τῆς post ὁμοίαν Da-
niel (Tatian. d. Apol. p. 196) τῇ
scripsit. Sed illud adiectivum in-

terdnm genitivo struitur: Xenoph.
Anab. IV. c. 1. §. 17, Ioann. 8, 55.
Quodsi scriptor paullo post iungit
cum dativo, subtiliter egit. Cf. Bern-
hardy Wissensch. Syntax d. griech.
Spr. p. 140. Verba ὁμοίαν ἀν-
θρώποις τοῖς κ. γ. διαπραξαμέ-
νοις, pro ὁμοίαν τῇ ἀνθρώπων
τῶν κ. γ. διαπραξαμένων (der Be-
schaffenheit nach aber eine eben
solche Unsterblichkeit wie diejeni-
gen Menschen sie erhalten welche
etc.), simili modo pronuntiata sunt
atque illud Homeri II. XVII. 51:
κόμαι Χαρίτεσσιν ὁμοῖαι. Comp.
Xenoph. Cyrop. V. c. 1. §. 4. —
Pro κατὰ δὲ τὴν Aet. et Par. 2
κατὰ μὲν τῆν.

8. τοῖς μὲν ἀνθρώποις] Par. 1
et Fris. τοῖς ἐπομένοις (sic, c. spir.
leni) τοῖς, Aet. et Par. 2 τοῖς ἐσο-
μένοις τοῖς. Certissima emenda-

immortalitate percipimus, sic daemones quoque praesenti vitâ ad peccandum abutentes, perpetuo etiam in vita morientes, postea eandem immortalitatem habebunt, similem prioris dum viverent, conditione autem parem [immortalitati] istorum hominum qui sua sponte gesserunt quidquid viventibus [daemones] praescripserunt. Atque an non hominibus pauciores peccatorum species ob vitae brevitatem efflorescunt, praedictis autem daemonibus ob infinitum aevum magis peccare contingit?

15. Iam oportet ut quod habentes amisimus id nunc requiramus, et animam cum spiritu sancto copulemus et ad coniunctionem cum deo enitamur. Sane anima quidem hominum est multarum partium et non simplex; composita enim est, ita ut manifesta fiat per corpus: neque enim ipsa apparuerit unquam sino corpore, neque resurgit caro sino

tionem Gesnerus τοῖς μὲν ἀνθρώποις restituit.

1. Καὶ χρῆ...πραγματεύεσθαι] Cf. c. 12. n. 1. — Verba ζευγνύναι etc. indicant quid sit quod homines antiquitus habuerint et nunc requirere debeant.

2. Ψυχὴ...χωρὶς ψυχῆς] Hic inprimis locus Orationis agit de relatione corpus inter et animam intercedente. Morellus pro συνθετῆ (sic omnes codd. msti) admisit συνετῆ, quod quidem fortuito accidisse videtur, nimirum errore typographico; nam σ. γ. ἔστιν reddidit: componitur enim. Similiter in Epist. ad Diogn. c. 10. n. 4 erravit. Inepta autem scriptura in editionem Ducaeanam transiit; a Münstero (*Handb. d. ält. christl. Dogmen-Gesch.* Tom. II. P. I. p. 151) et Olshausenio (*Opuscc. theol.* p. 167)

temere probata est. Gesnerus et Heroldus (cum Fris.) non αὐτῆ, ante φανείη, sed αὐτῆ dederunt. — Πολυμερῆς i. q. multis partibus constans, vieltheilig. Hesychius: πολυμερῆς· εἰς πολλὰ μεριζόμενον. Μονομερῆς i. q. unius partibus, simplex. Cf. Steph. Thes. gr. ling. ed. Hase Vol. V. p. 1177. Itaque anima hominis non est simplex sed πολυμερῆς, non incomposita sed συνθετῆ, quia dispersa est per singula corporis membra; per eadem sese manifestat: omnino ita connexa est corpori ut ab eo separari non possit. Theophilus ad Aut. I. c. 5: διὰ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος νοεῖται ἡ ψυχὴ. Sic Daniel quoque (*Tatian. d. Apol.* p. 204 sq.) et Ritter (*Gesch. d. chr. Philosph.* P. I. p. 338) explicuerunt. Insuper illo, quo melius scriptoris

ρὶς ψυχῆς. Ἔστι γὰρ ἄνθρωπος οὐχ, ὡσπερ ³ οἱ κορακόφωνοι δογματίζουσιν, ζῶον λογικόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· δευχθήσεται γὰρ κατ' αὐτοὺς ⁴ καὶ τὰ ἄλογα νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικά. Μόνος δὲ ἄνθρωπος εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ· λέγω δὲ ἄνθρωπον οὐχὶ τὸν ὅμοια τοῖς ζώοις πράττοντα, ἀλλὰ τὸν πόρρω μὲν ⁵ ἀνθρωπότητος πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Θεὸν κεχωρηκότα. Καὶ περὶ μὲν τούτου ⁶ ἐν τῷ περὶ ζώων ἀκριβέστερον ἡμῖν συντέτακται. Τὸ δὲ νῦν ⁷ συνέχον ρητέον ποταπὴ τίς ἐστὶν ἢ κατὰ ²⁵ B Θεὸν εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις. Τὸ μὲν ἀσύγκριτον οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον ἢ αὐτὸ ⁸ τὸ ὄν· τὸ δὲ συγκρινόμενον οὔτι ἕτερον ἢ αὐτὸ τὸ παρόμοιον. Ἄσαρκος μὲν οὖν ὁ τέλειος Θεός, ἄνθρωπος δὲ σάρξ· ⁹ δεσμός δὲ τῆς σαρκὸς ψυχῆ, σχετικὴ δὲ τῆς ψυχῆς ἢ σάρξ. Τὸ δὲ τοιοῦτον τῆς συστάσεως εἶδος ¹⁰ εἰ μὲν ὡς ναὸς

sententia intelligatur, haec monuit: „Nach Tatian ist die menschliche Seele nur ein Theil des πνεῦμα ὑλικόν, welches jede Partikel der Materie durchströmt. Körper und Seele sind demnach so nothwendig mit einander vereinigt dass keines ohne das andere sein kann. Die Seele ist daher nicht in einem Theile des Leibes vorzugsweise, sie strömt in allen Gliedern.“

3. οἱ κορακόφωνοι] Quinam isti [cf. c. 1. n. 24] fuerint, haud liquet. Sextus Empiricus Pyrrhon. hypotyp. II. c. 5 inter varias hominis definitiones a philosophis factas et hanc quorundam fuisse dicit, hominem fuisse ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Haud absimile vero est Stoicos hic intelligi, celebres nimirum ob artem quam dixerunt ἐριστικήν. Worthus. — Multi Patres hominem ζῶον λογικόν (Vernunftwesen) dixerunt, ut Iustinus Dial. c. Tr. c. 93, De resurr. c. 8 (Τί γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρω-

πος, ἀλλ' ἢ τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστὸς ζῶον λογικόν;), Tertullianus adv. Marc. II. c. 4 („animal rationale intellectus et scientiae capax“), Lactantius Instit. div. II. c. 1.

4. καὶ τὰ ἄλογα] Vide Sextum Empir. l. c. I. p. 13. Worthus.

5. ἀνθρωπότητος] Iuxta Tatianum ἀνθρωπότης est (Worth.) omne illud in homine quod ipsi cum reliquis animalibus commune est. — Homo, quatenus spiritus ei inest divinus, est imago et similitudo dei (coll. c. 12) et differt a brutis; quatenus autem spiritus consortio destitutus est, praestat illis solâ voce articulata.

6. ἐν τῷ περὶ ζώων] Scholion in marg. Par. 1: Καὶ περὶ ζώων οὗτος ἀνὴρ ἔγραψεν. Ledermann Examen des hérésies de Tatien p. 4: „D'après le sens du passage devait se rattacher à l'anthropologie.“ Daniel l. c. p. 112: „Der

anima. Est enim homo non, ut corvorum instar crocitan-
tes decernunt, animal rationale, mentis et scientiae capax;
nam secundum eos ipsae belluae mentis et scientiae capa-
ces ostendentur. Solus autem homo imago et similitudo
dei; hominem autem dico non eum qui similia belluis fa-
ciat, sed qui procul ab humanitate constitutus ad ipsum deum
pervenerit. Atque id equidem in libro *de animalibus* ac-
curatius disserui. Quod autem nunc ad rem maxime perti-
net disserendum est: qualis sit illa secundum deum imago
et similitudo. Quod comparari non potest nihil est aliud
quam ipsum ens; quod autem comparatur nihil aliud quam
quod simile est. Sane carnis quidem expers perfectus deus,
homo autem caro; vinculum carnis est anima, animam con-
tinet caro. Talis quidem naturae species si se instar tem-

Verlust des Buchs ist namentlich deshalb zu bedauern, weil sein Inhalt wahrscheinlich über Tatian's Lehre von der Seele Licht werfen würde." Cf. c. 16. n. 3. — Morell. μὲν omisit.

7. συνέχον] Morell. συνέχων vi-
tiose. Formulam τὸ συνέχον (*was die Hauptsache in sich hält, ausmacht*), repetitam c. 41 et inter-
pretibus minus recte intellectam, Poly-
bius frequentavit. — Pro ποτα-
πή, τίς ἐστίν (duplex interrogatio
coarctata: cf. Heindorf. ad Plat.
Hipp. mai. p. 298. A) editi ποταπή
τίς ἐστίν —. De forma ποταπὸς
adeas Lobeck. ad Phryn. p. 56 sqq..

8. τὸ ὄν] Summus deus. Cf.
Justin. Cohort. ad Gent. c. 22. —
Mox omnes codd. msti οὐτι ἕτερον
ἢ αὐτὸ τὸ παρόμοιον offerunt:
nisi quod Fris., quocum Gesner. et
Herold. faciunt, male ὄντι pro οὐτι
habet. Legendum coniecit Gesne-
rus: ... ὄντι ἕτερον ἢ αὐτό, πα-

ρόμοιον δέ. Eamque coniecturam
Morell., Duc., Worth. in textu per-
peram collocarunt. Laudavit Mara-
nus similem Tertulliani sententiam
adv. Marc. II. c. 9: „Imago veri-
tati non usquequaque adaequabitur;
aliud est enim secundum veritatem
esse, aliud ipsam veritatem esse.“

9. δεσμὸς . . . ἢ σάρξ] Anima
quidem vinculum carnis est, quia
per eam connectuntur et firmantur
omnes corporis partes. Gesnerus.
— Verbis σχετικὴ δὲ τῆς ψυ-
χῆς ἢ σάρξ id vult Tatianus: car-
nem [s. corpus] comprehensivam
animae esse, si ita barbare loqui
liceat, seu domicilium et habitacu-
lum ipsius. Worthus. — Vox σχε-
τικὴ est stoicae originis: Ritter I.
c. p. 337.

10. εἰ μὲν . . . πνεύματος] Coll.
1 Cor. 3, 16. — Supra c. 13 (n.
19) nominavit spiritum sanctum
διάκονον τοῦ πεπονθότος Θεοῦ.

ἤ, κατοικεῖν ἐν αὐτῷ βούλεται θεὸς διὰ τοῦ πρεσβεύοντος πνεύματος· τοιούτου δὲ μὴ ὄντος ¹¹ τοῦ σκηνώματος, προὔχει τῶν θηρίων ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἔναρθρον φωνὴν μόνον, τὰ δὲ λοιπὰ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις διαίτης ἐστίν, οὐκ ὡς ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ. Δαίμονες δὲ πάντες σαρκίον μὲν οὐ κέκτηνται, ¹² πνευματική δὲ ἐστὶν αὐτοῖς ἢ σύμπηξις, ὡς πυρὸς, ὡς ἀέρος. Μόνοις ¹³ δὲ τοῖς πνεύματι θεοῦ φρουρουμένοις εὐσύνοπτα καὶ τὰ τῶν δαιμόνων ἐστὶ ¹⁴ σώματα, τοῖς λοιποῖς δὲ οὐδαμοῦ, λέγω δὲ ¹⁵ τοῖς ψυχικοῖς. Τὸ γὰρ ἔλαττον κατάληψιν οὐχ ἰσχύει ποιεῖσθαι τοῦ κρείττονος. Διὰ τοῦτο γοῦν ἢ τῶν δαιμόνων ὑπόστασις οὐκ ἔχει μετανοίας τόπον. ¹⁶ Τῆς γὰρ ὕλης καὶ τῆς πονηρίας εἰσὶν ἀπανυάσματα. ¹⁷ Τλη δὲ τῆς ψυχῆς κατεξουσιάζειν ἠθέλησεν· καὶ ¹⁸ κατὰ τὸ αὐτεξούσιον οἱ μὲν θανάτου νόμους τοῖς ²⁶ ἀνθρώποις παραδεδώκασιν· οἱ δὲ ἄνθρωποι μετὰ ¹⁹ τὴν τῆς ἀθανασίας ἀποβολὴν θανάτῳ τῷ διὰ πίστεως τὸν θάνατον νενικήκασιν, καὶ διὰ μετανοίας κλήσις αὐτοῖς δεδώρηται κατὰ τὸν εἰπόντα λόγον· ²⁰ Ἐπειδὴ βραχὺ τι παρὰ ἀγγέλου ἠλαττώθησαν. Δυνατὸν δὲ παντὶ ²¹ τῷ νενικημένῳ πάλιν νικᾶν, τοῦ θανάτου τὴν

11. τ. σκηνώματος] Cf. Epist. ad Diogn. c. 6. n. 7. Practerea c. 13. n. 1 inspicias.

12. πνευματική etc.] C. 12 (n. 12) daemones σύμπηξιν ἐξ ὕλης λαβόντες dicuntur, h. e. qualis est ignis et aëris. Similiter Basilius de spir. sanct. c. 16. Cf. Baumgarten-Crusius *Comp. d. chr. Dogmengesch.* cd. Hasc P. II. p. 201.

13. δὲ] Fris. in marg. γοῦν.

14. σώματα] Morell., Worth., Maran. σώματος, citra codd. auctoritatem. — Mox Duc. οὐδαμῶς sine causa.

15. τ. ψυχικοῖς] Non verendum est ne hanc vocem [repetitam c. 16] Tatianus eodem sensu usur-

pet ac Gnostici. Neque enim, ut illi, catholicos hac voce designat, sed eos tantum qui non ita vivunt ut in eis habitet spiritus sanctus. In quo quidem Tatianus auctorem habet apostolum qui ait 1 Cor. 2, 14: ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ. *Matanus.*

16. Τῆς . . . ἀπανυάσματα] Scholion in marg. Par. 1: Διὰ τί δαίμοσιν ἐπιστροφή πρὸς τὸ κρείττον οὐκ ἐστίν; — Worthus: „Aperte [?] alludit ad Hebr. 1, 3, ubi Christus dicitur ἀπάνυγμα paternae gloriae. Sicut enim Christus eo nomine impeccabilis erat, sic ex adverso daemones, cum sint ὕλης omnisque malitiae ἀπανυάσματα

pli habeat, lubenter id incolit deus per legatam spiritum; si vero tale non sit tabernaculum, praestat homo belluis sola voce articulata, caetera vero eiusdem est atque illae vivendi rationis, ut qui non sit similitudo dei. Porro daemones omnes nullam habent carnem, sed spiritualis est iis compages, ut ignis, ut aëris. Ii autem soli qui spiritu dei communiti sunt facile videre possunt etiam daemonum corpora, caeteri vero nequaquam, hoc est psychici. Nam praestantius ab inferiore comprehendi non potest. Propterea ergo daemonum natura non habet poenitentiae locum. Materia enim et nequitia in iis relucet. Materia autem potestatem in animam exercere voluit; ac secundum liberum arbitrium isti quidem leges mortis hominibus tradiderunt: homines vero post immortalitatis iacturam morte per fidem obeunda mortem superaverunt, et per poenitentiam vocatio iis concessa est secundum effatum quod dicit: *Quoniam paullulum inferiores angelis exstiterunt*. Potest autem quisquis victus est rursus vincere, si mortis condi-

[cf. Bretschneideri Lex. man. in libros Ni Ti p. 39], continuo in peccatum feruntur, neque aliud agunt quam ut homines in peccatum ac mortem trahant.“

17. Ὅτι... ἠθέλησεν] Quod ait materiam animae imperare voluisse id explicat c. seq., ubi docet daemones adhibita inferiore ac viliori materia operam dare ut nos vincant. Unde hortatur ut materiam repudiet quisquis illos vincere volet. *Maranus*.

18. κατὰ τό] Fris. et Aet., Gesner. et Herold., τὸ κατὰ τό.

19. τὴν... ἀποβολὴν] Par. 2 τὰς ἀποβολάς. — Mori per si-

dem (Gesner.) est deum sequi et a peccatis separari. C. 11: Ἀπόθνησκε τῷ κόσμῳ... ζῆθι τῷ θεῷ.

20. Ἐπειδὴ... ἠλαττώθησαν] Psalm. 8, 5. — De verbis κ. τ. εἰπόντα λόγον Iust. Dial. c. Tr. c. 87. n. 2 adeas. *Maranus*: „Est aliquid subintelligendum atque ex supra dictis eruendum, ita ut haec sit sententia: Per poenitentiam vocatio hominibus concessa, quia inferiores sunt angelis secundum scripturam quae dicit“ etc..

21. τῷ νενικημένῳ] Nimirum peccatis. Cf. c. 11. n. 12 et c. 12. n. 1. — Mox codd. msti et editi παραιτούμενον.

σύστασιν παραιτουμένω. Τίς ²² δέ ἐστιν αὕτη, εὐσύνοπτον ἔσται τοῖς βουλομένοις ἀνθρώποις τὸ ἀθάνατον.

16. ¹ Δαίμονες δὲ οἱ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιτάττοντες οὐκ εἶδιν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαί. Πῶς γὰρ ἂν γένοιτο δραστικάι ² καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν, χωρὶς εἰ μὴ ζῶν μὲν ὁ ἄνθρωπος ἀνόητος ¹⁵⁵ καὶ ἀδύνατος γένοιτο, νεκρὸς δὲ γενόμενος λοιπὸν δραστικωτέρας πιστεύοιτο μεταλαμβάνειν δυνάμεως; Ἄλλ' οὔτε τοῦθ' οὕτως ἐστίν, ³ ὡς ἐν ἄλλοις ἀπεδείξαμεν. Καὶ χαλεπὸν οἶσθαι ⁴ τὴν ἀθάνατον, ὑπὸ τῶν τοῦ σώματος μερῶν ἐμποδιζομένην, φρονιμωτέραν, ἐπειδὴν ἀπ' αὐτοῦ μεταναστῆ, γίνεσθαι. Δαίμονες γάρ, τῇ σφῶν κακοηθείᾳ ⁵ τοῖς ἀνθρώποις ἐμβακχεύοντες, ποικίλαις καὶ ἐψευσμέναις δραματουργίαις ⁶ τὰς γνώμας αὐτῶν παρατρέπουσι κάτω νενευκνίας, ὅπως μεταρσιουσθαι πρὸς τὴν ἐν οὐρα- B νοῖς πορείαν ἐξαδυνατῶσιν. Ἄλλ' οὔτε ἡμᾶς τὰ ἐν κόσμῳ λέ- 27 ληθε, καὶ ⁷ ἡμῖν εὐκατάληπτον τὸ θεῖον τῆς ἀπαθανατιζούσης τὰς ψυχὰς δυνάμεως ἡμῖν προσελθούσης. Βλέπονται δὲ καὶ ὑπὸ ⁸ τῶν ψυχικῶν οἱ δαίμονες, ἔσθ' ὅτε τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτοὺς ἐκείνων δεικνύντων, ἵνα τε ⁹ νομισθῶσιν εἶναι τινες, ἢ καὶ τι

22. δέ ἐστιν] Sic Par. 1. Ducaeus et Maranus ἐστιν omiserunt. Caeteri δὲ γάρ.

1. Δαίμονες... ψυχαί] Cf. Iust. Apol. I. c. 18. n. 7.

2. καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν] Anima enim post mortem cum corpore perit, tempore iudicii ad immortalitatem revocanda: c. 13. n. 1. — Editores (c. Fris.) inepte sic habent: ... ἀποθανεῖν χωρὶς; εἰ μὴ ὁ ζῶν ἄνθρωπος μὲν, ἀνόητος δὲ, ἀδύνατος γένοιτο. Excipias Ducaeam et Maranum. Ille enim ante χωρὶς signum interrogandi collocavit, hic vero etiam verba quae sequuntur immutavit: χωρὶς εἰ μὴ ὁ ζῶν μὲν ἄνθρωπος ἀν. καὶ ἀδ. γένοιτο. Dedi equidem sicut in

Par. 1 et in marg. Fris. comparet. De formula χωρὶς εἰ μὴ (= ἐκτὸς εἰ μὴ, Ps.-Iust. Epist. ad Zen. et Ser. c. 7) Lobeck. ad Phryn. p. 459 disputavit. Nos: „Wie sollten die Seelen böser Menschen sogar nach dem Tode thatkräftig sein können? Man müsste denn annehmen dass der Mensch während seines Lebens thöricht und machtlos gewesen, durch den Tod aber eine wirksamere Kraft erhalten habe. Doch dies ist nicht der Fall.“

3. ὡς ἐν ἄλλοις ἀπεδ.] Amisum quendam hoc loco Tatianus librum designat, in quo fusius de natura daemonum se disseruisse testatur. Worthus. — Daniel Tatian. d. Apol. p. 114: „Allein ob-

tionem repudiet. Quae autem haec sit, facile perspicere poterunt homines qui immortalitatem concupiscunt.

16. Daemones autem qui hominibus imperant non sunt hominum animae. Quomodo enim efficaces fuerint etiam post mortem: nisi forte homo quamdiu vivit insipiens et invalidus fuerit, mortuus vero efficaciore credatur deinceps praeditus potestate? Sed neque hoc ita se habet, ut alibi demonstravimus. Ac difficile est existimare animam immortalem, quae corporis membris impeditur, sagaciorem, quum ex eo migraverit, fieri. Daemones enim, dum pro sua nequitia in homines debacchantur, deorsum vergentia eorum ingenia variis et fallacibus machinationibus pervertunt, quominus ad viam coelorum erigi possint. Sed neque nos ea latent quae in mundo sunt, et divinum facile a nobis comprehendi potest, si vis quae animas immortales facit ad nos accesserit. Videntur autem etiam a psychi-
cis daemones, quum ipsi nonnunquam hominum adspectui se exhibent: vel ut existimentur aliquid esse, vel etiam

gleich Tatianus wirklich mit Vorliebe die Dämonenlehre behandelt, so können doch jene Worte der Apologie süglich auf die Schrift *περὶ ζώων* [c. 15. n. 6] bezogen werden, wo jener Gegenstand auch zur Sprache kommen musste.“ Pariter Maranus in Praef. p. CV statuit.

4. *τὴν ἀθάνατον*] Scriptor ironice (n. 2) id de anima pronuntiat. Caetera dicit hypothetice: „Si posset fieri animae a corpore separatio, vix credibile esset illam, quippe separatam, sagaciorem fore et efficacioram.“

5. *τοῖς ἀνθρώποις*] Par. 1 et 2 in marg. *τοὺς ἀνθρώπους*.

6. *τ. γνώμας . . . κάτω νεν.*] C. 13: *μόνη μὲν διαιωμένη πρὸς*

τὴν ὕλην νεύει κάτω . . . συζυγίαν δὲ κεκτημένη τὴν τοῦ θεοῦ πνεύματος οὐκ ἔστιν ἀβοήθητος etc..

7. *ἡμῖν . . . ἡμῖν*] Fris. et Act., Gesner. et Herold., *ὑμῖν . . . ὑμῖν*. Iam princeps editor illam lectionem, Par. 1 et 2 firmatam, coniecit. Priori *ἡμῖν* in Act. *ἔστιν* additum est. Substantivum *δυνάμεως* male deest in codd. editis et mslis. Designatur spiritus dei (n. 6).

8. *τ. ψυχικῶν*] Cf. c. 15. n. 15.

9. *νομισθῶσιν*] Act., Par. 2, Fris., indeque Gesner. et Herold. *νομίζουσιν*, Par. 1 *νομίζωσιν*, magis accedens ad veram scripturam, quae reperitur in marg. Par. 2, unde Maran. quoque recepit; caeteri edi-

βλάβῳσι καθάπερ πολεμίους φίλοι κακοὶ τὴν γνώμην ὑπάρχοντες, ¹⁰ ἢ τιμῆς εἰς αὐτοὺς τοῖς ὁμοίοις αὐτοῖς τὰς ἀφορμὰς παρὰσχωσιν. *Εἰ γὰρ δυνατόν αὐτοῖς, πάντως ἂν καὶ τὸν οὐρανὸν σὺν ἅμα τῇ λοιπῇ ποιήσει καθείλκυσαν.* Νῦν δὲ τοῦτο μὲν πράττουσιν οὐδαμῶς· ἀδυνατοῦσι γάρ· ὕλη δὲ τῇ κάτω πρὸς **C** τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς ὕλην πολεμοῦσι. ¹¹ Τούτους δὲ μικᾶν ἂν τις θελήσῃ, τὴν ὕλην παραιτησάσθω. ¹² Θώρακι γὰρ πνεύματος ἐπουρανίου καθωπλισμένος πᾶν τὸ ὑπ' αὐτοῦ περιεχόμενον σώσαι δυνατός ἔσται. *Εἰσὶ μὲν οὖν καὶ νόσοι καὶ στάσεις τῆς ἐν* ¹³ *ἡμῖν ὕλης· δαίμονες δὲ αὐτοὶ τούτων τὰς αἰτίας, ἐπειδὴν συμβαίνουσιν, ἑαυτοῖς* ¹⁴ *προσγράφουσιν, ἐπιόντες ὁπότεν καταλαμβάνῃ κάματος.* Ἔστι δὲ ὅτε καὶ αὐτοὶ χειμῶνι τῆς σφῶν ἀβελτηρίας κραδαίνουσι τὴν ἕξιν τοῦ σώματος· οἷ λόγῳ θεοῦ δυνάμειως πληττόμενοι δεδιότες ἀπίασι, καὶ ὁ κάμων θερα- **D** πεύεται.

17. Περὶ γὰρ τῶν ¹κατὰ τὸν Δημόκριτον συμπαθειῶν τε **28** καὶ ἀντιπαθειῶν τί καὶ λέγειν ἔχομεν, ἢ τοῦθ' ὅτι κατὰ τὸν κοινὸν λόγον ἀβδηρολόγος ἐστὶν ὁ ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων ἄνθρωπος; ²Ὡσπερ δὲ ὁ τῇ πόλει τῆς προσηγορίας αἴτιος, φίλος ὢν Ἡρακλέους ὡς φασιν, ὑπὸ τῶν Διομήδους ἵππων κατεβρώθη, τρόπῳ τῷ αὐτῷ καὶ ὁ τὸν μάγον Ὀστάνην καυχώμενος ἐν ἡμέρᾳ

tores νομίζονται ex coniectura Gesneri. Idem error deprehenditur c. 40 (n. 5).

10. ἢ τιμῆς] Codd. msti et editi *εἰ τοῖς*, Fris. in marg. ἢ τῆς. Hic verbis *εἰς αὐτοὺς* adiungit *θησκευίας*, et sic editi quoque. Marani coniecturae debetur id quod posui in oratione. *Εἰ* et *Ἡ* saepe a librariis commutantur: vid. Indd. edit. meae Iust. Tom. I. P. II. p. 477, Tom. II. p. 281, Tom. III. P. II. p. 373. C. 8 de daemonibus, Gentilium diis: *πῶς τιμητέον τούτους*. Ex *παράσχωσιν* Morell. temere fecit *παρέχωσιν*. — *Τοῖς*

ὁμοίοις αὐτοῖς h. e. psychicis illis, hominibus spiritu divino destitutis. Inde infra: ὕλη δὲ τῇ κάτω πρὸς τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς ὕλην πολεμοῦσι.

11. Τούτους . . . παραιτησάσθω] Cf. c. 12. n. 12 et c. 15. n. 17.

12. Θώρακι . . . ἔσται] Coll. Ephes. 6, 13. 14. 17.

13. ἡμῖν] Sic Par. 1 aliâ manu et Maranus. Reliqui omnes ὑμῖν.

14. προσγράφουσιν] Aet. *προγράφουσιν*.

1. κατὰ τὸν Δημόκριτον] Brandis: „Democritus scheint die Wechselbeziehung der Dinge und Wesen

aliquid tamquam inimicis noceant amici mala mente praediti, vel ut similibus sibi occasionem ipsorum colendorum praebeant. Nam si possent, profecto ipsum coelum cum caeteris rebus creatis subverterent. Nunc autem nequaquam id faciunt: non enim possunt; sed materiâ inferiore materiam sibi similem oppugnant. Hos si quis vincere velit, materiam repudiet. Loricâ enim spiritus coelestis armatus servare poterit quidquid ab eo circumdatum est. Sane habet quidem materia nostra morbos et tumultus; causas autem eorum, quum accidunt, daemones ipsi sibi adscribunt, eodem tempore accedentes quo morbus invadit. Interdum etiam ipsi tempestate stultitiae suae concutiunt habitum corporis [nostri]: qui verbo potentiae dei percussi discedunt territi, et aeger sanatur.

17. De occultis enim secundum Democritum consensionibus et dissensionibus quid dicere possimus, nisi id, quod communi sermone contritum est, abderiloquum esse hominem Abderâ oriundum? Quemadmodum autem is a quo urbs illa nomen accepit, Herculis ut ferunt amicus, a Diomedis equis devoratus est: sic etiam isto qui de mago

sehr weit ausgedehnt zu haben und, im Gegensatz gegen alle spätere Atomistik, der Magie nicht abhold gewesen zu sein.“ *Handb. der Gesch. d. gr.-röm. Philos.* P. I. p. 338 sq. Cf. quae ibi memorantur. — Ad ἀβδηρολόγος quod attinet (qua voce solus Tatianus usus est), monendum est abderiticam mentem in proverbium abiisse de stupore. Cf. Pape *Wörterb. d. griech. Eigennamen* s. Ἀβδηρα.

2. Ὠσπερ etc.] Abderam, Thraciae urbem, Hercules eodem loco condidit quo Abderus amicus ab equis Diomedis laceratus est. Cf. Pauly *Real-Encyclopaedie d. class.*

Alterthumswiss. P. I. p. 3. — Ὁ τὸν μάγον Ὀστάνην κενχώμενος est Democritus. Scholion ad illud τ. μ. Ὀστ. in marg. Par. 1: παρὰ τοῖς Πέρσαις. In marg. Fris. et Act.: Ὀστάναι οἱ μάγοι τοῖς Πέρσαις ἐκαλοῦντο. Sic etiam Suidas s. v. Worthus: „Duos certe Osthannas memorat Plinius Hist. nat. XXX. c. 2: unum, qui de magia primus commentatus Xerxem regem Persarum bello, quod is Graeciae intulit, comitatus est, alterum, qui Alexandri Magni temporibus non levem auctoritatem addidit professioni. Ad priorem respicere Tertullianum lib. de anima c. 57 adnotavit Pa-

συντελείας πυρός αλωνίου βορᾶ παραδοθήσεται. Καὶ ὑμεῖς δέ, τοῦ γέλωτος ἦν μὴ ἀποπαύσησθε, τῶν αὐτῶν ³ ὧνπερ καὶ οἱ γόητες τιμωριῶν ἀπολαύσετε. Διόπερ, ὧ Ἕλληνες, κεκραγός 156 ⁴ ὧσπερ ἀπὸ τοῦ μετεώρου κατακούσατέ μου, μηδὲ ἐπιτωθάζοντες τὴν ὑμετέραν ἀλογιστίαν ἐπὶ τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας μετάγετε. Πάθος οὐκ ἔστι δι' ἀντιπαθείας ἀπολλύμενον, οὐδὲ ὁ μεμηνῶς ⁵ σκυτίδων ἐξαρτήμασι θεραπεύεται. ⁶ Δαιμόνων εἰσὶν ἐπιφοιτήσεις· καὶ ὁ νοσῶν καὶ ὁ λέγων ἔραν, καὶ ὁ μισῶν καὶ ὁ βουλόμενος ἀμύνεσθαι, τούτους λαμβάνουσι βοηθούς. ⁷ Τρόπος δὲ αὐτοῖς τῆς μηχανῆς οὗτος. Ὡσπερ γὰρ οἱ τῶν γραμ- 29 μάτων χαρακτῆρες, ⁸ στίχοι τε οἱ ἀπ' αὐτῶν, οὐ καθ' ἑαυτοὺς εἰσι δυνατοὶ σημαίνειν ⁹ τὸ συντατιτόμενον, σημεῖα δὲ τῶν ἐννοιῶν σφίσι ἀνθρώποι δεδημιουργήκασιν,· παρὰ τὴν ποιὰν αὐ- B τῶν σύνθεσιν γινώσκοντες ὅπως καὶ ἡ τάξις τῶν γραμμάτων ἔχειν νενομοθέτηται, παραπλησίως καὶ τῶν ῥιζῶν αἱ ¹⁰ ποικιλίαι, νευρῶν τε καὶ ὀστέων παραλήψεις, οὐκ αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς δραστικαὶ τινές εἰσι, στοιχείωσις δὲ ἔστι τῆς τῶν δαιμόνων μοχθηρίας, οἱ πρὸς ἅπερ ¹¹ ἕκαστον αὐτῶν ἰσχύει ὀρίκασιν. Ἐπεὶ δ' ἂν παρελημμένην ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θεάσωνται τὴν δι'

melius. Nec dubium quin de eodem hic agat Tatianus. De hoc autem Ostbane gloriatus dicitur Democritus, sive quod ipsum inviserit ipsoque in peregrinationibus suis familiariter usus fuerit, seu etiam quod libros eius de re magica perlegerit. Certe testis est Clemens Alex. Strom. I. p. 304 Democritum Babylonem, Persidem et Aegyptum adiisse, τοῖς τε μάγοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μαθητεύοντα. Cf. Democriti Abd. Operum Fragm. ed. Mullach (Ber. 1843) p. 44. — Ἐν ἡμέρᾳ συντελείας, scil. τῶν ὄλων (c. 6. n. 1) sive τοῦ κόσμου (c. 13. n. 2).

3. ὧνπερ] Fris. et Par. 2 ὧνπερὶ habent; sic editi quoque (Mo-

rell. ὧν πέρι). Unus Maranus legitimam lectionem (Fris. in marg., Par. 1, Ael.) in textu posuit. Mox Par. 2 ἀπολαύσητε. Exposuit de vocabulo γόης Karsten Philosoph. graecc. vett. Reliqq. Vol. II. p. 27 sqq. — De sententia cf. Daniel Tatian. d. Apol. p. 247.

4. ὧσπερ ἀπὸ τ. μετεώρου] Clamantem ex loco superiori, tamquam praeconem. Etiam Iustinus Apol. II. c. 12: Εἶθε καὶ νῦν τις ἂν τρ. φ. ἀνεβόησεν ἐπὶ τῆ βῆμα ὑψηλὸν ἀναβάς· Αἰδέσθητε etc..

5. σκυτίδων ἐξαρτ.] Scholion in marg. Par. 1 manu itala (cf. c. 10. n. 11): „Fortasse de Lupercis

Ostano gloriatur die consummationis igni depascendus tradetur. Vos quoque, nisi risum desinatis, eadem ac magi supplicia luctis. Quocirca, Graeci, velut ex loco excelso clamantem me audite, nec cachinnando vestram dementiam in praeconem veritatis transferte. Morbus non tollitur per occultam dissensionem, nec furiosus pelliculis appensis curatur. Daemonum sunt aggressiones: et qui aegrotat et qui amare se dicit, et qui odit et qui ulcisci cupit, hos capiunt adiutores. Modus autem machinationis eorum sic se habet. Quemadmodum enim literarum figurae, et versus qui ex iis constant, non possunt per se id quod componitur indicare, sed sibi homines signa cogitationum instituerunt, ex certa eorum constructione id percipientes cuius significandi causâ etiam ordo literarum institutus est: similiter radicum varietates, et nervorum ossiumque appositiones, non per se quidquam efficiunt, sed sunt elementum improbitatis daemonum, qui ad quid unumquodque illorum valeret defnierunt. Ubi autem vident consentire homines ut sibi per eas res mini-

hoc intelligit.“ Gesnerus: „Σκντλ-
δας interpretor pelliculas; his enim
aut linteis amuleta quaedam illigata
stulti homines appendunt.“

6. Δαιμόνων, εἰσὶν ἐπιφοιτή-
σεις] Sic infra [c. 18] §. 31 οἱ νο-
μιζόμενοι θεοὶ τοῖς τινῶν ἐπιφοι-
τῶντες μέλειν etc.. Amuleta, phil-
tra et alia magica damnat impietatis
ob malum finem; saepius enim ad-
ulteriis vel inimicitiis promovendis
adhibentur. Non reprehendit hic
medicinam artem sed magiam. Ges-
nerus.

7. Τρόπος] Gesner. (ex Fris.)
et Herold. τόπος, quod quidem vi-
tiose hic legi iam ille observavit. —
Αὐτοῖς, h. e. daemonibus.

8. σίχοι] Aet. στοῖχοι.

9. τὸ συνταττόμενον] Maran.:
id quod cogitatur et componitur.—
Mox Herold. τῶν δὲ pro δὲ τῶν.

10. ποικιλίαι . . . παραλήψεις]
Morell. et Worth. ποικίλαι. Iidem
cum Gesnero et Heroldo παράλη-
ψεις (ex Fris.). — Pearsono verba
νευρῶν τε καὶ ὀστέων παράληψεις
(sic) superflua videntur esse. At
vero huc respiciunt verba infra po-
sita: Πῶς γὰρ . . . νεκροῦ δὲ ὄντος
μου λείψανον τὸ ἐν ἐμοὶ . . .
αἰσθητὸν τι ἀπεργάζεται; Tum
Maranus δραστικά τινος legen-
dum male coniecit.

11. ἕκαστον] Aet. et Fris., Ges-
ner. et Herold., ἕκαστος. Sed Fris.
in marg. veram lectionem praebet.
Mox pro λαχύει (Fris. in marg.)

αὐτῶν ὑπηρεσίαν, ¹² λαμβάνοντες σφίσιν αὐτοῖς δουλεύειν τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάζονται. Πῶς ¹³ δ' ἂν ἀγαθὸν μοιχείαις ὑπηρετεῖν; Πῶς δὲ καὶ σπουδαῖον πρὸς τὸ μισεῖν τινὰς ¹⁴ παριόντας βοηθεῖν; Ἡ πῶς ὕλη καλὸν ¹⁵ προσανάπτειν τὴν εἰς τοὺς μεμνηότας βοήθειαν καὶ μὴ τῷ θεῷ; ¹⁶ Τέχνη γὰρ τῆς θεοσεβείας τοὺς ἀνθρώπους παρατρέπουσιν, πόαις αὐτοὺς καὶ ρίζαις πείθεσθαι παρασκευάζοντες. Ὁ δὲ θεός, εἶπερ αὐτὰ πρὸς τὸ ποιεῖν ἄπερ οἱ ἄνθρωποι βούλονται κατεσκευάκει, πονηρῶν ἂν ἦν πραγμάτων δημιουργός· ἐπεὶ αὐτὸς μὲν ¹⁷ πᾶν τὸ εὖ πως ἔχον ἐδημιούργησεν, ἡ δὲ τῶν δαιμόνων ἀσωτία τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς τὸ κακοποιεῖν ἐχρήσατο, καὶ τούτων ἐστὶ ¹⁸ τῆς κακίας εἶδος καὶ οὐχὶ τοῦ τελείου. Πῶς γὰρ ζῶν μὲν ἠγίστα ³⁰ μοχθηρὸς εἶην, νεκροῦ δὲ ὄντος μου ¹⁹ λείψανον τὸ ἐν ἔμοί, μηδὲν ἔμοῦ πράττοντος, τὸ μήτε κινούμενον ἀλλὰ μήτε αἰσθανό-

codd. msti, Gesner. et Herold. *ισχύειν* habent. — Maranus: „Daemones definivisse dicit ad quid res eiusmodi valerent, h. e. quid per radicum varietates et ossium appositiones ipsi perficerent et quos in usus ista adhiberent, ad fucum hominibus faciendum.“ Non enim sanant daemones sed illudunt (c. 18). — De voce *στοιχείωσις* c. 9 n. 1 consulas.

12. *λαμβάνοντες*] Sic Par. 1. Caeteri codd. msti, Gesner. et Herold. *ὑπολαμβάνοντες*. Ille *ἐπιλαμβάνοντες* coniecit legendum, idque editores receperunt. — Iustin. Apol. I. c. 14: *διὰ μαγικῶν στροφῶν χειροῦνται πάντα*. Apol. II. c. 5: *τὸ ἀνθρώπειον γένος ἐαντοῖς ἰδούλωσαν . . . διὰ μαγικῶν γραφῶν*.

13. *δ' ἂν*] Maran. *δὲ ἂν*. Dejn Aet. et Fris. *μοιχείαις*. Ita etiam Gesner., Herold., Worth.

14. *παριόντας*] Par. 2 *παριέντας*.

15. *προσανάπτειν*] Codd. msti et editi *προσυνάπτειν*. Debat saltem esse *προσυνάπτειν*, iterata littera σ, quod quidem Gatakerus ad Marc. Anton. IV. §. 21. p. 141 commendavit. Sed melius Ducaeus legit *προσανάπτειν*. C. 20: *τ. μαρτυρίαν προσάπτειν σε δεῖ τῷ θεῷ*.

16. *Τέχνη* etc.] C. 18: *τέχνη δὲ τοὺς ἀνθρώπους αἰχμαλωτεύουσι*. — Tum pro *πόαις* (Par. 1. 2 et in marg. Fris.) Aet. et Fris. atque editores, Ducaeo et Marano exceptis, *ποιάις* habent: quae forma minus erat frequentata, ut Lobeck. ad Phryn. p. 496 docet. Etiam infra c. 18: *διὰ πόας*. Maranus: „Non legitimum herbarum usum damnat Tatianus, nec medicinam daemonibus acceptam refert, sed in supersticiosas radicum et ossium ap-

stretur, tuncprehendunt eos et in servitutem suam redigunt. Quomodo autem honestum adulteriis ministrare? Quomodo item praeclarum procedendo opem ferre ut nonnulli odio habeantur? Aut quomodo decorum materiae attribuere furentium curationem ac non deo? Arte enim a dei cultu homines avertunt, dum eos adducunt ut herbis et radicibus fidem habeant. Deus autem, siquidem haec ad id efficiendum creasset quod hominibus lubet, malarum sane esset rerum opifex; quia ipse quidem omnia bene se habentia creavit, daemonum vero intemperantia iis quae in mundo sunt ad male agendum usa est, etiam horum est nequitiae species ac non perfecti dei. Quomodo enim vivus ego minime sim malus, mei autem mortui, nihil agente me, reliquiae, quae non moventur immo nec sentiunt, aliquid quod sentia-

positiones invehitur. *Aliud est enim, inquit Augustinus De doctr. chr. II. c. 45, dicere: Tritam herbam si biberis, venter non dolebit; et aliud est dicere: Istam herbam collo si suspenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio salubris, hic significatio superstitiosa damnatur.*"

17. πᾶν τὸ εὖ πως ἔχον] Coll. Gen. 1, 31.

18. τῆς κακίας εἶδος] *Nequitiae species, ad magiam pertinens, de qua hic agitur. — Fris. (Gesn. et Her.) καὶ οὐχὶ τοῦ θεοῦ τοῦ τελείου. Unde Morell., Duc., Worth. κ. ο. τοῦ θεοῦ τελείου dederunt. Reliqui codd. msti et Maran. καὶ οὐχὶ τοῦ τελείου. Cf. c. 12. n. 15.*

19. λείψανον τὸ ἐν ἔμοι] *Magi enim defunctorum ossibus [n. 10]*

non raro ad suas artes abutuntur. Eodem autem argumento probat nihil secundum naturam per ista effici posse, quo supra asseruit animas hominum non esse daemones. Nam si vel anima vel partes corporis tantum post mortem valerent, in vivis corporibus multo amplius valere deberent: quod cum non fiat, manifestum est falso quae dicuntur eis attribui. Si tamen nonnihil aliquando per cadaverum partes aut aliam materiam efficitur, id non facultate naturali aut effectu in rebus latente (quem sympathiam et antipathiam vocant) sed daemonum dolo contingit. *Gesnerus.* — Scholiasta in marg. Par. 1, non dubitans de vi reliquiarum, haec ad locum notavit: *Τοῦτο οὐκ ἀσίτως παρελήφθη, καὶ κατὰ τῆς τῶν ἱερῶν μαρτύρων τῶν ἁγίων λειψάνων θαυματουργίας.*

μενον, αίσθητόν τι ἀπεργάζεται; Πῶς δὲ ὁ τεθνεὼς ²⁰ οἰκτίστῳ θανάτῳ δυνήσεται πρὸς τιμωρίαν τινὸς ἐξυπηρετῆσαι; Τοῦτο γὰρ εἰ οὕτως εἶη, πολλῶ μᾶλλον ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν οἰκεῖον ἐχθρὸν ἀμύνηται· δυνάμενος γὰρ καὶ ἄλλοις βοηθεῖν ἕκδικος πολλῶ μᾶλλον ἑαυτοῦ καταστήσεται.

18. Φαρμακεία δὲ καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ εἶδος τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἐπιτεχνήσεως. Εἰ γὰρ τις ὑπὸ τῆς ὕλης θεραπεύεται, ¹⁵⁷ ¹ πιστεύων αὐτῇ, θεραπευθήσεται μᾶλλον αὐτὸς δυνάμει θεοῦ προσανέχων. Ὡσπερ γὰρ τὰ δηλητήρια συνθέσεις εἰσὶν ὕλικαί, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ ἰώμενα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως ἐστίν. ² Εἰ δὲ τὴν φαυλοτέραν ὕλην παραιτούμεθα, πολλάκις καὶ διὰ τῆς ἐφ' ἕτερον τῶν κακῶν τινος ἐπιπλοκῆς ἰάσασθαί τινες ἐπιτηδεύουσι, καὶ τοῖς κακοῖς ἂν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καταχρήσονται. Καθάπερ ³ δὲ τῷ ληστεύοντι συνδειπνήσας, κἂν μὴ ληστής αὐτὸς ᾖ, ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ συνεστιαθῆναι τιμωρίας μεταλαμβάνει, ⁴ τρόπῳ τῷ αὐτῷ ὁ μὴ κακός, τῷ δὲ φαύλῳ ἀναμιγείς, πρὸς B ⁵ τὸ νομιζόμενον καλὸν συγχρησάμενος, διὰ τὴν εἰς αὐτὸ κοι-

20. οἰκτίστῳ θανάτῳ] Ut intelligatur Tatiani sententia, observandum est antiquos existimasse animas hominum violenter mortuorum multo plus posse in magicis operationibus, quam eorum qui sicca et matura morte obierunt. Hanc opinionem etiam confirmabat, quod illas ad ipsum sepulcrum delineri crederent. Cfr. Tertullianus De anima c. 57 et Porphyrius De abstinentia animalium II. p. 212. Mar-
tanus.

1. πιστεύων αὐτῇ] Medica ars reprehendenda est (cf. c. 17. n. 6), si materiae tribuat quod est dei faciatque ex causa materiali efficien-
tem. Cf. c. 20.

2. Εἰ δὲ... παραιτούμεθα, π. καὶ δ. τ. ἐφ' ἕ. τ. κακῶν... τ. κα-

κοῖς... καταχρήσονται] Sic Maratellus ex Par. 1 reposuit. Interpres Campidon.: „Wenn nun wir die schlechte Materie verwerfen, so versuchen doch Einige“ etc.. Alius aposiopesin statuerit: Εἰ δὲ... παραιτούμεθα [ὁρθῶς φρονοῦμεν s. πράττομεν]. Cf. Winer Gramm. d. neutest. Sprachidioms (ed. 4) p. 537. Caeteri codd. msti: εἰ δὲ... παραιτούμενα (in marg. Fris. et Par. 2 παραιτούμενοι)· πολλάκις γὰρ (Act. καὶ) διὰ τ. ὑφ' (Fris. in marg. et Act. ἐφ') ἕτερον τῶν κακῶν... τοῖς κακοῖς (Fris. in marg. et Act. τῶν καλῶν... τοῖς καλοῖς) ...καταχρήσονται. Sic etiam Gesner. (c. Fris.) et Herold.; sed coniecit ille, ut παραιτούμενοι quod in marg. Fris. invenit habeat quocumq-

tur efficiant? Quomodo autem qui morte miserrima mortuus est poterit ad alicuius ultionem operam navare? Hoc enim si ita esset, multo magis a se ipso proprium inimicum propulsaret; nam qui opem etiam aliis ferre potest multo magis sui ipsius vindex erit.

18. Medicandi autem ratio et quidquid ea continetur eiusdem est artificii. Nam si quis materià curatur, ei confidens, multo magis curabitur si ad potestatem dei confugiat. Quemadmodum enim ea quae nocent compositiones sunt materiales, sic etiam quae sanant eiusdem sunt naturae. Quodsi deteriores materias recusamus: saepe nonnulli etiam per malae alicuius rei cum alia coniunctionem mederi conantur, et malis ad bonum utentur. Quemadmodum autem is qui cum latrone coenavit, etiamsi ipse non sit latro, tamen quia convivatus est poenae fit particeps, sic qui non est malus, sed cum eo quod malum est implicatur, eo ad opinatum bonum utens, propter commercium

copuletur, οἱ pro εἰ scribendum esse: quae quidem lectio tolerari non potest. Caeteri editores: οἱ δὲ... παραιτούμενοι· πολλάκις γὰρ διὰ τ. ὑφ' ἕτερον τῶν καλῶν... τοῖς καλοῖς (Duc. τῶν κακῶν... τοῖς κακοῖς)... καταχρήσονται. Wortho locus ita videtur restituendus: ... τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως ἐστὶν εἶδη, τὴν φαυλοτέραν ὕλην παραιτούμενα. — Maranus: „Videtur Talianus materiam deteriores intelligere non eam cuius naturae aliquid insit vitii (nihil enim non creatum a deo, nihil non bonum esse paulo antea monebat), sed eam quae, cum sua sponte nihil afferat ad morbi curationem, sine superstitione ac magicae operationis crimine ad morbos curandos adhiberi non potest. Corp. Apoll. Vol. VI.

Quia autem saepe fiebat ut eiusmodi res, ad dissimulandum et occultandum scelus, cum aliis rebus sua sponte ad aegros levandos utilibus coniungerentur, ne sic quidem magicae operationis crimen evitari pronuntiat.“

3. δὲ] Duc. δὲ ὁ. — Ad verba proxima scholion in marg. Par. 1 manu itala (cf. c. 10. n. 11): Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τοῖς ἀμαρτωλοῖς συνηστιάσατο.

4. τρόπῳ τῷ αὐτῷ] Sic ex Par. 1 et 2 reposui. Editi (cum Fris.) καὶ addunt. Ael. τρόπῳ δὲ αὐτῷ καὶ οὐ (pro ὁ) μὴ etc..

5. τὸ ν. καλόν] Codd. mssl τὸν ν. κακόν. Sic etiam Gesner. et Herold.; quamquam ille in versione habet: eoque ad bonum ut putat

νωνίαν ὑπὸ ⁶ τοῦ κρίνοντος θεοῦ κολασθήσεται. Διὰ τί γὰρ ὁ **31**
 πιστεύων ὕλης οἰκονομία πιστεύειν οὐ βούλεται τῷ θεῷ; Τίνος
 δὲ χάριν οὐ τῷ δυνατωτέρῳ προσέρχῃ δεσπότη, θεραπεύεις δὲ
 μᾶλλον ⁷ αὐτὸν ὡσπερ ὁ μὲν κύων διὰ πόας, ὁ δὲ ἔλαφος δι'
 ἐχίδνης, ὁ δὲ σῦς διὰ τῶν ἐν ποταμοῖς καρκίνων, ὁ δὲ λέων
 διὰ τῶν πιθήκων; Τί δέ ⁸ μοι θεοποιεῖς τὰ ἐν κόσμῳ; Τί δὲ
 θεραπεύων τὸν πλησίον εὐεργέτης ⁹ ἀποκαλῆ; Λόγου δυνάμει
 κατακολούθησον. Οὐ θεραπεύουσι δαίμονες, τέχνη δὲ τοὺς ἀν- C
 θρώπους αἰχμαλωτεύουσι. ¹⁰ καὶ ὁ θαυμασιώτατος Ἰουστίνος
 ὀρθῶς ἐξεφώνησεν ἰοικέναι τοὺς προειρημένους ληστῆς. Ὡσπερ
 γὰρ ἐκείνοις ἔθος ἐστὶ ζωγεῖν τινος, εἶτα τοὺς αὐτοὺς ¹¹ μι-
 σθοῦ τοῖς οἰκείοις ἀποκαθιστᾶν, οὕτω καὶ οἱ νομιζόμενοι θεοὶ
 τοῖς τινων ἐπιφοιτῶντες μέλεσιν, ἔπειτα ¹² δι' ὀνείρων τὴν εἰς
 αὐτοὺς πραγματευόμενοι δόξαν, δημοσίᾳ τε τοὺς τοιούτους προϊέ-
 ναι κελεύσαντες, πάντων ὀρώντων, ἐπειδὴ τῶν ἐγκοσμίων ἀπο-
 λαύσωσιν, ¹³ ἀποπτάμενοι τῶν καμνόντων, ἦν ἐπραγματεύσαντο
 νόσον περιγράφοντες, τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκα- D
 θιστώσιν.

effectum abutatur. Morell. et Worth.: τὸ ν. κακόν. Veram scripturam καλόν Fris. in marg. praebet. Mox εἰς αὐτὸ congruenter exhibui pro vulg. εἰς αὐτόν, quod quidem nequit ferri, ut iam Maranus vidit.

6. τ. κρίνοντος] Fris. et Par. 2 addunt τοῦτον. Idem est in editis: demum Maranus expunxit. „Nam superiora verba, τῷ δὲ φάυλω ἀναμιγείς, non significant coniunctionem cum hominibus malis sed cum rebus; eamque Tatianus vitiosam esse demonstrat, exemplo petito ex ipsa cum hominibus malis coniunctione.“

7. αὐτόν] = σέ (Hom. Od. VI. 27. XIV. 389), ut interdum apud recentiores scriptores. Cf. Pape *Handwörterb. d. gr. Spr.* Tom. I.

p. 333. Fris. in marg. σαυτόν. Duc. σαυτόν admisit. Daniel (*Tatian. d. Apol.* p. 147) voluit αὐτόν legi: sed formas αὐτοῦ etc. nusquam agnoscunt codices Tatiani. — Maranus: „Non legitimum medicinae usum vituperat [cf. c. 17. n. 16 et c. 18. n. 1], sed, postquam incantationes notavit, nunc illud etiam praescribit ut medicinae non fidamus quasi ipsa in se aliud praeter materiales compositiones habeat, sed utilitatem quam ex ea percipimus ad deum referamus. Basilius in ultima longiorum Regularum pluribus demonstrat sic medicina utendum esse ut morborum levatio non huic arti sed deo accepta referatur.“ — Quae Tatianus de cane, cervo, sue, leone

quod cum eo habuit a deo iudice condemnabitur. Cur enim qui materiae dispositioni credit deo non vult credere? Cur vero ad potentioŕem dominum non accedis, sed potius tibi mederis ut canis gramine, cervus viperá, sus cancris fluvialibus, leo simiis? Cur divinitatem iis tribuis quae in mundo sunt? Cur proximum sanans beneficus vocaris? Verbi potentiam sequere. Non sanant daemones, sed arte homines capiunt; et valde admirandus Iustinus recte pronuntiavit similes esse modo memoratos latronibus. Quemadmodum enim isti quosdam solent capere vivos, deinde suis eos pretio restituere, sic etiam qui existimantur dii, postquam quorundam corporibus obrepserunt, ac deinde opinionem praesentiae suae per somnia fecerunt, in publicum eos prodire iubent, et omnibus spectantibus, quum mundanis rebus se expleverint, ab aegrotantibus avolant et, morbo quem inflixerant deleto, homines pristinae valetudini restituunt.

hic memorat alii quoque scriptores referunt, ut Plinius Hist. nat. XXV. c. 8, XXVIII. c. 42, XXXII. c. 19. Aelianus Var. Hist. I. c. 9.

8. μοι] Cf. c. 11, n. 9.

9. ἀποκαλῆ] Gesner. (c. Fris.), Herold., Duc., Worth. ἀποκαλεῖ. Inde Pearsonus legit *εὐεργέτην ἀποκαλεῖ*. Sed ἀποκαλῆ Par. 1. 2 et Aet. tuentur. — Quae sequuntur vulgo (Aet., Fris. — Gesn., Her., Morell., Worth.) cum praecedentibus iunguntur: ἀποκ., λόγον δυν. κατακολουθήσ[ic]; Fris. in marg. et Duc. habent κατακολουθήσας. Par. 2 κατακολουθεῖς. Genuinam scripturam κατακολουθήσασιν ante me Maranus ex Par. 1 suppediavit. Λόγος autem hic (coll. c. 25. n. 15) ad doctrinam divinam debet

referri, in re christiana omnibus conspicuam.

10. καὶ... λησταῖς] De his verbis, etiam ab Eusebio Hist. eccl. IV. c. 16 laudatis, adeas meam Opp. Iustini editionem, Tom. II. p. 250. fragm. VII. Sed Iustinus aliter intellexisse videtur atque Tatianus.

11. μισθοῦ] Sic codd. msti; unus Par. 2 μισθεῖ, sed in marg. μισθοῦ. Fris. in marg. μισθῶ, id quod Morell., Duc., Worth. male in textu posuerunt.

12. δι' ὄνειρων] Iustinus Apol. I. c. 14: ἀγωνίζονται γὰρ ἔχειν ἡμᾶς δούλους καὶ ὑπηρέτας, καὶ ποτὲ μὲν δι' ὄνειρων ἐπιφανεῖας... τοὺς ἑσθ' ὅπως ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας ἀγωνιζομένους.

13. ἀποπτάμενοι] Fris. in marg. ἀποστάμενοι.

19. Ὑμεῖς δὲ τούτων οὐκ ἔχοντες τὴν κατάληψιν παρ' ἡμῶν 32 τῶν εἰδότην ¹ ἐκπαιδεύεσθε, λέγοντες θανάτου καταφρονεῖν καὶ τὴν αὐτάρκειαν ἀσκεῖν. Οἱ γὰρ παρ' ὑμῖν φιλόσοφοι τοσοῦτον ² ἀποδέουσι τῆς ἀσκήσεως, ὥστε παρὰ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοῦς ἑξακοσίους λαμβάνειν τινὰς εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ὅπως μὴδὲ τὸ γένειον ³ δωρεὰν καθειμένον αὐτῶν ἔχωσι. ⁴ Κρίσκης οὖν, ὁ ἐννεοττεύσας ⁵ τῇ μεγάλῃ πόλει, ⁶ παιδευαστῖα μὲν πάντα ὑπερήνεγκεν, φιλαργυρία δὲ πάνυ προσεχῆς ἦν. ⁷ Θανάτου δὲ ὁ καταφρονῶν οὕτως αὐτὸν ἐδεδίει τὸν θάνατον, ¹⁵⁸ ⁸ ὡς καὶ Ἰουστίνον, καθάπερ καὶ ἐμέ, ⁹ ὡς κακῶ τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν πραγματεύεσθαι, διότι κηρύττων τὴν ἀλήθειαν ¹⁰ λίχνους καὶ ἀπατεῶνας τοὺς φιλοσόφους συνήλεγεν. Τίνας

1. ἐκπαιδεύεσθε] Herold. ἐκπαιδεύεσθαι. Maranus longam parentthesin induxit: ... ἐκπαιδεύεσθε. Λέγοντες θανάτου ... ἀσκεῖν, (οἱ γὰρ παρ' ὑμῖν ... ἡμᾶς εἶωθεν;) εἴ φατε μὴ δεῖν δεδ. etc. — Qui αὐτάρκειαν exercet nihil extra se desiderat, quum nullo vel auxilio vel subsidio indigeat.

2. ἀποδέουσι] Sic Par. 2 supra lineam et Maranus. Caeteri ἀποδέουσι. Mox pro χρυσοῦς (cf. Pape *Handwörterb. d. gr. Spr.* s. v. χρύσεος, Tom. II. p. 1305) editi omnes χρυσοῦς offerunt. Spectat Tatianus ad imperatorem Marcum Aurelium, qui philosophis et rhetoribus larga manu salaria constituit. Cfr. Salmasius ad Capitol. vit. Anton. Pii c. 11 (ubi etiam de summa a Tatiano memorata exponitur) et Bernhardt *Grundriss d. röm. Litteratur* (Hal. 1830) p. 127 sq. Praecipue Cynicos carpit, ex quorum numero Crescens erat; hi nihil philosophorum habebant praeter barbam et pallium. Cfr. Salma-

sius ad Capitol. vit. Marci Anton. c. 23 fin. et Bernhardt *Grundriss d. griech. Litteratur* P: I (Hal. 1836) p. 405.

3. δωρεὰν] Scholion in marg. Par. 1 manu itala. (cf. c. 10. n. 11): Τὸ δὲ δωρεὰν ἀντὶ τοῦ ἀμισθὶ δεῖ λαμβάνειν. — Antea pro γένειον Fris. et Aet. (Gesner et Herold.) habent γένει. Tum pro καθειμένον Par. 2 καθειμένων.

4. Κρίσκης... συνήλεγεν] Haec verba Eusebius Hist. eccl. IV. c. 16 (ed. Heinichen. Tom. I) p. 368 laudavit. — De forma Κρίσκης vide Iustin. Apol. II. c. 3. n. 3. Pro οὖν Eus. γοῦν. Articulum ὁ ante ἐννεοτ. Galland. errore omisit.

5. τῇ μεγάλῃ πόλει] Etiam c. 29 τῆς μεγάλης πόλεως. Minime Megalopolis in Arcadia designatur (Gesner. et Duc.), sed Roma; haec pari modo appellatur a Porphyrio, cuius verba exhibui ad Iustin. I. c. 12. n. 9. Idem nomen, ut Maranus observavit, interdum aliis urbibus defertur, ut Alexandriae ap.

19. Vos autem, qui haec non perspicitis, a nobis, qui scimus, erudimini: utcunque mortem a vobis contemni et continentiam exerceri dicatis. Vestri enim philosophi tantum absunt ab hac exercitatione, ut quotannis nonnulli a Romanorum rege sexcentos aureos accipiant ad nullum finem utilem, ne scilicet vel barbam gratis promissam gerant. Crescens quidem, qui in magna urbe nidum posuit, puerorum amore omnes superabat, et pecuniae studio omnino addictus erat. Iste autem mortis contemtor ita ipsam mētuebat mortem, ut Iustino, non secus ac mihi, mortem veluti malum machinationibus inferre conatus sit, quia veritatem praedicans gulae et fraudis philosophos arguebat.

Evagrius II. c. 4 et Constantino-
poli ap. Photium Nomocan. c. 2. tit.
8. — Pro *ἐννεοτεύσας* Morell. et
Maran. *ἐννεοτεύσας*.

6. *παιδεραστία*] Sic ex Par. 1.
2 et ex Eusebio reposui. Vulgo
παιδεραστεία. — Mox Aet. *πάν-
των* pro *πάντας*.

7. *Θανάτου δὲ ὁ κ. οὕτως
αὐτόν ἐ. τ. θ.*] Eusebius perperam
interpolavit: *Θανάτου δὲ ὁ κατα-
φρονεῖν συμβουλευόν* (haec Duc.
recepit) *οὕτως αὐτός* (hoc, pro
αὐτόν, Pearson. quoque admisit)
ἐ. τ. θ.

8. *ὡς καὶ Ἰουστίνον* etc.] Iu-
stinus Apol. II. c. 3: *Καγὼ οὖν
προσδοκῶ ὑπὸ τινος τῶν ὀνομα-
σμένων ἐπιβουλευθῆναι καὶ ξύλω
ἐμπαγῆναι, ἢ καὶ ὑπὸ Κρίσκεν-
τος τοῦ φιλοσόφου καὶ φιλοκόμ-
που.*

9. *ὡς*] Codd. msti et editi οὕς
habent. Fris. in marg. *οἶον*. Illud
autem *ὡς* Gesneri debetur coniectu-
rae, cui etiam Pearsonus („οὕς vel
dole, vel lege *ὡς*“), Worthus, Ma-

ranus, Daniel (*Tatian. d. Apol. p.*
40), Semischius (*Justin d. Märt.*
P. I. p. 53) calculum criticum ad-
iecerunt. Literae *ω* et *ου* saepe a
librariis commutantur. Mox Aet.
περιλαβεῖν pro *περιβαλεῖν*. — Eu-
sebius vero locum exhibet sic: *ὡς
καὶ Ἰουστίνον καθάπερ μεγά-
λω κακῶ τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν
πραγματεύσασθαι*. Inde textum Ta-
tiani mutandum esse Henr. Stepha-
nus (in Praefatione editioni Epist.
ad Diogn. praefixa), Ducacus, Tentze-
lius (*Miscellann. ecclesiast. P. I. p.*
220), Nourrius (*Appar. ad Biblioth.*
Max. vet. Patrum P. I. p. 527)
temere coniecerunt. Eusebius de in-
dustria videtur locum isto modo do-
disse. Nam verba *καθάπερ καὶ
ἐμὲ* nihil proposito eius conduce-
bant; „probat enim (Maran.) ex hoc
testimonio Iustinum insidiis a Cre-
scente structis occisum fuisse: quod
idem Tatiano non evenit.“

10. *λίχνους κ. ἀπατεῶνας τ.*
φ. συνήλ.] Euseb. *λίχνους τ. φ.*
κ. ἀπατεῶνας ἐξήλεγχε. Inde idem

δὲ ἂν καὶ διώξαι τῶν φιλοσόφων εἰ μὴ ¹¹μόνους ὑμᾶς εἴωθεν; *Εἴ* φατε μὴ δεῖν δεδιέναι τὸν θάνατον, κοινωνοῦντες ἡμῶν τοῖς δόγμασι, μὴ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ¹²δοξομανίαν, ὡς Ἀνάξαρχος, ἀποθνήσκετε, ¹³χάριν δὲ τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως τοῦ θανάτου καταφρονηταὶ γένησθε. Κόσμου μὲν γὰρ ἡ κατασκευὴ καλή, **B** τὸ δὲ ἐν αὐτῷ πολίτευμα φαῦλον· καὶ καθάπερ ἐν πανηγύρει ¹⁴θεατροκοπομένους ἔνεστιν ἰδεῖν τοὺς οὐκ εἰδότας τὸν θεόν. *Τί* γὰρ ἐστὶ μαντική; *Τί* δὲ ὑπ' αὐτῆς πεπλάνησθε; *Τῶν* ἐν **33** κόσμῳ πλεονεξιῶν ἐστὶ σοὶ διάκονος. Πολεμεῖν θέλεις, καὶ τὸν Ἀπόλλω σύμβουλον τῶν φόνων λαμβάνεις. Κόρην ἀρπάσαι θέλεις, καὶ τὸ δαιμόνιον σοὶ συναγωνίσασθαι προαιρῆ. Νοσεῖς διὰ σεαυτὸν, καί, ¹⁵ὥσπερ Ἀγαμέμνων δέκα συμφράδμονας, εἶναι θέλεις μετὰ σεαυτοῦ θεοῦς. ¹⁶Πιούσά τις ὕδωρ μαίνεται, καὶ ¹⁷διὰ λιβάνων ἔκφρων γίνεται, καὶ σὺ τὴν τοιαύτην μαντεύεσθαι **C** λέγεις. Προγνώστης ὑπῆρχεν ὁ Ἀπόλλων καὶ τῶν μαντευομένων διδάσκαλος· ¹⁸ἐπὶ τῆς Δάφνης ἑαυτὸν ἐψεύσατο. ¹⁹Δρυς εἰπέ

in Chronico: ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ ὡς λίγρος καὶ ἀπατιῶν.

11. *μόνους*] Ita codd. msti; excipias Fris., unde Gesnerus (quocum Herold., Morell., Worth. faciunt) νόμους dedit. Maranus ex ὑμᾶς (sic omnes codd.) inepte effecit ἡμᾶς. Illud ad Cynicos referas, quos Iustinus persequi solebat. Tatianus eos antea indicavit: eosdem iam alloquitur. Pro εἴωθεν Fris. in marg. ὄθεν. Pearsonus mallet αὐ pro ἂν. — Cotelerius in Monumm. ecclesiae gr. Tom. III. p. 678 censuit locum scribendum sic: *Τίνας δὲ ἂν καὶ διώξαι τῶν φιλοσόφων, εἰ μὴ μόνους ἡμᾶς εἰώθατε;*

12. *δοξομανίαν*] Sic Duc. et Maran.; reliqui (cum Fris.) *δοξημανίαν*. Cf. c. 11. n. 4. — De morte Anaxarchi retulit Laertius

de vitt. philos. IX. c. 10. §. 1; coll. Tertulliani Apolog. c. 50.

13. *χάριν δὲ τῆς τ. θ. γνώσεως*] Hoc non significat: *ut deum cognoscatis*, sed: *quia deum cognoscitis*. Contemptio mortis proficiscatur ex cognitione dei. **C. 4:** *Τοῦτον μόνον ἀρνεῖσθαι κελευόμενος οὐ πεισθήσομαι, τεθνήξομαι δὲ μᾶλλον, ἵνα μὴ ψεύστης καὶ ἀχάριστος ἀποδειχθῶ.*

14. *θεατροκοπομένους*] Gesner.: *iis applaudi solere videmus qui deum nesciunt*. Solus Tatianus, quod sciam, isto verbo usus est. Manus itala in Par. 1 (cf. c. 10. n. 11), ora interiore: *Ἦγονν ταρρατομένους καὶ θλιβομένους, ὥσπερ ἐν τῷ θεάτρῳ συμβαίνει γίνεσθαι*. Eadem manus, ora ext.: *Θεατροκοπέω· Σονίδα θαλαττοκοπέω, ματαιολογέω, ταράττομαι, θορυ-*

Quosnam autem philosophorum nisi vos solos insectari solebat? Si dicitis mortem metuendam non esse, decretis nostris consentientes: ne mortem, ut Anaxarchus, propter insanum hominum gloriae amorem appetatis, sed propter dei cognitionem contemtores mortis efficiamini. Mundi enim constructio praeclara, sed prava in eo vivendi ratio; et tamquam in solempni conventu plausu exceptos licet videre eos qui deum ignorant. Quid enim est divinatio? Cur ab ea decipimini? Ministra est tibi vigentium in mundo cupiditatum. Vis bellum gerere, et Apollinem consiliarium caedium cāpis. Vis virginem rapere, et deum aliquem tibi optas auxilio venire. Aegrotas tua culpa, et, ut Agamemnou decem consiliarios, deos tibi cupis adesse. Quaedam aquā potā furit et adhibito thure amens fit, et hanc tu vaticinari dicis. Praescius futurorum erat Apollo et vaticinantium magister: se ipse in Daphne frustratus

βοῦμαι· ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἧ, ὅταν ὑπὸ ἀνέμων ταραχθῆ, ἀλλήλοισι συγκρούει τὰ κύματα. Cf. Suidae Lex. ed. Bernhardy Vol. I. P. II. p. 1103.

15. ὡσπερ Ἄ. δέκα συμφρ.] Coll. Hom. II. II. 372. — Mox θέλεις in Aet. desideratur.

16. Πιοῦσά τις ὕδωρ μ.] Lucianus in *Bis Accusato* ridet laboriosam artem Apollinis, „cui nunc Delphis esse necesse est, paulo post Colophonem cursu petit, inde et Xanthum transit, postea Clarum currendo contendit, deinde Delum aut Branchidas, denique quocunque vates, *sacrum laticem pola* (πιοῦσα τοῦ ἱεροῦ νάματος), manducatā lauro et concusso tripode venire iubet.“ Narrat Corn. Tacitus ad a. 771 apud Clarium Apollinem non feminam, ut

apud Delphos, „sed certis e familiis et ferme Mileto“ accitum sacerdotem „haustā fontis arcani aquā edere responsa versibus.“ Maranus.

17. διὰ λιβάνων ἔ. γίν.] Legimus apud Dionem Cassium p. 42 exstilis Apolloniae oraculum quoddam, ubi ex thure in ignem iniecto futura praenoscebantur. Eiusmodi oraculis operam videntur dedisse qui a Cyrillo Alex. in Iul. VI. p. 198 vocantur ἐμπυρομάντεις. Maranus.

18. ἐπὶ τ. Δ. ἔ. ἐψ.] Cf. c. 8. n. 21.

19. Δρυὶς ε. μ. μαντεύεται] Cf. c. 12. n. 19. Verba καὶ πάλιν ὄρνιθες προαγορεύουσι, si ad columbam Dodonacam referre nolis, de auguriis et auspiciis accipias (Gessner.); „haec ex avium volatu, illa garritu et voce sumebantur.“

μοι μαντεύεται καὶ πάλιν ὄρνιθες προαγορεύουσι, σὺ δὲ τῶν ζώων καὶ φυτῶν ἐλάττων ὑπάρχεις; Καλὸν ἄρα σοι γενέσθαι ξύλω μαντικῶ καὶ τῶν ἀεροφοίτων τὴν πτῆσιν λαμβάνειν. Ὁ ποιῶν σε φιλάργυρον ²⁰ οὗτος καὶ περὶ τοῦ πλουτεῖν σοι μαντεύεται· στάσεις καὶ μάχας ὁ ἐγείρων καὶ περὶ τῆς ἐν πολέμῳ νίκης προαγορεύει. Τῶν παθῶν ἂν ὑπάρχῃς ²¹ ἀνώτερος, τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πάντων καταφρονήσεις. Τοιούτους ἡμᾶς ὄντας D μὴ ἀποστυγήσητε, ἀλλὰ παραιτησάμενοι τοὺς δαίμονας θεῶ τῶ μόνῳ κατακολουθήσατε. ²² Πάντα ὑπ' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἓν. Εἰ δὲ ἐστὶν ἐν τοῖς φουμένοις καὶ δηλητή- 34 ριον, τοῦτο ²³ διὰ τὸ ἐνάμαρτον ἡμῶν ἐπισυμβέβηκεν. Ἐχω δεικνύειν τὴν τούτων εἰκόνα· ²⁴ μόνον ὑμεῖς κατακούσατε, καὶ ὁ πιστεύων ἐπιγνώσεται.

20. Κὰν θεραπεύησθε φαρμάκοις (κατὰ συγγνώμην ἐπιτρέπω σοι), τὴν μαρτυρίαν ¹ προσάπτειν σε δεῖ τῷ θεῷ. Κόσμος γὰρ ἡμᾶς ² ἔτι καθέλκει, καὶ δι' ἀτουίαν τὴν ὕλην ἐπιζητῶ. ³ Πτέρωσις γὰρ ἢ τῆς ψυχῆς τὸ πνεῦμα τὸ τέλειον, ὅπερ ἀπορρίψασα 159 διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἔπη ὡσπερ νεοττὸς καὶ χαμαιπετῆς ἐγένετο· μεταβάσα δὲ τῆς οὐρανόθεν συνουσίας τῶν ἐλαττόνων μετουσίαν ἐπεπόθησεν. ⁴ Μετωκίσθησαν οἱ δαίμονες, ἐξωρίσθησαν οἱ πρωτόπλαστοι· καὶ οἱ μὲν ἀπ' οὐρανοῦ κατεβλήθησαν, οἱ δὲ ἀπὸ γῆς μὲν ἀλλ' οὐκ ἐκ ταύτης, κρείττονος δὲ τῆς ἐνταυθοῦ διακοσμήσεως. ⁵ Καὶ

20. οὗτος] Cf. Ps.-Iust. Quaestt. et Respp. ad Orth. 65. n. 1.

21. ἀνώτερος] Abest a Par. 2, sed in marg. κρείττων.

22. Πάντα... ἐν] Ioann. 1, 3.

23. διὰ τὸ ἐνάμαρτον] Quispiam coniecero legendum διὰ τὸ ἐναμάρτητον. Non muto. Etiam ἐναμάρτως reperitur: Stephan. Thes. gr. ling. ed. Hase, Vol. III. p. 983.

— C. 17: ἐπεὶ αὐτὸς (deus) μὲν πᾶν τὸ εὖ πως ἔχον ἐδημιούργησεν, ἢ δὲ τῶν δαιμόνων ἀσωτία τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς τὸ κακο-

ποιεῖν ἐχρήσατο, καὶ τούτων ἐστὶ τῆς κακίας εἶδος. Theophilus ad Autol. II. c. 17: Οὐ γὰρ τι κακὸν γέγονεν ὑπὸ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ πάντα καλὰ καὶ καλὰ λίαν· ἢ δὲ ἁμαρτία ἢ περὶ τὸν ἄνθρωπον κεκάκωκεν αὐτά. Cf. Daniel I. c. p. 209.

24. μόνον] Aet. et Fris., Gesner. et Herold., μίαν. Ille autem editor veram lectionem coniectura assecutus est.

1. προσάπτειν] Fris. in marg. προστάττειν. C. 17 (n. 15) προσανάπτειν. Quod sequitur δεῖ a Mo-

est. Quercus age divinat et rursus aves futura praenuntiant, tu vero animalibus et plantis ignobilior es? Praeclarum igitur tibi erat fieri lignum praesagum et avium volatum sumere. Qui te facit avarum is etiam de parandis divitiis tibi vaticinatur: qui seditiones et pugnas excitat is etiam de victoria in bello praedicit. Si perturbationes animi viceris, omnia quae in mundo sunt contemnes. Nos qui tales sumus nolite odio prosequi, sed daemonibus reiectis solum deum sectamini. *Omnia ab eo facta sunt et sine eo factum est nihil.* Si autem venenum in iis est quae nascuntur, id propter peccatum nostrum supervenit. Possum demonstrare horum imaginem: tantum vos auscultate, et qui credit intelliget.

20. Etiamsi pharmacis curemini (indulgender id tibi concedo), oportet tamen ut testimonium [curationis] deo attribuas. Mundus enim nos adhuc trahit, et materiam propter imbecillitatem quaero. Alae enim erant animae spiritus perfectus, quem quum peccando proiecisset, volavit instar pulli et humi decidit; coelesti autem convictu delapsa inferiorum commercium appetivit. Transmigrarunt daemones, primi homines eiecti sunt; et isti quidem e coelo detrusi, hi autem e terra non hac quidem, sed hoc rerum or-

rello, Ducaco, Wortho omissum est n. 9. — Gesnerus: „Plato quoque citra omnium codicum auctoritatem; [in Phaedro] nobilissimam animae sic enim interpunxere: *Κἄν θ. φ. κ. συγγνώμην, ἐπιτρέπω σ. τ. μ. π. σε τῷ θεῷ.* De sententia adi c. 18. n. 1. tur.“ Pro νεοττός vulgo (c. 1. n. 15) νεοσσός legitur.

2. *ἔτι καθέλκει*] Sic Duc. et Maran. cum Par. 1 et Aet.; sic etiam Fris. in marg. . Caeteri *ἐπι-καθέλκει*, id quod Daniel (*Tatian. d. Apol. p. 209*) perperam probavit.

4. *Μετακίσθησαν . . . διακοσμήσεως*] Cf. c. 7. n. 11. Scholion in marg. Par. 1: *κατ' ἔξουσίαν διδασκαλικῶς, οὐκ ἀποδεικτικῶς ταῦτα.*

3. *Πτέρωσις . . . ἐπεπόθησεν*] Cf. c. 7. n. 3, c. 12. n. 1, c. 13

5. *Καὶ . . . γινόμενον*] Cf. c. 12. n. 1.

χρῆ λοιπὸν ἡμᾶς ἐπιποθήσαντας τὸ ἀρχαῖον παραιτήσασθαι πᾶν τὸ ἐμποδῶν γινόμενον. ⁶ Οὐκ ἔστι γὰρ ἄπειρος ὁ οὐρανός, ³⁵ ὃ ἄνθρωπε, πεπερασμένος δὲ καὶ ἐπὶ τέρματι· τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον, αἰῶνες οἱ κρείττονες, οὐ μεταβολὴν ὥρῶν ἔχοντες δι' ὧν B ποικίλαι νόσοι καθίστανται, πάσης δὲ εὐκρασίας μετεληφότες, ἡμέραν ἔχουσι διαμένουσιν καὶ φέγγος τοῖς ἐντεῦθεν ἀνθρώποις ἀπρόσιτον. ⁷ Οἱ μὲν οὖν τὰς γεωγραφίας ἐκπονέσαντες, μέχρις ἦν δυνατὸν ἀνθρώπῳ, τῶν χωρίων τὴν ἀναγραφὴν ἐποίησαντο· ⁸ τὰ δὲ ἐπέκεινα λέγειν οὐκ ἔχοντες, διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς θεωρίας, ἀμπώτεις ἤτιάσαντο, καὶ θαλατῶν τὴν μὲν πρᾶσώδη, τὴν δὲ πηλώδη, τόπων δὲ τῶν μὲν τὸ ἔκφυρον, τῶν δὲ τὸ ψυχρὸν καὶ διαπεπηγός. Ἡμεῖς δὲ τὰ ⁹ ὑφ' ἡμῶν ἀγνοούμενα διὰ προφητῶν μεμαθήκαμεν, οἵτινες, ἅμα τῇ ψυχῇ πεπεισμένοι ¹⁰ ὅτι C πνεῦμα τὸ οὐράνιον ἐπένδυμα τῆς θνητότητος κεκτῆσεται, τὰ ὅσα μὴ ἐγίνωσκον αἱ λοιπαὶ ψυχαὶ προὔλεγον. ¹¹ Δυνατὸν δὲ παντὶ γυμνητεύοντι κτήσασθαι τὸ ἐπικόσμημα καὶ πρὸς τὴν συγγένειαν τὴν ἀρχαίαν ἀναδραμεῖν.

21. Οὐ γὰρ μωραίνομεν, ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ λήρους ἀπαγγέλλομεν, ¹ θεὸν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ γεγονέναι καταγγέλ-

6. Οὐκ ἔστι etc.] Tatianus distinxit inter coelum, in quo angeli commorabantur, et paradysum, qui sedes erat protoplastorum. Cf. Baumgarten-Crusius *Comp. d. christl. Dogmengesch.* P. II. p. 398. Paradysum autem (in quo beati aliquando erunt) non in terra collocavit sed supra convexis coeli. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον: das über dem sichtbaren Himmelsgewölbe Liegende (das Paradies). Marano placuit οὐρανὸν de orbe terrarum explicare; pariter interpres Campidonensis. — Fris. in marg. pro ἐπὶ (ante τέρματι) habet ἐν.

7. Οἱ μὲν οὖν etc.] Respondet obiectioni, si quis forte rogaret:

Quis te docuit de paradiso? Non, inquit, geographi, qui multa ignorant et ignorantiae suae locos ob fervorem aut frigus aut maris pericula inaccessos praetexunt, sed prophetae nostri divinitus instructi. Gesnerus. — Aet. καὶ pro τὰς ante γεωγραφίας.

8. τὰ δὲ ἐπέκεινα etc.] Alludit ad locum Plutarchi in exordio vitae Thesei [c. 1], ubi geographos ait, dum silum orbis terrarum describunt, in margine tabularum annotare: τὰ δ' ἐπέκεινα θῖνες ἄνδρῳ καὶ θηριώδεις, ἢ πηλὸς αἰδνῆς, ἢ Σκυθικὸν κρύος, ἢ πέλαγος πεπηγός. Ducaeus. — Pro ἀμπώτεις (Par. 1) editores omnes prae-

natu praestantiore. Iam oportet ut pristinae conditionis desiderio commoti quidquid obstat removeamus. Non enim infinitum est coelum, o homo, sed finitum et terminis circumscriptum; quae autem supra eum sunt, saccula praestantiora, quae tempestatum vicissitudinem nesciunt ex quibus varii morbi nascuntur, sed omni temperie praedita sunt, diem habent perpetuum ac lumen nostris hominibus inaccessum. Sane quidem qui terrae descriptiones elaboraverunt, quantum fas erat homini, regiones descripserunt; quum vero quae ultra sunt memorare nequeant, propterea quod invisibilia non possint, maris aestus causati sunt, et quod marium aliud algâ, aliud luto plenum sit, et locorum alia torrida, alia frigida et gelu concreta. Nos autem quae a nobis ignorantur per prophetas didicimus, qui quidem, simul animo certi mortalitatis indumentum spiritum coelestem acquisiturum esse, quaecumque reliquis animabus abscondita erant praenuntiabant. Potest autem quisquis nudus est hunc ornatum consequi et ad veterem cognationem redire.

21. Non enim desipimus, Graeci, nec nugae praedicamus, deum sub hominis forma natum pronuntiantes. Qui

ter Ducaeam ἀμπώτις (Aet., Par. 2, Fris.) legunt. Tum vulgo θαλασσῶν. Cf. c. 1. n. 15.

9. ὑφ' ἡμῶν] Maran. ὑφ' ὑμῶν tacite edidit, absque necessitate. Cf. n. 7. — Primas huius imaginis lineas videtur Talianus duxisse ex Apocalypsi, quae magistro quoque (Dial. c. Tr. c. 81) nota erat. Perpetuam illam ἐνκράσιαν quod attinet, comp. Apoc. 21, 4: Καὶ ἐκλείψει πᾶν δάκρυον etc.. Praedicatur ἡμέρα διαμένουσα ibid. 22, 5: καὶ νύξ οὐκ ἔσται, καὶ οὐ χρεῖα λύχνου καὶ φωτός.

10. ὅτι πνεῦμα... κεκτῆσεται] H. e. animam cum spiritu coelesti

(c. 7. n. 12) aliquando sese denuo coniuncturam esse. Cf. c. 13. — In codd. editis pariter atque in Par. 2 et Fris. legitur: ὅτι πνεῦμα τὸ οὐρ. ἐπ. τ. θν. τὴν ἀθανασίαν κεκτ.: ubi pro πνεῦμα Maranus reponi vult σῶμα, reddens sic: qui quidem, cum certo tenerent corpus simul cum anima indumentum coeleste mortalitatis immortalitatem adepturum etc.. Equidem τὴν ἀθανασίαν, quum a Par. 1 et Aet. absit, expunxi. Cf. Daniel l. c. p. 234.

11. Δυνατὸν etc.] Cf. c. 12. n. 1.

1. θεὸν...γεγονέναι] Cf. c.

λοντες. Οἱ λοιδοροῦντες ἡμᾶς συγκρίνατε τοὺς μύθους ὑμῶν τοῖς ἡμετέροις διηγήμασι. ² Διήφοβος, ὡς φασιν, ἦν ἡ Ἀθηνᾶ διὰ τὸν Ἔκτορα, καὶ χάριν Ἀδμήτου Φοῖβος ἀκείρεκόμης τὰς D εἰλίποδας βοῦς ἐποίμαινε, καὶ πρεσβύτις ἀφικνεῖται πρὸς τὴν Σεμέλην ἢ τοῦ Διὸς γαμετή. Τοιαῦτα δὲ μελετῶντες πῶς ἡμᾶς 36 διαγελάτε; Τέθνηκεν ὑμῶν ὁ Ἀσκληπιός, καὶ ὁ τὰς πεντήκοντα παρθένους μιᾷ νυκτὶ ³ Θεσπιάσι διακορεύσας βορᾷ πυρὸς ἑαυτὸν παραδοὺς οἴχεται. Προμηθεὺς τῷ Καυκάσῳ προσαρτηθεὶς τιμωρίαν χάριν τῆς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας ὑπήνεγκεν. Φθονερός ὁ Ζεὺς ⁴ καθ' ὑμᾶς, καὶ κρύπτει τὸν ὄνειρον τοῖς ἀνθρώποις βουλόμενος ἀπόλλυσθαι. ⁵ Διόπερ ἀποβλέψαντες πρὸς τὰ οἰκεία ἀπομνημονεύματα κἄν ὡς ὁμοίως μυθολογοῦν-160 τας ἀποδέξασθε. Καὶ ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀφραίνομεν, φλήναφα δὲ τὰ ὑμέτερα. Γένεσιν ἂν λέγητε θεῶν, καὶ θνητοὺς αὐτοὺς ἀφανεῖσθε. ⁶ Διὰ τί γὰρ οὐ κύει νῦν ἡ Ἥρα; Πότερον ⁷ γεγήρακεν, ἢ τοῦ μηνύσαντος ὑμῖν ἀπορεῖται; Πείσθητέ μοι νῦν, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, ⁸ μηδὲ τοὺς μύθους μηδὲ τοὺς θεοὺς ὑμῶν ἀλληγορήσητε. Κἄν γὰρ τοῦτο πράττειν ἐπιχειρήσητε, θεότης ἢ καθ' ὑμᾶς ἀνήρηται ⁹ καὶ ὑφ' ὑμῶν· οἱ γὰρ τοιοῦτοι παρ' ὑμῖν ὄντες οἱ δαίμονες, ὅποιοι καὶ λέγονται, φαῦλοι τὸν τρόπον εἰσίν,

13. n. 19. Comp. Iustin. Apol. I. c. 21 n. 1.

2. Διήφοβος etc.] Minerva, ut Hectorem falleret, Deiphobi fratris speciem assumsit (Il. XXII. 227). Apollo boves pavit Admeti, quia eum amabat (Callim. Hymn. in Apoll. 49 sq.). — Pro ἀκείρεκόμης Fris. in marg. ἀκείρεσκόμης.

3. Θεσπιάσι] Scholion in marg. Par. 1 manu itala (cf. c. 10. n. 11): Θεσπιάσι ἐπιρῶματικῶς [pro ἐν Θεσπιάσι], ὡς Ὀλυμπιάσι. — Pro οἴχεται Morell. vitiose οἴθεται.

4. καθ' ὑμᾶς] Sic Par. 1 et in marg. Fris.; sic Maran. quoque. Caeteri καθ' ἡμᾶς. — Mox ad

verba καὶ κρύπτει etc. scholion in marg. Par. 1 manu itala: Παρ' Ὀμήρῳ ταῦτα. Worthus male putavit ὄνειρον hic dici pro ὄνηρόν, auxiliatorem, ab ὄνημι. Sed scite Maranus: „Respicit Tatianus ad Il. II [6], ubi Iuppiter dicitur Agamemnoni Somnium perniciosum, οὐλον ὄνειρον, misisse, ut Achillem honore afficeret ac multos perderet apud naves Achivorum. Sic Somnium iussu Iovis alloquebatur [v. 10—12] Agamemnonem: Θωρήξαι ἔκέλευε καρηκομόωντας Ἀχαιοὺς πανσυδίη· νῦν γὰρ κεν ἔλοι πόλιν εὐρύαγυιαν Τρώων. Agamemnon, cum ambigam illam vocem

nobis convicium facitis fabulas vestras conferte cum nostris narrationibus. Deiphobus erat, ut ferunt, Minerva propter Hectorem, et in gratiam Admeti Apollo intonsus flexipedes boves pascebat, et anus venit ad Semelem Iovis coniux. Qui talia excolitis quomodo nos irridetis? Obiit Aesculapius vester, et qui quinquaginta virgines una nocte Thespiis violavit, quum se voraci flammae tradidisset, vitam reliquit. Prometheus Caucasio affixus poenas ob collatum in homines beneficium persolvit. Iuppiter invidus est secundum vos, et abscondit somnium hominibus volens eos perire. Quapropter propria monumenta intuentes saltem nos ut similiter fabulantes approbate. Ac nos quidem non desipimus, vestra autem merae sunt nugae. Si originem deorum memoratis, etiam mortales eos declaratis. Cur enim nunc Iuno non praegnat? Utrum consenuit, an ab eo qui vobis nuntium attulit destituitur? Credite nunc mihi, Graeci, neve fabulas neve deos vestros ad allegoriam trahite. Nam si hoc facere tentetis, vestra etiam a vobis numina evertuntur; etenim si tales sunt apud vos daemones, quales dicuntur, improbis moribus sunt, aut, si transferuntur ad naturam,

πανουδίη minus intelligeret, quae, ut observat Synesius De insomn. p. 149, Achillem et Myrmidonum phalangem complectebatur, stulte delusus est, quasi urbem primo impetu sine Achillis auxilio capturus.“

5. *Διόπερ... ἀποδέξασθε*] Tertullianus Apolog. c. 21: „Recipite interim hanc fabulam; similis est vestris.“ Cf. Semisch *Justin d. Märtyr.* P. II. p. 130.— Pro *πρός Fris.* in marg. et Par. 2 *εἰς*. Pro *ὡς* fortasse legendum *ἡμᾶς*. Duceus *ἡμᾶς* verbo *ἀποδέξασθε* praemisit.

6. *Διὰ . . . ἀπορεῖται*] Pariter Gentiles perstringunt Athenagoras

Legat. pro Christ. c. 18 et Theophilus ad Aut. II. c. 5.

7. *γεγήρακεν*] Act. *γεγήρακας*. — Pro *μηνύσαντος* Stephanus in edit. Epist. ad Diogn. p. 111 *μηνύσοντος* coniecit legendum esse. Equidem pro *ἀπορεῖτε*, quod vulgo comparet, ex Parr. 1 et 2 *ἀπορεῖται* reposui; quae quidem lectio vera est, ut patescit quoque ex praecedente *μηνύσαντος*.

8. *μηδὲ . . . ἀλληγορήσητε*] Cf. Semisch l. c. p. 155.

9. *καὶ ὑφ' ὑμῶν*] Sic Herold., Duc., Maran.; caeteri editt. (ut Act. et Fris.) *καὶ ὑφ' ἡμῶν*. Veram scripturam Parr. 1 et 2 indicarunt:

ἢ μεταγενόμενοι ¹⁰ πρὸς τὸ φυσικώτερον οὐκ εἰσιν οἶοι καὶ λέ- B
γονται. Σέβειν δὲ τῶν στοιχείων τὴν ὑπόστασιν ¹¹ οὐτ' ἂν πει-
σθεῖην, οὐτ' ἂν πείσαιμι τὸν πλησίον. Καὶ ¹² Μητροδώρος δὲ ³⁷
ὁ Λαμψακηνὸς ἐν τῷ περὶ Ὀμήρου λίαν εὐήθως διείλεκται,
πάντα εἰς ἀλληγορίαν μετὰγων. Οὐτε γὰρ Ἦραν οὐτε Ἀθηναῶν
οὐτε Δία τοῦτ' εἶναι φησιν ὅπερ οἱ τοὺς περιβόλους αὐτοῖς καὶ
τεμένη καθιδρῦσαντες νομίζουσι, φύσεως δὲ ὑποστάσεις καὶ στοι-
χείων διακοσμήσεις. Καὶ τὸν Ἔκτορα δὲ καὶ τὸν Ἀχιλλέα δηλα-
δὴ καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ πάντας ἀπαξιαπλῶς Ἑλληνας τε καὶ
βαρβάρους σὺν τῇ Ἑλένῃ καὶ τῷ Πάριδι, τῆς αὐτῆς φύσεως
ὑπάρχοντας, χάριν οἰκονομίας ¹³ ἐρεῖτε παρεισηῆθαι, οὐδενὸς ὄν- C
τος ¹⁴ τῶν προειρημένων ἀνθρώπων. Ταῦτα δὲ ἡμεῖς προτεεί-
ναμεν ¹⁵ ὥσπερ ἐπὶ ὑποθέσεως· τὴν γὰρ ἡμετέραν περὶ τοῦ
θεοῦ κατάληψιν οὐδὲ συγκρίνειν ὄσιον ¹⁶ τοῖς εἰς ὕλην καὶ βόρβο-
ρον κυλινδουμένοις.

22. Οἷα γὰρ ἐστὶν ὑμῶν καὶ τὰ διδάγματα; ¹ Τίς οὐκ ἂν
χλευάσει τὰς δημοτελεῖς πανηγύρεις ὑμῶν, αἱ προφάσει πονη-

ὑφ' ἡμῶν καὶ ὑφ' ὑμῶν. — Tum
Maranus mavult ἢ (pro οἱ) γὰρ
τοιούτοι etc..

10. πρὸς τὸ φυσικώτερον] H.
e. si ad physicas rationes allego-
riis trahuntur. — Gesnerus: „Di-
lemma est prorsus argutum.“ Idem
deprehenditur in Iustini Cohorta-
tione ad Gent. c. 2: ἀνάγκη ὑμᾶς
ἢ τοιούτους αὐτοὺς εἶναι νομίζειν
(quales a poetis depinguntur), ἢ μηδ'
ὄλως θεοὺς αὐτοὺς εἶναι πιστεύ-
ειν. Pariter alii Patres, quos l. c.
(n. 34) laudavi.

11. οὐτ' ἂν πεισθεῖην] Morell.
errore omisit.

12. Μητροδώρος] Laertius de
vitt. philos. II. c. 3. §. 7: Δοκεῖ
δὲ πρῶτος (Anaxagoras) . . . τὴν

Ὀμήρου ποιήσιν ἀποφήνασθαι εἶ-
ναι περὶ ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης·
ἐπὶ πλείον δὲ προστεῖναι τοῦ λό-
γου Μητροδώρον τὸν Λαμψακη-
νόν, γνώριμον ὄντα αὐτοῦ, ὃν καὶ
πρῶτον σπουδάσαι τοῦ ποιητοῦ
περὶ τὴν φυσικὴν πραγματείαν.
Cf. Voss De historicis graec. ed.
Westermann p. 43 sq. — Praeter
Metrodorum inprimis Theagenes, Ste-
simbrotus (c. 31), Glaucon (Plat.
Ion. c. 4) inter eos recensentur qui
Homeri fabulas allegoriis interpre-
tati sint. Cf. Klausen Hermeneu-
tik des Neuen Testam., übers. v.
Schmidt - Phiseldek (Lips. 1841),
p. 88 sq. et Semisch l. c. p. 36 sq..

13. ἐρεῖτε] Morell. et Worth.
ἐρεῖ τε (divise). Dixit scriptor su-
pra: μηδὲ τοὺς μύθους μηδὲ τοὺς

non ii sunt qui dicuntur. Ad colendam vero elementorum naturam neque adducar ipse, neque quemquam adduxerim. Metrodorus autem Lampsacenus in libro de Homero prorsus stolide disseruit, omnia ad allegoriam revocans. Nam neque Iunonem neque Minervam neque Apollinem id esse dicit quod existimant qui aedes illis et templa constituerunt, sed naturae partes et elementorum dispositiones. Hectorem et Achillem et Agamemnonem et omnes omnino Graecos ac barbaros cum Helena et Paride, ad eandem naturam referendos, dicetis dispositionis causa introductos esse, quum praedictorum hominum nullus exstiterit. Haec autem protulimus animi causa; nostram enim dei cognitionem ne conferre quidem fas est cum iis qui per materiam et lutum volutantur.

22. Quales enim sunt vestrae disciplinae? Quis non rideat solemnes vestros publice institutos conventus, qui pra-

θεοὺς ὑμῶν ἀλληγορήσητε. Nunc (Maran.) „demonstrat quid incommodi ex hac rerum explicandarum ratione consequatur.“ — Ad παρεισήχθαι Fris. in marg.: ἐν τῇ ποιήσει [Homeri] παρεισήχθησαν.

14. τῶν] Hunc articulum, quem editores praeler Ducaeam et Maranum non receperunt, Par. 1 et Aet. suppeditarunt.

15. ὡςπερ ἐπὶ ὑποθέσεως] Male Gesnerus: argumento sermonis inventati. Paulo ante comparaverat res Christianorum cum ethnicorum rebus dicendo: „Propria intuentes monumenta saltem nos ut similia fabulantes approbate.“ Inde adductus est ut Metrodori nugas referret. Ne cui ergo videretur seriam comparationem instituisse inter res

adeo dissimiles, declarat se haec dixisse „tamquam ex hypothesi“, id est supponendo, at minime statuendo aut concedendo res christianas cum graecis posse conferri. Maranus.

16. τοῖς] Morell., Duc., Worth. omiserunt contra codicum fidem.

1. Τίς. ἰ. περιτρέπουσιν] Iust. Orat. ad Gent. c. 4: Τὰς πανηγύρεις ὑμῶν μεμίσηκα· ἄμετροι γὰρ ἐκεῖ πλησμοναί, καὶ ἀύλοι γλαφυροὶ ἐκκαλούμενοι πρὸς οἰστρώδεις κινήσεις, καὶ μύρων περιεργοὶ χρίσεις, καὶ στεφάνων περιθέσεις. Καὶ τῷ τοσούτῳ σωρῶ τῶν κακῶν τὴν αἰδῶ περιγράφετε, καὶ νοῦν πληροῦσθε, ὑπὸ ἀκρασίας ἐμβαλχενόμενοι· καὶ ταῖς ἀνοσίαις καὶ λυσσώδεσι χρᾶσθαι εἰδώτατε μίξειςιν.

ρῶν δαιμόνων ἐπιτελούμεναι εἰς ἀδοξίαν τοὺς ἀνθρώπους περι-
 τρέπουσιν; ² Εἰδὼν τινα πολλάκις, καὶ ἰδὼν ἐθαύμασα, καὶ ³⁸
 μετὰ τὸ θαυμάσαι κατεφρόνησα, ³ πῶς ἔσωθεν μὲν ἔστιν ἄλλος, D
 ἔξωθεν δὲ ὅπερ οὐκ ἔστι ψεύδεται, ἀβρυνόμενον σφόδρα καὶ
 παντοίως διακλώμενον, καὶ τοῦτο μὲν τοῖς ὀφθαλμοῖς ⁴ μαρμα-
 ρύττοντα, τοῦτο δὲ τῷ χειρὶ λυγίζόμενον, καὶ ⁵ διὰ πηλίνης
 ὄψεως δαιμονῶντα, καὶ ποτὲ μὲν ὡς Ἀφροδίτην, ποτὲ δὲ ⁶ ὡς
 Ἀπόλλωνα γινόμενον, ⁷ ἕνα κατήγορον πάντων τῶν θεῶν, δεισι-
 δαιμονίας ἐπιτομήν, διάβολον ἠρωϊκῶν πράξεων, ⁸ φόνων ὑπο-
 κριτὴν, μοιχείας ὑπομνηματιστὴν, ⁹ θησαυρὸν μανίας, κιναίδων
 παιδευτὴν, ¹⁰ καταδικαζομένων ἀφορμὴν, καὶ τὸν τοιοῦτον ὑπὸ 161
 πάντων ἐπαινούμενον. Ἐγὼ δὲ αὐτὸν παρητησάμην πάντα ψευ-
 δόμενον, καὶ τὴν ἀθεότητα καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὸν ἄν-

2. Εἰδὼν τινα etc.] Gesnerus, Kortholtus, Ludov. de Longuerue (Dissert. de Tat. p. VIII), Worthus, Nic. le Nourry (Appar. ad Biblioth. Max. vett. Patr. P. I. p. 527), alii, putaverunt Crescentem Cynicum hinc tacito nomine depingi. Aperte erraverunt. Iam scholiastes (n. 4) recte indicavit Tatianum de aliquo mimo loqui. Atque id Maranus probavit ex toto orationis cursu. Verba enim *Τίς οὐκ ἂν χλευάσει τὰς δημ. πανηγύρεις ὑμῶν* disputationem de spectaculis aperte inferunt. „Tres autem ludorum species scriptor percurrit: mimos, pugiles, gladiatores. De duobus postremis nulla prorsus controversia [qui quidem c. 23 exagitantur]; neque etiam de primis ulla supererit, si attendamus haec verba: *πῶς ἔσωθεν μὲν ἔστιν ἄλλος* usque ad *καὶ ποτὲ μὲν ὡς Ἀφροδίτην, ποτὲ δὲ ὡς Ἀπόλλωνα γινόμενον*. Haec ad scenam necessario sunt referenda, ubi, ut ait Tertullianus De spectac. c. 10, quae

privata et propria sunt scenae de gestu et flexu corporis mollitiae Veneris et Liberi immolant, ubi, ut idem Apolog. c. 15 ait, imago dei alicuius ignominiosum caput et famosum vestit et corpus impurum et ad istam artem effeminatione productum Minervam aliquam vel Herculem repraesentat. Quod autem hunc hominem Tatianus φόνων ὑποκριτὴν et μοιχείας ὑπομνηματιστὴν vocat, id cum scena quadrare nemo non videt.“ Ex ipsa autem descriptione patet unum praeter caeteris histrionem qui simul mimus erat depingi, quippe notum famaue conspicuum.

3. πῶς] Duc.:...κατεφρόνησα. πῶς ἔσωθεν etc. contra codices.

4. μαρμαρύττοντα] Vulgo μαρμαρύσσοντα. Cf. c. 1. n. 15. — Scholion in marg. Par. 1: *Μαρμαρύττοντα τοῖς ἐν τοῖς θεάτροις ὑποκριταῖς [leg. θεαταῖς]*. Etiam in marg. Aet. exstat *τοῖς ἐν θεάτροις ὑποκριτῶν*, quod quidem

vorum daemonum occasione celebrati in ignominiam homines impingunt? Vidi quemdam saepenumero, et quum viderem miratus sum, et postquam miratus sum contemsi, ut qui intus sit alius, foris autem id quod non est mentiatur, valde gloriantem et omni modo mollitum, et partim oculis rutilantem, partim manus huc illuc versantem, et lutoso vultu insanientem, et nunc Veneri, nunc Apollini similem, unum omnium deorum accusatorem, superstitionis compendium, vituperatorem heroicarum actionum, caedium repraesentatorem, adulterii monstratorem, thesaurum insaniae, cynaedorum doctorem, sententiarum capitalium occasionem: et talem ab omnibus laudatum. Ego autem eum omnia mentientem abominatus sum, et impietatem eius et studia

Worthus male mutavit in τῶν ἐν θεάτροις ὑποκριτῶν δίκην. — Dein Par. 2 λογιζόμενον pro λυγιζόμενον.

5. διὰ πηλίνης ὄψεως] Designatur (Maran.) larva ab histrionibus adhiberi solita. Quum πηλός apud recentiores scriptores sit vinum (geschmierter Wein: Pape Handwörterb. d. gr. Spr. s. v.), δ. π. ὄ. fortasse est i. q. vinoso (facibus peruncto) vultu. Worthus (in Add.) legi maluit διὰ ποικίλης ὄψεως. — Mox Herold. vitiose δαιμονοῦντα.

6. ὤς] Maran. mendose omisit.

7. Ἐνα κατήγορον πάντων τῶν θεῶν... διάβολον ἡρωϊκῶν πράξεων] Deorum et heroum facinora in scenam producebantur, ubi aut agebantur aut acta referebantur. — Maranus ad δεισιδαιμονίας ἐπιτ. recte: „Quia scilicet, ut paullo ante dixit, haec occasione pravorum daemouum fieri solebant. Sic etiam Tertullianus De spectac. c. 10 de Corp. Apoll. Vol. VI.

monstrat res scenicas idololatriâ totas contineri, sive origo spectetur sive apparatus sive theatrum, quod proprie sacrarium Veneris est.“

8. φόνων] Fris., Act., Gesner., Herold. φόνον (sic).

9. θησαυρὸν μανίας] Codd. msti et editi θησαυρομανίας. Frustra censet Maranus deesse κατ, et avaritiae, ut pendeat ab ὑπομνηματιστήν. Equidem Pearsoni emendationem recepi. Mimus appellatur θησαυρὸς μανίας pari ratione atque antea δεισιδ. ἐπιτομή ac postea καταδικ. ἀφορμή.

10. καταδικαζομένων ἀφορμῆν] Saepe usu evenit ut scenae insignium virorum accusatoribus viam aperirent. Unde Aristophanes cum Anyto et Meleto constituisse dicitur ut Socratem luderet in Nubibus. Sed praecipue in Christianos invehi solebant mimi et scenobatae. Maranus. Tertullianus l. c. c. 27: „Odusse debemus istos conventus et coetus ethnicorum, vel quod illic...

Φρωπον. Ἰμεῖς δὲ ὑπὸ τούτων ¹¹ συλαγωγείσθε, καὶ τοὺς μὴ κοινωνοῦντας ὑμῶν ταῖς πραγματείαις λοιδορεῖτε. ¹² Κεχηνέναι πολλῶν ἀδόντων οὐ θέλω, καὶ τῷ νεύοντι καὶ κινουμένῳ παρὰ φύσιν οὐ βούλομαι συνδιατίθεσθαι. Τί θαυμαστὸν ἢ παρ' ὑμῖν ἐξηρημένον διαπράττεται; ¹³ Ῥιναυλοῦσι τὰ αἰσχροῦ, κινοῦνται δὲ κινήσεις ἃς οὐκ ἔχρην, καὶ τοὺς ὕπως δεῖ μοιχεύειν ἐπὶ τῆς σκηπῆς σοφιστεύοντας αἱ θυγατέρες ὑμῶν καὶ οἱ παῖδες θεωροῦσι. Καλὰ παρ' ¹⁴ ὑμῖν τὰ ἀκροατήρια, κηρύττοντα πάνθ' B ἅπερ ἐν νυκτὶ μοχθηρῶς πραγματεύεται καὶ τέροντα τοὺς ἀκροατὰς αἰσχροῦ λόγων ἐκφωνήμασι. Καλοὶ δὲ εἰσιν ὑμῶν καὶ οἱ ποιηταὶ ψευδολόγοι, καὶ διὰ σχημάτων ἐξαπατῶντες τοὺς ἀκροαμένους.

23. Εἶδον ἀνθρώπους ὑπὸ τῆς σωμασκίας βεβαρημένους ³⁹ καὶ φορτίον τῶν ἐν αὐτοῖς κρεῶν ¹ περιφέροντας, οἷς ἔπαθλα καὶ στέφανοι πρόκεινται, παρακαλουμένων αὐτοὺς τῶν ἀγωνοθετῶν, οὐκ ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ, ² ὕβρεως δὲ καὶ στάσεως φιλονεικίᾳ, καὶ τὸν μάλλον πλήκτιν στεφανούμενον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐστὶ C τῶν κακῶν τὰ ἐλάττονα. ³ τὰ δὲ μείζονα τίς οὐκ ἂν ἐξειπεῖν ὀκνήσειεν; Ἀργίαν τινὲς ἐπανηρημένοι διὰ τὴν ἀσωτίαν ἑαυτοὺς εἰς τὸ φονευθῆναι πιπράσκουσι. καὶ πωλεῖ μὲν ἑαυτὸν ὁ ⁴ πονῶν, ὁ δὲ πλουτῶν ὠνεῖται τοὺς φονεύοντας. Καὶ τούτοις οἱ

quotidiani in nos leones expostulantur, inde persecutiones decernuntur, inde tentationes emittuntur.“

11. συλαγωγείσθε] Sic codd. msti. Par. 2 in marg. ψυχαγωγείσθε. Gesner. et Herold. συλλαγωγείσθε (sic). Ille δημαγωγείσθε coniecit legendum: idque Morell., Duc., Worth., qui δουλαγωγείσθε commendavit, textui inseruerunt. Veram lectionem Maranus restituit.

12. Κεχηνέναι . . . οὐ θέλω] Scholion in marg. Par. 1 manu itala (cf. c. 10. n. 11): „Κεχηνέναι οὐ

θέλω, ηγουν θαυμάσαι, quod nostri hiare dixerunt. Virgilius... Inhiant aulas et limina.“ — C. 34: Τί μοι . . . πρὸς τὴν Καλλιστράτου κεχηνέναι (intueri admirandum) τέχνην;

13. Ῥιναυλοῦσι τὰ αἰσχροῦ] Scholion in marg. Par. 1, Aet. et Fris.: ἤτοι ῥινοκτυποῦσιν, οἷον εἰ τὸ πνεῦμα τοῖς ῥώθωσι συνέλκοντες [Aet. male συνελκόντων] ποιὸν [Worth. et Maran. inepte ποιόν] ἤχον ἐπὶ καταγέλωτι [illi καταγέλω] ἀποτελοῦσι. H. e. spiritum naribus concipientes sonum risus

et [totum] hominem. Vos autem capiunt eiusmodi homines, et eos qui communia vobiscum studia non habent convitiis exagitatis. Hiare nolo multis canentibus, et ab eo qui innuit oculis et movetur praeter naturam nolo me in eosdem affectus vocari. Quid mirabile aut egregium apud vos peragitur? Resonante naso turpia loquuntur, moventur indecore, et eos qui in scena moechandi artem docent filiae vestrae ac filii spectant. Praeclara sunt apud vos auditoria, quidquid nefarie noctu perpetratur praedicantia et turpium sermonum declamationibus auditores oblectantia. Praeclari autem sunt etiam poetae vestri mendaces, qui figuratis quoque sermonibus auditores a recta via abducunt.

23. Vidi homines corporis exercendi studio gravatos et pondus carnum suarum circumferentes, quibus praemia et coronae, adhortantibus eos agonothetis, proponuntur, non ad praeclarum facinus, sed ad faciendae iniuriae et excitandae discordiae contentionem: et qui magis percussor fuerit coronatur. Atque haec quidem minora sunt mala: maiora autem quis non dicere refugerit? Quidam inertiam profitentes propter luxuriam seipsos vendunt occidendos; et vendit se pauper, dives emit occisores. Ac sedent qui

excitandi gratia elidunt. Clemens Alex. Paed. III. c. 4. §. 29 de eiusmodi hominibus ait: τὸ πορνικὸν ἀνίδην εἰς ἀσέλγειαν διὰ φιλωνῶν ἐπιψοφοῦντες ἐπικιναιδισμα.

14. ὑμῖν] Maranus ex Aet. probe reposuit. Caeteri ἡμῖν. Scriptor ironice loquitur. — Tum ex Par. 1 edidi κηρύττοντα pro vulg. κηρύττονται. — Ad ἐκφωνήμασι Fris. in marg. ἐκφωνήματα.

1. περιφέροντας] Aet. et Duc. ἐπιφέροντας. — Antea Galland. inepte φορτῶν pro φορτῶν.

2. ὑβρεως] Aet. ὑβρίσεως.

3. τὰ δὲ μείζονα etc.] Scholion in marg. Par. 1: Τοὺς μονομάχους λέγει. — Μονομάχοι et πυκτεύοντες sunt gladiatores: quorum quidem pugna alterius vel amborum morte terminatur. Antea pugiles describuntur, qui ultra verbera non progrediuntur: unde explices verba Καὶ ταῦτα μὲν ἐστὶ τῶν κακῶν τὰ ἐλάττονα.

4. πορῶν] Fris. in marg. πειρῶν.

μαρτυροῦντες καθίζονται, μονομαχοῦσί τε οἱ πυκτεύοντες περὶ οὐδενός, καὶ ὁ βοηθήσων οὐ κάτεισιν. Ἄρα γε τὰ τοιαῦτα ὑφ' ὑμῶν καλῶς ἐπιτελεῖται; Τὸ μὲν γὰρ στρατόπεδον τῶν μαιφονούντων ὁ προὔχων ἐν ὑμῖν συναγείρει, ⁵ ληστοτροφεῖν ἐπαγγελλόμενος· οἱ δὲ ληστεύοντες ἀπ' αὐτοῦ προΐασι, καὶ πάντες ἐπὶ τὴν θέαν συνίετε κριταὶ γινόμενοι, τοῦτο μὲν πονηρίας ἀγωνο- D θέτου, τοῦτο δὲ καὶ αὐτῶν τῶν μονομαχοῦντων. Ὁ δὲ τῷ φό- 40 νῳ μὴ περιτυχῶν λυπεῖται, διότι μὴ κατεκρίθη πονηρῶν ⁶ καὶ ἀθέων καὶ μιαρῶν ἔργων θεατῆς γενέσθαι. Θύετε ζῶα διὰ τὴν κρεωφαγίαν, καὶ ἀνθρώπους ὠνεῖσθε τῇ ψυχῇ ⁷ τὴν ἀνθρωποφαγίαν παρεχόμενοι, τρέφοντες αὐτὴν ⁸ αἱματοχυσίαις ἀθεωτάταις. Ὁ μὲν οὖν ληστεύων φονεύει χάριν τοῦ λαβεῖν, ὁ δὲ πλουτῶν μονομάχους ὠνεῖται χάριν τοῦ ⁹ φονεύεσθαι.

24. Τί μοι συμβάλλεται πρὸς ὠφέλειαν ¹ ὁ κατὰ τὸν Εὐριπίδην μαινόμενος καὶ τὴν Ἀλκμαίωνος μητροκτονίαν ἀπαγγέλλ- 162 λων, ὃ μὴδὲ τὸ οἰκεῖον πρόσεστι σῆμα, ² κέχηνέ τε μέγα καὶ ξίφος περιφέρει καὶ κεκραγῶς πίμπραται καὶ φορέει στολὴν ἀπάνθρωπον; Ἐρῶρέτω καὶ τὰ ³ Ἀκουσιλάου μυθολογήματα, καὶ Μένανδρος ⁴ τῆς ἐκείνου γλώττης ὁ στιχοποιός. ⁵ Τί μοι καὶ τεθηπέναι τὸν μυθικὸν ἀύλητῆν; Τί δέ μοι καὶ ⁶ κατὰ Ἀριστόξενον τὸν Θηβαῖον Ἀντιγενίδην πολυπραγμονεῖν; Παραχῶροῦμεν ὑμῖν

5. ληστοτροφεῖν] Gesner. et cum caeteris codd. mslis corrupte Herold. (c. Fris.) ληστοστροφεῖν. αἱματοχυσίαις. Solus Tatianus illo verbo utitur.

6. καὶ ἀθέων] Abest ab Aet..

7. τῇ] Gesner. et Herold. iuxta Fris. διὰ τῆν. Sic Aet. quoque. — Caeterum verba praecedentia Θύετε ζῶα διὰ τὴν κρεωφαγίαν comparationi inserviunt; inde Ledermann (Examen des hérésies de Tatien p. 5 sq.) perperam ex illis concludit: „Il parait se prononcer contre l'usage de la viande.“

8. αἱματοχυσίαις] Hoc Par. 1 et 2 suppeditarunt. Edili omnes

9. φονεύεσθαι] Ita Fris. in marg. et Maran.. Reliqui φονεῦσθαι. Fortasse (Worth.) πεφονεῦσθαι legendum est.

1. ὁ κατὰ τ. Εὐρ. ... ἀπαγγέλλων] Fabulam Alcmaeonis, qui matrem interfecit ideoque ad insaniam adactus est, Euripides aliique poetae tractarunt: quorum tamen perierunt tragoediae. Cf. Pauly Real-Encyclopaedie d. class. Alterthums- wiss. Tom. I. p. 315. — Hic (ᾧ μὴδὲ etc.) depingitur actor, perso-

testimonium de his ferant, ac singulare certamen ineunt gladiatores nullam ob causam, nec quisquam auxiliaturus accedit. An talia praeclare a vobis peraguntur? Qui enim inter vos dignitate praestat exercitum homicidarum colligit, seque latrones alere profitetur; prodeunt ab eo latrones, et omnes ad spectaculum convenitis iudices futuri, partim agonothetae improbitatis, partim ipsorum quoque gladiatorum. Dolet qui caedi non interfuit, quod spectandis nefariis et impiis et scelestis facinoribus non fuerit damnatus. Occiditis animalia ut carnem edatis, et homines emitis ut animae epulum humanae carnis paretis, eam sanguinis effusione valde impia pascentes. Latro igitur occidit ut accipiat, dives gladiatores emit ut occidantur.

24. Quid me iuverit ille secundum Euripidem furiosus et Alcmaeonis matricidium agens: qui ne habitum quidem suum retinet, ac maiorem in modum hiat et ensem circumfert et clamans incenditur et stolam inhumanam gerit? Valeant Acusilai fabulae, et Menander eiusdem generis versificator. Quid est quod fabulosum tibicinem admirer? Aut quid est quod secundum Aristoxenum de Thebano Antigenide curiosius inquiram? Concedimus vobis ista inutilia;

nam Alcmaeonis ob matricidium furiosi gerens.

2. κέχηνη] Par. 2 κεχήμεν.

3. Ἀκουσιλάου] Codd. msti et editi Ἰγρησιλάου. Sed illam lectionem reponendam esse observarunt Ionsius De scriptor. historiae philos. (Ien. 1716. 4) p. 24 et Sturzius Pherecydis fragmm. (ed. 2) p. 215.

4. τῆς ἐκείνου γλώττης] H. e. (Worth.) qui pariter atque Acusilaus in re mythica versatur. Marano subaudiendum videtur ἔνεκα.

5. Τί μοι... Τί δέ μοι] Ma-

ranus Τί δέ μοι... Τί μοι contra codd. fidem.

6. κατὰ Ἀριστόξενον] H. e. Aristoxeni instar. Is, discipulus Xenophili et Aristotelis, multa scripsit non solum philosophica sed etiam musica, ut librum (iam deperditum) περὶ ἀύλητων et περὶ ἀύλων καὶ ὀργάνων. Cf. Pauly l. c. p. 809. Antigenides autem (Thebanus) tibicen erat celeberrimus: Plin. Hist. nat. XVI. c. 36, Valer. Max. III. c. 7. §. 2, alii. Scholion in marg. Par. 1 manu itala (cf. c. 10. n. 11): Περὶ Ἀντιγενίδου Σουίδας πολλά.

τὰ μὴ ὀφέλιμα· καὶ ὑμεῖς ἢ πείσθητε τοῖς δόγμασι ἡμῶν, ἢ
κατὰ τὸ ὅμοιον ⁷ τῶν ὑμετέρων ἡμῖν ἐκχωρήσατε. B

25. Τί μέγα καὶ θαυμαστὸν οἱ παρ' ὑμῖν ἐργάζονται φι- 11
λόσοφοι; ¹ Θατέρου γὰρ τῶν ὄμων ἑξαμελοῦσι, κόμην ἐπιειμέ-
νοι πολλήν, πωγωνοτροφοῦσιν, ὄνυχας θηρίων περιφέροντες,
καὶ λέγοντες μὲν δεῖσθαι μηδενός, ² κατὰ δὲ τὸν Πρωτέα σκυτο-
δέψου μὲν χρῆζοντες διὰ τὴν πῆραν, ³ ὑφάντου δὲ διὰ τὸ ἰμά-
τιον καὶ διὰ τὸ ξῖλον δρυοτόμου. διὰ ⁴ δὲ τὴν γαστριμαργίαν
τῶν πλουτούντων καὶ ὄψοποιου. Ὡς ζηλῶν ἀνθρώπε τὸν κύνα,
τὸν θεὸν οὐκ οἶδας· καὶ ἐπὶ τὴν ⁵ ἄλογον μίμησιν μεταβέβηκας·
ὁ δὲ πεπραγῶς δημοσίᾳ μετ' ἀξιοπιστίας ἔπδικος γίνῃ ⁶ σουτοῦ,
πᾶν μὴ λάβης λαιδορεῖς, καὶ γίνεται σοι τέχνη τοῦ πορίζειν τὸ C
φιλοσοφεῖν. ⁷ Τοῖς Πλάτωνος ἔπη δόγμασι· καὶ ὁ κατ' Ἐπί-
κουρον σοφιστευῶν διαπρύσιος ἀνδίδεταταί σοι. Πάλιν τε εἶναι
θέλεις ⁸ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην· καὶ τις κατὰ τὸν Δημόκριτον
λαιδορεῖταιί σοι. Πυθαγόρας Εὐφορβὸς γεγενῆσθαί φησιν, ⁹ καὶ

— Frustra censuit Maranus „verba τὸν Θηβαῖον Ἀντιγενίδην aptius collocari posse post τὸν μυστικὸν ἀνλητήν.“

7. τῶν ὑμετέρων] Maranus legi vult τῶν ἡμετέρων = *vel nostra nobis similiter relinquitur*. Pariter interpres Campidonensis. Iam Daniel (*Tatian. d. Apol. p. 68*) improbat, sic transferens: *oder lasset von euren Lehren in gleichem Maasse fahren wie wir euch eingegeben!*

1. Θατέρου γὰρ etc.] Scholion in marg. Par. 1: *Τοὺς Κυνικοὺς λέγει. Cynici habitum corporis moresque negligebant: Lucian. Bis accus. c. 6, Conviv. cc. 13. 14. 35. 44, Augustin. De civit. dei XIV. c. 20. Cf. Brucker Histor. crit. philos. Tom. II. p. 496 sqq.. — Ad verba Θατέρου τῶν ὄμων ἑξαμε-*

λοῦσι (nudum scil. habebant) Worthus haec observavit: „Cynici, qui et ἑξαμίαι saepius dicti sunt, pallium induebant humero dextro subiectum et in sinistrum coniectum, ante et retro duplicatum. Unde alterum humerum nudatum et exertum habebant, alterum duplicato pallii textu coopertum.“ Plura dedit Galtaker ad Marc. Anton. Τῶν εἰς ἐαντ. IV. §. 30. — Pro ἑξαμελοῦσι Aet. et Par. 2 ἑξαμελοῦσι, et in marg. ἑξαπλωσι.

2. κατὰ δὲ τὸν Πρωτέα] Cynicum dicit nomine Peregrinum, qui postea Protei cognomen accepit: Aul. Gell. Noct. Attic. XII. c. 11. Cf. Daniel *Tatian. d. Apol. p. 54* et Denzinger *Ueber d. Aechtheit d. bisher. Textes d. Ignat. Briefe* (Wirceb. 1849) p. 85 sq..

3. ὑφάντου] Par. 2 ὑφάντων.

et vos vel credite dogmatibus nostris, vel similiter nobis a vestris decedite.

25. Quid magnum et mirabile faciunt apud vos philosophi? Alterum enim humerum negligunt, comam demittunt multam, barbam alunt, ungues ferinos circumferunt, et quum nullius rei se dicant egere, tamen Protei more coriario indigent propter peram, textore propter vestem et lignario propter baculum, divitibus et coquo propter ingluviem. O canis aemulator homo, deum ignoras et ad irrationabilem imitationem declinas; qui publice cum auctoritate clamas ulcisceris te ipse, ac nisi acceperis convitiaris, et fit tibi ars lucrandi philosophia. Platonis dogmata sequeris: et Epicureus sophista tibi alta voce adversatur. Ac rursus Aristotelem vis sectari: et aliquis Democriti sectator tibi convitiatur. Pythagoras Euphorbum se fuisse

4. δὲ] Morell. et Worth. omiserunt.

5. ἄλογον] Fortasse (Maran.) ἀλόγων legendum, *belluarum*. — Praecedens τὸν κύνα accipias de cynico philosopho.

6. σαντοῦ] Act. αὐτοῦ.

7. Τοῖς Πλ. etc.] Editores ante Maranum inepte (c. Fris.) legebant et distinguebant sic: ... τὸ φιλοσοφεῖν τοῖς Πλ. ἐπὶ δόγμασι. Illud ἔπη, quod in Par. 2 deest, Par. 1 et Act. suppeditarunt. — Omnes Apologetae dissensiones philosophorum reprehendebant: Iustinus Cohort. ad Genl. c. 5. n. 7.

8. κατὰ τ. Ἀριστ.] Fris. in marg. addit τε εἰ.

9. καὶ τοῦ Φερεκ... τὴν ἀθανασίαν] Codd. msti et editi, verbis καὶ et ὁ δὲ Ἀριστοτέλης alieno loco positus, sic habent: ... φησιν, ὁ

δὲ Ἀριστοτέλης τοῦ Φερεκύδους [editt. praeter Maranum Φερεκύδου — sed vide c. 3] δ. κλ. ἐστίν [editt. inde a Morello ἐστὶ], καὶ τῆς ψυχῆς δ. τὴν ἀθανασίαν. Sed, ut Maranus recte monuit, duo maxima vilia insunt huic vulgatae scripturae. „1°. Aristotelem Pherecydis doctrinae haeredem facit. Id prorsus absurdum et veterum testimoniis repugnans, inprimis Tatiani, qui supra c. 3 non Aristotelem sed Pythagoram Pherecydis decretorum haeredem vocat. 2°. Non minus absurde Aristoteles Pherecydis imitator in exagitanda animae immortalitate diceretur, cum Pherecydes immortalis animae asseverandae princeps esse dicatur. Cf. Lactant. Institt. div. VII. c. 8. Dubium ergo non est quin legendum sit: ... φησιν, καὶ τοῦ Φερε... ἐστίν] ὁ δὲ

τοῦ Φερεκύδους δόγματος κληρονόμος ἐστίν· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τῆς ψυχῆς διαβάλλει τὴν ἀθανασίαν. Στρωσιώδεις δὲ ἔχοντες τῶν δογμάτων τὰς διαδοχὰς ἀσύμφωνοι ¹⁰ πρὸς τοὺς συμφώνους ἑαυτοῖς διαμάχασθε. ¹¹ Σῶμά τις εἶναι λέγει θεόν, ἐγὼ δὲ ἀσώματον· ἄλυτον εἶναι τὸν κόσμον, ἐγὼ δὲ λυόμενον· ¹² ἐκπύρωσιν ἀποβαίνειν κατὰ καιρούς, ἐγὼ δὲ εἰσάπαξ· κριτὰς εἶναι Μίνω D καὶ ¹³ Ραδάμανθυν, ἐγὼ δὲ αὐτὸν τὸν θεόν· ¹⁴ ἀπαθανατίζεσθαι μόνην τὴν ψυχὴν, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ σὺν αὐτῇ σαρκίον. Τί βλάπτομεν ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες; Τί δὲ τοὺς ¹⁵ λόγῳ θεοῦ κατακολουθοῦντας καθάπερ μιαιρωτάτους μεμισήκατε; ¹⁶ Παρ' ἡμῶν 42 οὐκ ἔστιν ἀνθρωποφαγία· ψευδομάρτυρες οἱ πεπαιδευμένοι γεγόνατε· παρ' ¹⁷ ὑμῶν δὲ ὁ Πέλοψ δεῖπνον τῶν θεῶν γίνεται, καὶ Ποσειδῶνος ἐρώμενος, καὶ Κρόνος τοὺς υἱοὺς ἀναλίσκει, καὶ ὁ Ζεὺς τὴν Μῆτιν καταπίνει.

26. Παύσασθε λόγους ἀλλοτρίους θριαμβεύοντες καὶ ὡσπερ 163 ὁ κολοῖδς ¹ οὐκ ἰδίους ἐπικλοσμούμενοι πτεροῖς. Ἐκάστη πόλις ἐὰν

Ἀριστοτέλης τ. ψυχῆς etc.“ Idem statuerunt Wesseling Probabilium lib. singul. p. 99, Sturz Pherecydis Fragm. (ed. 2) p. 14, Daniel l. c. p. 227. — Paullo ante pro γεγενῆσθαι Fris. in marg. γεγονέναι. Pythagoras, quippe metempsychoseos dogma amplexus, quum aliorum tum illius quoque Euphorbi (Diog. Laert. VIII. c. 1. §. 4) personam gessisse iactavit. Cf. Sturz l. c. p. 208. Denique iam Gesnerus notavit: „Interpretes Aristotelici inter se dissentiunt, et adhuc sub iudice lis est [cf. Rixner *Handb. d. Gesch. der Philosoph.* P. I. p. 255 sq.], dum alii mortalem animam, alii immortalem Aristoteli creditam defendunt.“ Etiam Iustinus l. c. c. 6: Ἀριστοτέλης δέ, ἐντελέχειαν αὐτὴν ὀνο-

μάζων, οὐκ ἀθάνατον ἀλλὰ θνητὴν εἶναι λέγει.

10. πρὸς τοὺς συμφώνους ἑαυτοῖς] H. e. cum Christianis.

11. Σῶμα τ. εἶναι λ. θεόν] Scholion in marg. Par. 1: Τῶν Στωϊκῶν αὕτη ἡ δόξα. Etiam ea quae statim sequuntur ad Stoicos, imprimis Zenonem, pertinent. — C. 15: Ἄσαρκος... ὁ τέλειος θεός.

12. ἐκπύρωσιν . . . εἰσάπαξ] Scriptor idem dicit c. 6. p. 145. D (n. 1). Atque hoc est quod in Stoicis damnat, „non ipsam inflammationem; nam et Christianis proba haec sententia, sed sic modificata.“ Lipsius *Physiol. Stoic.* (Opp. ed. Antv. Tom. IV) p. 600. Cf. Baumgarten-Crusius *Compend. d. christl. Dog-*

ait, et Pherecydis doctrinae haeres est: Aristoteles vero exagitat immortalitatem animae. Vos autem, qui tumultuosas habetis dogmatum successiones, discordes cum concordibus pugnat. Est qui deum corpus esse dicat, ego incorporeum; mundum esse indissolubilem, ego dissolvendum; conflagrationem variis temporibus evenire, ego semel eventuram; iudices esse Minoem et Rhadamanthum, ego deum ipsum; immortalitate donari solam animam, ego carnem quoque cum anima. Quid vos laedimus, Graeci? Cur eos qui verbum dei sequuntur tanquam scelestissimos odistis? Carnem humanam non edimus; falsi testes estis qui edocti estis ut id diceretis, apud vos autem fit Pelops deorum coena, quamquam a Neptuno amatus, et Saturnus filios devorat, et Iuppiter Metin deglutit.

26. Desinito alienos sermones velut in triumpho ostentare et velut graculus pennis ornari non vestris. Unaquae-

menges. Tom. II (ed. Hase) p. 396.

13. *Ῥαδάμανθυν*] Morell., Duc., Worth. *Ῥαδάμανθον*, absque codd. matorum fide. De sententia adi c. 6 (n. 2).

14. *ἀπαθανατίζεσθαι . . . σαρκίον*] Cf. c. 13. n. 1 et Daniel l. c. p. 227.

15. *λόγῳ θεοῦ*] C. 26: *τῶν ὑμετέρων οὐκέτι ψαύομεν, θεοῦ δὲ λόγῳ κατακολουθοῦμεν*. Cf. c. 18. n. 9.

16. *Παρ' ἡμῖν . . . ἀνθρωποφωγία*] Hoc crimen (*Θυέστεια δειπνα*: cf. Justin. Apol. I. c. 26. n. 29) Christianis intentatum est ex prava coenae sacrae interpretatione. Cf. Epist. ad Diogn. c. 5. n. 8. Cae-

terum hoc tantum Orationis loco Tatianus (Daniel l. c. p. 216) ad illam coenam respicit. — Mox codd. msti et editi *οἱ ἐπιτηδευόμενοι* praebent pro *οἱ πεπαιδευμένοι*. Excipias Par. 1, ex quo unus Maranus genuinam lectionem reposuit, sic probans: „Huius calumniae inventores (*οἱ ἐπιτηδ.*, qui de industria id *fingitis*) non erant hi quos alloquitur Tatianus, sed eam ab aliis [Iust. Dial. c. 17. n. 5] traditam ac sine certo auctore et capite, sine argumentis [Apol. I. c. 23. n. 7] iactatam probabant; unde eos Tatianus, itidem ut falsos testes, edoctos et subornatos fuisse dicit.“

17. *ὑμῖν*] Herold. et Duc. *ἡμῖν*. 1. *οὐκ*] Herold. *οὐτι* (sic). Tum Par. 1 *ἐπικισμούμενος*. „Qui pro-

ἀφέληται ² τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀφ' ὑμῶν λέξιν, ἑξαδυνατήσουσιν ὑμῖν τὰ σοφίσματα. Ζητοῦντες τίς ὁ θεός, ³ τὰ ἐν ὑμῖν ἀγνοεῖτε· κεχηνότες δὲ εἰς ⁴ τὸν οὐρανὸν κατὰ βαράθρων πίπτετε. ⁵ Λαβυρίνθοις εἰκόσασιν ὑμῶν τῶν βιβλίων αἱ ἀναθέσεις, οἱ δὲ ἀναγινώσκοντες τῷ πῖθῳ τῶν Δαναῖδων. Τί μοι μερίζετε τὸν χρόνον, λέγοντες τὸ μὲν τι εἶναι παρωχηκὸς αὐτοῦ, ⁶ τὸ δὲ ἐνεστὸς, τὸ δὲ μέλλον; Πῶς γὰρ δύναται παρελθεῖν ὁ μέλλον, εἰ ἔστιν ὁ ἐνεστὸς; Ὡσπερ δὲ οἱ ἐμπλέοντες τῆς νεῶς φερομένης οἴονται B διὰ τὴν ἀμαθίαν ὅτι τὰ ὄρη τρέχουσιν, οὕτω καὶ ὑμεῖς οὐ γινώσκετε παρατρέχοντας μὲν ὑμᾶς, ἐστῶτα δὲ τὸν αἰῶνα, μέχρις ἂν αὐτὸν ⁷ ὁ ποιήσας εἶναι θελήσῃ. Διὰ τί γὰρ ἐγκαλοῦμαι λέγων τὰ ἐμά, τὰ δὲ μου πάντα καταλύειν σπεύδετε; Μὴ γὰρ ⁸ οὐχ ὑμεῖς κατὰ τὸν ὁμοίον τρόπον ἡμῖν γεγένησθε, τῆς αὐτῆς τοῦ κόσμου διοικήσεως μετεληφότες; Τί φάσκετε σοφίαν εἶναι παρ' ὑμῖν μό- 43 νοις, οὐκ ἔχοντες ἄλλον ἥλιον οὐδ' ἀστέρων ἐπιφοιτήσεις καὶ γένεσιν διαφορωτέραν, θάνατόν τε παρὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἑξαίρετον; Ἀρχὴ τῆς φλυαρίας ὑμῖν ⁹ γεγόνασιν οἱ γραμ- C ματικοί, καὶ ¹⁰ οἱ μερίζοντες τὴν σοφίαν τῆς κατὰ ἀλήθειαν σοφίας ἀπετημήθητε, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν μερῶν ἀνθρώποις προσε- νείματε· καὶ τὸν μὲν θεὸν ἀγνοεῖτε, πολεμοῦντες δὲ ἑαυτοῖς ¹¹ ἀλλήλους καθαιρεῖτε. Καὶ διὰ τοῦτο πάντες οὐδέν ἐστε·

verbialem illum Graculum Aesopicum nescit quaerat in Chiliadibus Erasmi" (Gesn.).

2. τ. ἰδίαν αὐτῆς... λέξιν] Cf. c. 1. p. 142. B.

3. τὰ ἐν ὑμῖν] Par. 1 et 2 τίνα τὰ ἐν ὑμῖν, Aet. et Fris. τίνα τὰ ἐν ἡμῖν (sic quoque Par. 2 supra lineam). Gesner. et Herold. lectionem Frisiani exhibent; Morell., Duc., Worth. τὰ ἐν ἡμῖν (omisso τίνα), sed reddunt cum Gesnero: quid in vobis lateat. Maran. recte τὰ ἐν ὑμῖν.

4. τόν] Ex Par. 1 restitui.

5. Λαβυρ. etc.] Obscuritatem no-

tat scriptorum gentilium, v. c. Heracliti (c. 3). De verbis autem οἱ δὲ ἀναγιν. etc. componas proverbium in Chiliadibus Erasmi: „Cribro aquam haurire.“ — Pro βιβλίων Par 2 βίβλων.

6. τὸ δὲ ἐνεστὸς] Codd. msti et editi ἐνεστὸς. Maranus similem affert sententiam Eusebii De laud. Constant. c. 6, „ubi Eusebius docet aevum nec senescere nec interire, nec praesens apprehendi posse, nec praeteritum aut futurum. Praeteritum enim tempus non est, quippe quod iam transiit; futurum vero nondum adest, ac proinde non est

que civitas si propriam a vobis dictionem repetitum veniat; vestra vos deficient sophismata. Dum quaeritis quid sit deus, quid in vobis agatur ignoratis; in coelum hiantes in foveas deciditis. Similes sunt labyrinthis librorum vestrorum pertractationes, et qui eos legunt Danaidum dolio. Quid mihi tempus dividitis, dicentes aliud praeteritum, aliud praesens, aliud futurum? Quomodo enim futurum elabi possit, si praesens adest? Quemadmodum autem navigantes praeterlabente nave putant prae imperitia montes currere, ita vos quoque non perspicitis vos quidem praetercurrere, aevum vero stare, quamdiu ipsum esse voluerit qui creavit. Cur enim mea exponens incusor, et cur mea omnia evertere studetis? Nonne enim vos simili ac nos modo nati estis, eiusdem mundi administrationis participes? Cur sapientiam esse apud vos solos dicitis, quum non alium solem neque alios siderum ortus, vel originem praestantiorum et mortem praeter caeteros homines eximiam habeatis? Initium nugandi vobis fuerunt grammatici, et qui sapientiam dividitis a vera sapientia abscissi estis, et partium [eius] nomina hominibus attribuistis; ac deum quidem ignoratis, dum autem inter vos digladiamini vos invicem evertitis. Quocirca nihil prorsus estis omnes: quamvis ser-

omnino; praesens autem apprehendi non potest, quia simul cum ipsa cogitatione ac locutione elabitur." Vid. Daniel Tatian. d. Apol. p. 240.

7. ὁ] Ex Par. 1 (Duc.) repositus.

8. οὐχ] Ita Ducacus: caeteri οὐκ.

9. γεγόνασιν] In Par. 2 alia manu mulatum est in γέγονεν.

10. οἱ μερίζοντες τὴν σοφίαν] Loquitur de philosophiae divisione, circa quam occupantur philosophi, aliis aliter dividendum, aut forte de ipsa sectarum varietate, quae a suis

auctoribus denominantur, ut Aristotelici, Platonici, Epicurei: et hoc argumentum est illos non divinam, quae una et simplex est unicus deo adscribenda, sed humanam sapientiam et hominum inventa secutos. Gesnerus. — Iustinus Dial. c. Tr. c. 2: Τί ποτε δ' ἐστὶ φιλοσοφία... τοὺς πολλοὺς κέληθεν· οὐ γὰρ ἂν Πλατωνικοὶ ἦσαν οὐδὲ Στωικοὶ etc., μιᾶς οὐσίας ταύτης ἐπιστήμης. Οὐ δὲ χάριν πολύκερανος ἐγενήθη, θείω εἰπεῖν. Comp. locum quem ibi n. 4 laudavi.

11. ἀλλήλους] Sic Par. 1 et in

σφετερίζοντες μὲν τοὺς λόγους, διαλεγόμενοι δὲ καθάπερ τυφλὸς κωφῶ. ¹² Τί κατέχετε σκεύη τεκτονικά, τεκταίνειν μὴ γινώσκοντες; ¹³ Τί λόγους ἐπαναιρεῖσθε, τῶν ἔργων μακρὰν ἀφεστῶτες, φυσώμενοι μὲν διὰ δόξης, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς ταπεινούμενοι; Παρὰ λόγον ¹⁴ καταχρᾶσθε τοῖς σχήμασι· δημοσίᾳ μὲν γὰρ πομπεύετε, ¹⁵ τοὺς δὲ λόγους ἐπὶ τὰς γωνίας ἀποκρύπτετε. Τοιούτους ὑμᾶς ἐπιγνόντες καταλελοίπαμεν, καὶ τῶν ὑμετέρων οὐκέτι ψαύομεν, θεοῦ δὲ λόγῳ κατακολουθοῦμεν. Τί γὰρ, ἄνθρωπε, ¹⁶ τῶν γραμμάτων ἐξαρτύεις τὸν πόλεμον; Τί δὲ ὡς ἐν πυγμαῖ συγκρούεις τὰς ἐκφωνήσεις αὐτῶν ¹⁷ διὰ τῶν Ἀθηναίων ψελλισμῶν, δέον σε λαλεῖν φυσικώτερον; Εἰ γὰρ ἀττικίζεις οὐκ ὡς Ἀθηναῖος, λέγε μοι τοῦ μὴ δωρίζειν τὴν αἰτίαν. Πῶς τὸ μὲν εἶναι σοι δοκεῖ ¹⁸ βαρβαρικώτερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν ὁμίλιαν ¹⁹ ἰλαρώτερον;

27. Εἰ δὲ σὺ τῆς ἐκείνων ἀντέχῃ παιδείας, τί μοι δόξας αἰρουμένῳ δογμάτων ὧν θέλω διαμάχη; ¹ Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν ληστὴν διὰ τὸ ἐπικατηγορούμενον ὄνομα ² μὴ κολλάζειν, πρὶν ἢ τὰληθῆς ἐπ' ἀκριβείᾳ καταμανθάνειν, ἡμᾶς δὲ προλήμματα λοιδορίας ἀνεξετάστῳ μεμισηκέναι; ³ Διαγόρας Ἀθη-

marg. Fris., Duc. et Maran.; reliqui ἀλλήλοις.

12. Τί κατέχετε σκεύη τ.] Ad-dit expegesin. Quid effutitis multa verba et dicendi artes colitis? Haec instrumenta tantum sunt verae sapientiae, quae non in verbis tantum sed rebus et sapienter factis consistit. Gesnerus.

13. Τί λόγους etc.] Iust. Cohort. ad Gent. c. 35: οὐ γὰρ ἐν λόγοις ἀλλ' ἐν ἔργοις τὰ τῆς ἡμετέρας θεοσεβείας πράγματα. Alhenag. Suppl. p. Christ. c. 33: οὐ γὰρ μελέτη λόγων ἀλλ' ἐπιδείξει καὶ διδασκαλίᾳ ἔργων τὰ ἡμέτερα. — Act. ἐφεστῶτες pro ἀφεστῶτες.

14. καταχρᾶσθε] Herold. καταχρᾶσθαι.

15. τοὺς... ἀποκρύπτετε] Quum Tatianus opponat philosophorum in angulis disputationes superbae in publicum prodioni, liquet eum loqui de doctrina, quam philosophorum plerique instar mysterii occultam tenebant. Vide Synesium Ep. 142. Maranus. — Philosophi enim, ut laterent, solebant angulos petere: unde ψιθυρίζειν ἐν γωνία (Plat. Gorg. p. 485. D, Themist. Or. 22) dicebantur. Praeter necessitatem Worthus pro ἀποκρύπτετε admisit ἀποκηρύττετε.

16. διὰ τ. Ἀ. ψελλισμῶν] No-

mones vobis quasi proprio iure vendicetis, tamen disseritis velut caecus cum surdo. Cur tenetis instrumenta fabricilia, qui fabricari non scitis? Cur sermones profitemini, qui ab operibus longe distatis: gloriâ nimirum inflati, in calamitatibus autem demissi? Actiones vestrae speciem habent a ratione alienam; nam in publico cum pompa inceditis, sermones autem in angulis occultatis. Missos vos fecimus quum tales cognosceremus, neque iam vestras res attingimus, sed verbum dei sequimur. Cur enim, o homo, literarum bellum excitas? Cur earum pronuntiationes ut in pugillatu attice balbutiendo collidis, quum te magis apte ad naturam loqui deceret? Nam si, quum Atheniensis non sis, atticissas, dic mihi cur non dorice loquaris. Quomodo hoc tibi asperius videtur, illud hilarius ad colloquium?

27. Quodsi te istorum tenet eruditio: cur mihi dogmatum quae mihi placent opiniones eligenti bellum indicis? Quomodo enim non absurdum est latronem quidem propter illud nomen cuius accusatur non puniri, antequam veritas diligenter explorata fuerit, nos autem per anticipatam ex convitiis sine examine opinionem odio haberi? Dia-

tal contractam vocum pronuntiationem. — Antea pro συγκρούεις Act. συγκρούσεις.

17. βαρβαρικώτερον] Βάρβαρος hic dicitur de sermone aspere sonante. Sic βαρβαρόφωνος apud Homerum (Il. II. 867) legitur. Plurimumque illud vocabulum aliter usurpatur: c. 1. n. 1.

1. Πῶς γὰρ etc.] Iustinus Apol. I. c. 4: Ἐξ ὀνόματος μὲν γὰρ ἢ ἔπαινος ἢ κόλασις οὐκ ἂν εὐλόγως γένοιτο, ἢν μὴ τι ἐνάρετον ἢ φαῦλον δι' ἔργων ἀποδείκνυσθαι δύνηται. Καὶ γὰρ τοὺς κατηγορουμένους ἐφ' ὑμῶν πάντας πρὶν ἐλεγχθῆναι οὐ τιμῶρεϊτε, ἐφ' ἡμῶν δὲ τὸ ὄνομα

ὡς ἔλεγχον λαμβάνετε. Adde Athenag. Supplic. p. Christ. c. 2 et Tertullian. Apolog. c. 2.

2. μὴ] Act. καί.

3. Διαγόρας] Hic, teste Suida s. v., ἄθεος fuit, ac mysteria sic contempsit ut etiam ea sectantes averteret; quare Athenienses talentum iis polliciti sunt qui eum interfecissent. Quod Φρυγίους Diagorae λόγους attinet, Vossius (De histor. gr., ed. Westerm., p. 13) putat illos tractasse eorum historiam quae ad Cybelen, matrem Phrygiam, pertinebant: ut homines a sacris eius detererentur. Quare apud Suidam λόγοι ἀποπυργίζοντες vocantur: istam

ναῖος ἦν, ἀλλὰ τοῦτον ἐξορησάμενον τὰ παρ' Ἀθηναίοις μυστήρια τετιμωρήκατε· καὶ τοῖς Φρυγίοις αὐτοῦ λόγοις ἐντυγχάνοντες ἡμᾶς μεμισήκατε. ⁴ Λέοντος κεκτημένοι τὰ ὑπομνήματα πρὸς τοὺς ἀφ' ἡμῶν ἐλέγχους δυσχεραίνετε· καὶ τὰς περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον θεῶν δόξας ⁵ Ἀπίωνος ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς ὡς B ἀθεωτάτους ἡμᾶς ἐκκηρύττετε. Τάφος τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καθ' ὑμᾶς δείκνυται, ⁶ κἂν ψεύδεσθαι τις τοὺς Κρητὰς λέγη. Τῶν πολλῶν ⁷ θεῶν ἡ ὁμήγουρις οὐδὲν ἐστὶ. Κἂν ὁ καταφρονῶν αὐτῶν Ἐπίκουρος δαδουχῆ, τοὺς ἄρχοντας οὐδὲν πλέον τοῦ θεοῦ κατάληψιν ἦν ἔχω περὶ τῶν ὅλων ταύτην οὐκ ἀποκρύπτομαι. ⁸ Τί μοι συμβουλευεῖς ψεύσασθαι τὴν πολιτείαν; Τί δὲ λέγων θανάτου καταφρονεῖν ⁹ διὰ τέχνης φεύγειν αὐτὸν καταγγέλλεις; ¹⁰ Ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω καρδίαν ἐλάφου· τὰ δὲ τῶν ὑμετέρων λό- C

enim deam veteres turrigeram repraesentabant. Haud dubie autem in illis libris fabulae quoque descriptae erant aliorum numinum a Graecis e Phrygia receptorum. Cf. Mounier Disput. de Diagora Melio (Rotterod. 1838) p. 83 sqq. . Diagoras autem et, qui statim memorantur, Leo Pellaeus et Apio grammaticus hanc deorum refellendorum viam sequebantur, ut eos vel homines esse (Arnob. adv. nat. IV. c. 29) probarent vel ad physicas rationes (Euseb. Praepar. ev. III. c. 1) revocarent. — Sensus: Vos, quamquam Diagoram ob impietatem sacrilegam damnavistis, tamen Phrygios eius libros legitis; id sane facitis: atqui infensum in nos animum non abiicitis. Maranus autem, ab Abbate de Monsoury (cf. c. 1. n. 20) monitus, pro τετιμωρήκατε commendavit τετιμήκατε. „Diagoram Atheniensem, quamvis mysteria evulgaverit, in pretio habetis; et qui Phrygios illius

libros legitis nos odio habetis.“ In Par. 1 et 2 non ἐντυγχάνοντες sed ἐντυγχάνοντας errore comparat.

4. Λέοντος] Is Αἴγυπτιακὰ (Hygin. Poett. astron. II. 20) sive περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον θεῶν (Clem. Alex. Strom. I. c. 21. §. 106) scripsit. A Tertulliano De coron. milit. c. 7 Aegyptius et ab Arnobio I. c. Pellaeus appellatur. Adeas Westermannum ad Vossium I. c. p. 462. n. 5. — Ergo (Worth.): Leonis sc. falsorum numinum ἐλέγχους (coll. quae n. 3 monui) lubenter legitis, Christianorum vero ἐλέγχους aegro animo fertis.

5. Ἀπίωνος] Sic recte omnes codd. msti et editi. Unus Maranus Ἀππίωνος (Justin. Cohort. ad Gent. c. 9. n. 9) dedit. Ille Apion infra c. 38 ὁ γραμματικὸς et ἀνήρ δοκιμώτατος (cf. Voss. I. c. p. 235) appellatur, qui Aegyptiacorum libros quinque scripserit: ad quos Tatianus hic respicit. Cf. Schliemann

goras Atheniensis erat, sed ei poenam irrogastis quod Atheniensium mysteria evulgasset: et qui Phrygios illius libros legitis odio nos habetis. Qui Leonis commentarios servatis moleste fertis nostras redargutiones; et qui Apionis de diis Aegyptiis opiniones apud vos habetis nos tamquam impiissimos relegatis. Sepulcrum Olympii Iovis apud vos monstratur, licet quidam Cretenses mentiri dicat. Nihil est illa multitudinis deorum congregatio. Quamvis contemtor eorum Epicurus taediferi munere fungatur, principes non diutius celo quam de deo eiusque universorum principatu cognitionem habeo. Cur mihi auctor es ut meum institutum mentiar? Et qui mortem a te contemni dicis cur hortaris ut eam astute declinem? At ego cor cervi non habeo: ve-

Die Clementinen etc. (Hamb. 1844) p. 111 sqq. — Mox ἐκκηρύσσετε vulgo pro ἐκκηρύττετε (cf. c. 1. n. 15) legitur; sic paullo infra (p. 164. C) recte κηρύττουσιν exstat.

6. κἄν ψ. τις τ. Κρ. λέγῃ] Cretensium vanitas de Iovis apud se sepulcro, multaque id genus mentientium, in vulgi fabulam abiit. *Gesnerus*. — Illi potissimum idcirco ψεύσται vocabantur quod iactarent sepulcrum apud se esse Iovis, quem reliqui Graeci esse putabant immortalem deorum patrem. Callimachus, ad quem Tatianus pronomine τις videtur respicere, Hymn. in Iov. v. 8 sq. (coll. Athenag. Supplic. p. Christ. c. 30):

Κρητες ἀεὶ ψεύσται· καὶ γὰρ τᾶ-
φον, ὦ ἄνα, σείο

Κρητες ἐτικτῆναντο· σὺ δ' οὐ
θάνατος· ἔσσι γὰρ αἰεὶ.

Etiā Epimenides περὶ χρησμῶν fertur cecinisse: Κρητες ἀεὶ ψεύ-

σται. Plura dabunt recentiores interpretes *Epist. ad Tit.* 1, 12.

7. θεῶν ἢ ὀμήγουρις] Formula Homero usitata (*Il.* XX. 142). — Interpunctio debetur Marano; caeteri sic: ... οὐδὲν ἔστι, κἄν... δαδουχῆ τοὺς ἄρχοντας. οὐδὲν πλέον etc.. *Worthus*: „Innuil hoc loco *Tatianus Epicurum*, sicuti et alios philosophos, coactum solummodo poenae metu populari sententiae se accommodasse et hinc numerosam deorum turbam non manifeste denegasse.“ Cf. *Iustin. Cohort. ad Gent.* c. 20. n. 1.

8. Τί μοι σ. ψ. τ. πολ.] Cf. *Daniel Tatian. d. Apol.* p. 17.

9. διὰ τέχνης] Cf. *Iustin. Apol.* I. c. 28. n. 5.

10. Ἐγὼ etc.] Minime tam ignavus sum (*Hom.* II. I. 225: κραδίην ἐλάφοιο ἔχων) ut mortem timeam. *Thersites ἀμετροεπῆς* apud *Homerum* (*I. c.* II. 212) dicitur.

γων ἐπιτηδεύματα κατὰ τὸν ἀμετροεπῆ Θερσίτην γίνεται. Πῶς 45
 πεισθήσομαι ¹¹ τῷ λέγοντι μύδρον τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην
 γῆν; Τὰ γὰρ τοιαῦτα λόγων ἐστὶν ἄμιλλα καὶ οὐκ ἀληθείας δια-
 κόσμησις. Ἡ πῶς οὐκ ἠλίθιον ¹² πείθεσθαι τοῖς Ἡροδώρου
 βιβλίοις περὶ τοῦ καθ' Ἡρακλέα λόγου, γῆν ἄνω κηρύττουσιν,
 κατεληλυθέναι τε ἀπ' αὐτῆς λέοντα τὸν ὑφ' Ἡρακλέους φονευθέν-
 τα; Τί δ' ἂν ὠφελήσειε λέξις Ἀττικῆ καὶ φιλοσόφων σωρεία καὶ
 συλλογισμῶν πιθανότητες καὶ μέτρα γῆς καὶ ἄστρων θέσεις καὶ
 ἡλίου δρόμοι; Τὸ γὰρ περὶ τοιαύτην ἀσχολεῖσθαι ζήτησιν νομο-
 θετοῦντός ἐστιν ἔργον ἑαυτοῦ τὰ δόγματα. D

28. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς παρ' ὑμῖν κατέγνωσιν νομοθεσίας.
 Μίαν μὲν γὰρ ἐχρῆν εἶναι καὶ κοινὴν ἀπάντων τὴν πολιτείαν·
 νυνὶ δὲ ὅσα γένη πόλεων τοσαῦται καὶ τῶν νόμων θέσεις, ὡς
 εἶναι τὰ παρ' ἐνίοις αἰσχρὰ παρά τισι σπουδαῖα. Νομίζουσι γοῦν
 Ἕλληνας φευκτὸν εἶναι τὸ ¹ συγγίνεσθαι μητρὶ, κάλλιστον δὲ τὸ
 τοιοῦτόν ἐστιν ἐπιτήδευμα παρὰ τοῖς Περσῶν μάγοις· ² καὶ παι-
 δεραστία μὲν ὑπὸ βαρβάρων διώκεται, προνομίαις δὲ ὑπὸ Ῥω- 165
 μαίων ἡξίεται, παίδων ἀγέλας ὥσπερ ἵππων φορβάδων συναγεί-
 ρειν αὐτῶν πειρωμένων.

29. Ταῦτα οὖν ἰδὼν, ἔτι δὲ καὶ ¹ μυστηρίων μεταλαβὼν, 46
 καὶ τὰς παρὰ πᾶσι θρησκείας δοκιμάσας ² διὰ θηλυδριῶν καὶ ἀν-
 δρογύνων συνισταμένας, εὐρῶν δὲ παρὰ μὲν Ῥωμαίοις ³ τὸν κατ'
 αὐτοῦς Λατιάριον Δία λύθροις ἀνθρώπων καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν

11. τῷ λέγ. μύδρον τὸν ἥλιον] — Tum Ael. non βιβλίοις sed βί-
 Intelligit Anaxagoram, qui solem
 μύδρον διάπυρον (Diog. Laert. II.
 c. 3. §. 4. 9) vocavit. Cf. Rein-
 hold *Gesch. d. Philos.* Tom. I (Ien.
 1845) p. 45 sq..

12. πείθεσθαι] Sic Par. 1. 2,
 Duc. et Maran.; reliqui πιθέσθαι.
 — Pro Ἡροδώρου codd. msti et
 editi inepte praebent Ἡροδότου. Cf.
 Pauly *Real-Encyclopaedie d. class.*
Allerthumswiss. Tom. III. p. 1241.

— Tum Ael. non βιβλίοις sed βί-
 βλοῖς offert.

1. συγγίνεσθαι] Par. 2 συγγε-
 νέσθαι. — De Persarum more hic
 memorato cf. Clement. Alex. Strom.
 III. c. 2. §. 11 et Tertullian. Apo-
 log. c. 9.

2. καὶ] Herold. omisit. Tum
 pro vulg. προνομίας rescripsi ex
 Par. 1. 2 προνομίαις. Sic ἀξιοῦν
 τινα προσφθέγγασι apud Aeschyl.
 Agam. 877 legitur. De formula ὑπὸ

strarum autem literarum studia loquacissimum Thersiten imitantur. Quomodo credam dicenti solem esse massam ignitam lunamque terram? Haec enim verborum pugna sunt neque veritatis illustratio. Aut quomodo non stultum est Herodori de Herculis historia libris credere, terram superiorem praedicantibus, et inde delapsum leonem quem Hercules occidit? Quid enim profuerint stilus atticus et philosophorum sorites et syllogismorum probabilitates et mensurae terrae et astrorum positiones et solis cursus? Eiusmodi enim quaestionibus occupari hominum est sibi dogmata instar legis imponentium.

28. Quapropter vestras quoque legum institutiones contemsi. Unam enim oportebat esse et communem omnium vivendi normam; nunc autem quot civitates tot legum institutiones, ita ut quae apud nonnullos turpia sunt apud alios sint praeclara. Videtur nimirum Graecis fugiendum coniungi cum matre, praeclarissimum vero id habetur institutum apud Persarum magos; ac puerorum amor a barbaris damnatur; praerogativis vero a Romanis honorata est, qui puerorum greges instar equorum gregalium cogere student.

29. Haec quum vidissem, praeterea vero etiam mysteriorum particeps factus essem, ac varias ubique religiones explorassem quae ab effeminatis et androgynis procurantur, quumque reperissem apud Romanos Latiarem eorum Iovem

βαρβάρων... ὑπὸ Ῥωμαίων c. 1. ne in scenam quidem prodire liceat. n. 1 consulas. — De sententia cf. Maranus. — Cf. c. 8. n. 9. Iustin. Apol. I. c. 27. n. 3.

1. μυστηρίων] Procul dubio Eleusinia intelligit, quae κατ' ἐξοχήν Mystera dicebantur. Lobeck in Aglaophamo (Tom. I. p. 197) scripsit τῶν μυστηρίων.

2. διὰ θηλυδρ. etc.] Observat Augustinus libro VI de civ. dei sacra committi infamibus gallis, quibus Corp. Apoll. Vol. VI.

3. τὸν κατ' αὐτοὺς Λατ. Δία] Par. 1, Aet., Fris. corrupte τὸν κατὰ τοὺς Λατιάριον Δία. Sic Gesner. quoque et Herold.; caeteri editores, ut Par. 2, corrupta verba κατὰ τοὺς eiecerunt. Sed recte Henr. Stephanus (in edit. Epist. ad Diogn. p. 108) iussit κατ' αὐτοὺς (cf. c. 34 τῇ κατὰ Ῥωμ. συλ) re-

ἀνδροκτασιῶν αἵμασι τερπόμενον, Ἄρτεμιν δὲ ⁴ οὐ μακρὰν τῆς μεγάλης πόλεως τῶν αὐτῶν πράξεων ἐπανηρημένην τὸ εἶδος, ⁵ ἄλλον τε ἀλλαγῆ δαίμονα κακοπραγίας ἐπαναστάσεις πραγματευόμενον, κατ' ἐμαυτὸν γενόμενος ἐξήτουν ὅτω τρόπῳ τάληθές ἐξευ- B ρεῖν ⁶ δύνωμαι. ⁷ Περινοοῦντι δέ μοι τὰ σπουδαῖα συνέβη γραφαῖς τισιν ἐντυχεῖν βαρβαρικαῖς, πρεσβυτέραις μὲν ὡς πρὸς τὰ Ἑλλήνων δόγματα, θειοτέραις δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων πλάνην· καὶ μοι πεισθῆναι ταύταις συνέβη διὰ τε τῶν λέξεων τὸ ἄτυφον καὶ τῶν εἰπόντων τὸ ἀνεπιτήδευτον καὶ τῆς τοῦ παντός ποιήσεως τὸ εὐκατάληπτον καὶ τῶν μελλόντων τὸ προγνωστικὸν καὶ τῶν παραγγελμάτων τὸ ἐξαισίον καὶ τῶν ὅλων τὸ μοναρχικόν. Θεοδιδάκτου δέ μου γενομένης τῆς ψυχῆς συνῆκα ὅτι ⁸ τὰ μὲν **47** καταδίκης ἔχει τρόπον, τὰ δὲ ὅτι λύει τὴν ἐν κόσμῳ δουλείαν, C καὶ ἀρχόντων μὲν πολλῶν καὶ μυρίων ἡμᾶς ἀποσπᾷ τυράννων, ⁹ δίδωσι δὲ ἡμῖν οὐχ ὅπερ μὴ ἐλάβομεν, ἀλλ' ὅπερ λαβόντες ὑπὸ τῆς πλάνης ἔχειν ἐκωλύθημεν.

30. Τούτων οὖν τὴν κατάληψιν μεμνημένος καὶ ¹ πεπονημένος βούλομαι καθάπερ τὰ νήπια τῶν βρεφῶν ἀποδύσασθαι.

ponendum esse: atque ita Par. 2 in marg. suppeditat. — Scholion in marg. Par 1 manu itala (cf. c. 10. n. 11): „Staius [? Lucanus Phars. 1, 196]: Et residens celsa Laliaris Iup[er]iter Alba.“ De cruento Iovis Laliaris cultu exposui ad Iustini Apol. II. c. 12. n. 9.

4. οὐ μακρὰν τῆς μεγάλης πόλεως] H. e. non procul Romā (haec enim est *μεγάλη πόλις* — cf. c. 19. n. 5), nempe Ariciae. Pariter scholiastes in marg. Par. 1 (vide et supra n. 3) explicuit, Ἄρτεμιν intelligens de „Diana Aricina.“ Idem statuerunt Scaliger in Euseb. p. 56 et Thirlbius ad Iust. Apol. II. p. 128. De cultu Dianae Aricinae plura legas in Erschii et Gruberi *Allg.*

Encyclop. d. Wiss. u. Künste, P. V (Lips. 1820), p. 238. Male Wortius indicatam putavit Hymniam Dianam, cuius templum non procul Megalopoli erat; sed sanguine non colebatur humano. — Lobekio l. c. τὸ εἶδος displicuit: maluit τὸ αἷσχος. Etsi non mala, non tamen necessaria emendatio. Itidem scriptor saepius vocem istam ad notionem amplificandam adhibet: cc. 14 (τῆς ἀμαρτίας τὰ εἶδη), 17 (τῆς κακίας εἶδος), alibi. Cf. Daniel *Tatian. d. Apol.* p. 29.

5. ἄλλον τε ἀ. δαίμονα] Non solum Iovi et Dianae sed Saturno quoque sacrificabatur humano sanguine, potissimum in Latio. Cf. Pauly *Real-Encyclopaedie d. class. Al-*

cruro humano et sanguine ex homicidiis delectari, Dianam autem non procul magna urbe similes actiones profiteri, et alium alibi daemonem malorum facinorum auctorem fieri: in me ipsum descendens inquisivi quomodo verum invenire possem. Quum autem animum per optima quaeque versarem, contigit mihi ut in quosdam libros barbaricos inciderem, antiquiores quam ut cum Graecorum placitis, diviniore quam ut cum eorum errore conferri possint; et mihi evenit ut his fidem haberem propter dictionis humilitatem et scriptorum simplicitatem et universi creationis explicationem captu facilem et futurorum praecognitionem et praeceptorum excellentiam et singularem universorum principatum. Itaque animam meam divinitus edoctam intellexi ista quidem ad condemnationem ducere, hanc autem servitutem quae in mundo est dissolvere, et a multis principibus et infinitis tyrannis nos abstrahere, et nobis dare non quidem novum quoddam, sed quod acceptum retinere per errorem nequivimus.

30. Horum igitur cognitione initiatus et instructus statui errorem tamquam nugas infantium abiicere. Nequitiae enim

terthumswiss. Tom. VI. p. 431 et 835. Maranus sic transtulit: *et aliorum alibi daemonum molitione multa nefarie fieri.*

6. δύνωμαι] Sic Stephani (l. c.) monitu edidi pro vulg. δύναμαι.

7. Περινοούντι etc.] Iustinus Dial. c. Tr. c. 8. n. 3. — De formula γραφαὶ βαρβαρικά c. 1. n. 1 consulas.

8. τὰ μὲν... τὰ δὲ] H. e. scripta Gentilium... sacra scripta Christianorum. Illa ad damnationem nos ducunt, haec liberant a praestigiis daemonum. Cf. c. 8 sqq..

9. δίδωσι δὲ etc.] Necessae enim est ut anima cum spiritu divino coniungatur: qua quidem coniunctione

pristinus revocatur protoplastorum status. C. 12. n. 1 et alibi. C. 15: Δυνατὸν δὲ παντὶ τῷ νενηκῆμένῳ πάλιν νικᾶν. Id quomodo fieri possit, docent sacrae Christianorum (Vet. Test.) scripturae. — Pro ἐλάβομεν Act., Par. 2, Fris. ἐλάνομεν. Hoc Gesner. quoque et Herold. habent, sed ille veram lectionem coniectatione assecutus est. Scholion in marg. Par. 1 ad hunc locum: Τοῦτο τοῦ θεσπεσίου Παύλου καὶ οὗτος συνηγορεῖ, λέγοντος [Rom. 1, 18] τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατέχειν Ἕλληνας.

1. πεποιημένος] Morell., Duc., Worth. πεπεισμένος, quae est con-

Τὴν γὰρ τῆς πονηρίας σύστασιν ἰοικυῖαν τῇ τῶν βραχυτάτων σπερμάτων ἴσμεν· ἅτε διὰ μικρᾶς ἀφορμῆς ² τούτου κρατυνθέντος, πάλιν δὲ αὖ λυθησομένου, ἡμῶν πειθομένων ³ λόγοις θεοῦ D καὶ μὴ σκορπιζόντων ἑαυτούς. ⁴ Διὰ τινος γὰρ ἀποκρύφου θησαυροῦ τῶν ἡμετέρων ἐπεκράτησεν, ὃν ὀρύττοντες ⁵ κονιορτῶ μὲν ἡμεῖς ἐνεπλήθηνεν, ⁶ τούτῳ δὲ τοῦ συνεσιάναι τὴν ἀφορμὴν παρέχομεν. Τὸ γὰρ αὐτοῦ πᾶν ἀποδεχόμενος κτῆμα τοῦ πολυτιμοτέρου πλοῦτου τὴν ἐξουσίαν ἐχειρώσατο. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἡμῶν οἰκίους εἰρήσθω. Πρὸς δὲ ὑμᾶς τοὺς Ἑλληνας τί ἂν ἕτερον, ἢ τὸ μὴ τοῖς κρείττοσι λοιδορεῖσθαι, μηδὲ εἰ ⁷ βάρβαροι λέγοντο ταύτην λαμβάνειν τῆς γλεῦθς τὴν ἀφορμὴν; Τοῦ γὰρ πάντας ἀλλήλων ὑπακούειν τῆς διαλέκτου μὴ δύνασθαι 166 τὴν αἰτίαν εὔρειν, ⁸ ἣν ἐθέλητε, δυνήσεσθε· ἐξετάζειν γὰρ ⁹ βουλομένοις τὰ ἡμέτερα ραδίαν καὶ ἄφθονον ποιήσομαι τὴν διήγησιν.

iectura Gesneri. Sed cf. c. 13: τὴν ἐπὶ γνῶσιν τοῦ θεοῦ πεποιτημένη. Sensus: Sacris institutus scripturis (c. 29. n. 9) istum errorem gentilem, a daemonibus inductum (c. 29. n. 8), ceu pueriles nugas abiecti; arcet enim a societate cum spiritu dei ineunda. Antea (c. 29): ὅπερ λαβόντες ὑπὸ τῆς πλάνης ἔχειν ἐκωλύθημεν. Comp. paullo supra: συνέβη γραφαῖς τισιν ἐντυχεῖν...θειοτέραις δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων (Gentilium) πλάνην. Sic ἀποδύεσθαι metaphoricè Lucianus (τρυφήν) Cat. 16 usurpavit. Worthus, supplendo ἐκεῖνα, interpretatus est: *animum induxi Gentilium libros tamquam nugas pueriles abiicere*. Prorsus falso Gesnerus: *improbitalatem pristīnam exuere volo ut nudus et infantibus similis reddar*. Pariter Maranus, quocum interpretes Campid.

facit: *volo instar puerorum infantium exui et nudari*.

2. τούτου] Sic codd. msti, Gesner., Herold., Maran.. Par. 1 in marg.: *λείπειν δοκεῖ*. Gesnerus pro τούτου coniecit τοῦ πονηροῦ, id quod Morell., Duc., Worth. textui inseruere. Inde Daniel (*Tatian. d. Apol. p. 212*), omnino contra codices, effecit τούτου πονηροῦ. Illud autem τούτου, quum τῆς πονηρίας praecedat, negligenter dictum est pro τοῦ πονηροῦ, quod quidem non de diabolo (Maran., Daniel l. c.) sed de nequitia interpretor, cuius isti daemones (μύριοι τύραννοι c. 29) sunt auctores. Vult enim scriptor dicere: Religionem sum christianam amplexus, nequitia Gentilium abiectā; quam nequitiam, quamvis in me altius radices ceperit, radicibus tamen evelli. Etenim nequitia similis est semini: radices quidem im-

naturam minimorum seminum naturae similem esse scimus: quippe quum ex parvis momentis ista corroborata sit, rursus tamen dissolvetur, si fidem habeamus verbis dei neque nos ipsi dissipemus. Ope enim cuiusdam *occulti thesauri* deus bona nostra sibi asserit, quem dum fodimus pulvere quidem impleti sumus, ut autem fixus nobis maneat efficiamus. Qui enim totum hunc thesaurum possidet pretiosiores divitias nactus est. Atque haec quidem nostris dicta sint. Vobis autem Graecis quid aliud dicam, nisi ut ne melioribus convitium faciatis, neve, si barbari dicuntur, inde ansam arripiatis cavillandi? Nam cur alii aliorum linguam invicem intelligere non possint, causam, si cupitis, cognoscere poteritis; vobis enim, nostra inquirere si velitis, facilem et copiosam narrationem instituam.

pulsu daemonum in nobis agit et crescit; sed rursus potest tolli, dummodo omnibus viribus verba dei (λόγους Θεοῦ) amplectamur. Deus enim thesaurum (in agro) reconditum nobis in scripturis sacris (cf. n. 4) offert: quem ut accipiamus, requirit omnia quae habemus. Nec sine magno labore egregius ille thesaurus effoditur; sic vero consequimur ut firmiter eum obtineamus: et qui integram eius possessionem adepti sunt divitias in manu habent multo pretiosiores istis quas reliquerunt.

3. λόγοις Θεοῦ] Ael. et Fris., Gesner. et Herold. λόγων Θεοῦ. Ille autem editor veram (Par. 1. 2) scripturam coniecit.

4. Διὰ τ. γ. ἀποκρύφου θησαυροῦ etc.] Haec verba spectant ad parabolam ap. Matth. 13, 44 narratam. Quae quidem solis Christianis cognita erat; sed paullo post

admonet: Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἡμῶν οἰκτιροῦς (christianae religionis consortes) εἰρήσθω. — Maranus verba inepte ad diabolum retulit, „qui nostra invasit et omnia possessionem suam esse ducit, cuique (τούτῳ δὲ) consistendi copiam damus, dum thesaurum occultum fodimus.“

5. κομιορτῶ] Ael. et Fris. κομιορτῶν. Similiter editores praeter Maranum, qui ex Par. 1. 2 κομιορτῶ dedit. Fris. in marg. κώνιον τοῦ.

6. τούτῳ] Ita Maranus ex Par. 1. 2 reposuit pro τούτων, quod edili habebant. Idem mox παρέσχομεν commendavit.

7. βόρβαροι] Cf. c. 1. n. 1.

8. ἦν] Gesner., Herold., Morrell., Duc. ἦν.

9. βουλομένοις] Codd. msti et editi βουλόμενος. Quod quum vix ferri possit, iam Maranus illam emen-

31. ¹Νῦν δὲ ²προσῆκον μοι νομίζω παραστῆσαι πρεσβυ- 48
 τέραν τὴν ἡμετέραν φιλοσοφίαν τῶν παρ' Ἑλλήσιν ἐπιτηδευμά-
 των. Ὅροι δὲ ἡμῖν κείσονται ³Μωσῆς καὶ Ὅμηρος, ⁴τῷ ἐπά-
 τερον αὐτῶν εἶναι παλαιότερον, ⁵καὶ τὸν μὲν ποιητῶν καὶ ἱστο-
 ρικῶν εἶναι πρεσβύτερον, τὸν δὲ πάσης ⁶βαρβάρου σοφίας ἀρ-
 χηγόν. Καὶ ὑφ' ἡμῶν ⁷νῦν εἰς σύγκρισιν παραλαμβάνέσθωσαν·
 εὐρήσομεν γὰρ οὐ μόνον τῆς Ἑλλήνων παιδείας τὰ παρ' ἡμῖν
⁸ἀλλὰ ἔτι καὶ τῆς τῶν γραμμάτων εὐρέσεως ἀνώτερα. Μάρ- B
 τυρας ⁹δὲ οὐ τοὺς οἴκοι παραλήψομαι, βοηθοῖς δὲ μᾶλλον Ἑλλήσι
¹⁰χρήσομαι· τὸ μὲν γὰρ ἄγνωμον, ὅτι ¹¹μηδὲ ὑφ' ὑμῶν παρα-
 δεκτέον, τὸ δ' ἂν ἀποδεικνύηται θαυμαστόν, ὅταν ὑμῖν διὰ τῶν
 ὑμετέρων ὄπλων ἀντερείδων ἀνυπόπτους παρ' ὑμῶν τοὺς ἐλέγ-

dationem proposuit. Hic sensus est: Paratus sum vobis, si excutere volueritis quae ad nos pertinent, causam illius linguarum diversitatis diligenter exponere.

1. Νῦν δὲ... ἀληθεύειν δυνατόν] Haec verba Eusebius in Praeparat. evang. X. c. 11 transtulit, ex edit. Heinichen. Tom. II (Lips. 1843) p. 92—94 et ex edit. Gaisford. Tom. II (Oxon. 1843) p. 514—517.

2. προσῆκον] Aet., Par. 2, Eus. προσῆκειν. — Μοχ Aet. νομίζων. — Tum Eus. in edit. Vigerio-Heinicheniana ἐπιτηδευτῶν (Eus. Par. 3 et Ven.) habet pro ἐπιτηδευμάτων, id quod recte Gaisford. recepit. — Scriptor christianam religionem φιλοσοφίαν nominavit (comp. φιλοσοφεῖν cc. 32. 33. 42), ut alii Patres: cf. c. 1. n. 1 et Suicer. Thes. eccl. s. v. . Iustinus Dial. c. Tr. c. 8: ἔρως εἶχέ με τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἳ εἰσι Χριστοῦ φίλοι· διαλογιζόμενός τε πρὸς ἑμάντων τοὺς λόγους αὐτοῦ ταύτην μόνην εὐρισκον φιλοσο-

φίαν ἀσφαλῆ τε καὶ σύμφορον. Ὅτως δὴ καὶ διὰ ταῦτα φιλόσοφος ἐγώ.

3. Μωσῆς] Sic scribo pro vulg. Μωσῆς. Illa forma, quippe praeferenda, infra quoque cc. 36. 37. 38. 40 in codd. exstat; de qua si plura cupias scire adeas Iustini Apol. I. c. 32. n. 1. — Paulo ante Eus. δ' ἡμῖν pro δὲ ἡμῖν.

4. τῷ] Aet. et Fris. τοῖς, id quod etiam Gesner. (hic autem veram coniecit lectionem) et Herold. praebent. Fris. in marg. τό. Eus. τῷ γὰρ (Eus. Par. 1. 2 et Oxon. τὸ γὰρ) etc., ita ut a verbis καὶ ὑφ' ἡμῶν apodosis incipiat. — Deinde Eus. παλαιάτατον (Eus. Oxon. παλαιότερατον, Ven. transpositis verbis εἶναι παλαιάτατον αὐτῶν) effecit ex παλαιότερον, qui quidem comparativus offensionem non habet: uterque in sua natione *vetustior est quam caeteri scriptores*; Homerus scilicet aetate superat scriptores gentiles, sacros (barbaros sapientes: c. 1. n. 1) Moses. Cf. Winer Gramm.

31. Nunc autem convenire arbitror ut philosophiam nostram Graecorum disciplinis antiquiorem esse demonstrarem. Termini nobis erunt Moses et Homerus, quod uterque sit vetustissimus, ac hic quidem poëtis et historicis antiquior, ille autem totius barbarae sapientiae princeps. Eos ergo in comparationem vocemus: reperiemus enim nostra non solum Graecorum disciplinis sed etiam literarum inventione antiquiora. Testes autem non domesticos assumam, sed potius Graecis utar adiutoribus; illud enim insulsum est, quia prorsus non potest a vobis admitti, hoc vero ostenditur admirabile, si vestris vobiscum armis pugnans non suspecta

d. neutest. Sprachidioms (ed. 4) p. 220 sq.

5. καὶ τὸν μὲν etc.] Scholion in marg. Par. 1: Καὶ μὴν Μουσαίου (sic — pro Μουσῆν, quod recte in textu habetur) πρὸ Ὁμήρου φησίν. — Demonstravit Tatianus (cc. 31. 36 sqq.), quemadmodum Iustinus (cf. librum meum De Iustini Mart. scriptis et doctr. p. 105 sq.) aliique Patres (Theophil. ad Autol. II. c. 30. III. c. 20 sqq., Clem. Alex. Strom. I. c. 15. §. 72. c. 21. §. 101, Tertull. Apolog. c. 19, Lactant. Institt. div. IV. c. 5), remotissimam religionis christianae antiquitatem, ut novitatis crimen ab illa amoveret et Gentiles, quorum sacris honorem antiquitatis eripuisset, ad amplectendam Christi causam commoveret; huc accedit quod illo argumento adversarios, qui Christianos novitiolos optima quaeque ex graecis scriptoribus hausisse contenderent, non modo refutare sed (c. 40), ut alii Apologetae (Iustin. Apol. I. cc. 44. 54. 59, Theophil. I. c. I. c. 14. II. c.

37, Tertull. I. c. c. 47), ipsum crimen in eos detorquere poterat.

6. βαρβ. σοφ.] Eus. σοφίας βαρβάρου. Paulo ante πρεσβύτερον in πρεσβύτατον mutavit; sed Eus. Par. 2 recte πρεσβύτερον.

7. νῦν] Deest apud Euseb. in edit. Vig.-Heinich., ut in Eus. Par. 3; sed Gaisford. restituit. — Antea pro ἡμῶν Duc. ὑμῶν, ac postea Herold. et Morell. παραλαμβανέθωσαν.

8. ἀλλὰ ἔτι καὶ] Maran. non ἀλλὰ (sic codd.) sed ἀλλ'. Eus. ἔτι δὲ καὶ. — Paulo ante Eus. Par. 3 οὐ μόνον omisit; idem cod. τῆς τῶν Ἑλλήνων.

9. δὲ] Eus. τε. Sed Eus. Flor. 1. 2 δέ.

10. χρήσομαι] Eus. καταχρήσομαι.

11. μηδὲ ὑφ' ὑμῶν] Sic Par. 1: unde Maran. repetiit. Caeteri codd. msti et editi μηδὲ ὑφ' ἡμῶν. Eus. μηδ' ὑφ' ὑμῶν (Eus. Par. 2 et Flor. 1 ἡμῶν) παράδεικτον. — Tum omnes Tatiani codices msti τὸ σφ δ' ἄν (ita Gosner. quoque et He-

χους λαμβάνω. Περὶ ¹² γὰρ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου, γένους τε αὐτοῦ καὶ χρόνου καθ' ὃν ἤκμασεν, προηρεύνησαν οἱ πρεσβύτατοι, ¹³ Θεαγένης τε ὁ Ῥηγίνος κατὰ Καμβύσην γεγονώς, ¹⁴ Στησίμβροτος τε ὁ Θάσιος καὶ ¹⁵ Ἀντίμαχος ὁ Κολοφώνιος, Ἡρόδοτος τε ὁ Ἀλικαρνασσεὺς καὶ ¹⁶ Διονύσιος ὁ Ὀλύνθιος· ¹⁷ μετ' ἑκείνους Ἐφορος ὁ Κυμαῖος καὶ Φιλόχορος ὁ Ἀθηναῖος, ¹⁸ Μεγακλείδης τε καὶ Χαμαιλέων οἱ Περιπατητικοί· ἔπειτα γραμματικοὶ ¹⁹ Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης, Καλλίμαχος, Κράτης, Ἐρατοσθένης, Ἀρίσταρχος, Ἀπολλόδωρος. Τούτων δὲ ²⁰ οἱ περὶ Κράτητα 49

gold.) pro τὸ δ' ἄν, quod Gesnerus legendum recte observavit et editores inde a Morello receperunt; pro ἀποδεικνύηται, quod Par. 1 et Fris. habent, Aet. et Par. 2 ἀποδείκνυται offerunt, idque Morell., Duc., Worth., Galland. (postquam Gesnerus coniecit) reposuerunt. Worthus transtulit: *Hoc vero si demonstratur, mirum sane, ubi vestris etc.* Eus. τὸ δέ, ἄν ἀποδεικνύηται (Eus. Par. 1, Flor. 1. 2, Oxon. ἀποδείκνυται, Par. 2 ἀναδείκνυται), θαυμαστόν, ὅπότε ἄν (Eus. Oxon. ὅποτε) ὑμῖν (Eus. Par. 2 ἡμῖν et mox ἡμέτερον) etc. — Dein pro ὄπλων ἀντερείδων (sic Par. 1. 2, Aet., Eus.) Fris. ὄλων ἀντιφείδων exhibet, id quod Gesner. et Herold. retinuerunt; Morell. et Duc. ὄλων ἀναντιφείτων (ex coniectura Gesneri) dederunt. — Denique Eus. καθ' ὑμῶν τ. ἐ. παραλαμβάνω. — Sententia facile perspicitur; τὸ μὲν scil. domesticos testes asserre, τὸ δὲ scil. auctoritate vestrorum scriptorum uti. Interpres Campid.: „Denn das Eine wäre thöricht, weil es von euch nicht zugegeben werden kann; das Andere hingegen ist bewunderungswürdig.“

12. γὰρ] Ab Aet. abest. Eus. τῆς Ὀμήρου ποιήσεως. Mox idem pro οἱ πρεσβύτατοι dedit πρεσβύτατοι μὲν.

13. Θεαγένης τε ὁ Ῥηγίνος] Sic, Eusebiam secutus, dedi pro vulg. Θεαγένης τε ὁ Ῥήγιος. Idem visum est Ionsio De scriptt. hist. philos. (Ien. 1716) P. I. p. 23, Clintoni Fast. Hellen. (ed. Krüger) p. 381, Nauckio Aristoph. Byz. Fragmm. (Hal. 1848) p. 24. De Theagene illo, antiquissimo Homeri interprete (c. 21. n. 12), adeas Pauly Real-Encyclopaedie d. class. Alterthumswiss. Tom. VI. p. 1752. —

14. Στησίμβροτος] Eus. in edit. Vig. - Heinich. Στησύμβροτος, ut Eus. Par. 3 et Flor. 1; sed veram scripturam Gaisford. reposuit. Cf. de hoc Homeri interprete (c. 21. n. 12) Pauly l. c. p. 1421.

15. Ἀντίμαχος] Eus. corrupte Καλλίμαχος. Genuinam ei lectionem Gaisfordus ex Tatiano restituit. Cf. de illo Stesimbroti discipulo Ionsium l. c. p. 36.

16. Διονύσιος ὁ Ὀλύνθιος] Eus. ὁ omisit. De hoc Dionysio „Olynthio“ nihil apud antiquos occurrit, ut monuit Ionsius l. c. p.

a vobis argumenta sumam. Ac de poesi quidem Homeri, eiusque genere et tempore quo floruit, investigarunt antiquissimi, Theagenes Rheginus qui Cambyse regnante fuit, Stesimbrotus Thasius et Antimachus Colophonius, Herodotus Halicarnasseus et Dionysius Olynthus; post illos Ephorus Cumanus et Philochorus Atheniensis, Megacrides et Chamaeleon Peripatetici; deinde grammatici Zenodotus, Aristophanes, Callimachus, Crates, Eratosthenes, Aristarchus, Apollodorus. Ex his autem Crates Homerum 'ante

42. Meursio (in libro de Dionysiis) videtur ille ipse esse cuius *Χρονικά* citat Suidas in *Εὐριπίδης*. Sed quum Olynthus urbs Macedoniae seu Thraciae fuerit, colligi potest hunc Dionysium Olynthium eundem esse atque „Thracem.“ Is cognomento *Θραξ*, patria Alexandrinus, Rhodius quoque dictus quia Rhodi habitaret, scripsit de Homero (cf. Fabricii Biblioth. gr., ed. Harles., Vol. I. p. 511) eumque putavit Atheniensem fuisse. Cf. Voss De histor. gr. ed. Westermann p. 192 et Pauly l. c. Tom. II. p. 1086 sq.

17. μετ' ἐκείνους] Eus. μετὰ δὲ ἐκείνους. — De Ephoro et Philochoro (Gellius III. c. 11) cf. Vossium l. c. p. 65 sqq. 154 sqq. et Ionsium l. c. p. 50. 190.

18. *Μεγακλείδης τε καὶ Χαμαιλέων*] Sic Maranus: caeteri editores *Μεγακλείδης τε ὁ Χαμαιλαίεων* ex Fris. (is in marg. recte *Χαμαιλέων*) dederunt. Par. 1 et Aet. *Μεγακλείδης τε ὁ Χαμαιλέων* (Par. 2 *Χαμαλέων*). Eus. vulgo *Μεγακλείδης τε καὶ Χαμαιλέων*, sed Heinichenus et Gaisfordus *Χαμαιλέων* (quod Eus. Par. 1, Flor. 1. 2, Ven., Oxon. probatur)

restituerunt. Pariter Ionsius l. c. (P. II) p. 259: *Μεγ. τε καὶ ὁ* (sic) *Χαμαιλέων*. Pro *Μεγακλείδης* frustra maluerunt legi Reineisius (cf. Westermann. ad Voss. l. c. p. 465. n. 6) *Ἡρακλείδης* et Fabricius (Biblioth. gr. cur. Harles. Vol. I. p. 321) *Μετακλείδης*. Nam Megacridis τὰ περὶ Ὀμήρου citat Suidas s. v. *Ἀθηναίος*; coll. Athenaeum XII. p. 512 sq. (ed. Casaub.) et Eustathium ad II. I. p. 84. Chamaeleon Heracleota autem a scholiasta Apollonii Rhodii Argon. II. p. 904 laudatur: *ὡσαύτως δὲ καὶ Χαμαιλέων ἱστορήσεν ἐν πέμπτῳ περὶ Ἰλιάδος*. Cf. Voss. l. c. p. 414.

19. *Ζηνόδοτος* etc.] Schoell *Gesch. d. griech. Litteratur* Tom. I (Berol. 1828) p. 105 sqq. — Callimachum quod attinet, haud dubie respicit Tatianus eius *Πίνακας τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων*. Cf. Ions. l. c. (P. I) p. 159 sqq. De caeteris scriptoribus (grammaticis) hic memoratis vide notas quae sequuntur.

20. οἱ περὶ Κράτητα] Eus. οἱ μὲν περὶ Κράτητα. — Crates scripsit διόρθωσιν *Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεύσεως* novem libris, teste Suida.

πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου φασὶν αὐτὸν ἠκμακέναι, μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἐνδοτέρω τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν. ²¹ οἱ δὲ περὶ Ἐρατοσθένη μετὰ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἀλώσεως. ²² οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, ἣ ἔστι μετὰ ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἰλιακῶν. ²³ Φιλόχορος δὲ μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχίππου, τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον ἔτεσιν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα. ²⁴ οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδορον μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ἔτεσιν ἑκατὸν, ὅπερ γένοιτο ἂν

Pseudo-Plutarchus de vita Homeri (ed. Wyttenb. Tom. V) p. 1070: Οἱ δὲ περὶ Κράτητα καὶ πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου λέγουσιν αὐτὸν (Homerum) γενέσθαι, ὡς οὐδὲ ὅλα ἔτη ὀγδοήκοντα ἀπέχειν τῶν Τρωϊκῶν. Paullo aliter atque Tatianus refert Clemens Alex. Strom. I. c. 21. §. 117: *Κἂν ἐπεσθαί τις βουληθῆ τῷ γραμματικῷ Κράτητι καὶ λέγῃ περὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον Ὅμηρον γεγονέναι μετὰ ἔτη ὀγδοήκοντα τῆς Ἰλίου ἀλώσεως etc.* Igitur Clemens num ista ex Tatiano desumserit, ut Heyne ad Apollod. fragm. p. 410 suspicatur, an ex eodem fonte cum Tatiano hauserit, ut Clinton Fast. Hell. I. p. 145 iudicat, prorsus incertum est. Cf. Fischeri et Soetbeeri *Griech. u. röm. Zeittafeln* (Alton. 1840. 4°) p. 25 et 43. — Quae autem sequuntur omnia Eusebius in Chronicis circa annum mundi 4090 ex Tatiano mutuatus est: Hieronymus tamen nonnulla male transtulit, quae (Worth.) hinc emendari possunt.

21. οἱ δὲ περὶ Ἐρατοσθένη] Eus. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐρατοσθένην. — Suidas Eratosthenem dicit *συχναῖα γραμματικὰ* scripsisse, ex eoque

Athenaeus I. p. 21 Homericam emendationem citat. Sed quae a Tatiano producuntur, quippe ad aetatem Homeri spectantia, petita sunt ex illius *περὶ χρονογραφῶν* commentario, in quo, ut ex Harpocrat. in *Εὐνηος* patescit, non solum rerum gestarum sed etiam hominum literatorum mentio erat facta eorumque aetas constituta. Plura dedit Westermann ad Voss. I. c. p. 149. n. 6. Clemens Alex. I. c.: *Ἐρατοσθένης δὲ μετὰ τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἀλώσεως τὴν Ὅμηρον ἡλικίαν φέρει.* Cf. Fischer I. c. (*Griech. Zeittafeln*) p. 43 sq.

22. οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον] Eus. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀρίσταρχον. Idem καὶ ante τεσσαράκοντα praetermisit. — Clemens Alex. I. c.: *Ἀρίσταρχος δὲ ἐν τοῖς Ἀρχιλοχείοις ὑπομνήμασι κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν φησὶ φέρεσθαι αὐτὸν, ἣ ἐγένετο μετὰ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Τρωϊκῶν.* Cf. Fischer I. c. p. 44 sq.

23. Φιλόχορος] Eus. post ἀποικίαν addit ἔτεσι (Eus. Par. 3 et Ven. ἔτη) μ', quod Tatiano censet Fischer I. c. p. 31 fortasse restituendum esse: quod quidem non est omnino necessarium, ut quisque con-

Heraclidarum reditum ait floruisse, intra annos post bellum Troianum octoginta; Eratosthenes post annum centesimum ab Ilio capto; Aristarchus circa Ionicam migrationem, quae post Iliaca annis centum et quadraginta contigit; Philochorus post Ionicam migrationem, archonte Athenis Archippo, post Iliaca annis centum et octoginta; Apollodorus post Ionicam migrationem annis cen-

cedet; ille videlicet numerus ex proxime sequentibus et antecedentibus (180—140=40) facile computatur. Clemens Alex. l. c.: *Ἀπὸ δὲ τῶν Τρωϊκῶν ἐπὶ τὴν Ὀμήρου γένεσιν κατὰ μὲν Φιλόχορον* (qui a Gellio inter scriptores de Homeri aetate numeratur: n. 17) *ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔτη γίνεται, ὕστερον τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας.* — Lectionem *Ἀρχίππου* (sic Eus. quoque) Ducacus et Maranus in *Ἀρχίππου* mutarunt; etiam Eusebius in Chron. II. p. 314 ed. Mai. Rom.: „sub Archippo Atheniensium magistratu.“

24. οἱ δὲ περὶ *Ἀπολλόδωρον*] Huius *Χρονικά* citat Clemens l. c. §. 105. — Pro *ὅπερ γένοιτο* Act. et Fris. (Gesner. et Herold.) ὃ γὰρ γένοιτο habent, Eus. ὃ γένοιτ'. Illud *ὅπερ* iam Gesner. suspicatus est reponendum: Par. 1. 2 firmatur. Tum pro *ἔτεσι διακοσίσι τεσσαράκοντα*, quam lectionem Par. 1 et Eusebius suppeditant, editores ante Maranum, aequae ac caeteri codd. mssli, exhibent (omisso *ἔτεσι*) *διακοσίων πενήκοντα* (Fris. in marg. *τεσσαράκοντα*), unde fecit Maranus *διακοσίων τεσσαράκοντα*. Diver- sitas orta est ex similitudine literarum μ' et ν' in codicibus. Iam Du-

caeus recte admonuit: „Quae vera lectio sit, ex ipso Tatiani loco liquet qui praecessit, cum de Aristarcho verba faceret. Dixit enim Aristarchum scripsisse Homerum floruisse circa Ionicam migrationem, quae annis centum et quadraginta res Ilicas secuta est. Iam ergo si velit Apollodorus eundem Homerum floruisse annis centum post illam migrationem, addendi erunt hi centum anni aliis centum quadraginta, quibus Ionica illa migratio Troiano bello posterior fuit; atque ita summa consurgat ducentorum quadraginta annorum.“ Eamque, ut supra memoravi, Par. 1 exhibet. Etiam Eusebius in Chron. l. c.: „Apollodorus Atheniensis [scil. Homerum ponit] ducentesimo quadragesimo anno eversionis Ilii.“ Apollodorum vero illa descriptione non, ut Tatianus refert, indicasse tempus quo Homerus floruerit, sed quo natus sit, Fischer l. c. p. 46 sq. exposuit. Clemens Alex. l. c. §. 117: *Ἀπολλόδωρος δὲ μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, Ἀγησιλάου τοῦ Δορυσαίου Λακεδαιμονίων βασιλεύοντος, ὥστε ἐπιβαλεῖν αὐτῷ Λυκοῦργον τὸν νομοθέτην ἔτι νέον ὄντα.*

ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσι διακοσίοις τεσσαράκοντα. ²⁵ Τινὲς δὲ πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔφασαν αὐτὸν γεγονέναι ἔτεσιν ἑνενηκοντα, τουτέστι μετὰ τὴν Ἰλίου ἄλωσιν ἔτεσι τριακοσίοις ἑπτακαίδεκα. ²⁶ ἕτεροι δὲ κάτω τὸν χρόνον ὑπήγαγον, σὺν Ἀρχιλόχῳ γεγονέναι τὸν Ὅμηρον εἰπόντες. ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ἤκμασε περὶ Ὀλυμπιάδα τρίτην καὶ εἰκοστήν, ²⁷ κατὰ Γύγην τὸν Λυδόν, ²⁸ τῶν 167 Ἰλιακῶν ὕστερον ἔτεσι πεντακοσίοις. Καὶ περὶ μὲν ²⁹ τοῦ χρόνου τοῦ προειρημένου ποιητοῦ, λέγω δὲ Ὁμήρου, συστάσεως τε καὶ τῶν εἰπόντων ³⁰ περὶ αὐτοῦ ἀσυμφωνίας τοῖς ἐπ' ἀκριβὲς ἐξετάζειν δυναμένοις ³¹ αὐτάρκως ἡμῖν ὡς ἐπὶ κεφαλαίων εἰρήσθω. ³² Δυνατὸν γὰρ ψευδεῖς ἀποφήνασθαι καὶ τὰς περὶ τοὺς λόγους δόξας. Παρ' οἷς γὰρ ἀσυνάρτητός ἐστιν ἡ τῶν χρόνων 50

25. Τινὲς... τριακοσίοις ἑπτακαίδεκα] Codd. msti et editi Τινὲς δὲ πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔφασαν αὐτὸν γεγονέναι, τουτέστι μετὰ τὴν Ἰλίου ἄλωσιν ἔτεσι τετρακοσίοις ἑνενηκοντα. Unus Morellus pro ἔ. τετρ. ἑνεν. dedit (ex coniectura Gesneri) ἔ. τετρ. ἑπτά. Eus. simpliciter ἔ. τετρακοσίοις. (Eus. Par. 3 et Ven. non πρὸ τ. Ὀλυμπ. sed male περὶ τ. Ὀλυμπ. offerunt; pro γεγονέναι Eus. Par. 1 εἶναι.) Sed illa codicum scriptura est vitiosa, ut Maranus scite animadvertit. „Primum peccatum occurrit in verbis τινὲς δὲ πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔφασαν αὐτὸν γεγονέναι. Quos enim hactenus nominaverat Tatianus ii omnes natu maiorem olympiadicis Homerum dixerant. Cur ergo nunc, velut in singulari quadam opinione, dicit: Quidam autem illum ante olympiades exstitisse dixerunt? Huc accedit aliud peccatum. Nam si ante olympiades exstitit, neque annis 490 neque 407 post Iliaca exstitit: siqui-

dem annos ipsos 407. ab Iliacis rebus ad olympiades [cum Eratostbene] numerat Tatianus. Utrumque vulnus sanabitur, si post voces αὐτὸν γεγονέναι addamus ἔτεσιν ἑνενηκοντα. Nititur haec emendatio pluribus rationum momentis. 1°. Favent codd. msti, in quibus paullo post, sed loco non suo, legitur vox illa ἑνενηκοντα. 2°. Manca erit, ut iam dixi, sententia, si Homerus ante olympiades collocari dicatur, non addito annorum numero. 3°. Accedit testimonium Clementis Alex., qui Homerum a Sosibio Lacone annis 90 ante olympiades collocatum narrat. [L. c.: Σωσίβιος δὲ ὁ Λάκων ἐν χρόνων ἀναγραφῇ κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου βασιλείας Ὅμηρον φέρει... ὡς εἶναι ἑνενηκοντά που ἔτων πρὸ τῆς τῶν Ὀλυμπίων θεσεως Ὅμηρον.] Ex his autem alterum erratum sanatur. Ait enim sub finem Orationis, c. 41, Tatianus [cf. Fischer l. c. p. 6 et 8] se iam numerasse annos 407 ab Iliacis re-

tum, hoc est post Iliaca annis ducentis et quadraginta. Quidam autem eum dixerunt ante olympiades vixisse annis nonaginta, hoc est post Ilium captum annis trecentis septemdecim; alii tempus infra deduxerunt, Homerum Archilochus aequalem fuisse dicentes: floruit autem Archilochus circa olympiadem vigesimam tertiam, tempore Gygis Lydi, post Iliaca annis quingentis. Atque haec quidem a nobis de praedicti poetae, hoc est Homeri, aetate et eorum qui de eo locuti sunt dissensione, satis multa iis qui diligenter investigare possunt, compendiose dicta sint. Falsi enim argui possent et quae de rebus feruntur opiniones. Nam ubi temporum descriptio non cohaeret, ibi neque historia vera

bus ad olympiades; locus autem, in quo ita numeraverit, alius afferri non potest praeter eum qui nunc in manibus est. Quare, pro annis 490 aut 407 aut (ut apud Eusebium) 400, apponendus est eiusmodi numerus ex quo sequatur Tatianum numerare annos 407 ab Iliacis rebus ad olympiades, ac proinde $[407 - 90 = 317]$ legendum $\tau\epsilon\zeta'$ sive 317." Itaque vulgatum textum emendavi.

26. $\xi\tau\epsilon\rho\iota$ δὲ] Nempe Theopompus et Euphorion, teste Clemente Alex. l. c.; cf. Fischer. l. c. p. 94 sq..

27. $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}$] Sic Eus.; Gesner., Herold., Morell., Duc. $\kappa\alpha\iota$. — Scholion in marg. Par. 1: Ὁ μίντοι Θηβαῖος Πίνδαρος Ἡρακλῆα τὸν Ἀλκμήνης στήσαι τὰ ὀλύμπια [suppl. φησὶ], ἦτοι ὀλύμπια μὲν ἔστησεν Ἡρακλῆς φάσκων. Cf. c. 41. n. 29.

28. τῶν Ἰλ. ὕστ.] Vocem ὕστερον Maranus ex Par. 1 restituit (est etiam in marg. Par. 2): cae-

teri omiserunt. Eus. ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν, quod Vossius l. c. p. 8 probavit; sed supra quoque: τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον.

29. τοῦ χρόνου] Eus. τῶν χρόνων. — Mox λέγω δὲ (de qua formula c. 7. n. 14 inspicias) ex Eus. pro vulg. λέγω δὴ rescripsi. Solus Eus. Par. 1 δὴ agnoscit, unde Gaisford. recepit. Tum Eus. non συστάσεως sed στάσεως offert: „quod melius mihi (Maran.) videtur.“

20. περὶ αὐτοῦ] Eus. τὰ περὶ αὐτόν.

31. ἀντάρκως] Sic Maran. ex Par. 1. 2 (et Eus.) reposuit pro ἀνταρκίως, quod reliqui habent. — Tum Eus. ἐπὶ κεφαλαίῳ pro ἐπὶ κεφαλαίων, sed Eus. Flor. 1. 2. et Oxon. consentiunt cum Tatiano.

32. Δυν. γὰρ] Eus. addidit παντί. Dein ἀποφαίνεσθαι scripsit. Pro λόγους Gesnerus χρόνους coniecit: idque Morell., Duc., Worth. temere receperunt.

ἀναγραφῇ, παρὰ τούτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν ³³ δυνατόν. Τί γὰρ τὸ αἴτιον τῆς ³⁴ ἐν τῷ γράφειν πλάνης, εἰ μὴ τὸ συντάττειν τὰ μὴ ἀληθῆ;

32. Παρ' ἡμῖν δὲ τῆς μὲν κενοδοξίας ὁ ἕμερος οὐκ ἔστι, B
δογμάτων δὲ ποικιλίαις οὐ καταχρώμεθα. ¹ Λόγου γὰρ τοῦ δημοσίου καὶ ἐπιγείου κεχωρισμένοι, καὶ πειθόμενοι θεοῦ παραγγέλμασι καὶ νόμῳ πατρὸς ἀφθαρσίας ἐπόμενοι, πᾶν τὸ ἐν δόξῃ κείμενον ἀνθρωπίνῃ παραιτούμεθα. Φιλοσοφοῦσί τε οὐ μόνον ² οἱ πλουτοῦντες, ἀλλὰ καὶ οἱ πένητες προῖκα τῆς διδασκαλίας ἀπολαύουσι· τὰ γὰρ παρὰ θεοῦ τῆς ἐν κόσμῳ δωρεᾶς ³ ὑπερπαίει τὴν ἀμοιβήν. Τοὺς δὲ ἀκροᾶσθαι βουλομένους πάντας οὕτως προσιέμεθα, κἂν πρεσβύτεροι ᾦσι κἂν μειράκια, πᾶσά τε ἀπαξᾶπλῶς ἡλικία παρ' ἡμῖν τυγχάνει τιμῆς· ⁴ τὰ δὲ τῆς ἀσελείας πόρρῳ κηχώριστα. Καὶ ἡμεῖς μὲν λέγοντες οὐ ψευδόμεθα. C
⁵ Τὰ δὲ τῆς ὑμετέρας περὶ τὴν ἀπιστίαν ἐπιμονῆς καλὸν μὲν εἰ λαμβάνοι περιγραφὴν· εἰ δ' οὐ, τὰ ἡμέτερα ἔστω θεοῦ γνώμη βεβαιούμενα. ⁶ Γελάτε δὲ ὑμεῖς, ὡς καὶ κλαύοντες. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον ⁷ Νέστορα μὲν καθ' ὑμᾶς, τῶν ἵππων 51 τὰς παρηγορίας βραδέως ἀποτέμνοντα διὰ τὸ ⁸ ἄτονον καὶ νωθὲς τῆς ἡλικίας, θαυμάζεσθαι πειρώμενον ἐπ' ἴσης τοῖς νέοις πολεμεῖν, τοὺς δὲ παρ' ἡμῖν ⁹ τῷ γῆρα παλαιόντας καὶ τὰ περὶ θεοῦ πραγματευομένους γελάσθαι; Τίς δὲ οὐκ ἂν γελάσειεν Ἀμαζόνας μὲν καὶ Σεμίραμιν καὶ τινὰς ἄλλας πολεμικὰς φασκόν- D

33. δυνατόν] Eus. δύναται.

Fris. in marg. et Par. 2 ex emendatione praebent.

34. ἐν τῷ γράφειν] Scil. τοὺς χρόνους.

3. ὑπερπαίει] Morell. mutavit in ὑπεραίρει absque necessitate.

1. Λόγου] Aet. et Fris., Gesner. et Herold. λόγον. Sed λόγον (Par. 1. 2) Fris. in marg. habet. — De sententia cf. Epist. ad Diogn. c. 5 (n. 4).

4. τὰ δὲ τῆς ἀσ. π. κη.] Iustinus Apol. I. c. 26 (n. 29): τὰς ἀνέδην μίξεις... οὐ γινώσκωμεν.

2. οἱ πλουτοῦντες] Gesner., Herold., Morell., Worth., pariter ac Aet. et Fris, οἱ πληροῦντες. Genuinam vero scripturam (Par. 1)

5. Τὰ δὲ etc.] Cf. Daniel Tatian. d. Apol. p. 247. — Particulam μὲν post καλὸν Morell., Duc., Worth. male expunxerunt. Mox pro εἰ δ' οὖν (codd. msti) Duc. et Ma-

esse potest. Quid enim causae est cur in scribendo erratur, nisi quia non vera componuntur?

32. Apud nos autem inanis gloriae cupiditas non est, neque variis dogmatibus utimur. Remoti enim a vulgata ac terrena doctrina, et dei praeceptis parentes et legem patris incorruptionis sequentes, quidquid humanis continetur opinionibus reiicimus. Philosophantur non solum divites, sed etiam pauperes gratis doctrina perfruuntur; maiora enim sunt quae a deo proficiscuntur quam ut mundi muneribus rependi possint. Quicumque autem audire voluerint omnes hoc modo admittimus, etiamsi anus vel adolescentes fuerint, et omnis prorsus aetas apud nos honore afficitur: longo vero abest lascivia. Atque dicendo non mentimur. Praeclarum autem fuerit si vestra in incredulitate perseverantia modum accipiat; sin minus, res nostrae dei sententia confirmatae maneant. Vos autem ridete, ut et ploraturi. Quomodo enim non absurdum est Nestorem, equorum lora tarde abscindentem ob infirmam et gelidam aetatem, admirationi apud vos esse quod se iuvenibus in bello adaequare conetur, eos autem qui apud nos cum senectute luctantur et res divinas tractant rideri? Quis non rideat quando Amazones et Semiramin et nonnullas alias dicitis bellico-

ran. bene *εὐ δ' οὐ* induxerunt. Ad *ἔστω* notavit Gesnerus: „Forte *ἔστι*.“ Idque Morell., Duc., Worth. textui temere inseruerunt.

6. *Γελάτε... κλάουσόντες*] Coll. Luc. 6, 25. — Sensus: Vos interrim, si lubet, ridete; olim sane tempus erit lugendi.

7. *Νέστορα μὲν*] Iliadis Homeri libro IX equo Nestoris in pugna a Parido sagitta vulnerato Nestor lora, quibus utrinque trahitur cursus, abscindebat, ut relicto curru

facilius evaderet. Interpres graecus in citatum Homeri locum verbum *ἀπέταμεν* de industria positum scribit in tempore imperfecto, ut tarditas in abscindendo Nestoris senectae languidi, quamvis animo prompti, indicaretur. Gesnerus.

8. *ἄτρονον*] Morell. vitiose *ἄτρονον*.

9. *τῷ γῆρα παλαιοντας*] H. e. (Stephan. in edit. Epist. ad Diogn. p. 110) vim afferentes senectui, quae alioqui haud apta est ad discendum.

των ὑμῶν γεγονέναι, τὰς δὲ παρ' ἡμῖν παρθένους ¹⁰ λαιδορούντων; Μειράκιον ἦν ὁ Ἀχιλλεύς, καὶ γενναῖος εἶναι πεπίστευται σφόδρα· καὶ ὁ Νεοπτόλεμος νεώτερος, ἀλλὰ ἰσχυρὸς ἦν· Φιλοκτήτης ἀσθενής, ἀλλ' ἔχρηξεν αὐτοῦ κατὰ Τροίας τὸ δαιμόνιον. Ὁ Θερσίτης ὅποιος ἦν; Ἀλλ' ἐστρατήγει· ¹¹ τὸ δ' ἀμετροεπὲς εἰ μὴ προσῆν αὐτῷ διὰ τὴν ἀμαθίαν, οὐκ ἂν ὡς φοξὸς καὶ ψεδνὸς διεβάλλετο. Πάντες οἱ βουλόμενοι, ¹² φιλοσοφεῖν ⁵² παρ' ἡμῖν ἄνθρωποι οὐ τὸ ὀρώμενον δοκιμάζομεν, οὐδὲ τοὺς προσιόντας ἡμῖν ἀπὸ σχήματος κρίνομεν· τὸ γὰρ τῆς γνώμης ¹⁶⁸ ¹³ ἐρῶμενον παρὰ πᾶσιν εἶναι δύνασθαι λελογίσμεθα, κἄν ἀσθενεῖς ὡς τοῖς σώμασι. Τὰ δὲ ὑμέτερα φθόνου μεστὰ καὶ βλακείας πολλῆς.

33. Διὰ τοῦτο προεθυμήθην ἀπὸ τῶν νομιζομένων παρ' ἡμῖν τιμίῳν παριστᾶν ὅτι τὰ μὲν ἡμέτερα σωφρονεῖ, τὰ δὲ ὑμέτερα ἔθῃ ² μανίας ἔχεται πολλῆς. ³ Οἱ γὰρ ἐν γυναιξὶ καὶ μειρακίοις, παρθένοις τε καὶ πρεσβύταις φλυαρεῖν ἡμᾶς λέγοντες, καὶ διὰ τὸ μὴ σὺν ὑμῖν εἶναι χλευάζοντες, ἀκούσατε τῶν παρ' Ἑλλήνων πραγμάτων τὸν λῆρον. Ληραίνει γὰρ διὰ δόξης μᾶλλον πολλῆς τῶν παρ' ὑμῖν θεῶν τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ B

10. λαιδορούντων] Fris. in marg. λαιδορεῖσθαι.

11. τὸ δ' ἀμετρο.] Cf. c. 27. n. 10.

12. φιλοσοφεῖν κ. ἡμῖν] Cf. c. 31. n. 2.

13. ἐρῶμενον] Sic Par. 1 et in marg. Par. 2, Duc., Worth., Maran.; reliqui (c. Fris.) ἐρωμένην. Vult Gesner. legi ἐρῶμένων, quod improbandum.

1. ὑμῖν] Ita Duc. et Maran.; caeteri ἡμῖν, sed in translatione: quas vos in magno prelio ducitis. Verba παριστᾶν ὅτι interpretati sunt: recedere (= ἀπιστᾶν) quoniam. At παριστᾶν, ut c. 1. n.

25 observavi, est i. q. ἀποδεικνύουσαι.

2. μανίας] Haec vox in Aet., Par. 2, Fris. desideratur: inde abest quoque ab edit. Gesner., Herold., Morell., Worth.. Censuerunt Gesnerus supplendum ἀφροσύνης vel ἀσελγείας, et Henr. Stephanus (in edit. Epist. ad Diogn. p. 109) ἀκολασίας vel ἀκρατείας sive ἀκρασίας. Omnibus vero coniecturis supersedemus. Par. 1 enim suppeditat μανίας, quod quidem Duc. et Maran. receperunt. Par. 2 in marg. μέθης.

3. Οἱ γὰρ ἐν γυναιξὶ etc.] Hoc probri genere utebatur Celsus in

sas exstitisse, nostris autem virginibus convitium facitis? Adolescens erat Achilles, et admodum generosus fuisse creditur; et iunior Neoptolemus, sed fortis erat; infirmus Philoctetes, sed eo egebat adversus Troiam daemonium. Qualis fuit Thersites? Tamen ductor erat agminis: ac nisi immoderata in eo loquacitas ob imperitiam exstitisset, non sane ei acutum et calvum caput exprobratum fuisset. Quicumque philosophari apud nos volunt eos ex vultu non probamus, nec de accedentibus iudicium ex habitu facimus; nam robur animi omnibus inesse posse censemus, quamvis infirmis sint corporibus. Vestra autem invidiae plena sunt ac multae socordiae.

33. Quapropter ex iis rebus quas vos in pretio habetis demonstrare decrevi instituta quidem nostra temperantiam servare, vestra vero insaniã referta esse. Nam qui nos inter mulieres et adolescentes, inter virgines et anus nugari dicitis, et quia vobiscum non sumus irridetis, quid nugarum ferant res Graecorum audite. Nugantur enim eorum instituta dum maiore in pretio sunt quam vestri dii,

Christianos, quod lanificos, sulores, fullones in suis aedibus et illiteratissimos quosque, pueros et mulierculas, ad christianam religionem adducere conentur, ac pueris dicant debere eos relicto patre et praeceptoribus ire cum mulierculis et collusoribus pueris in conclave mulierum aut officinam sutoriam fulloniamve, ut mysteriis inintantur (ἵνα τὸ τέλειον λάβωσι). Digna est quae perlegatur Origenis praeclarissima responsio l. 2. p. 145. Quod autem ethnici Christianis ut probrum obiciebant id religionis defensores magnae laudi esse ducebant, ut paullo antea [c. 32] Tatianus, Iustinus Apol.

Corp. Apoll. Vol. VI.

II. c. 10, Athenagoras Apol. c. 11, Clemens Alex. Strom. IV. p. 497 [ed. Par.], Lactantius Instt. div. VI. c. 4. Vide Iuliani impia dicteria apud Cyrillum VII. p. 229 et responsionem Cyrilli. Maranus. — Cf. etiam Semisch. *Justin d. Märk. P.* I. p. 32.

4. Ἑλλήνων] Fris. in marg. Ἑλλῆσι. — Mox ad τὸν λῆρον Par. 1 in marg.: Γρ. [= γράφεται, scil. in alio codice] τὸν ὕθλον.

5. ὑμῖν] Gesner et Herold. ἡμῖν, ex Fris., qui tamen in marg. ὑμῖν habet. Aet. ἡμῶν. Voce ἐπιτηδεύματα scriptor ad statuas respi-

διὰ τῆς γυναικωνίτιδος ἀσχημονεῖτε. ⁶ Πράξιλλαν μὲν γὰρ Λύσιππος ἐγαλκουργήσεν, μηδὲν εἰποῦσαν διὰ τῶν ποιημάτων χρῆσιμον, Λεαρξίδα δὲ Μενέστρατος, ⁷ Σιλανίων δὲ Σακφῶ τὴν ἑταίραν, ⁸ Ἡρινναν τὴν Λεσβίαν ⁹ Ναυκύδης, ¹⁰ Βοῖσκος Μυρτίδα, ¹¹ Μυρῶ τὴν Βυζαντίαν Κηφισόδοτος. Γόμφος ¹² Πραξιγορίδα καὶ Ἀμφίστρατος Κλειτώ. Τί γὰρ μοι περὶ Ἀνύτης λέγειν, Τελεσίλλης τε καὶ Μυστίδος; Τῆς μὲν γὰρ Εὐθυκράτης τε καὶ Κηφισόδοτος, τῆς δὲ Νικήρατος, τῆς δὲ Ἀριστόδοτος εἰσιν οἱ ἑθνηιοργοί. ¹³ Μνησιαρχίδος τῆς Ἐφεσίας Εὐθυκράτης, Κορίννης Σιλανίων, Θαλαρχίδος τῆς Ἀργείας Εὐθυκράτης. Ταύτας δὲ εἰπεῖν προθυμήθη, ἵνα μηδὲ παρ' ἡμῖν ξένον τι πράττεσθαι νομίζητε, καὶ συγκρίναντες ¹⁴ τὰ ὑπ' ὄψιν ἐπιτηδεύματα μὴ χλευάζητε τὰς παρ' ἡμῖν φιλοσοφούσας. Καὶ ἡ μὲν Σακφῶ ⁵³ γύναιον πορνικὸν ἐρωτομανές, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀσέλγειαν ἄδειπᾶσαι δὲ αἱ παρ' ἡμῖν σωφρονουῖσι, καὶ περὶ τὰς ἡλακάτας αἱ παρθένοι τὰ κατὰ θεὸν λαλοῦσιν ¹⁵ ἐκφωνήματα τῆς παρ' ὑμῖν παιδὸς σπουδαιότερον. Τούτου χάριν αἰδέσθητε, μαθηταὶ μὲν ^D ὑμεῖς τῶν γυναιῶν εὐρισκόμενοι, τὰς δὲ σὺν ἡμῖν πολιτευόμενας σὺν τῇ μετ' αὐτῶν ¹⁶ πανηγύρει χλευάζοντες. Τί γὰρ ὑμῖν

cit, quas statim recenset. — Mox Par. 2 ἀσχημονεῖται.

6. Πράξιλλαν] Enumerat poe-
trias aliquot, quarum statuæ per
Græciam celebres fuerunt. Gesne-
rus. — Nicolaus le Nourry (Appa-
rat. ad Biblioth. max. vet. Patrum
P. I, de Tatiano c. II. §. 10) cen-
set statuas, de quibus scriptor no-
ster disputat quasque se Romæ vi-
disse testatur (c. 35), eas aut ple-
rasque saltem fuisse quas Plinius
Hist. nat. VII. c. 3 a Pompeio Ma-
gno in theatro positas esse refert.
De statuariis autem hic (usque ad
finem capituli) memoratis fusius agit
Sillig Catalog. artificum (Dresd.

1827) p. 42. 93. 109. 110. 144 sq.
187. 210 sqq. 220. 230. 252 sqq.
265. 270 sq. 281. 290 sq. 294. 379
sq. 399 sqq. 417 sqq..

7. Σιλανίων] Par. 1. 2 Σειλα-
νίων. — Cf. quae Sillig, Tatianum
respiciens, l. c. p. 419 contra Vis-
contium (Iconograph. gr. Vol. I. p.
69 sqq.) monuit.

8. Ναυκύδης] Aet. Ναυκίδης.

9. Βοῖσκος] Gesnerus legendum
coniecit Βοηθός, de quo Sillig. l.
c. p. 108 sq. adeas.

10. Μυρῶ] Par. 2 Τυρῶ.

11. Πραξιγορίδα] Aet. Πραξη-
γορίδα.

et circa gynaeceum indecore vos geritis. Praxillam enim, quae nihil utile carminibus dixit, aeneam fecit Lysippus, Learchidem Menestratus, Sappho meretricem Silanion, Erinam Lesbiam Naucydes, Myrtidem Boiscus, Myro Byzantium Cephisodotus, Praxigoridem Gomphus et Clito Amphistratus. Quid enim dicam de Anyta, Telesilla et Mystide? Primae enim Euthykrates et Cephisodotus, secundae Niceratus, tertiae Aristodotus opifices fuerunt: Mnesiarchidis Ephesiae Euthykrates, Corinnae Silanion, Thalarchidis Archivae Euthykrates. Has recensere volui, ne quid novi apud nos existimetis fieri, atque ut, obversantia oculis instituta comparantes, eas quae apud nos philosophantur non irrideatis. Ac Sappho quidem est meretrix et impudica muliercula, ac suam ipsius lasciviam canit; at omnes pudicae apud nos sunt, et circum cola virgines, multo praeclarius quam vestra illa puella, divina oracula pronuntiant. Quapropter pudere vos debet, quod ipsi quidem muliercularum discipuli sitis, mulieres autem nostro instituto addictas cum solemnibus quas obeunt conventibus exagitetis. Qualem

12. *Μνησιαρχίδος*] Praemittitur in Par. 1. 2 et Act. *Κλειτοῦς δὲ Ἀμφίστρατος*. Sed iam antea: *Ἀμφίστρατος Κλειτώ*.

13. τὰ ὑπ' ὄψιν ἐπιτηδεύματα] H. c. statuas illas. — Ad verba τὰς παρ' ἡμῖν φιλοσοφούσας cf. c. 32. n. 12.

14. ἐκφρονήματα] Act. et Fris. (cum eoque Gesner. et Herold.) ἐκφρονήματα, quem errorem (cf. c. 3. n. 17) iam Gesnerus et Stephanus l. c. p. 110 notarunt. Editores inde a Morello veram lectionem receperunt. — Ad verba τῆς παρ' ὑμῖν παιδός Par. 1 in marg.: Γλαυ-

κίππην λέγει. Male. De Sappho enim sermo est. Gesnerus: „Quodsi cui non placet Sappho γυναῖον simul et παιδα nominari, h. e. mulierculam et puellam, is pro παιδός legat παιδείος.“ Sed mutatione non est opus: etiam puellam licebat γυναῖον (Luc. 22, 56 sq.) appellare. Pape *Handwörterb. d. gr. Spr.* Tom. I. p. 425: „Γύνη [ut Latinorum *mulier*] das Weib, zunächst als Gegensatz des Mannes (II. XV. 683 u. sonst), ohne Rücksicht auf Alter und darauf ob sie verheirathet ist oder nicht.“

15. παιηγύρει] Fris. in marg. ὀμηγύρει.

ἢ Γλαυκίππη σεμνὸν εἰσηγήσατο ¹⁶ παιδίον, ἣτις τεράστιον ἐγέννησεν, καθὼς δείκνυσιν αὐτῆς ἢ εἰκῶν, Νικηράτου τοῦ Εὐκτήμονος Ἀθηναίου τὸ γένος χαλκεύσαντος; Εἰ γὰρ ἐκύησεν ἐλέφαντα, τί τὸ αἷτιον τοῦ ¹⁷ δημοσίας ἀπολαύσαι τιμῆς τὴν Γλαυκίππην; Φρύνην τε τὴν ἑταίραν ὑμῖν Πραξιτέλης καὶ Ἡρόδοτος πεποιήκασι, καὶ Παντευχίδα συλλαμβάνουσαν ἐκ φθορέως Εὐ-169 θυκράτης ἐχαλκούργησεν. Βησαντίδα, τὴν Παιόνων βασίλισσαν, ὅτι παιδίον μέλαν ἐκύησε, Δεινομένης διὰ τῆς ἑαυτοῦ τέχνης μνημονεύεσθαι παρεσκεύασεν. Ἐγὼ καὶ Πυθαγόρου κατέγνωκα, τὴν Εὐρώπην ἐπὶ τοῦ ταύρου καθιδρύσαντος, καὶ ὑμῶν, οἵτινες ¹⁸ τοῦ Διὸς τὸν κατήγορον διὰ τὴν ἐκείνου τέχνην τιμηθήκατε. Γελῶ καὶ τὴν ¹⁹ Μύρωνος ἐπιστήμην ποιήσαντος μόσχον, ἐπὶ 54 δὲ αὐτοῦ Νίκη, ὅτι τὴν Ἀγίνορος ἀρπάσας θυγατέρα μοιχείας καὶ ἀκρασίας βραβεῖον ἀπηνέγκατο. ²⁰ Τὴν Γλυκέραν τὴν ἑταίραν καὶ Ἀργείαν τὴν ψάλτριαν ὁ Ὀλύμπιος Ἡρόδοτος κατεσκεύασεν. Βρύαξις Πασιφάην ἔστησεν, ἣς τὴν ἀσέλγειαν μνημονεύσαν- B τες μονονουχὶ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς νῦν τοιαύτας ²¹ εἶναι προήρησθε. Μελανίππη τις ἦν σοφὴ· διὰ τοῦτο ταύτην ὁ Λυσίστρατος ἐδημιούργησεν. ²² Ἢ ὑμεῖς δὲ εἶναι παρ' ἡμῖν σοφὰς οὐ πεπιστεύκατε.

34. Πάνυ γοῦν σεμνὸς καὶ ὁ τύραννος Φάλαρις, ὅς, ¹ τοὺς ἐπιμαστιδίους θοινώμενος παῖδας, διὰ τῆς Πολυστράτου τοῦ Ἀμπρακιώτου κατασκευῆς μέχρι νῦν ὡς τις ἀνὴρ θαυμαστὸς δείκνυται·

16. παιδίον, ἣτις] Sic emendavi lectionem vulgaram: ... παιδίον; ἢ τίς etc. — Observarunt Harduinus ad Plin. Tom. II. p. 113 et Nourrius l. c. Alcippen, quam Plinius VII. 3 elephantum genuisse narrat, a Glaucippa illa vix diversam esse.

17. δημοσίας] Par. 2 δημοσίον.

18. τοῦ Διὸς τὸν κατήγορον] Iuppiter nimirum, in taurum con-

versus, rapuit Europam, Agenoris filiam.

19. Μύρωνος] Codd. msti, Gesner. et Herold. Μήκωνος habent. Gesnerus aut Μύκωνος (rectius Μίκωνος, cf. Sillig l. c. p. 275) aut Μύρωνος coniecit legendum: uterque inter statuarios numeratur. Recte autem editores Morello praeeunte Μύρωνος praetulerunt: quem, ut Plinius XXXIV. c. 8. §. 19 ait, „bucula [μόσχος] maxime nobilita-

enim vobis Glaucippe et quam praeclaram prolem edidit: quae quidem monstrum peperit, quemadmodum demonstrat eius statua, a Nicerato Atheniensi Euctemonis filio fabricata? Si enim elephantum enixa est, quid causae est cur publico honore fruatur? Phrynen meretricem vobis Praxiteles et Herodotus fecerunt, et Pantheuchidem e scortatore gravidam Euthyrates ex aere fabricavit. Besantidem, Paeonum reginam, quod infantem nigrum enixa esset, Dinomenes arte sua hominum memoriae commendavit. Ego et Pythagoram condemno, qui Europam tauro imposuit, et vos, qui Iovis accusatorem honore ob ipsius artem afficitis. Rideo etiam Myronis artem, qui buculam effinxit eique Victoriam imposuit, quod raptâ Agenoris filiâ adulterii et incontinentiae praemium reportasset. Glyceram meretricem et Argivam psaltriam Herodotus Olynthius expressit. Bryaxis Pasiphaen statuit, cuius lasciviam commemorantes tantum non studio habetis ut tales sint mulieres nostri temporis. Melanippe quaedam sapiens erat: idcirco eam Lysistratus effinxit. At profecto vos sapientes esse apud nos mulieres non creditis.

34. Prorsus certe honestus fuit quoque tyrannus Phalaris, qui, lactentes vorans pueros, Polystrati Ampraciotae arte etiamnunc tamquam vir aliquis admirandus monstratur;

vit, celebratis versibus laudata.“ Cf. Sillig l. c. p. 281 et 287. — Cum ἀρπάσας subaudias μόσχος h. e. Iuppiter.

20. Τὴν Γλ.] Codd. misti διὰ τὴν Γλ., quem errorem perspiciens Gesnerus edidit: (διὰ) τὴν Γλ. Sic etiam Herold.; caeteri διὰ recte expunxerunt.

21. εἶναι] Deest in Act..

22. Ἡ] Hoc ex Par. 1 repo-

sui; reliqui omiserunt. — Caeterum illa de Menalippe verba ironice prolata sunt. Hanc enim mulierem Neptunus ἤσχυεν ὑδρονομένην, ut legitur in Iust. Orat. ad Gent. c. 2.

1. τ. ἐπιμαστ. θοινώμενος παῖδας] Idem testatur Clearchus ap. Athenaeum IX. c. 12. Phalaris, tyrannus Agrigentinus, crudelitate notus erat: inde φαλαρισμός et φαλαρίζειν.

καὶ οἱ μὲν Ἀκραγαντινοὶ βλέπειν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον τὸ προειρη-
 μένον διὰ τὴν ἀνθρωποφαγίαν ἐδεδίεσαν, οἷς δὲ μέλον ἔστι παι-
 δείας ἀγχοῦσιν ὅτι δι' εἰκόνας αὐτὸν θεωροῦσι. Πῶς γὰρ οὐ C
 χαλεπὸν ἀδελφοκτονίαν παρ' ὑμῖν τιμηθεῖται, οἱ Πολυνεΐκους
 καὶ Ἐτεοκλέους ὄρωντες τὰ σχήματα, καὶ μὴ σὺν τῷ ποιήσαντι
 Πυθαγόρα ² καταβοθρώσαντες; Ἐναπόλλυτε τῆς κακίας τὰ ὑπο-
 μνήματα. Τί μοι διὰ τὸν Περικλύμενον ³ γύναιον, ὅπερ ἐκώησε 55
 τριάκοντα παῖδας, ὡς θανμαστὸν ἠγεῖσθαι καὶ κατανοεῖν ποίη-
 μα; Πολλῆς γὰρ ἀκρασίας ἀπενεγκαμένη τὰ ἀπροθίνια βδελύτ-
 τεσθαι καλὸν ἦν, τῇ κατὰ Ῥωμαίους σὺν παρεικαζομένη, ἣτις
 καὶ αὐτὴ διὰ τὸ ὅμοιον μυστικωτέρας, ⁴ ὡς φασιν, ἠξίωται θε- D
 ραπείας. Ἐμοίχευσε δὲ Ἄρης τὴν Ἀφροδίτην, καὶ τὴν ἀπ' αὐ-
 τῶν Ἀρμονίαν ⁵ ἄνδρων ὑμῖν κατεσκεύασε. ⁶ Λήρους καὶ φλυα-
 ρίας Σώφρων διὰ συνταγμάτων παραδοὺς ἐνδοξότερος χάριν τῆς
 χαλκευτικῆς, ἣ μέχρι νῦν ἔστι. Καὶ τὸν ψευδολόγον Αἰσωπον
 αἰείμηστον οὐ μόνον τὰ ⁷ μυθολογήματα ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸν
 Ἀριστόδημον πλαστικὴ περισπούδαστον ἀπέδειξεν. Εἶτα πῶς οὐκ
 αἰδεῖσθε, τοσαύτας μὲν ἔχοντες ποιητρίας οὐκ ἐπὶ τι χρήσιμον,
 πόρνας δὲ ἀπίρους καὶ μοχθηροὺς ἄνδρας, τῶν παρ' ἡμῖν γυ- 170
 ναικῶν διαβάλλοντες τὴν σεμνότητα; Τί μοι σπουδαῖον μανθά-
 νειν Εὐάνθην ἐν Περιπάτῳ ⁸ τεκεῖν, καὶ πρὸς τὴν Καλλιστρά-

2. καταβοθρώσαντες] Ita Par. 1 et Aet.; ita Duc. quoque et Maran. recte. Par. 2 (in marg. καταβοθρώσαντες) et Fris. καταβοθρώσαντες, quod quidem verbum corruptum reliqui editores retinuerunt. Illo solus Tatianus usus est. — Maranus male sic distinxit: . . . καταβοθρ., ἐναπόλλυτε τ. κ. τὰ ὑπομνήματα; Pro ἐναπόλλυτε Fris. in marg. ἐναπόλλοιτο et Duc. ἐναπόλοιντο.

3. γύναιον] Haec mulier, quam Periclymenus (cf. Sillig Catalog. artificum p. 330) expressit arteque

sua memoriae commendavit, vocatur Eutychis a Plinio Hist. nat. VII. c. 3. — Daniel (*Tatian. d. Apol.* p. 74) legit: Τί μοι τὸ διὰ Περικλυμένον γύναιον. Sed cave a mutatione. Imago mulieris istiusmodi, licet ab artifice celebrato facta sit, indigna est admiratione. — Pro καὶ (ante κατανοεῖν), quod omnibus codd. mstis firmatur, Morell., Duc., Worth. τὸ admiserunt; neque Daniel (l. c.) errorem sustulit.

4. ὡς φασιν] Scholion in marg. Par. 1 manu itala (cf. c. 10. n. 11): „Virgilius [Aen. III. 390 et VIII.

et Agrigentini quidem talem illius vultum ob humanae carnis esum intueri reformidabant, at qui eruditioni operam dant gloriantur quod eum per imaginem adspiciant. Quomodo non flagitiosum est fraternam caedem apud vos honorari, qui Polynicis et Eteoclis imagines adspicitis, ac non potius eas cum opifice Pythagora defodistis? Perdite nequitiae monumenta. Cur propter Periclymenum mulierculam, quae quidem triginta pueros enixa est, velut admirandum quidpiam intuear et contempler? Nam eam, quae multae incontinentiae fructus tulit, praeclarum erat detestari, utpote illi apud Romanos scrofae assimilatae, quae et ipsa sacrum aliquem cultum ob similem partum assecuta fertur. Moechatus est Mars cum Venere, et natam ex illis Harmoniam Andron vobis expressit. Sophron, qui nugas et ineptias literis mandavit, clarior evasit ob aerariam fabricam, quae etiam nunc exstat. Itidem fabulatore Aesopo perpetuam memoriam non solum fabulae sed Aristodemi quoque plastice celebritatem conciliavit. Ergo quomodo non pudet vos, qui tot poetrias ad nullum finem utilem, innumeras meretrices et improbos viros habetis, mulierum apud nos honestatem calumniari? Quid mihi operae pretium fuerit si discam Evanthen in Peripato peperisse, et Callistrati

44]: Inventa sub ilicibus sus Triginta capitum fetus enixa iacebit." Haec scrofa, triginta porcellos uno partu enixa, Romanis in honore erat. Cf. Lobeck Aglaopham. Tom. I. p. 52. Ibi etiam locum Tatianeum laudavit, sed pro *θεραπειας* errore *τιμης* scripsit.

5. "Ανδρων] Gesner. et Herold. cum Fris. *άνδρων*. Caeteri *Ανδρών* scripserunt. Iam Sillig (l. c. p. 45) errorem correxit.

6. *Αήρους και*] Ael. *λήρους*

τε και. — De Sophrone c. 10. n. 16 adeas.

7. *μυθολογήματα*] Fris. in marg. *ψευδολογήματα*. — De Aristodemo statuariao cf. Sillig l. c. p. 93.

8. *τεκείν*] Ael. et Fris. *τέκνων*. Sic etiam editores, praeter Duc. et Maran., qui ex Par. 1 et 2 *τεκείν* restituerunt. Mallet Worltus *τεκοῦσαν*. Evanthē est femina nobis ignota. *Μανθάειν*, scil. in statua. — De duobus statuariis,

του κεκηνέναι τέχνην, καὶ πρὸς ⁹ τῇ Καλλιᾶδου Νεαίρα παρέχειν τοὺς ὀφθαλμούς; ¹⁰ Ἐταίρα γὰρ ἦν. Λαῖς ἐπόρνευσε, καὶ ¹¹ ὁ Τοῦρνος αὐτὴν ὑπόμνημα τῆς πορνείας ἐποίησεν. Διὰ τί τὴν Ἥφαιστιωνος οὐκ αἰδεῖσθε πορνείαν, καὶ εἰ πάνυ Φίλων ¹² αὐτὸν ἐντέχνως ποιεῖ; Τίνος δὲ χάριν διὰ Λεωχάρους Γανυμήδη ⁵⁶ τὸν ἀνδρόγυνον, ¹³ ὡς τι σπουδαῖον ἔχοντες κτῆμα, τετιμήκατε; Καὶ ¹⁴ σπιλούμενόν τι γύναιον Πραξιτέλης ἐδημιούργησεν. Ἐχρῆν ^B δὲ πᾶν ¹⁵ τὸ τοιοῦτον παραιτησαμένους τὸ κατὰ ἀλήθειαν σπουδαῖον ζητεῖν, καὶ μὴδὲ ¹⁶ Φιλαινίδος μὴδὲ Ἐλεφαντίδος τῶν ἀφρόρητων ἐπινοιῶν ἀντιποιουμένους τὴν ἡμετέραν πολιτείαν βδελύττεσθαι.

35. Ταῦτα μὲν οὖν οὐ παρ' ἄλλου μαθὼν ἐξεθέμην, πολλὴν ἐπιφοιτήσας γῆν, καὶ ¹ τοῦτο μὲν σοφιστεύσας τὰ ὑμέτερα, τοῦτο δὲ τέχναις καὶ ἐπινοίαις ἐγκυρήσας πολλαῖς, ἔσχατον δὲ

quos modo nominabit Noster, audias Sillig. l. c. p. 121 et 129.

9. τῇ] Codd. msl. et editi τὰ.

10. Ἐταίρα γ. ἦν] Demostheni attributa oratio contra Neaeram eliamnum exstat. Gesnerus.

11. ὁ Τοῦρνος] De hoc statuario nihil habet Sillig in Catalogo artificum.

12. αὐτὸν] Pat. 2 et in marg. Fris. αὐτὴν. — De Philone, qui Hephaestionem Alexandri Magni amicum fecit, et de Leochare, qui Ganymedem expressit, plura dedit Sillig l. c. p. 350 sq. et 258 sqq.

13. ὡς τι] Aet. ὥστε. —

14. σπιλούμενον] Codd. msl. ὀψελιούμενον. Sic etiam Gesner. et Herold.; sed ille suspicatus est scribendum σπιλούμενον, idque editores et Sillig l. c. p. 381 receperunt. Nam a Plinio XXXIV. c. 8. s. 19 Praxiteles praeter Stephu-

sam et Oenophorum dicitur effinxisse *Spilumenen*, h. e. maculatam seu contaminatam: quae quidem huic loco optime convenit ubi exempla statuarum impudicitiae proferuntur. Gesnerus per *Spilumenen* (maculatam) intelligit *Venerem Praxitelis Cnidiam*, de qua Plinius XXXVI. c. 5. s. 4: „Ferunt amore captum quendam, cum delituisse noctu, simulacro cohaesisse, eiusque cupiditatis esse indicem maculam.“ Idem in aliis accidisse statuis *Praxitelis* Plinius l. c. testatur, e. g. in *Cupidine*; „adamavit enim eum *Alchidas Rhodius*, atque in eo quoque simile amoris vestigium reliquit.“ Fortasse ad *Floram* contaminatam respicit *Tatianus*. Romae statuarii illius nobilissimi opus inter alia erat (teste Plinio l. c.) *Flora*: quam quidem Romani meretricem fuisse putabant (*Lactant. Institt. div. I. c. 20. §. 6*); quare in *Floralibus* me-

arti inhiem, et in Calliadae Neaera oculos defigam? Meretrix enim erat. Lais scortata est, et Turnus eam scortationis monumentum statuit. Cur non vobis pudori est Hephaestionis scortatio, etsi eum Philo affabre exprimat? Quare propter Ganymedem Leocharis cynaedum, velut praeclarum quippiam possidentes, honore afficitis? Et contaminatam quamdam mulierculam Praxiteles effinxit. Atqui oportebat vos omnibus eiusmodi rebus amandatis quae vere praeclara sunt quaerere, nec Philaenidis et Elephantidis nefanda inventa adsciscentes nostrum vivendi genus detestari.

35. Haec equidem non ab alio accepta exposui, qui multas invisi regiones, et partim professus sum vestra studia rhetorica, partim in artes et inventa multa incidi, et

retrices prae caeteris solebant apparere. Cf. Pauly *Real-Encyclopaedie d. class. Alterthumswiss.* Tom. III. p. 489. — Worthus mallet: ... τετιμῆκατε· καὶ ὁ ψελλιούμενόν (? *armillis ornatum*) τι γύναιον, ὃ Πραξιτέλης ἐδημιούργησεν; — quae emendatio calculo critico indigna est. Quid? Ut alias quas in animo habeo coniecturas taceam, sunt fortasse quibus persuadere possem Talianum scripsisse ἐψιλωμένον seu ψιλούμενον, mulierem nudatam seu nudam. Legunt quidam apud Plinium XXXIV. c. 8 *Psilumenen* pro *Spilumenen*.

15. τὸ τοιοῦτον] Codd. editi addunt εἶδος. In sola editione Marani omissum est, quum absit a Par. 1: in quo alia manus ad marg. apposuit.

16. Φιλαινίδος... Ἐλεφαντίδος] Utraque de rebus impudicis scripsit. Cf. Iustin. Apol. II. c. 15.

n. 6 et Pauly l. c. p. 79. — Suidas s. v. Ἀστυνάσσα: ... ἦτις (Aslyanassa) πρώτη τὰς ἐν τῇ συνοσίᾳ κατακλίσεις εὗρεν καὶ ἔγραψε περὶ σχημάτων συνοσιαστικῶν, ἣν ὕστερον ἐξήλωσαν Φιλαινίς καὶ Ἐλεφαντίνη (= Ἐλεφαντίς), αἱ τὰ τοιαῦτα ἐξορησάμεναι ἀσελήματα.

1. τοῦτο μὲν σοφιστεύσας τὰ ὑμέτερα] C. 1: ἀπεταξάμεθα τῇ παρ' ὑμῖν σοφίᾳ, κἂν εἰ πάννυ σέμνός τις ἦν ἐν αὐτῇ. Utrumque locum (coll. c. 42: παιδευθεὶς πρώτον τὰ ὑμέτερα) respexit Eusebius Hist. eccl. IV. c. 16 dicens: Τατιανὸς ἀνὴρ τὸν πρώτον αὐτοῦ βίον σοφιστεύσας ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασι καὶ δόξαν οὐ μικρὰν ἐν αὐτοῖς ἀπενηνεγμένος. Illud σοφιστεύειν, Taliano et Eusebio usitatum, duce Valesio (ad Eus. l. c.) Longuerue (Dissert. de Taliano p. V sq.), Ceillier (Hist. gén.

τῇ Ῥωμαίων ἐνδιατρίψας πόλει, καὶ τὰς ἀφ' ὑμῶν ² ὡς αὐ-
 τοὺς ἀνακομισθεῖσας ἀνδριάντων ποικιλίας καταμαθῶν· ³ οὐ γάρ,
 ὡς ἔθος ἐστὶν τοῖς πολλοῖς, ἀλλοτρίαις δόξαις τάμαντοῦ κρα- C
 τύνειν πειρῶμαι, πάντων δὲ ὧν ἀποποιήσομαι αὐτὸς τὴν κατά-
 ληψιν τούτων καὶ τὴν ἀναγραφὴν ⁴ συντάττειν βούλομαι. Διό-
 περ χαίρειν εἰπὼν καὶ τῇ Ῥωμαίων μεγαλαυχίᾳ καὶ τῇ Ἀθηναίων
 ψυχρολογίᾳ, δόγμασιν ἀσυναρτήτοις, τῆς ⁵ καθ' ἡμᾶς βαρβάρου
 φιλοσοφίας ἀντεποιησάμην· ἥτις ὄν τρόπον ἐστὶν τῶν παρ' ὑμῖν
 ἐπιτηδευμάτων ἀρχαιοτέρα γράφειν μὲν ἀρξάμενος, διὰ δὲ τὸ κα-
 τεπεῖγον τῆς ἐξηγήσεως ὑπερθέμενος, νῦν ὅτε καιρὸς περὶ τῶν
 κατ' αὐτὴν δογμάτων λέγειν πειράσομαι. Μὴ γὰρ δυσχεράνητε ⁵⁷
 τὴν ἡμετέραν παιδείαν, μηδὲ φλυαρίαις καὶ βωμολοχίαις μεστὴν D
 ἀντιλογίαν καθ' ἡμῶν πραγματεύησθε, λέγοντες· Τατιανὸς ὑπὲρ
 τοὺς Ἕλληνας, ὑπὲρ τὸ ἄπειρον τῶν ⁶ φιλοσοφησάντων πλῆθος,
 καινοτομεῖ τὰ βαρβάρων δόγματα. Τί γὰρ χαλεπὸν ἀνθρώπους
 πεφηνότας ἀμαθεῖς ὑπὸ ἀνθρώπου νῦν ὁμοιοπαθοῦς συνελέγε-
 σθαι; Τί δὲ καὶ ἄτοπον ⁷ κατὰ τὸν οἰκεῖον ὑμῖν σοφιστὴν γη-
 ράσκειν αἰεὶ πάντα διδασκομένους;

des auteurs sacr. et ecclés. Tom. II. Par. 1730. p. 123 sqq.), Walch (Histor. haeres. Tom. I. p. 426), alii, ad studia philosophiae retulerunt. Licet quidem illud verbum transferre interdum *argutari* (coll. c. 25: ὁ κατ' Ἐπίκουρον σοφιστεύσας), sed potissimum (vid. Steph. Thes.) significat *sophisticam artem docere vel rhetoricam profiteri*. Itaque Rufinus σοφιστεύσας Eusebianum interpretatus est: „magistrum egit eloquentiae.“ Etiam Hieronymus de vir. illustr. c. 29: „Tatianus qui primum oratoriam docens non parvam sibi ex arte rhetorica gloriam comparaverat.“ Theodoretus Haer. fab. I. c. 20: σοφιστῆς ἐγεγόνει τὸ πρῶτον. Ac ne-

scio quo iure Valesius notiones rhetoris et sophistae (philosophi) tam anxie seiunxerit. Sane sophistae erronei, imperium romanum illo tempore peragrantes, rhetoricam passim docebant. Cf. Cresollii Theatrum vet. rhetorum I. III. c. 3 sq. Etiam verba, quae Tatianus addit, τέχναις καὶ ἐπινοίαις ἐγκυρήσας πολλαῖς aperte de rhetoricis sophistarum artificiis accipienda sunt. Comp. c. 12: Ταῦτα δὲ ἡμῶν λεγόντων οὐκ ἀπὸ γλώττης οὐδὲ ἀπὸ τῶν εἰκότων ἐννοιῶν, συντάξεώς τε σοφιστικῆς (ut prius), θειοτέρας δὲ τινος ἐκφωνήσεως λόγοις καταχρωμένων. Inde Maranus quoque (Prolegg. p. XCVIII) non assentitur „eruditus viris Euse-

tandem in Romanorum commoratus sum urbe, et statuarum varietates a vobis ad illos delatas inspexi; non enim, ut plerique solent, alienis opinionibus mea confirmare aggredior, sed quaecunque ipse vidi ea literis mandare volo. Vale igitur dicto et Romanorum iactantiae et Atheniensium vaniloquentiae, dogmatibus male sartis, barbaram nostram philosophiam complexus sum: quae quomodo vestris institutis antiquior sit quum scribere inceperim, sed propter instantem narrationem distulerim, nunc, quum tempus est, de illius dogmatibus disserere aggrediar. Ne aegre feratis nostram disciplinam, nec refertam nugis et scurriliter dictis confutationem in nos elaboretis, dicentes: „Tatianus supra Graecos, supra infinitam eorum qui philosophati sunt multitudinem, nova barbarorum dogmata sequitur.“ Quid enim incommodi est homines, quorum imperitia monstrata est, nunc ab homine eiusdem naturae argui? Aut quid absurdi est more vestri sophistae semper senescere omnia discentes?

bli locum ita ad philosophiam referentibus, ut non solum rhetoricae professionem sed etiam eloquentiae laudem Tatiano abiudicent.“ Cf. Daniel *Tatian. d. Apol.* p. 17 sqq..

2. ὡς αὐτοῦς] Sic codd. msti praeter Par. 2, qui ὡσαύτως errore habet. Illam lectionem recte servarunt Gesner., Herold., Maran.; sed reliqui editores αὐτοῦς admiserunt: unde Pearson. frustra coniecit πρὸς αὐτούς. Pro ποικιλίας Morell. inepte ποικιλίας. Caeterum adi c. 33. n. 6.

3. οὐ γὰρ, ὡς] Sic Par. 1 et Maran.; caeteri codd. msti et editi οὐχ ὡς. — Tum ἐστὶν (codd. msti) pro ἐστὶ reposui, quod Morell. induxit. Pariter paullo post ἐστὶν τῶν comparet.

4. συντάττειν] Vulgo συντάσσειν. Cf. c. 1. n. 15.

5. καθ' ἡμᾶς] Henr. Stephanus (in edit. *Epist. ad Diogn.* p. 107) praeter necessitatem putavit καθ' ὑμᾶς legendum. Cf. c. 1. n. 1. — De antiquitate religionis (philosophiae) christianae exponere incepit c. 31; sed expositionem propter aliud argumentum necessarium, c. 32 — 34, non absolvit.

6. φιλοσοφησάντων] Suppeditarunt Par. 1 et Aet.; caeteri, ut editi, φιλοσοφούντων. In Par. 1 scriba πλήθος, quod in textu errore omisit, adscripsit margini: Maran. male expunxit.

7. κ. τὸν οἶκ. ὑμῶν σοφιστήν] Scriptor per sophistam non se, ut visum est Tentzelio in *Miscell. ec-*

36. ¹ Πλήν Ὅμηρος ἔστω ² μὴ ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν, ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνον αὐτὸν ³ ὑπειλήφθω τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν, ἔτι 171 δὲ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀγαμέμνονα ⁴ συστρατεύεσθαι, καὶ εἰ βούλεται τις πρὶν καὶ τῶν στοιχείων γεγονέναι τὴν εὔρεσιν. ⁵ Φανήσεται γὰρ ὁ προειρημένος Μωυσῆς αὐτῆς μὲν τῆς Ἰλιακῆς ἀλώσεως πρεσβύτερος πάνυ πολλοῖς ἔτεσι γεγονώς, τῆς ⁶ δὲ Ἰλλίου κτίσεως καὶ τοῦ Τρωῶς καὶ Δαρδάνου λίαν ἀρχαιότερος. Ἀποδείξεως δὲ ⁷ ἔνεκεν μάρτυσι χρήσομαι Χαλδαίους, Φοίνιξιν, Αἴγυπτιοῖς. Καὶ ⁸ τί μοι λέγειν πλείονα; Χρῆ γὰρ τὸν πείθειν ἐπαγγελλόμενον συντομωτέρας ποιῆσθαι τὰς περὶ τῶν πραγμάτων πρὸς τοὺς ἀκούοντας διηγήσεις. ⁹ Βηρωσὸς ἀνὴρ Βαβυλώνιος, 58

cles. P. I. p. 219, sed Solonem intelligit. Cf. Fabricius Biblioth. gr. ed. Harles. Vol. VII. p. 88. Sophistam, nomen olim honestum, eum vocat quia unus erat ex numero septem sapientium: qui quidem apud Herodotum (e. g. Hist. I. c. 29) σοφισταὶ appellantur. Pentameter in Elegiis Solonis, a veteribus non semel laudatus, sic habet:

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Cf. Solonis Carm. ed. Bach (Bonn. 1825) p. 22. — Worthus pro αἰεὶ mallet αἰεὶ. Pro πάντα, quod est in codd. mstis, Fris. in marg. offert πολλά, idque Stephanus (l. c. p. 110) commendavit et Ducaeus posuit in textu. Non muto.

1. Πλήν etc.] Haec omnia usque ad finem Orationis (cc. 36—42) Eusebius transscripsit in Praeparat. evang. X. c. 11, ex edit. Heinichen. Tom. II p. 94—98 et ex edit. Gaisford. Tom. II. p. 517—525. Cf. c. 31. n. 1. — Iam Tatianus post longam digressionem ad id redit quod sibi proposuerat demonstrandum: Mosē Homero velustiore

esse. Est autem (Gesner.) locus per concessionem ἐκ περιουσίας. „Licet enim dissentiant scriptores omnes, tamen Troiano bello inferiorem statuunt Homerum; sed concedatur in ipso bello Troiano fuisse, aut etiam eo tempore quo literae apud Graecos primum inventae sunt, neque enim ante illarum inventionem poema suum scribere potuisset, deprehenderetur tamen Mose posterior.“

2. μὴ ὕστερον] Sic ex Par. 1 reposui. Caeteri codd. msti negationem non agnoscunt; neque editores eam praebent, excepto Marano, qui Eusebium (μὴ μόνον ὕστερος) secutus dedit μὴ μόνον ὕστερον.

3. ὑπειλήφθω] Eus. addit γεγονέναι. Mox articulum τὸν ante Ἀγαμέμνονα omittit.

4. συστρατεύεσθαι] Ita Par. 1. 2 et in marg. Fris.; hic vero (ut Gesner. et Herold.) cum Aet. in textu habet συνιστρατεύεσθαι. Eus. in edit. Vig.-Heinich. συνεχστρατεύσαι (Eus. Ven. συνεστρατεύσαι), in edit. Gaisf. (Eus. Par. 1 et Flor. 1. 2) συνεχστρατεύσθαι. Eus.

36. Caeterum Homerus sit non iunior Iliacis rebus, sed ipsi bello aequalis, immo etiam sub Agamemnone militasse, et, si quis vult, ante ipsas literas inventas existisse existimetur. Perspicuum enim erit praedictum Moson ipso Ilii excidio omnino antiquiorem fuisse multis annis, vel potius Ilii constructionem et Trois ac Dardani aetatem antecedere. Cuius rei demonstrandae causa testibus utar Chaldaeis, Phoenicibus, Aegyptiis. Et quid plura dicam? Oportet enim ut qui persuadendi operam profitetur res quasque audientibus quam brevissime enarret. Berosus vir

Par. 3 et Oxon. *συνεστρατεῦσθαι*. — Pro *καὶ εἰ βούλεται τις* etc. Eus. legit: *κἄν βούληται* (Eus. Par. 1 et Flor. 1 *βούλεται*) *τις καὶ πρὶν τῶν στοιχείων τὴν εὕρησιν γεγόνειναι*.

5. *Φανήσεται γὰρ* etc.] Cf. c. 31. n. 5. — Apud Herold. *τῆς* ante *Ἰλιακῆς* et apud Euseb. *γεγονώς* post *πολλοῖς ἔτεσι* excidit.

6. δὲ] Hanc voculam, quum abesset a codd. mstis et editis, Maranus desumpsit ex Eusebio, qui sic habet: *τῆς δὲ γεγυνίας Ἰλίου*. Herold. *κτῆσεως* pro *κτίσεως*. Mox Eus. Par. 2 *Πανδάρου* pro *Δαρδάνου*.

7. *ἔνεκεν*] Eus. *ἔνεκα*. Sed Eus. Par. 2 et Flor. 1. 2 *ἔνεκεν*.

8. *τί μοι λέγειν*] Eus. in edit. Vig.-Heinich. *τί με λέγειν δεῖ*. Sed in edit. Gaisf. (Eus. Par. 1. 3 et Oxon.) cum Tatiano consentit. Eus. Par. 2, Flor. 1. 2, Ven. *τί μοι λέγειν δεῖ*. — Infra in Eus. Par. 2 *περὶ* ante *τῶν πραγμάτων* excidit.

9. *Βηρωσός*] Eus. hic et paullo infra *Βηρωσσός*, quae forma (Iust. Cohort. ad Gent. c. 37. n. 4) magis frequentata est. Cf. I. D. G.

Richter De Beroso Chaldaeorum historiae et astronomiae veteri scriptore (Lips. 1825) p. 1. — Eusebius pro *κατ' Ἀλ. γεγονώς* (*qui fuit*: cf. c. 31 *κατὰ Καμβ. γεγονώς*, c. 39 *κατὰ Ἰναχον γεγονώς*) habet eodem sensu *κατὰ Ἀλ. γενόμενος*. Tum vero verba *Ἀντιόχῳ τῷ μετ' αὐτὸν* (h. e. Alexandrum Magnum) *τρίτῳ*, interpretis vel emendatoris personam suscipiens, mutavit in *Ἀντιόχῳ τῷ μετὰ Σέλευκον τρίτῳ*. Sed, id quod viros doctos valde vexavit, quinam est ille Antiochus, cui Berosus suam Chaldaeorum historiam dicavit? Etenim postquam Alexander e vita decessit, anno a. Chr. 323, duces eius diu dimicant de summo imperio. Seleucus (Nicanor) tandem praeter Babyloniam, rebus apud Ipsum a. 301 feliciter gestis, Syriam obtinuit. Huic successit a. 281 filius Antiochus (I) cognomine *Σωτήρ*. Quo mortuo Antiochus (II) *Θεός* coepit a. 262 Imperare. Itaque censent Perizonius (Origg. Babyll. c. 1. p. 16) Berosum Antiocho *Σωτήρι* et Gallandius Antiocho *Θεῷ* librum nuncupasse. Vos-

ιερεὺς τοῦ παρ' αὐτοῖς Βήλου, κατ' Ἀλέξανδρον γεγονώς, Ἀντιό- B
 χω τῷ μετ' αὐτὸν τρίτῳ τὴν Χαλδαίων ἱστορίαν ἐν τρισὶ βιβλί-
 οῖς κατατάξας καὶ τὰ περὶ τῶν βασιλέων ¹⁰ ἐκθέμενος, ἀφηγεῖ-
 ται τινος αὐτῶν ὄνομα Ναβουχοδονόσορ, τοῦ στρατεύσαντος ἐπὶ
 Φοίνικας καὶ Ἰουδαίους· ἅτινα διὰ τῶν καθ' ἡμᾶς προφητῶν
 ἴσμεν κεκηρυγμένα, γεγονότα μὲν πολὺ τῆς Μωυσέως ἡλικίας
¹¹ κατώτερα, πρὸ δὲ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας ἔτεσιν ἑβδομήκοντα.
 Βηρωσὸς δὲ ἔστιν ἀνὴρ ἰκανώτατος· καὶ τούτου τεκμήριον Ἰό-
 βαρ, ¹² ὅς, Περὶ Ἀσσυρίων γράφων, παρὰ Βηρωσοῦ ¹³ φησι

sius autem (De histor. gr. ed. We-
 sternmann. p. 121 sq.), Worthus (qui
 illius verba in edit. suam transscrip-
 sit), Richter (l. c. p. 5 sq.) rem
 relinquunt in incerto. Quid? Si
 Eusebio credere velimus, Antiocho
 Θεῶ Berosus historiam obtulit; vi-
 delicet Seleucus primus est, secun-
 dus Antiochus Soter, tertius Antio-
 chus Deus. Sed apud Tatianum
 quoque, quum Antiochus nominatur
 qui tertius est ab Alexandro, licet
 intelligere Antiochum Θεόν; ab
 Alexandro enim proximus est Se-
 leucus, alter Antiochus Soter, ter-
 tius Antiochus Deus. Quodsi Bero-
 sus, quum Alexander obiret, fuerit
 annorum circiter viginti (cf. fragm.
 Alexandri Polyhist. ap. Richter. p.
 47 et ibid. n. 1), necesse est eum,
 quum imperium ad Antiochum Deum
 pervenisset, fuisse octogenarium. Nil
 sane prohibet quo minus statuamus
 senem historiam scripsisse aut antea
 scriptam misisse regi. At scrupulus
 (cf. Bähr in Pauly Real-Encyclo-
 paedie d. class. Allerthumswiss.
 Tom. I. p. 1101 et Bunsen Aegy-
 ptens Stelle in der Weltgeschichte
 Lib. III, Hamb. 1845, p. 93) tolli-
 tur, si verba Tatiani ita interprete-

mur ut ipse in rationem veniat
 Alexander, secundus sit Seleucus,
 tertius Antiochus Σωτήρ: ad quem
 ab obitu Alexandri sunt tantummodo
 anni XLII; unde Berosus fere sexa-
 genarius ac paullo senior historiam
 obtulerit regi Antiocho Soteri. Utut
 est, Syncello teste Berosus librum
 suum edidit aetate Ptolemaei Phila-
 delphi, qui in Aegypto inde ab anno
 284 per 38 annos regnavit: et anno
 quidem eius tertio imperium Syriae
 suscepit Antiochus Soter, anno au-
 tem demum vigesimo secundo An-
 tiochus Deus. Aliter etiam aetatem
 Berosi Vossius l. c. adstruit. „Si-
 quidem Plinius Hist. nat. VI. c. 55
 refert Berosum tradere memoriam
 quadringentorum annorum et octo-
 ginta: qui sine dubio sunt anni Na-
 bonassaris. At caput aerae Nabon-
 assareae surgit Olympiadis VIII
 anno 2. A quo tempore si annos
 numeres 480, incidemus in extrema
 tempora Antiochi Σωτήρος. Quare
 vel huic vel filio eius Antiocho Θεῶ
 historiam suam dicaverit Berosus.“
 Idem V. D. Gesnerum refutat, „qui
 per Alexandrum intelligi putat non
 Philippi filium cognomento Magnum,
 sed eum qui in Syriae regno Deme-

Babylonius, Beli apud Babylonios sacerdos, qui, Alexandro aequalis, tertio post eum Antiocho historiam Chaldaeorum tribus libris inscripsit et res gestas regum exposuit, quemdam ex iis commemorat nomine Nabuchodonosor, qui expeditionem suscepit in Phoenices et Iudaeos: quae a prophetis nostris praedicata scimus, ac multo quidem Mosis aetate serius contigisse, annis videlicet ante Persarum imperium septuaginta. Berosus autem est vir fide dignissimus; et huius rei argumentum est, quod Iuba, De rebus

trio Soteri successit successoremque habuit Demetrium Nicanorem, per Antiochum vero capit Antiochum Sidetem, qui post Demetrium Nicanorem regnavit. Haec enim si vera essent, Berosus saeculo toto esset iunior Manethone. Atqui Manethos floruit sub Philadelpho. Philadelphus obiit anno tertio Olympiadis CXXXIII. At Antiochus Sidetes Syriam invasit anno primo Olympiadis CLX. Quomodo tum demum vixisse Berosus potest, qui paulo antiquior est ipso Manethone? Quod disertim dicit Georgius Syncellus. "Temere Io. Fr. Schrocerus (Imperium Babylonis et Nini, Francof. 1726, p. 37) suspicatur verba *Ἀντιόχῳ τῷ μετ' αὐτὸν τρίτῳ* ab aliena manu adiecta esse.

10. *ἐκτιθέμενος*] Eus. *ἐκτιθέμενος*. Eus. Par. 2 *ἐκτιθέμενος*, Par. 3 *ἐντιθέμενος*. — Mox ὄνομα in Ael. deest. — Tum Eus. Par 2 ἄ pro ἄτινα.

11. *κατώτερα, πρὸ δὲ τῆς*] Sic ex Eusebio iuxta edit. Gaisf. emendavi lectionem in codd. mstis et editis conspicuam *κατώτερα, πρὸ τῆς*. Maranus ex Eusebio secundum edit.

Vig., quacum Heinich. facit, dedit *κατώτερον, πρὸ δὲ τῆς*. Sed omnes quoque Eus. codd. msti *κατώτερα* suppeditant. — Clemens Alex., Tatiani vestigiis, Strom. I. c. 21. §. 121: *Ἐν δὲ τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς Σιδεκίου βασιλείας Ναβουχοδονόσορ, πρὸ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας ἔτεσιν ἑβδομήκοντα, ἐπὶ Φοίνικας καὶ Ἰουδαίους ἐστράτευσεν, ὡς φησὶ Βῆρωσος ἐν ταῖς Χαλδαϊκαῖς ἱστορίαις*.

12. ὅς] Hanc voculam, ob similem syllabam nominis *Ἰόβας* a librariis praetermissam, ante me Maranus ex Eusebio reposuit. — Clemens Alex. l. c.: *Ἰούβας* (vulg. *Ἰούβας*) δέ, περὶ Ἀσσυρίων γράφων, ὁμολογεῖ τὴν ἱστορίαν παρὰ Βηρώσσου ελληρῆναι μαρτυρῶν τὰ λήθειαν τάνδρῳ. Designatur Iuba II, Mauritaniae rex, qui praeter alia permulta (cf. Pauly l. c. Tom. IV. p. 345) etiam περὶ Ἀσσυρίων scripsit. Legas quae hac de re disserit Sevin: Mémoires de l'Académie Royale des Inscriptions Tom. IV. p. 143 sqq.

13. φησὶ] In Eus. Par. 3 excidit.

μεμαθηκέναι τὴν ἱστορίαν. Εἰσὶ δὲ αὐτῶ βιβλοὶ Περὶ Ἀσσυρίων δύο.

37. Μετὰ δὲ ¹ τοὺς Χαλδαίους τὰ Φοινίκων οὕτως ἔχει. C
² Γεγόνασιν παρ' αὐτοῖς τρεῖς ἄνδρες, Θεόδοτος, Ἵψικράτης, Μῶχος· τούτων τὰς βίβλους εἰς ἑλληνίδα κατέταξεν φωνὴν
³ Χαῖτος, ὁ καὶ τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων ἐπ' ἀκριβὲς πραγματευσάμενος. Ἐν ⁴ δὲ ταῖς τῶν προειρημένων δηλοῦται ἱστορίαις κατὰ τινὰ τῶν βασιλέων Εὐρώπης ἀρπαγὴν γεγονέναι, Μενελάου τε εἰς τὴν Φοινίκην ἄφιξις, καὶ τὰ περὶ ⁵ Χείραμον, ὅστις Σολομῶνι τῷ Ἰουδαίων βασιλεῖ πρὸς γάμον δούς ⁶ τὴν θυγατέρα καὶ ξύλων παντοδαπῶν ὕλην εἰς τὴν τοῦ ναοῦ κατασκευὴν ἐδώρησατο. Καὶ Μένανδρος δὲ ⁷ ὁ Περγαμηνὸς περὶ τῶν αὐτῶν D τὴν ἀναγραφὴν ἐποίησατο. Τοῦ δὲ Χείραμου ὁ χρόνος ἤδη 59 πού τοις Ἰλιακοῖς ἐγγίξει· Σολομῶν δὲ ὁ κατὰ Χείραμον πολὺ κατώτερός ἐστι τῆς Μουσέως ἡλικίας.

1. τοὺς Χαλδαίους] Ita Par. 1. 2 et Maranus. Fris., Aet., Gesner., Herold τοὺς Χαλδαίων. Fris. in marg. τὰ Χαλδαίων, id quod Morell., Duc., Worth. textui inse-ruere.

2. Γεγ. etc.] Eus. Γεγόνασι παρ' αὐτοῖς ἄνδρες τρεῖς, Θεόδ. etc.. De Theodoto, Hypsicrate et Mocho cf. Pauly *Real-Encyclopaedie d. class. Alterthumswiss.* Tom. III. p. 1560, V. p. 122, VI. p. 1847.

3. Χαῖτος] Eus. ex edit. Vig.-Heinich. Ἰαίτος. Sed Eus. Par. 1. 3, Flor. 1. 2, Ven., Oxon. habent Ἰαίτος. Ex quo fecit Gaisfordus Λαῖτος. Clemens enim Strom. I. c. 21. §. 114 (vide infra n. 5), ubi Tatianum respexit, Λαῖτος dedit: id quod apud Tatianum quoque substituendum censuit Reinesius (*Ἱστορομμενα* linguae punicae, in Graevii Synt. varr. Dissertt. Ultraï. 1702.

4°, p. 50), assentientibus Ionsio (*De scriptt. histor. philos.*, Ien. 1716. 4°, P. II. p. 257), Nourrio (*Appar. ad Biblioth. Max. vett. Patr. P. I.* p. 547), Wortho, Marano, Westermannno (ap. Voss. *De histor. gr.* p. 504. n. 15), aliis. At neque Laetus rerum phoeniciarum scriptor alibi memoratur. Quare retineo Χαῖτος, lectionem codicum Tatianeorum, quae etiam Moversio (*Das phoenizische Alterthum P. I.*, Berol. 1849, p. 337) placet. Causa mutationis facile cognoscitur; Χαῖτος enim in Λαῖτος et Ἰαῖτος, ob literarum ΧΑ ΛΑ ΛΑ similitudinem, facile abire poterat. — Pro ὁ καὶ τοὺς βίους, quod quidem Gesnerus et Pearsonus legendum coniecerunt et Maranus (ope Eusebii) restituit, codd. msti et editi καὶ ὁ τοὺς βίους praebent. Ionsius l. c. asterisco (Χαῖτος, * καὶ ὁ τοὺς βίους) deceptus, quo non

Assyriorum scribens, historiam se a Beroso didicisse dicit. Scripsit autem libros De rebus Assyriorum duos.

37. Post Chaldaeos sic se habent res Phoenicum. Exstiterunt apud eos tres viri, Theodotus, Hypsicrates, Mochus: horum libros in graecam convertit linguam Chaetus, qui etiam vitas philosophorum accurate conscripsit. In his autem historiis narratur sub quodam rege raptum Europae contigisse, et Menelai in Phoeniciam adventus, et id quod pertinet ad Chiramum, qui filiam suam Salomoni Iudaeorum regi in matrimonium dedit et omne lignorum genus ad templi constructionem suppeditavit. Menander etiam Pergamenus eadem scripsit. Chirami autem aetas iam Iliacis rebus vicina est: ac Salomo Chiramo aequalis multo recentior est Mosis aetate.

defectus aliquis sed Gesneri conjectura in margine collocata indicatur, temere legit *Λαῖτος καὶ Φίλων ὁ τοὺς βίους* etc..

4. δὲ] Eus. δὴ. Idem paullo infra *ἀρπαγή* pro *ἀρπαγήν*. Deinde *ἄφιξις* (Par. 1. 2 et Eus.) cum Marano scripsi pro vulg. *ἄφιξιν*.

5. *Χείραμον*] Eus. hic et infra *Εἶραμον*. Pearsonus vult *Εἰρωμον*. Hic rex varie scribitur apud veteres: *Ἰέρωμος* (Theophil.), *Εἰρωμος* (Ioseph.), *Ἰέρωμος* (ap. Hebr.), *Χιράμ* (LXX), *Εἶραμος* (Ioseph., Clem.). *Χείραμος* (iuxta LXX) apud solum Tatianum, quod sciam, hic et infra audit. Plura dabit Movers l. c. p. 327 sq. — Clemens Alex., nostrum secutus scriptorem, l. c. (vide supra n. 3) ait: *Εἶραμος τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Σολομῶνι δίδωσι καθ' οὗς χρόνους μετὰ τὴν Τροίαν*

Corp. Apoll. Vol. VI.

ἄλωσιν Μενελάω εἰς Φοινίκην ἄφιξις, ὡς φησι Μένανδρος ὁ Περγαμηνὸς καὶ Λαῖτος ἐν τοῖς Φοινικικοῖς. Pariter in Anecd. gr. Paris., a Cramero editis, Tom. II. p. 229 legitur: *οὗ* (Hieromi) *τὴν θυγατέρα ἔγημε Σολομῶν, ὡς ἱστορεῖ Τατιανός*.

6. *τὴν θυγατέρα*] Eus. *τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα*. Mox idem *τοῦ νεῶ* pro *τοῦ ναοῦ*. Herold. articulum errore omisit.

7. *ὁ Περγαμηνός*] Praetermisit Herold. articulum mendose. — Caeterum hic Menander Pergamenus non diversus est a Menandro Ephesio. Cf. Meziriac. ad Ovid. Heroid. Tom. II. p. 147 sqq. et Ebert. Diss. Sicul. p. 145 sqq.. Scripsit opus de rebus gestis regum graecorum et barbarorum, cuius pauca tantum fragmenta supersunt.

38. Αἰγυπτίων ¹ δέ εἰσιν αἱ ἐπ' ἀκριβῆς χρόνων ἀναγραφαί· καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ² πραγμάτων ἑρμηνεύς ἐστὶ Πτολεμαῖος, οὐχ ὁ βασιλεὺς, ἱερεὺς δὲ Μένδητος. ³ Οὗτος τὰς τῶν βασιλέων πράξεις ἐκτιθέμενος κατ' ἄμωσιν βασιλέα Αἰγύπτου γεγενῆσθαι Ἰουδαίοις φησὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν, εἰς ἅπερ ⁵ ἦλθον χωρία, Μωυσέως ἡγουμένου. ⁶ Λέγει δὲ οὕτως· Ὁ δὲ ἄμωσις ἐγένετο κατ' Ἰναχον βασιλέα. Μετὰ δὲ ⁷ τοῦτον Ἀπίων ὁ γραμματικός, ἀνὴρ δοκιμώτατος, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἰγυπτιακῶν (πέντε δὲ εἰσιν αὐτῷ γραφαί) πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, φησὶ δὲ ὅτι ⁸ Κατέσκαψε τὴν Αὔαριν ἄμωσις κατὰ τὸν Ἀργεῖον γενόμενος Ἰναχον, ὡς ἐν τοῖς Χρόνοις ἀνέγραψεν ὁ Μενδήσιος Πτολεμαῖος.

1. δέ ε. αἱ ἐπ' ἀκριβῆς χρόνων ἀναγραφαί] Sic Duc. et Maran., quibus accedunt Bunsen *Aegyptens Stelle in der Weltgeschichte* Lib. III. p. 53 et Boeckh („Manetho und die Hundssternperiode“) in Ad. Schmidtii *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* Tom. II (Berol. 1844) p. 578. Pro ἐπ' ἀκριβῆς (Fris. in marg.) Gesner., Herold., Morell., Worth. (ut codd. msti) habent inepte ἐπ' ἀκριβεῖς. Formula ἐπ' ἀκριβῆς etiam in c. 37 legitur. Pro χρόνων (Fris. in marg., Par. 1. 2, Act.) Gesner., Herold., Morell. male χρόνω (ut Fris.) exhibent. Cf. c. 1: αἱ παρ' Αἰγυπτίοις τῶν χρόνων ἀναγραφαί. Cf. ibid. n. 12. — Euseb. sic mutavit: Αἰγυπτίων δ' εἰσὶν ἀκριβεῖς χρόνων ἀναγραφαί.

2. πραγμάτων] Eus. γραμμάτων, id quod Boeckh. l. c. p. 445 et 578 recepit. Sed praestantius est πραγμάτων, quippe cui magis congruat κατ' αὐτοὺς. Tum Eus. ἐστὶ omisit, ut apodosis a verbis οὗτος τὰς τῶν βασιλ. etc. inciperet.

Eus. Par. 2 ἐκ Μένδητος. — De Ptolemaeo Mendesio adeas Bunsen l. c. Lib. I. p. 126 et Pauly *Real-Encyclopaedie d. class. Alterthumswiss.* Tom. VI. p. 238.

3. Οὗτος... ἡγουμένου] Clemens Alex. Strom. I. c. 21. §. 101 ita transscripsit: ὁ δὲ Πτολεμαῖος οὗτος ἱερεὺς μὲν ἦν, τὰς δὲ τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων πράξεις ἐν τρισὶν ὄλαις ἐκθέμενος βίβλοις κατὰ ἄμωσιν φησιν, Αἰγύπτου βασιλέα, Μωυσέως ἡγουμένου γεγενῆσθαι Ἰουδαίοις τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν.

4. ἄμωσιν] Fris. in marg. ἄμωσιν. De Amosi cf. Boeckh. l. c. p. 669. — Mox pro Ἰουδαίοις Eus. Par. 2. 3 Ἰουδαίους.

5. ἦλθον] Eus. in ἦθειλον male mutavit. — Bunsen. l. c. lib. III. p. 53 verba Μωυσέως ἡγουμένου omisit.

6. Λέγει δὲ οὕτως] Haec verba expungenda censet Vigerus. Sed Moses et Amosis aequales Inacho putabantur: Boeckh. l. c. p. 578. Clemens verbis supra n. 3 allatis

38. Aegyptiorum autem exstant commentarii temporum accurate scripti; et rerum quidem apud eos gestarum interpretres est Ptolemaeus, non rex ille, sed sacerdos Mendetis. Is regum res gestas exponens Iudaeos dicit sub Amose Aegypti rege ex Aegypto, in ea quae occuparunt loca, duce Mose profectos esse. Loquitur autem sic: *Amosis fuit tempore Inachi regis.* Post hunc Apion grammaticus, vir doctissimus, in quarto Aegyptiacorum (sunt enim quinque eius libri) quum alia multa, tum hoc dicit: *Evertit Avarin Amosis qui tempore fuit Argivi Inachi, ut in Annalibus scripsit Ptolemaeus Mendesius,* Tempus autem,

addit: ἐξ ὧν συνῶπται κατὰ Ἰναχον ἡμακέναι τὸν Μωυσία. — Pro κατ' Ἰναχον βασιλέα Eus. κατὰ τὸν (Eus. Par. 2 et Flor. 2 τὸν omittunt) Ἰναχον τὸν βασιλέα.

7. τοῦτον] Sic Par. 2 in marg., Maran., Boeckh. l. c. p. 444 et 578. Etiam Pearson. τοῦτον legendum coniecit. Caeteri editores una cum codd. mstis τούτων. Dein pro Ἀπίων, quod dedi, vulgo Ἀππίων perperam legitur. Veram scripturam Eusebius suppeditat. Etiam supra c. 27 (n. 5) Ἀπίωνος, per unum π, comparet. Cf. Bunsen l. c. Lib. I. p. 126 sqq. — Caeterum verba Ἀπίων . . . Πτολεμαῖος Clemens Alex. l. c. exscripsit: Ἀπίων τοῖνον ὁ γραμματικός, ὁ Πλειστονίκης ἐπικληθεῖς, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἱστοριῶν . . . Ἀμώσιος τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως μεμνημένος καὶ τῶν κατ' αὐτὸν πράξεων μάρτυρα παρατίθεται Πτολεμαῖον τὸν Μενδήσιον, καὶ τὰ τῆς λέξεως αὐτοῦ ὡδε ἔχει. „Κατέσκαψε δὲ τὴν Ἀθυρίαν (legas Ἀῦαριν, quod cod. aliquis mstus Clementis praebet,

nisi velis Ἀούαριν, ut Eusebii Praepar. ev. X. c. 12 in loco Clementis offert) Ἀμωσις, κατὰ τὸν Ἀργεῖον γενόμενος Ἰναχον, ὡς ἐν τοῖς Χρόνοις ἀνέγραψεν ὁ Μενδήσιος Πτολεμαῖος.“

8. Κατέσκαψε] Eus. Par. 1. 2, Flor. 1. 2, Oxon. κατέστρεψε. Pro τὴν Eus. Oxon. τε. Paulo ante Eus. non δ' sed δέ. — Tum pro Ἀῦαριν Gesner. et Herold., aequae Fris., Act., Par. 2, habent μάριαν, ex quo Morell., Duc., Worth. Μαρίαν fecerunt. Existimavit inde Ducaeus Μαρείαν legi posse, ut sensus sit: „Amosin effodisse Mariam, id est Euripo ducto commisisse Mariam cum Nilo vel cum ipso mari Mediterraneo.“ Fris. in marg. λναρία, Par. 1 Λναρίαν. Maranus lectionem Ἀῦαριν in textum recipere non dubitavit, „tum quia ei favent msti codices [Fris. in marg. et Par. 1: nam Av et Av facile commutantur: c. 37. n. 3] et Clemens [vide n. 7] ac Eusebius, tum quia consentit cum historiae monumentis. Nam rex ille, sub quo

Ὁ δὲ ⁹ ἀπ' Ἰνάχου χρόνος ἄχρι τῆς Ἰλίου ἀλώσεως ἀποπληροῖ γενεὰς εἴκοσι. Καὶ τὰ τῆς ἀποδείξεως ¹⁰ ἔχει τοῦτον τὸν τρόπον.

39. ¹ Γεγόνασιν Ἀργείων βασιλεῖς οἶδε· Ἰναχος, Φορωνεύς, Ἄπις, ² Κρίασις, Τριόπας, Ἀργεῖος, Φόρβας, Κροτώπας, ³ Σθενέλαος, Δαναός, Λυγκεύς, ⁴ Προῖτος, Ἄβας, Ἀκρίσιος, Περσεύς, Β ⁵ Σθενέλαος, Εὐρύσθεύς, Ἀτρεύς, Θυέστης, Ἀγαμέμνων, οὗ κατὰ τὸ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας Ἰλίου ἐάλω. Καὶ χρὴ τὸν ⁶⁰ νουνεχῆ ⁶ συνεῖναι μετὰ πάσης ἀκριβείας ὅτι κατὰ ⁷ τὴν Ἑλλήνων παράδοσιν οὐδ' ἱστορίας τις ἦν παρ' αὐτοῖς ἀναγραφὴ. Κάδμος γάρ, ὁ τὰ στοιχεῖα τοῖς προειρημένοις παραδούς, μετὰ πολλὰς γενεὰς τῆς Βοιωτίας ἐπέβη. Μετὰ δὲ Ἰναχον ⁸ ἐπὶ Φορωνέως μόγις τοῦ Θηριώδους βίου καὶ νομάδος περιγραφὴ γέγονεν, μετεκοσμήθησάν ⁹ τε οἱ ἄνθρωποι. Διόπερ ¹⁰ εἰ κατὰ

egressi sunt ex Aegypto Israelitae, apud Manethonem Tethmosis, apud Apionem, ut non solum ex Tatiano patet sed etiam ex Iustino Cohort. c. 9, Amasis dictus est. Is autem cum bellum gesserit cum Israelitis, non mirum si urbem Avarim everlisse dicitur, quae praecipua videtur Israelitarum fuisse, teste Manethone apud Iosephum c. Ap. I. p. 1052. Eandem probavit lectionem Boeckh. l. c. p. 576 et 579. Sed idem dedit Ἀμασις pro Ἀμοσις contra codd. mstos.

9. ἀπ'] Eus. ἀπό. Mox Eus. Par. 3 Ἰδίου pro Ἰλίου. — Clemens Alex. l. c. §. 102 sic transcripsit: εἰς δὲ τὸν χρόνον τῶν Τρωϊκῶν ἀπὸ Ἰνάχου γενεαὶ μὲν εἴκοσι ἢ πλείους διαριθμοῦνται, ἔτη δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν τετρακόσια καὶ πρόσω.

10. ἔχει τοῦτον] Eus. τοῦτον ἔχει.

1. Γεγόνασιν Ἀργείων βασι-

λεῖς etc.] De hoc loco adeas Peta-vium De doctrina temporum (Par. 1627. Fol.) P. II. p. 43 sq..

2. Κρίασις... Κροτώπας] Aet. Ἀργεῖος, Κρίασις, Φόρβας, Τριόπας, Κροτώπας. Sic etiam Eusebius, nisi quod habet Κρίασος et Κροτωπός. Illud Κρίασος forsan Tatiano quoque (Mythogrr. ed. Muncker. p. 184) restituendum est. Pro Τριόπας Par. 2 Θριόπας.

3. Σθενέλαος] Fris. in marg. σθένελος. Cf. n. 19. A Pausania Σθενέλας dicitur; cf. Pape Wör-terb. d. gr. Eigennamen p. 350. — Eus. Oxon. nomina Σθενέλαος ad Ἀκρίσιος usque, Ven. Δαναός usque ad Περσεύς omisit.

4. Προῖτος, Ἄβας] Eus. Ἄβας, Προῖτος.

5. Σθενέλαος] Abest errore a Par. 1. 2. C. 38: ὁ δὲ ἀπ' Ἰνάχου χρόνος ἄχρι τῆς Ἰλίου ἀλώσεως ἀποπληροῖ γενεὰς εἴκοσι. Neque legitur in Eusebio excuso: agnosc-

quod ab Inacho ad Ilii excidium effluxit, implet aetates viginti. Atque id hoc modo demonstratur.

39. Fuerunt Argivorum reges hie: Inachus, Phoroneus, Apis, Criasis, Triopas, Argius, Phorbas, Crotopas, Sthenelaus, Danaus, Lynceus, Proetus, Abas, Acrisius, Perseus, Sthenelaus, Eurystheus, Atreus, Thyestes, Agamemnon, cuius regni anno decimo octavo Ilium captum est. Iam oportet ut quisquis sapit diligentissime intelligat prorsus nullum historiae monumentum apud Graecos, quemadmodum ipsi perhibent, literis consignatum fuisse. Nam Cadmus, qui literas iis tradidit, post multas generationes in Bocotiam venit. Post Inachum autem sub Phoroneo vix ferinae vagaeque vitae modus fuit, et ad liberaliorem cultum traducti sunt homines. Quare si Moses deprehenditur

tur vero ab Eus. Par. 1, Flor. 1. 2, Oxon. Est igitur reponendum. Plerumque rex ille, filius Persei et Andromedae, pater Eurysthei, Σθέ-
νελος dicitur; cf. Pape l. c.

6. συνείναι] Hunc aoristum II verbi συνίημι ex Par. 1 et 2, Duceo praecunte, rescripsi. C. 20: Καὶ χρὴ λοιπὸν ἡμᾶς... παραιτή-
σασθαι etc. Eadem lectionem indicant Fris. et Aet., qui συνῆναι offerunt, id quod Gesner., Herold., Morell., Worth. receperunt. Literae H et EI saepe a librariis commutantur. Maranus vero in συνείναι temere mutavit. Idem Eusebii editores admiserunt: sed Eus. Par. 1, Flor. 1. 2, Oxon. συνείναι testantur legendum esse. Pariter συνείναι apud Iustinum saepe tentatum est ab editoribus: Apol. I. c. 14. n. 1, c. 60. n. 12, Dial. c. Tr. c. 55. n. 8, c. 69. n. 7, c. 121. n. 10.

7. τὴν Ἑλλήνων] Eus. Par. 2 et Flor. 1. 2 τὴν τῶν Ἑλλήνων. —

Mox Taliani editores pro οὐδ' dererunt οὐ δι' (Fris., Act.). Unus Maranus meliorem scripturam illam textui inseruit.

8. ἐπὶ Φ. μόγεις] Eus. ὑπὸ Φ. μόλις.

9. τε] Sic Eus.; editi vulgo δέ. Illud μόγεις animo repetendum est. Tum pro οἱ ἄνθρωποι (Par. 1 et in marg. Fris.) Gesner., Herold., Morell. (ut caeteri codd. msti) inepte exhibent οἱ οὐρανοί. Error ex contracta scriptione (ανοί, οννοί) profuxit: cf. Epist. ad Diogn. c. 10. n. 15 et Confut. dogm. Arist. c. 11. n. 5. Habes similem commutationem supra c. 5. n. 3. Comp. c. 7. n. 4. — Phoroneum primum leges et bonos mores Argivis tradidisse etiam Clemens in Protr. et Eusebius in Chron. referunt.

10. εἰ] Sic Par. 2 et Fris., uterque in marg.; in textu codd. msti habent οἱ, id quod Gesner., Herold., Morell. non mutarunt. —

Ἰναχον πέφηνεν ὁ Μωυσῆς γεγονώς, πρεσβύτερός ἐστι τῶν C Ἰλιακῶν ἔτεσι ¹¹ τετρακοσίοις. Ἀποδείκνυται δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχον ἀπό [τε] τῆς τῶν Ἀττικῶν βασιλέων διαδοχῆς [¹² καὶ Μακεδονικῶν καὶ Πτολεμαϊκῶν, ἔτι δὲ καὶ Ἀντιοχικῶν]. Ὅθεν εἰ ¹³ μετὰ τὸν Ἰναχον αἱ διαφανέστεραι πράξεις παρ' Ἑλλησιν ἀνεγράφησάν τε καὶ γινώσκονται, δῆλον ὡς καὶ μετὰ Μωυσέα. ¹⁴ Κατὰ γὰρ Φορωνέα, τὸν μετ' Ἰναχον, μνημονεύεται παρ' Ἀθηναίους Ὁγγυος, ἐφ' οὗ κατακλυσμός ὁ πρῶτος. ¹⁵ κατὰ δὲ Φόρβαντα Ἀκταῖος, ἀφ' οὗ ¹⁶ καὶ Ἀκταία ἢ Ἀττική. ¹⁷ κατὰ δὲ Τριόπαν Προμηθεὺς καὶ Ἐπιμηθεὺς καὶ Ἄτλας καὶ ὁ διφυῆς Κέκροψ καὶ ἡ Ἰώ. ¹⁸ κατὰ δὲ Κροτώπαν ἢ ἐπὶ Φαέθοντος ἐκπύρωσις D καὶ ἡ ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐπομβρία. ¹⁹ κατὰ δὲ Σθένελον ἦ τε 61

Eus. Par. 1 et Fior. 1. 2 οὐ μετὰ pro εἰ κατὰ. — Tum vulgo Μωυσῆς legitur. Paulo infra Μωυσέα. Cf. c. 31. n. 3.

11. τετρακοσίοις] An ἑπτακοσίοις? Pearsonus. Non muto. Cf. Des-Vignoles Chronologie de l'histoire sainte (Berol. 1738. 4) Tom. I. p. 608.

12. καὶ Μακεδονικῶν] Eus. Μακεδονικῶν τε. Sed haec verba pariter atque καὶ Πτολεμαϊκῶν, ἔτι δὲ καὶ Ἀντιοχικῶν (et praec. τε) ego, a Wesselingio (Probabil. c. 35. p. 315) monitus, pro antiquissimo glossemate habeo: id quod iam Eusebius in suo Tatiani codice invenit indeque descripsit. „Nimirum a veritate videtur alienissimum, adeoque Tatiano indignum, ostendi posse, ut hic adstruitur, Mosem quadringentis annis Troianum bellum praecessisse, ex successionibus eorum regum, si Atticos excipias. Quis enim e Macedonicorum, Lagidarum et Seleucidarum successionibus Mosem quadringentis annis Troiano bello superiorem esse probabit: quum illi

eo tempore nulli essent, ne fando quidem cogniti? Quomodo igitur ex illis, sibi invicem succedentibus, Mosis aetatem Troiana clade antiquiorem statuere quis poterit?“ Atque haec de glossemate suspicio, ut Gallandius iam advertit, ex eo firmatur „quod de his regibus sileat Clemens Alex., longe antiquior Eusebio, quin et suppar Tatiano, Strom. I. c. 21 ubi ferme Tatianum ipsum exscribit.“ Quapropter uncis inclusi: quibus, ut video, interpres quoque Campid. usus est.

13. μετὰ] Eus. codd. msti, praeter Venetum, κατὰ praebent, ex quo Heinichen. et Gaisford. μετὰ fecerunt. Dein Eus. διαφανέστατοι et ἐγράφησαν.

14. Κατὰ . . . πρῶτος] Haec Clemens Alex. Strom. I. c. 21. §. 102 repetiit sic: Ἦν δὲ κατὰ τὴν Ἑλλάδα, κατὰ μὲν Φορωνέα τὸν μετὰ Ἰναχον, ὁ ἐπὶ Ὁγγύου κατακλυσμός. — Pro κατὰ γὰρ Eus. κατὰ μὲν γὰρ (a Par. 3 γὰρ abest).

15. κατὰ δὲ . . . ἐάλω τὸ Ἴλιον]

Inacho aequalis fuisse, annis quadringentis rebus Iiacis est antiquior. Id autem demonstratur ex successione regum Atticorum [et Macedonicorum et Ptolemaicorum et Antiochenorum]. Unde si post Inachum clariores quaeque res gestae apud Graecos scriptae ac notae fuerunt, patet etiam post Mosen id contigisse. Nam tempore Phoronei, qui successit Inacho, memoratur apud Athenienses Ogygus, sub quo primum diluvium contigit: tempore Phorbantis Actaeus, a quo etiam Actaea dicta est Attica: tempore Priopae Prometheus et Epimetheus et Atlas et duplicem naturam habens Cecrops et Io: tempore Crotopae Phaëthonis incendium et Deucalionis diluvium: tempore Stheneli

Haec omnia mutatus est Clemens l. c. §. 103 sq..

16. καὶ] Clem. et Eus. non habent. — Paulo ante Eus. Par. 1 et Flor. 1. 2 ὁ Ἀκταῖος.

17. κατὰ δὲ Τριόπαν] Particulam δὲ vulgo omissam, quum etiam in caeteris membris compareat, ex Clem. et Eus. restitui. Aet. et Par. 2 in marg. κατὰ Πριόπαν. — Tum Clem. inverso ordine καὶ Ἄτλας καὶ Ἐπιμηθεύς. Eus. Par. 1 et Oxon. omiserunt καὶ Ἄτλας. — Clem. non καὶ ἢ Ἰώ sed καὶ Ἰνώ. Ex *HIS* facile *IN* effici poterat. Io, Inachi filia, in iuvencam et rursus in Isidem mutata est. — Eusebius in Chron. c. ann. mundi 3650: „Dicebatur Cecrops διφυής, id est duabus naturis praeditus, sive ob longitudinem corporis, sive idcirco quod, cum esset Aegyptius, utramque linguam sciebat, graecam et aegyptiacam.“ Comp. n. 22.

18. κατὰ δὲ Κροτώπαν] Codd. msti et editi κατὰ δὲ Κέκροπα.

Male. Recensuit enim scriptor Argivorum reges, qui post Inachum regnarunt, et post Triopam et Phorbantem Crotopam posuit; dixit igitur tempore Triopae vixisse Cecropem: iam addit tempore Crotopae incendium Phaëthontem accidisse. Errorem librariorum iam Ducaeus notavit, qui cum Clem. et Eus. κατὰ δὲ Κροτωπὸν (coll. n. 2) legendum putavit. — Clem. et Maran. articulum ἢ ante ἐπὶ Δευκ. non habent. Praeposilio ἐπὶ ante Δευκ. in Eus. Par. 1, Flor. 1. 2, Oxon. deest.

19. κατὰ δὲ Σθένειλον] Morell., Duc., Maran. vitiose κατὰ δὲ Στένειλον. Eus. κατὰ δὲ Σθενέλαον. Cf. n. 3. — Eus. Par. 3 et edit. Vig.-Heinich. articulum τοῦ nomini Ἀμφικτ. praeposit. Eus. Par. 2 Πανδάρου pro Δαρδάνου. Eus. Par. 1 Δαρδανείας pro Δαρδανίας. Eus. Par. 1 et Flor. 1. 2 (et Oxon. ?) ἐπὶ Κρήτης pro εἰς τὴν Κρήτην. — Clem. ἢ ante ὑπὸ Δαρδάνου omisit. Idem pro ἢ τε ἐκ Φου-

Ἀμφικτύονος βασιλεία καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον Δαναοῦ παρουσία καὶ ἡ ὑπὸ Δαρδάνου τῆς Δαρδανίας κτίσις ἢ τε ἐκ Φοινίκης τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Κρήτην ἀνακομιδὴ· κατὰ δὲ Λυγία τῆς Κόρης ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ τοῦ ἐν Ἐλευσίῃ τεμένους καθίδρουσις ²⁰ καὶ ἡ Τριπτολέμου γεωργία καὶ ἡ Κάδμου εἰς Θήβας παρουσία Μινώος τε ἡ βασιλεία· κατὰ δὲ Προῖτον ὁ Εὐμόλπου πρὸς Ἀθηναίους πόλεμος· κατὰ δὲ Ἀκρίσιον ²¹ ἢ Πέλοπος ἀπὸ ¹⁷³ Φρυγίας διάβασις καὶ Ἰωνος εἰς τὰς Ἀθήνας ἄφιξις ²² καὶ ὁ δεῦτερος Κέκροψ, αἷ τε Περσέως καὶ Διονύσου πράξεις, καὶ Ὁρφέως μαθητῆς Μουσαῖος· ²³ κατὰ δὲ τὴν Ἀγαμέμνονος βασιλείαν ἐάλω τὸ Ἴλιον.

40. Οὐκοῦν ¹ πέφηνε Μωυσῆς ἀπὸ γε τῶν προειρημένων πρεσβύτερος ἡρώων παλαιῶν, πολέμων, δαιμόνων. Καὶ χορῆ ² τῶ πρεσβεύοντι κατὰ τὴν ἡλικίαν πιστεύειν, ἥπερ τοῖς ἀπὸ ³ τῆς πηγῆς ἀρυσάμενοις Ἑλλησιν οὐ κατ' ἐπίγνωσιν τὰ ἐκείνου δόγματα· πολλοὶ γὰρ οἱ κατ' αὐτοὺς σοφισταί, κεχρημένοι περιεργία, ^B ⁴ τὰ ὅσα παρὰ τῶν κατὰ Μωυσέα καὶ τῶν ὁμοίως αὐτῶ φιλο-

νίκης... ἀνακομιδὴ vitiose ἢ τε ἐκ Κρήτης εἰς Φοινίκην ἀνακομιδὴ.

20. καὶ ἡ Τρ. γεωργία] Clem. Τρ. τε γεωργία. — Mox articulum ἡ ante βασιλεία Clem. et Eus. praetermiscerunt.

21. ἡ] Apud Clem. et Eus. deest. Mox ille τὰς ante Ἀθήνας non agnoscit.

22. καὶ] Sic solus Par. 1 et Maran.: caeteri omnes ὡς. Clem. et Eus. illud firmant. Secundus Cecrops apud Eusebium in Chron. septimus Atheniensium rex ponitur ab isto Cecrope qui διφνῆς (n. 17) appellabatur. — Mox καὶ Διονύσον ap. Eus. desiderantur. — Deinde pro verbis καὶ (ὁ Duc.) Ὁρφέως μαθητῆς Μουσαῖος, quae Euseb. prorsus neglexit, Clem. praebet Ὁρφεύς τε καὶ Μουσαῖος.

23. κατὰ δὲ etc.] Clem. κατὰ δὲ τὸ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος (hunc numerum Tatianus supra indicavit) τῆς Ἀγαμέμνονος βασιλείας Ἴλιον ἐάλω. — Pro ἐάλω τὸ Ἴλιον Eus. Ἴλιον ἐάλω, ut supra exstat.

1. πέφηνε Μωυσῆς] Eus. πέφηεν ὁ Μωσῆς. — Pro γε (Eus.) codd. msti et editi (excipias Marani editionem) τε habent, id quod Pearsonus eiiciendum putavit. Literae TE et GE saepe confunduntur in codicibus: Iustin. Dial. c. Tr. c. 123. n. 11, Expos. rect. fid. c. 4. n. 17, Confut. dogm. Arist. c. 44. n. 4. — Τῶν προειρημένων, scil. c. 39, ubi heroes, bella et daemones (ut Proserpina — coll. c. 7. n. 10) memorantur. — Pro πρεσβύτερος ἡρώων παλαιῶν Eus. πρεσβύτατος ἡρώων, omisso παλαιῶν. — Dein

regnum Amphyctionis et Danai in Peloponnesum adventus et Dardania a Dardano condita et Europae ex Phoenicia in Cretam reditus: tempore Lyncei Proserpinae raptus et templi in Eleusine constructio et Triptolemi agricultura et Cadmi Thebas adventus et Minois regnum: tempore Proeti bellum Eumolpi adversus Athenienses: tempore Acrisii descensus Pelopis ex Phrygia et Ionis Athenas adventus et secundus Cecrops, et Persei Bacchique res gestae, et discipulus Orphei Musaeus: tempore Agamemnonis regni captum est Ilium.

40. Ergo ex praedictis patet Mosen esse antiquiorem heroibus vetustis, bellis, daemonibus. Atque ei, quum antiquitate praestet, potius credendum est quam Graecis, qui dogmata illius, ea minime agnoscentes, ex fonte hauserunt; multi enim apud eos sophistae, inducti curiositate, quaecunque a Mose et ab iis, qui similiter atque ille philoso-

equidem ex Par. 1. 2 et Act. dedi: πολέμων, δαιμόνων. Maran. ex Eus.: πόλεων, δαιμόνων. Reliqui editores (c. Fris.): από τε πολέμων δαιμόνων, commate non interposito, unde Pearson. suspicatus est reponendum πολλῶν τε δαιμόνων. — Quid? Fortasse Tatianus scripsit: . . . πρεσβύτερος ἡρώων, πόλεων (antiquior civitatibus), πολέμων, δαιμόνων.

2. τῷ πρεσβεύοντι] Eus. Ven. τῷ πρεσβυτεύοντι. — Verbo πιστεύειν Gesnerus vult addi μᾶλλον, quum ἤπερ sequatur. C. 13: θεομάχοι μᾶλλον ἤπερ θεοσεβεῖς. Sic (μᾶλλον ἤπερ) etiam Par. 2 in marg. et excusus Eusebius. Huius vero plerique fere omnes codices (Par. 2, Flor. 1. 2, Ven., Oxon.) illud omittunt. Cf. Winer Gramm.

d. neutestam. Sprachidioms (ed. 4) p. 218.

3. τῆς] Eus. non habet. Idem τᾶκείνου pro τὰ κείνου. Maranus verba οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, quoad sensum, interpretatus est: non grato animo. Totum hunc locum Clemens Alex. Strom. I. c. 17. §. 87 respexit: Ταῦτα δ' ἂν εἶεν κλέπται καὶ λησταὶ οἱ παρ' Ἑλλησι φιλόσοφοι, καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας παρὰ τῶν Ἑβραϊκῶν προφητῶν μέρη τῆς ἀληθείας οὐ κατ' ἐπίγνωσιν λαβόντες, ἀλλ' ὡς ἴδια σφετερισάμενοι δόγματα, καὶ τὰ μὲν παραχαράξαντες, τὰ δὲ ὑπὸ περιεργίας ἀμαθῶς σοφισάμενοι. Cf. Redepenning Origenes P. I. p. 141; inspicias insuper quae c. 31. n. 5 observavi.

4. τὰ ὅσα . . . ἐπειράθησαν]

σοφούντων ἔγνωσαν καὶ παραχαράττειν ἐπειράθησαν, πρῶτον μὲν ἵνα τι λέγειν ἴδιον ⁶ νομισθῶσι, δεύτερον ⁶ δὲ ὅπως, τὰ ὅσα μὴ συνίεσαν διὰ τινος ἐπιπλάστου ῥητολογίας παρακαλύπτοντες, ⁷ ὡς μυθολογίαν τὴν ἀλήθειαν παραπροσβεύωσι. Περὶ μὲν οὖν ⁶² τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας, ἱστορίας τε τῆς κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὅσα τε εἰρήκασιν οἱ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν λόγιοι καὶ πόσοι καὶ τίνες ⁸ εἰσὶ μνημονεύσαντες, ἐν τῷ ⁹ πρὸς τοὺς ἀποφηνάμενους τὰ περὶ θεοῦ δειχθήσεται. C

41. Τὸ δὲ ¹ συνέχον σπεντέον. μετὰ πάσης ἀκριβείας σαφηνίζειν, ὡς οὐχ Ὀμήρου μόνον πρεσβύτερός ἐστιν ὁ Μωυσῆς, ² ἔτι δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραφέων, ³ Δίνου, Φιλάμμωνος, Θαμύριδος, ⁴ Ἀμφίωνος, Μουσαίου, Ὀρφέως, Δημοδόκου, Φημίου,

Codd. msti et editi τὰ ὅσα (eadem formula c. 20 legitur) περὶ τῶν κατὰ Μωσέα (paullo supra recte Μωυσῆς: cf. c. 39. n. 9) καὶ etc. ἔγνωσαν, ἃ καὶ παραχαράττειν ἐπειράθησαν (Worth. ἐπειράσθησαν). Eus. οὐδ' ὅσα παρὰ τῶν (ita Clem. quoque) κατὰ Μωσέα καὶ etc. ἔγνωσαν παραχαράττειν ἐπειράθησαν (Eus. Par. 1, Flor. 1. 2, Oxon. ἐπεχείρησαν). Et hunc monitu Marani in nonnullis, ut vides, secutus sum. — Pro κεχημένοι περιεργία (= in iherem Vorwitzze; interpr. Campid.: bei ihrer vorwitzigen Untersuchung) Clem. ὑπὸ περιεργίας.

5. νομισθῶσι] Codd. msti νομίζωσι, quod quidem Daniel retinuit: *Tatian. d. Apol.* p. 123. Gesner. quoque ac Herold. illud praebuere. Sed commendavit Gesnerus νομίζονται, idque Morell., Duc., Worth. incautius in textum receperunt. Melius Maranus νομισθῶσι, quemadmodum Eusebius. Eundem sustuli errorem c. 16. n. 9.

6. δὲ] Eus. δ'. Pro ῥητολο-

γίας, quae vox est Tatiano peculiaris, Par. 2 in marg. ῥητορολογίας.

7. ὡς μυθολ. τ. ἀλήθ. παραπρο.] H. e. (Maran.) *fabulae speciem veritati affingerent.* Illud ὡς μυθολογίαν Maran. ex Par. 2 (et Eus.) textui inseruit; caeteri editores c. Fris. ταῖς μυθολογίαις. Par. 1 ὡς μυθολογίαις, Aet. ὡς μυθολογίας. Pro παραπροσβεύωσι Eus. παραβραβεύωσι. — Etiam Iustinus (Apol. I. c. 54) fabulas inventas fuisse dicit ut veritas pro fabula haberetur. Cf. Semisch *Justlin d. Märtyr.* P. II. p. 179.

8. εἰσὶ] Eus. εἰσὶν οἱ. — Paullo ante Eus. Par. 2 περὶ τῶν ἡμετέρων νόμων pro κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, et περὶ τ. Ἑλλ. pro παρὰ τ. Ἑλλ..

9. πρὸς τοὺς ἀποφηνάμενους τὰ περὶ θεοῦ] Gesnerus reddit: *in libro ad eos qui rebus divinis simplicem fidem detrahunt; h. e. „in libro ad eos qui de deo et rebus divinis demonstrationibus agunt.“*

phati sunt cognoverunt etiam adulterare conati sunt, primum quidem ut proprium aliquid dicere viderentur, deinde ut, quaecunque non intellexerunt ea ficta quadam sermonis compositione involventes, fabulae instar veritatem vitiarent. Do nostro igitur instituto, ac de legum nostrarum historia, quaecunque eruditi apud Graecos dixerint, et quot et quales meminerint harum rerum, in libro *adversus eos qui de rebus divinis asseverarunt* demonstrabitur.

41. Quod autem ad rem maxime pertinet demonstrandum est diligentissime: non Homero solum antiquiorem esse Mosen, sed insuper vetustioribus Homero scriptoribus, Lino, Philammone, Thamyride, Amphione, Musaeo, Or-

Existimat ille editor Tatianum idem sensisse atque Apellem (Euseb. Hist. eccl. V. c. 13): non oportere omnino fidei discuti rationem, sed unumquemque debere in eo quod credat permanere. Contra vero Maranus haec monet: 1°. „Verbum ἀποφαθεσθαι non idem valet ac *demonstrationibus agere*. 2°. Si religionem Tatianus argumentis defendi debere non putabat, cur in promisso illo opere statuerat exquisitis argumentis et ex remotissima antiquitate comportatis uti? Ante ἀποφηνάμενους supplendum παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, quae quidem verba, cum paullo ante praecedant, repeti necesse non fuit.“ Tum addit editor ille Benedictinus: „Erant tunc apud Gentiles plurimi, et ii quidem eruditione insignes viri, qui de christiana religione plurima sibi ignota et inexplorata esulire non dubitabant. Talis erat Crescens, cuius temeritatem Iustinus convicerat (Apol. II. c. 3). Statuerat Tatianus vete-

rum testimonio novos refellere. Neque enim alio videtur spectare potuisse meditata illa tot rerum collectio.“ Hanc explicationem assensu suo comprobarunt Baumgarten-Crusius *Lehrb. d. chr. Dogmengesch.* P. I. p. 149 et Daniel l. c. p. 113.

1. συνέχον] Eus. νῦν ἔχον. Cf. c. 15. n. 7. Fortasse Tatianus νῦν συνέχον, ut l. c., scripsit. — Pro σπευτέον, quod apud alium scriptorem non legi, Eus. σπευστέον (Eus. Par. 1 et Ven. πειυστέον, Flor. 1. 2 πειυστέων), quod veteribus interdum usitatum est.

2. ἔτι δὲ] Eus. ἔτι δὲ καί.

3. Λίνου etc.] De Lino, Philammone eiusque filio Thamyride consulas Pauly *Real-Encyclopaedie d. class. Alterthumswiss.* Tom. IV. p. 1100, V. p. 1464, VI. p. 1746.

4. Ἀμφιωνος] Eus. Ἀμφιωνος. Cf. Pauly l. c. Tom. I. p. 437. — Tum Eus. melius: Ὀρφείως, Μουσαίου.

⁵ Σιβύλλης, Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητός, ⁶ ὅστις εἰς τὴν Σπάρτην ἀφίκετο, ⁷ Ἀρισταίου τοῦ Προκονησίου, τοῦ τὰ Ἀριμάσπια συγγράψαντος, ⁸ Ἀσβόλου τε τοῦ Κενταύρου καὶ ⁹ Ἰσάτιδος, Δρύμωνος τε καὶ ¹⁰ Εὐκλου τοῦ Κυπρίου καὶ ¹¹ Ὀρου τοῦ Σαμίου καὶ ¹² Προνακίδου τοῦ Ἀθηναίου. ¹³ Λίνος μὲν γὰρ Ἡρακλέους ἐστὶ διδάσκαλος, ὁ δὲ Ἡρακλῆς μᾶ τῶν Τρωϊκῶν προγενέστερος πέφυκε γενεᾷ· τοῦτο δὲ ἐστὶ φανερόν ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Τηλεπόλεμου, στρατεύσαντος ἐπὶ Ἴλιον. Ὀρφεὺς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν

5. Σιβύλλης] Clemens Alex. Strom. I. c. 21. §. 108. Quamnam intelligat Tatianus, incertum est. Fortasse Herophilen, quae ante bellum Troianum fertur vixisse? Cf. Pauly I. c. Tom. VI. p. 1148 sq..

6. ὅστις εἰς τὴν Σπάρτην ἀφίκετο] Tatianus forsans hic perstringit Graecos. Lacedaemonii siquidem, dum bellarent cum Cnosiiis, Epimenidem vivum ceperunt et, quod eis minime secunda vaticinatus esset, interfecerunt. Vid. Pausan. II. c. 21, Diogen. Laert. I. §. 114, Plutarch. prope initium libri De defectu oraculorum. Worthus.

7. Ἀρισταίου] Fris. in marg. ἀριστία. Mox Eus. καὶ τοῦ Ἀριμάσπια (Eus. Par. 2 δρυμάσπια — eiusd. Par. 1, Flor. 1. 2, Ven. δριμάσπια — unde Gaisford. Ἀριμάσπια effecit) συγγράψαντος (Eus. Par. 2 γράψαντος). Worth. mavult Ἀριμάσπια. — Aristaeus inter Homeri praeceptores numerabatur teste Eustathio in Hom. II. II (ed. Rom.) p. 331. Carmine, quod tribus libris constabat, composuit historiam Hyperboreorum Arimasporum. Cf. Bode *Geschichte d. episch. Dichtkunst* (I) p. 472 sqq..

8. Ἀσβόλου τε τοῦ Κεντ.] Huius

ex Centaurorum genere poetae meminit Philostratus in imagine Neoptolemi, quod post Gyraldum De hist. poetar. dial. 2. p. 47 notavit Worthus.

9. Ἰσάτιδος, Δρύμωνος] De his, si lectio vera est, nihil veteres memoriae tradiderunt. De Isalide infra n. 11 inspicias. Pro Δρύμωνος Worthus coniecit Δρόμωνος legendum esse. Frustra. Nam Dromon, cuius psaltriam Athenaeus VI. p. 240 et IX. p. 409 laudat, comicus fuit longe iunior, „quem Homero ut praeponeret aetate, non facile potuit Tatiano in mentem venire,“ ut scite monet Fabricius Biblioth. gr. cur. Harles. Vol. I. p. 29 sq..

10. Εὐκλου] Codd. msti et editi Εὐμίκλου. Recte Eus. Εὐκλου (Eus. Par. 1, Flor. 2, Oxon. εὐκλου), id quod iam Voss. De hist. gr. (ed. Westerm.) p. 11 et Fabricius l. c. p. 35 Tatiano restituerunt. Εὐκλος s. Εὐκλος, vates Cyprius (Suidas s. v. ἄλφα), scripteribus qui ante Homerum fuerunt adnumeratur a Pausania (X. 12, 6 et 14, 3), qui eius quoque vaticinium de illo (X. 24, 3) profert.

pheo, Demodoco, Phemio, Sybilla, Epimenide Cretensi, qui Spartam venit, Aristaeo Proconnesio, qui Arimaspia conscripsit, Asbolo Centauro, Isatide, Drymone, Euclō Cyprio, Horo Samio, Pronapide Atheniensi. Nam Linus Herculis est magister: Hercules autem una aetate res Troianas antecedit; hoc planum est ex filio eius Tlepolemo, qui adversus Pium militavit. Orpheus aequalis est Herculi:

11. "Ωρον τοῦ Σαμίου] Nescio an alibi usquam occurrat iste Horus Samius. Hori poetae meminit Galenus De Antidotis II. c. 7. Verum ille erat Mendesius. Meminit etiam Hori cuiusdam Eustathius in Hom. Od. μ' (ed. Rom.) p. 1713 ex Alexandro quodam Paphio, qui historiae prodidit Homerum Aegyptiis Dmasagora et Aethra natum, a vate quadam Hori Isidis sacerdotis filia enutritum, e cuius uberibus mel quandoque in os pueri instillatum. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πάφιος ἱστορεῖ τὸν Ὀμηρον υἱὸν Αἰγυπτίων Δμασαγόρου καὶ Αἰθρας, τροφὸν δὲ αὐτοῦ προφήτην τινα θυγατέρα "Ωρον ἱερέως Ἰσίδος, ἧς ἐκ τῶν μαστῶν μέλι ρεῦσαι ποτε εἰς τὸ στόμα τοῦ παιδίου. Nescio an per verba προφήτην τινα eadem designentur vates, quam Plato De legg. II vocat Ἰσιδα et Tatianus hoc loco [cf. n. 9] Ἰσατίδα. Worthus.

12. Προναπίδου] Codd. editi cum Fris. et Aet. Προσαντίδου. Errorem ope Par. 1 et 2 correxi, qui proprius ad genuinam scripturam accedentes (Π facile abiit in ΤΤ) Προναντίδου offerunt. Eus. Par. 3, Flor. 1. 2, Ven., Oxon. Προναπίδου (eiusd. Par. 1 Προνατίδου), unde Gaisfordus vulgatam Eusebii lectionem Προταινίδου in Προνα-

πίδου mutavit. Gyraldus l. c. p. 48, sine ulla codd. auctoritate, Προσαντίδου commendavit, quam coniecturam Voss. l. c. probavit. Pronapides Atheniensis inter Homeri magistros refertur a Diodoro Sic. III. c. 66 (coll. Tzetz. Chil. XIII. 634), qui eum vocat εὐφυνῆ μελοποιόν eumdemque literis Pelasgicis, Orphei et Lini exemplo, usum testatur. Cf. Bode l. c. p. 281. Fabricius l. c. p. 217 observavit isti Pronapidi in scholiis ineditis Theodosii grammatici ad Dionysium Thracem attribui inventionem scribendi a sinistra ad dextram.

13. Αἶνος etc.] Clemens Alex. l. c. §. 107: Αἶνον τὸν Ἡρακλέους διδάσκαλον. Idem §. 104: τοῦ γοῦν Τληπολέμου, ὃς ἦν υἱὸς Ἡρακλέους, Ὀμηρος μέμνηται ἐπὶ Ἴλιον στρατεύσαντος. — Pro πέφυκε Eus. Par. 1. 2 et Flor. 1. 2 γέγονε. Pro ἔστι φανερόν Eus. Par. 2 φανεροῦται. Tum Eus. τοῦ ante στρατεύσαντος collocavit. — Γενεάν autem Graeci mox annos triginta, mox centum, mox quantamcunque unius hominis aetatem interpretantur. Et hoc ultimum valet in nostro scriptore; nam Lynceum, undecimum Argivorum regem post Inachum, ait (infra) undecim aetates post eum vixisse.

χρόνον Ἡρακλεῖ γέγονεν, ἄλλως τε καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ¹⁴ ἐπιφερό-
 μενά φασιν ὑπὸ Ὀνομακρίτου τοῦ Ἀθηναίου συντετάχθαι, γενο-
 μένου κατὰ τὴν Πεισιστρατιδῶν ἀρχὴν ¹⁵ περὶ τὴν πεντηκοστὴν
 ὀλυμπιάδα. Τοῦ ¹⁶ δὲ Ὀρφείως μαθητῆς Μουσαῖος. ¹⁷ Ἀμφίων 63
 δὲ δυοῖ προάγων γενεαῖς τῶν Ἰλιακῶν τοῦ πλείονα πρὸς τοὺς
 φιλομαθεῖς συντάττειν ἀπέργει ἡμᾶς. ¹⁸ Δημόδοκος δὲ καὶ Φή-
 μιός κατὰ τὸν αὐτὸν τῶν Τρωϊκῶν πόλεμον γεγόνασι· διέτρι-
 βον γὰρ ὁ μὲν παρὰ τοῖς μνηστῆρσιν, ὁ δὲ παρὰ τοῖς Φαίαισιν.
¹⁹ Ὁ Θάμυρις δὲ καὶ ὁ Φιλάμμων οὐ πολὺ τούτων εἶδιν ἀρ-174
 χαιότεροι. Περὶ μὲν οὖν τῆς καθ' ἕκαστον λόγον πραγματείας,
 χρόνων τε ²⁰ καὶ ἀναγραφῆς αὐτῶν, ὡς οἴμαι, σφόδρα μετὰ πᾶ-

14. ἐπιφερόμενα] Fris. in marg. ἀναφερόμενα, Clem. (loco statim citando) φερόμενα, Eus. ἐπείσφε-
 ρόμενα. Scaliger (De emend. temp.)
 ἔπη φερόμενα emendavit. Tum Fris.
 in marg. γενοτός pro γενομένου.
 — Clemens Alex. l. c. §. 131 hunc
 locum transscripsit sic: Ὀνομάκρι-
 τος ὁ Ἀθηναῖος, οὐ τὰ εἰς Ὀρφέα
 φερόμενα ποιήματα λέγεται εἶναι,
 κατὰ τὴν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀρ-
 χὴν περὶ τὴν πεντηκοστὴν ὀλυμ-
 πιάδα εὐρίσκεται. Sed Tatianus non
 satis distincte locutus est; nam, ut
 iam Lobeckius (Aglaopham. Tom. I.
 p. 331) advertit, plures fuerunt libri
 Orphici, quam ut ab uno auctore
 repeti possint. Suidas s. v. Ὀρ-
 φεύς nonnisi duo carmina quae pro
 Onomacriteis habeantur commemo-
 rat, χρησμούς et τελετάς.

15. περὶ τὴν πεντηκοστὴν
 ὀλυμπιάδα] Hunc Tatiani locum in
 mendo cubare contendit Io. Boube-
 rius: Recherches et Dissertations
 sur Herodote p. 155. Nam, inquit,
 annus primus olympiadis quinquage-
 simae incidit in annum 4134 periodi

Julianae. At si eo tempore florebat
 Onomacritus, quomodo tandem Xer-
 xem assectari potuisset anno 4230,
 ut quidem testatur Herodotus VII.
 6? Hinc, ut huic loco medelam fer-
 ret, G. I. Vossius De poett. graec.
 p. 23 legendum censuit apud Tati-
 anum ἐξηκοστὴν pro πεντηκοστὴν.
 Quae tamen emendatio Bouherio mi-
 nus placet; id enim habet incom-
 modi, quod hac semel admissa, si
 nempe dicatur Onomacritus floruisse
 olympiade sexagesima, cuius annus
 postremus incidit in annum 4177,
 tunc adhuc inverisimile sit ipsum
 admodum senem in Persidem per-
 rexisse anno 4230. Itaque subductis
 rationibus locum sic restituendum
 putat V. D.: περὶ τὴν πέμπτην
 καὶ ἐξηκοστὴν ὀλυμπιάδα. Verum
 quominus viri eruditi sententiae sub-
 scribam, obstat inprimis Clemens
 Alexandrinus, qui haec eadem, ut
 alia plura [vide n. 17 sq. 23. 25
 — 28. 31, c. 40. n. 3, c. 39. n. 14
 sq., c. 38. n. 3. 9, c. 37. n. 5, c.
 36. n. 11 sq., c. 31. n. 20 sqq., c.
 1. n. 3 sqq.], praene κατὰ λέξιν e

nam quae sub eius nomine feruntur ab Onomacrito Atheniensi composita dicuntur, qui Pisistratidis regnantibus circa olympiadem quinquagesimam degebat. Orphei discipulus est Musaeus. Amphion, quum duabus aetatibus res Iliacas antecedit, plura discendi cupidis proferre prohibet. Demodocus et Phemius ipsius belli Troiani tempore fuerunt; versabatur enim alter apud procos, alter apud Phaeaces. Thamyris et Philammon non multo his sunt antiquiores. Sane de singulorum quidem in quolibet genere studiis, et de temporibus temporumque descriptione, ut arbitror, sa-

Tatiano desumit: Strom. I. c. 21 [vid. n. 14]: quod sane non latuit ipsum Bouherium. Esto: erraverit Tatianus in supputandis temporibus atque in errorem traxerit Clementem; vix tamen crediderim mendum in eius verba librariorum culpa irrepisse, eo inprimis nomine, quod sic item legerit eidem ferme σύγχρονος Clemens Alexandrinus. [Pariter Eusebius in suo Tatiani codice πεντηκοστήν invenit.] Neque nobis demum hinc inquirendum quid scribere debuerit auctor, sed quid scripserit. His ita iam enarratis forte deprehendi Corsinum Fast. Attic. Tom. III p. 87 in Vossii sententiam concessisse. Gallandius.

16. δὲ] Eus. δ'. Mox inverso ordine Μουσαῖος μαθητής.

17. Ἀμφίων etc.] Sensus: Non opus est plura de Amphione proferre, quum constet duabus cum aetatibus ante bellum Troianum floruisse. Pro Ἰλιακῶν Eus. Τρωϊκῶν. Pro πλείονα Eus. Par. 3 πλείονος, quod quidem Vigerus in πλείονας mutandum opinatur, quasi dicat scriptor: Amphionem tam antiquum esse, ut alium praeterca φι-

λομαθῆ neminem quaeri patiatur. — Pro ἀπείργει ἡμᾶς (Par. 1, Par. 2 in marg., Fris. in marg.) codd. editi praeter Maran. (cum Fris, Par. 2, Aet.) habent ἀπείργειν ἡμᾶς et Eus. ἡμᾶς ἀπείργει. — Clemens Alex. I. c., Tatianum respiciens: Ἀμφίων γὰρ δυσὶ προάγει γενεαῖς τῶν Ἰλιακῶν.

18. Δημόδοκος δὲ καὶ Φῆμιος] Clemens Alex. I. c.: Δημόδοκος δὲ καὶ Φῆμιος μετὰ (Worth. coniecit κατὰ) τὴν Ἴλιον ἄλωσιν, ὁ μὲν γὰρ παρὰ τοῖς Φαλαξίν (Hom. Od. VIII. 44. XIII. 27), ὁ δὲ παρὰ τοῖς μνηστῆρσι (I. c. I. 154. XVII. 263. XXII. 331), κατὰ τὸ κιθαρίζειν εὐδοκίμωνν. — Pro Δ. δὲ Eus. Δ. τε. Sed Eus. Flor. 1. 2 (et Clem.) cum Tatiano consentiunt. Postea Eus. κατ' αὐτὸν τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον.

19. Ὁ Θάμυρις δὲ καὶ ὁ Φιλάμμων] Par. 2 Φιλάμμων. Eus. Καὶ ὁ Θάμυρις καὶ ὁ Φιλάμμων. Eus. Par. 1 et Flor. 1. 2 φιλήμμων, Par. 2 φιλάμμων. Cf. n. 3.

20. καὶ] Decst in vulg. Eusebii textu (Vig.-Heinich.), sed Gaisford. (Eus. Par. 2, Flor. 1. 2, Ven.) re-

σης ἀκριβείας ὑμῖν ἀνεγράψαμεν. Ἴνα δὲ καὶ ²¹ τὸ μέχρι νῦν ἐνδέον ἀποπληρώσωμεν, ἔτι καὶ περὶ τῶν νομιζομένων σοφῶν ²² ποιήσομαι τὴν ἀπόδειξιν. Μίνως γάρ, ²³ ὁ πάσης προὔχειν νομισθεὶς σοφίας ἀγχινοίας τε καὶ νομοθεσίας, ἐπὶ Λυγκέως τοῦ μετὰ Δαναὸν βασιλεύσαντος γέγονεν, ἐνδεκάτῃ γενεᾷ μετὰ Ἰνάχον. Λυκοῦργος δέ, ²⁴ πολὺ γεννηθεὶς μετὰ τὴν Ἰλίου ἄλωσιν, ²⁵ πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκατὸν νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις. Β ²⁶ Δράκων δὲ περὶ Ὀλυμπιάδα τριακοστὴν καὶ ἐννάτην εὐρίσκεται γεγονώς· ²⁷ Σόλων περὶ μς· ²⁸ Πυθαγόρας περὶ ξβ· ²⁹ Τὰς 64 δὲ Ὀλυμπιάδας ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσι ἀπεδείξαμεν γεγονυίας

stituit. In Oxon. desideratur ἀν-
τῶν. Mox inversis verbis Eus. με-
τὰ πάσης ὑμῖν ἀκριβείας.

21. τὸ] Eus. Oxon. τὰ et dein
δέον ἀναπληρώσωμεν. Gesner. (c.
Fris.) et Herold. ἀποπληρώσωμεν.

22. ποιήσομαι] Eus. (Par. 3 et
Ven.) vulgo ποιήσωμεν (eiusd. Par.
2 ποιήσωμαι): demum Gaisford.
veram scripturam in textu posuit.

23. ὁ] Videtur addendum διὰ.
Gesnerus. — Antea Eus. μὲν γάρ.
Postea ap. Tatian. vulgo ἀγχινοία
τε καὶ νομοθεσία, id quod Maran.
emendavit auxilio Eusebii. Porro
pro Λυγκέως Eus. Flor. 1 γλυκέως.
Tum Eus. Par. 2 τὸν Δαναόν. —
Clemens Alex. l. c. c. 16. §. 79:
οἱ δὲ Μίνω τὸν Διὸς ἐπὶ Λυγ-
κέως· οὗτος μετὰ Δαναὸν γίνεται
ἐνδεκάτῃ ἄνωθεν ἀπὸ Ἰνάχου καὶ
Μωυσεώς γενεᾷ.

24. πολὺ... ἄλωσιν] Eus. πο-
λὺ μετὰ τὴν Ἰλίου γεννηθεὶς ἄλω-
σιν. Verba ἄλωσιν usque ad Λακε-
δαιμονίοις Eus. Par. 1 omisit. —
Pro γεννηθεὶς, quod Tat. Par. 1 et
2 mihi suppeditarunt, codd. editi
(c. Fris.) γεννηθεὶς exhibent.

25. πρὸ τῶν Ὀλυμπ. ἔτεσιν
ἑκατὸν] Fischer (u. Soelbeer)
Griech. (u. Röm.) Zeittafeln p.
36: „Hiernach würde Lycurg 100
Jahre vor Ol. 1, in v. C. 876 [=
v. C. 776 + 100] fallen. Allein da
Tatianus in der Trojanischen Aera
vollkommen mit Eratosthenes über-
einstimmt, so können wir anneh-
men, dass er demselben auch in der
Zeitrechnung für Lycurg gefolgt
sei, diesen jedoch statt 108 Jahre
in runder Zahl nur 100 Jahre vor
Ol. 1 gesetzt habe.“ Prius Lycur-
gum floruisse refert Clemens Alex.
l. c.: Λυκοῦργος δὲ μετὰ πολλὰ
τῆς Ἰλίου ἀλώσεως γεγονώς ἔτη
πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκα-
τὸν πενήκοντα (= 926 a. Chr.)
νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις. Cle-
mens locum Tatianicum ante oculos
habuit (cf. n. 25—28; coll. n. 14):
quapropter aut ipse numerum anno-
rum mutavit aut librarius.

26. Δράκων...γεγονώς] Cle-
mens Alex. l. c. §. 80: Δράκων
δέ, ὁ καὶ αὐτὸς νομοθέτης, περὶ
τὴν τριακοστὴν καὶ ἐννάτην Ὀλυμ-
πιάδα γεγονώς εὐρίσκεται — h. e.

tis multa diligentissime vobis scripsimus. Sed ut ea etiam quae hactenus supersunt expleamus, adhuc de iis quoquo qui existimati sunt sapientes instituiam demonstrationem. Minos enim, qui in omni sapientiae genere et sollertia et legum institutione praeire existimatus est, sub Lynceo Danai successore existit, undecima post Inachum aetate. Lycurgus, multo post Ilii excidium natus, annis centum ante olympiades dat leges Lacedaemoniis. Draco circa olympiadem trigesimam nonam reperitur existisse: Solon circa quadragesimam sextam: Pythagoras circa sexagesimam secundam. Olympiades autem post res Ilicas annis quadrin-

intra annos a. Chr. 624 et 620. Cf. Fischer. l. c. p. 104. — Pro ἐννάτην Eus. Par. 3 et Ven. ἔκτην. In Eus. Ven. verba εὐρίσκειται ad μς' usque exciderunt.

27. Σόλων περὶ μς'] H. e. τεσσαρακοστὴν (καὶ) ἕκτην, = a. Chr. 596 — 593. Eus. Σόλων δὲ περὶ μς'. Eus. Flor. 1 Σόλων περὶ μ κ σ, quocum Flor. 2 facit, nisi quod καὶ pro κ praebet. Pariter Eusebius in Chronico ad annum 1422. Sic etiam Diogenes Laertius I. 62: Ἦκμαζε μὲν οὖν Σόλων περὶ τὴν τεσσαρακοστὴν ἕκτην ὀλυμπιάδα, ἧς τῷ τρίτῳ ἔτει (Ol. 46, 3 = a. Chr. 594) ἤρξεν Ἀθηναίων. Cyrillus c. Iulian. I. p. 12: τεσσαρακοστῇ ἕκτη ὀλυμπιάδι Σόλων νενομοθέτηκε. Male igitur dederunt Gesner., Herold., Morell., Duc., Worth. ex Fris. Σόλων περὶ μ', circa quadragesimam, et Maran. ex Par. 2 et Ael. περὶ μς', circa quadragesimam septimam. Equidem vero cum Par. 1 περὶ μς' scripsi, praesertim quum Clemens quoque Alex., qui sua a Tatiano saepe Corp. Apoll. Vol. VI.

(vid. n. 25) mutuatus est, l. c. c. 14. §. 65 sic dicat: ἤκμασεν οὖν ὁ Σόλων κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἕκτην ὀλυμπιάδα. Videlicet in duobus codicibus illis vitio librariorum σ', id quod facile fieri poterat, in ζ' abiit. Eadem emendatio placuit non Gallandio tantum, sed etiam Meursio Do Archont. Athen. (Lugd. Bat. 1622. 4°) p. 43 et Fischero l. c. p. 114.

28. Πυθαγόρας περὶ ξβ'] H. e. ἑξηκοστὴν (καὶ) δευτέραν, = a. Chr. 532 — 529. Ita etiam Clemens Alex. l. c. (comp. ibid. c. 21. §. 129), nostrum scriptorem secutus: Πυθαγόρας δὲ κατὰ Πολυκράτη τὸν τύραννον περὶ τὴν ἑξηκοστὴν δευτέραν ὀλυμπιάδα εὐρίσκειται. Cyrillus l. c. p. 13: ἑξηκοστῇ δευτέρῃ ὀλυμπιάδι Πυθαγόρας γενέσθαι λέγεται. Cf. Clintonis Fasti Hellenici (ed. Krüger) p. 13. — Eus. Πυθαγόρας κατὰ τὴν ἑξηκοστὴν δευτέραν.

29. Τὰς... ἑπτά] Cf. c. 31. n. 25. — Scholion in marg. Par. 1: καὶ μὴν Πινδαρος ὁ λυρικὸς οὐ-

τετρακοσίοις ἑπτὰ. Καὶ δὴ τούτων οὕτως ἀποδεδειγμένων, διὰ βραχέων ἔτι καὶ περὶ τῆς τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἡλικίας ³⁰ ἀναγράφομεν. Τοῦ γὰρ πρεσβυτάτου τῶν προειρημένων Θαλῆτος γενομένου ³¹ περὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, καὶ τὰ περὶ τῶν μετ' αὐτὸν σχεδὸν ὑμῖν συντόμως εἴρηται.

42. Ταῦτα ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ¹ ὁ κατὰ βαρβάρους C φιλοσοφῶν Τατιανὸς συνέταξα, γεννηθεὶς μὲν ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῆ, παιδευθεὶς δὲ πρῶτον μὲν ² τὰ ὑμέτερα, δευτέρον δὲ ἄτινα νῦν ³ κηρύττειν ἐπαγγέλλομαι. Γινώσκων δὲ λοιπὸν τίς ὁ θεὸς καὶ τίς ⁴ ἢ κατ' αὐτὸν ποίησις, ἔτοιμον ἔμαντὸν ὑμῖν πρὸς τὴν ἀνάκρισιν τῶν δογμάτων παρίστημι, μενούσης μοι ⁵ τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας ἀνεξαρνήτου.

τως φησὶν· ἦτοι Ὀλύμπια μὲν ἔστησεν Ἡρακλῆς. Πῶς οὖν Ἡρακλῆς [cod. Ἡρακλέους] μιᾶ γενεᾷ τῶν Ἰλιακῶν προῦχων, ὁ κατὰ Πίνδαρον τὰ Ὀλύμπια στήσας, ὕστερον ἐνρεθίσεται τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον εἴγε αὐτὸς ἔστησε τὰ Ὀλύμπια; Cf. c. 31. n. 27. — Eus. Par. 2 γεγοῆναι προ γεγοννίας.

30. ἀναγράφομεν] Morell. ἀναγράφωμεν. Sic etiam Eus. Par. 2.

31. περὶ τὴν πεντηκοστὴν ὀλ.] Clemens Alex. l. c. c. 21. §. 129: τοῦ πρεσβυτάτου τῶν κατ' Ἕλλησι σοφῶν Θαλοῦ περὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα γενομένου. Cf.

Hermann De philosoph. Ionic. aetatibus p. 7 sq. — Sensus verborum καὶ τὰ περὶ τῶν etc.: non est quod de reliquis sex sapientibus, quippe aetate iunioribus, plura vobis exponantur. Eus. Par. 2 καὶ τὰ περὶ ταυτῶν. Pro μετ' Fris. (Gesner., Herold.) μὲν, sed recte in marg. habet. Eus. ex edit. Vig-Heinichen. κατ' αὐτὸν (Eus. Par. 2. 3 et Ven.): quae ad supares illi (Thaleti) pertinent. Pro ὑμῖν, quod ferri potest ideoque debet, Maranus cum Eus. ἡμῖν legi iubet.

1. ὁ κατὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν] Cf. c. 1. n. 1. — Paullo ante deest Eus. ὦ.

gentis et septem institutas demonstravimus. Atque his ita demonstratis, iam breviter de septem quoque sapientium aetate scribemus. Nam quum antiquissimus eorum quos modo memoravi Thales circa olympiadem quinquagesimam fuerit, simul ea quoque quae ad minores natu pertinent fere compendio vobis dicta sunt.

42. Haec vobis, Graeci, ego barbarae philosophiae addictus Tatianus composui, natus in Assyriorum terra, ac imbutus primum vestris disciplinis, deinde iis quas me nunc praedicare profiteor. Iam vero quum noverim quis sit deus et quod eius opus, paratum me vobis ad examen dogmatum exhibeo, manente mihi citra inficiationem colendi dei ratione.

2. τὰ] Apud Herold. excidit. — Antea δὲ (ante πρῶτον) Eus. Par. 1 et Flor. 1. 2 omiserunt.

3. κηρύττειν] Sic Par. 1 et Eus.; sic etiam Duc., Worth., Maran.. Caeteri editores aequae ac Fris., Par. 2, Aet., Bon. (cf. Porsev. Appar. sacr. Tom. II. p. 449) admiserunt κρύπτειν, id quod Daniel *Tatian. d. Apol.* p. 17 perperam probavit, qui interpretatus est sic: „Später wandte ich mich zu dem was schon lange als von mir in's Geheim festgehalten das Gerücht genannt hat.“ Ipse Tatianus c. 17 τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας sese appellat.

4. ἡ] Haec vox (Par. 1 et Eus.) vulgo non legitur. — Mox pro αὐτὸν Eus. Par. 1 et Ven. αὐτό. Tum Eus. ex edit. Viger.-Heinichen. (Eus. Par. 1 et Ven.) ἐαυτόν, ex quo Gaisford. (reliquorum ope codicum) ἐμαντόν effecit.

5. τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας] Quippe quae apud Christianos (βασιλεία) inveniatur. — Articulum τῆς, qui a codd. mslis et editis abest, monitu H. Stephani (in edit. *Epist. ad Diogn.* p. 111) ex Eusebio reposui. Etiam Daniel l. c. p. 143 tacite eum admisit. Caeterum Eus. Par. 1 et Flor. 1. 2 κατὰ τὸν θεόν exhibent.

APPENDIX.

FRAGMENTA

OPERUM TATIANI DEPERDITORUM.

I.

Γράφει . . . ἐν τῷ Περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα κα-
ταρτισμοῦ. ¹ Συμφωνία μὲν οὖν ἀρμόζει προσευχῇ, ² κοινω-
νία δὲ φθορᾶς λύει τὴν ἔντευξιν. Πάνυ γοῦν δυσωπητικῶς διὰ
τῆς συγχωρήσεως εἶργει· πάλιν γὰρ ἐπὶ ταῦτὸ συγχωρήσας γενέ-
σθαι ³ διὰ τὸν σατανᾶν καὶ τὴν ἀκρασίαν, τὸν πειθησόμενον

I. Γράφει... διαβόλω] Ex Cle-
mentis Alex. Strom. III. c. 12.
§. 81 (ed. Klotz. Vol. II) p. 258.—
Videtur Tatianus in hoc De per-
fectione seu absoluta instructione
secundum servatorem libro
(Ledermann Examen des hérésies
de Taticn p. 4 et 9 temere exhibuit
Περὶ τοῦ κ. τ. σ. καθαρτισμοῦ)
normam praescripsisse vitae asceli-
cae, ita quidem, ut Christum exem-
plar perfectissimum proponeret ad
imitandum. Quodsi nuptias ibi in-
primis reprobavit, haud dubie ad
coelibatum quoque illius provocavit.
Hic autem contra hanc „ἐπιπλοκὴν
τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν φθορὰν“
verbis Pauli apostoli utitur. — Ire-
naeus: τὸν γάμον τε φθορὰν καὶ
πορνείαν παραπλησίως Μαρκίωνι

καὶ Σατορνίνω ἀναγορεύσας. Vide
Fragm. IV (n. 2). Inde Epipha-
nius: Ἐγκράτειαν δὲ οὗτος κη-
ρύττει· τὸν δὲ γάμον πορνείαν
καὶ φθορὰν ἡγεῖται, φάσκων μη-
δὲν διαλλάττειν πορνείας τὸν γά-
μον ἀλλὰ τὸ αὐτὸ εἶναι. Pariter
Philastrius, Augustinus, Theodoretus
referunt. Cf. Daniel Tatian. d.
Apol. p. 259 sqq., Neander Allg.
Gesch. d. chr. Rel. u. Kirche, Tom.
II. Sect. 1 (ed. 2), p. 788 sq..

1. Συμφωνία... διαβόλω] 1
Cor. 7, 5. — Addit Clemens I. c.:
Ταῦτα δὲ φησι (Tatianus) τὸν ἀπό-
στολον ἐξηγούμενος, σοφίζεται δὲ
τὴν ἀλήθειαν, δι' ἀληθοῦς ψευ-
δος κατασκευάζων. — Vulgo (ab
ipso Klotzio) legitur Συμφωνίαν
pro Συμφωνία. Sed hoc equidem

APPENDIX.

FRAGMENTA OPERUM TATIANI DEPERDITORUM.

I.

Scribit . . . in libro *De perfectione secundum salvatorem*: Consensus quidem aptus est ad precationem, coniunctio autem corruptelae solvit orationem. Omnino sane concessa ab eo licentia prohibitio est pudorem incutiens; nam dum concedit *ut revertantur in idipsum propter satanam et intemperantiam*, cum qui parebit *duobus dominis*

dedi, commation ut melius responderet sequenti: *κοινωνία δὲ φθορᾶς λύει τὴν ἔντευξιν*. Maranus (p. 600) mallet: *Συμφωνία μὲν οὖν ἀρμόζει προσευχῆν*, reddens: *Consensus praeparat precationem*. Tatianus, consilium ab apostolo conjugalis datum ad suam doctrinam trahens, „consensum vocat continentiam ad tempus ex mutuo consensu servatam, ut vacent orationi, communionem vero corruptelae, si, ut concedit apostolus, in idipsum revertantur.“ Inde concludit continentiam aptos facere ad precandum, usum conjugii avertere ab oratione.

2. *κοινωνία*] Hanc vocem usu haereticorum contritam fuisse iam

Maranus notavit. Illi, ut Clemens l. c. III. c. 4. §. 27 refert, *τὴν ὁποίαν δὴ ποτ' οὖν ἀφροδισίων συμπλοκὴν κοινωνίαν ἀσεβῶς κελήκασιν*. Et paullo post: *οὗ γὰρ τρισάθλιοι τὴν τε σαρκίην κατὰ τὴν συνοσιαστικὴν κοινωνίαν ἱεροφαντοῦσι*. Nonnulli enim, ut Idem l. c. testatur, *κοινωνίαν μυστικὴν* appellabant promiscuos concubitus.

3. *διὰ τ. σατανᾶν καὶ τ. ἀκρασίαν*] Quod Paulus permittit id Tatianus cum prohibere dicit: quod permittit ob eam causam, ne detur ansa diabolo ad tentandum, id negat posse observari quin diabolo serviatur. Non solum enim sententiam apostoli pervertit sed ipsa etiam verba; pro eo quod est apud Pau-

¹ δυοὶ κυρίοις μέλλειν δουλεύειν ἀπεφήνατο, διὰ μὲν συμφωνίας θεῶ, διὰ δὲ τῆς ἀσυμφωνίας ἀκρασία καὶ πορνεία καὶ διαβόλῳ.

II.

Κατατρέχει δὲ τις γενέσεως, φθαρτὴν καὶ ἀπολλυμένην λέγων· καὶ βιάζεται τις, ἐπὶ τεκνοποιίας λέγων εἰρηκέναι τὸν σωτήρα ¹ Ἐπὶ γῆς μὴ θησαυρίζειν ὅπου σῆς καὶ βρωσὶς ἀφανίζει. Καὶ τὰ τοῦ προφήτου προσπαρατιθέναι τούτοις οὐκ αἰσχύνεται· ² Πάντες ὑμεῖς ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθε, καὶ σῆς βρώσεται ὑμᾶς.

Ὅμοίως δὲ κἀκεῖνο ³ κομίζουσι τὸ ῥητόν (τὸ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως)· ⁴ Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται.

III.

Tatianus, qui, ¹ putativam carnem Christi introducens, omnem coniunctionem masculi ad feminam immundam arbitratur, Encratitarum vel acerrimus haeresiarches, tali... usus est argumento: ² Si qui seminat in carne, de carne

lum, ἵνα μὴ πειράξῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν, legebat διὰ τὸν σατανᾶν καὶ τὴν ἀκρασίαν. Maranus.

4. δυοὶ . . . δουλεύειν] Matth. 6, 24.

II. Κατατρέχει . . . γαμίζονται] Ex Clementis Alex. l. c. §. 86 sq. p. 262. — Olshausen Die Aechtheit d. vier kanon. Evangg. (Regiom. 1823) p. 337: „Hier, Κατατρέχει . . . ἀφανίζει, steht freilich nicht ausdrücklich, dass Tatianus dieses anführe, denn ein τις soll

es gesagt haben; allein es ist aus dem ganzen Zusammenhange deutlich, dass niemand als er gemeint sein kann.“ Idem valet de verbis Ὅμοίως . . . γαμίζονται. Cf. Kirchofer Quellensamml. z. Gesch. d. neutest. Canons (Tur. 1842) p. 107. Hoc igitur fragmentum est eiusdem libri, Περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτήρα καταρτισμοῦ, unde Fragm. I originem habet.

1. Ἐπὶ . . . ἀφανίζει] Matth. 6, 19.

2. Πάντες . . . ὑμᾶς] Iesai. 50, 9.

3. κομίζουσι] Nempe Tatianus

servitutum declaravit, deo quidem per consensum, intemperantiae autem et fornicationi et diabolo, dum consentire desinit.

II.

Insectatur autem aliquis generationem, dicens in eam interitum cadere eamque perire; et vi detorquet aliquis, dicens de liberorum procreatione pronuntiasse salvatorem *In terra non oportere thesauros colligere ubi tinea et rubigo eos perdunt.* Neque erubescit his addere verba prophetae: *Omnes vos sicut vestimentum veterascetis, et tinea vos exedet.*

Similiter vero etiam illud asserunt dictum (de mortuorum resurrectione): *Filii saeculi illius neque uxores ducunt neque nubunt.*

III.

quique cum eo faciunt. — Mox vulgo: ... τὸ ῥητόν· „οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου“ τὸ περὶ νεκρῶν ἀνάστασιν „οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται.“

4. Οἱ ... γαμίζονται] Matth. 22, 30.

III. Tatianus... corruptionem] Ex Hieronymi Commentar. in Epist. ad Galat. cap. 6 (Opp. ed. Vallars. Tom. VII. P. I, Venet. 1769) p. 526. — Cf. Fragm. I et II. Haec procul dubio ex eodem fonte fluxerunt, nempe ex libro Περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα καταρτισμοῦ.

Cf. notam ad Fragm. IX. Pro „Tatianus“ neutiquam „Cassianus“ (Vallars.) legendum esse docuit Niemeyer De Docetis (Hal. 1823) p. 42, quem adeas.

1. putativam carnem Christi introducens] Daniel l. c. p. 265: „In Hieronymus Worten finden wir nur die Ueberzeugung ausgesprochen, dass Tatian's ketzerische Ansicht von der Ehe, und der Sinnenwelt im Allgemeinen, consequenter Weise zum Doketismus führe.“

2. Si ... corruptionem] Gal. 6, 8.

metet corruptionem; in carne autem seminat qui mulieri iungitur: ergo et is qui uxore utitur et seminat ³in carne eius de carne metet corruptionem.

IV.

Ἀποστάς τῆς ἐκκλησίας, οὐλήματι διδασκάλου ἐπαρθεῖς καὶ τυφωθείς, ὡς διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο. ¹ Αἰωνάς τινας ἀόρατους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας, ² τὸν γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίῳ καὶ Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας, ³ τῇ δὲ τοῦ Ἀδάμ σωτηρία παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀντιλογίαν ποιησάμενος.

V.

Tatianus...tentans et subinde uti huiusmodi a Paulo as-

3. in carne eius] Recte monuit Hieronymus non dixisse apostolum: qui seminat in carne, sed: in carne sua, eis τὴν σάρκα ἐαυτοῦ. „Nemo autem secum ipse concumbit et in carne sua seminat.“

IV. Ἀποστάς... ποιησάμενος] Ex Irenaei adv. haeres. I. c. 28. §. 1 (ed. Stieren. Tom. I) p. 259 (ap. Euseb. Hist. eccl. IV. c. 29). — Tres hic attribuit Tatiano commenta haeretica.

1. Αἰωνάς... μυθολογήσας] Inde Epiphanius: Κακῇ διανοίᾳ περιπεσῶν (Tatianus) αἰωνάς τινας κατὰ τοὺς μύθους Οὐαλεντίνου καὶ ἀρχάς τινας καὶ προβολὰς καὶ αὐτὸς εἰσηγήσατο. Similiter alii (Philastrius, Augustinus, Theodoretus, Ioannes Dam.) referunt qui pendent ab Irenaeo.

2. τὸν γάμον... ἀναγορεύσας] Vide Fragm. I. — Stierenus Ire-

naeum pro τὸν γάμον τε scripsisse putat τοῦ δὲ γάμον. Epiphanius (cf. Fragm. I) magis ad illam accedit lectionem. Clemens I. c. §. 89, ubi de Tatiano loquitur: Εἰ δὲ πορνείαν τὸν γάμον τολμᾷ τις λεγεῖν πάλιν ἐπὶ τὸν νόμον καὶ τὸν κύριον ἀνατρέχων βλασφημεῖ.

3. τῇ... ποιησάμενος] Paullo ante: Ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ πρωτοπλάστου σωτηρία· καὶ τοῦτο νῦν ἐξενερέθη παρ' αὐτοῖς, Τατιανοῦ τινος πρώτως ταύτην εἰσενέγκαντος τὴν βλασφημίαν. Vide Fragm. V. — Pro ἀντιλογίαν vulgo αἰτιολογίαν vitiose comparet.

V. Tatianus... gratia] Ex Irenaei adv. haeres. III. c. 23. §. 8. — Cf. Fragm. IV (n. 3). In contrariam discedit sententiam auctor libri Sap. 10, 1 — et ecclesia, ut Tertullianus de poenit. c. 12: „ipse quoque et stirpis humanae et offen-

IV.

Absistens [Tatianus] ab ecclesia, praesumptione magistri [Iustini] elatus et inflatus, quasi prae caeteris esset, proprium characterem doctrinae constituit: dum Aeonas quosdam invisibiles pariter atque ii qui a Valentino sunt commentus est, nuptias corruptelam et fornicationem similiter ut Marcion et Saturninus dixit, Adami autem saluti ex se contradictionem fecit.

V.

sae in dominum princeps Adam exomologesi restitutus in paradisum suum.“ Adde August. ad Evod. 99. Cf. S. Andreae De salute Adami, Marp. 1678. — Daniel l. c. p. 257: „Ungern vermisst man die nähere Motivirung der tatianschen Paradoxe. Nach der angezogenen Beweisstelle aus 1 Cor. 15 lässt sich vermuthen, Tatian habe nach seiner Weise aus allgemein anerkannten Wahrheiten befremdende Consequenzen gezogen. Sind alle Menschen — so mochte er folgern — von Natur Kinder des Zorns und des ewigen Todes, so muss doch wohl natürlich der noch weit strafbarer und von der Seligkeit des Himmels ausgeschlossen sein, durch den die Sünde in die Welt kam, und in dem Alle ewigen Strafen unterworfen sind. Für diese Weise der Deduction sprechen auch die

Worte bei Tertullianus De praescr. c. 52: . . . *adiiciens illud Adam nec salutem consequi posse, quasi non, si rami salvi fiunt, et radix salva sit.* Epiphanius sucht die Verkehrt-heit des tatianschen Satzes darzu- thun, ohne nähere Details über den- selben beizubringen.“ Idem valet de Philastrio, Augustino et auctore Chronici Alexandrini. Ledermann l. c. p. 13: „Les dogmes de la grâ- ce divine, de la justification par le mérite d'autrui, de la mort des Jé- sus-Christ, comme dernière victi- me agréée par son père pour l'ex- piation des péchés du genre humain, étaient étrangers à ses idées, d'après lesquelles l'homme ne peut être sau- vé qu'en se rendant digne du retour de l'esprit divin par une vie sainte et dévouée à dieu.“ Comp. Nean- der l. c. p. 787. n. 3. Aliter Baum- garten-Crusius *Lehrb. d. christl.*

sidue dictis, ¹ quoniam ² *In Adam omnes morimur*, ignorans autem, quoniam ³ *Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia*.

VI.

Πρὸς δὲ Τατιανόν, ¹ λέγοντα εὐκτικὸν εἶναι τὸ ² Γενηθήτω φῶς, λεκτέον· Εἰ τοίνυν εὐχόμενος ³ ἤδη τὸν ὑπερκείμενον θεόν, πῶς λέγει· ⁴ Ἐγὼ θεὸς καὶ πλήν ἐμοῦ ἄλλος οὐδεὶς; ⁵ Εἶπε μὲν ὡς κολάσεις εἰσὶ βλασφημιῶν, φλυαρίας, ἀκολάστων ῥημάτων, λόγῳ κολαζομένων καὶ παιδευομένων. Ἐφασκεν δὲ καὶ διὰ τὰς τριχὰς κολάζεσθαι καὶ τὸν κόσμον τὰς γυναῖκας ὑπὸ δυνάμει τῆς ἐπὶ τούτοις τεταγμένης, ἢ καὶ ⁶ τῷ Σαμψὼν δύναμιν παρεῖχε ταῖς θριξίν, ⁷ ἢ τε κολάζει τὰς διὰ κόσμον τριχῶν ἐπὶ πορνείαν ὀρμώσας.

VII.

Μὴ συνιδῶν δὲ ὁ Τατιανὸς ¹ τῷ Γενηθήτω οὐ πάντοτε συμβαίνειν τὸ εὐκτικόν, ἀλλ' ἐσθ' ὅπου καὶ προστακτικόν, ἀσε-

Dogmengesch. P. I. p. 149: „Die tatiansche Meinung, dass Adam nicht zum Heile gelangen könne, scheint Adam als Allegorie, von der bösen Neigung, genommen zu haben.“

1. quoniam... quoniam] Respondent particulae ὅτι, ex consuetudine veteris interpretis.

2. *In... morimur*] 1 Cor. 15, 22.

3. *Ubi... gratia*] Rom. 5, 20.

VI. Πρὸς... ὀρμώσας] Ex Clementis Alex. Fragm. (Ecll. ex scriptt. prophet.) §. 38 sq. (Vol. IV) p. 44.

1. λέγοντα... φῶς] Cf. Fragm.

VII. — Tatianus haec docet: Mundus non est summi dei opus sed demiurgi. Initio Genesis narratur historia creationis per demiurgum: cuius vero voces „Γενηθήτω“ minime iussa continent sed preces summo deo propositas. Quum enim demiurgus in tenebris versans precaretur „Fiat lux“, summus deus preces eius ratas habuit: et facta est lux. Cf. Daniel l. c. p. 255, Ledermann l. c. p. 22 sq., Neander l. c. p. 788. Aliter Baumgarten-Crusius *Comp. d. christl. Dogmengesch. P. I. p. 48* explicuit.

2. Γενηθήτω φῶς] Genes. 1, 3.

3. ἤδη] Cum hoc verbo et λέ-

* * * * *

VI.

Adversus Tatianum, qui dicit precantis esse illud *Fiat lux*, dicendum: Si precans noverat superiorem deum, quomodo dicit: *Ego deus et praeter me nullus alius?*

Dicebat poenas infligi blasphemii, nugis, lascivis verbis, quae logo puniuntur et castigantur. Dicebat etiam ob capillos et ornamenta mulieres puniri a potestate his rebus praeposita, quae etiam Samsoni robur praebuit per capillos, et quae eas punit quae per ornamenta capillorum in fornicationem feruntur.

VII.

Non intelligens autem Tatianus illud *Fiat* non semper precantis esse, sed interdum etiam imperantis, impiissime

γει, quod sequitur, subaudias ὁ δημιουργός. Pro ἦδη, quod dedi, vulgo ἦδη (*iam*) inepte legitur. Dicitur illa forma pro usitatiori ἦδει, quam quidem Semler ad Baumgartenii *Untersuchung theol. Streitighk.* Tom. I (Hal. 1762) p. 198 commendavit, paullisper recedens a vestigiis scripturae vulgatae. Cf. Matthiae *Ausf. gr. Gramm.* (ed. 2) p. 360. Sylburgii coniectura ἦτει prorsus displicet.

4. Ἐγὼ . . . οὐδεὶς] Iesai. 44, 6.

5. Εἶπε . . . παιδευομένων — Ἐφασκεν . . . ὁρμώσας] Haec, si coniecturae locus dandus, ex libro *Περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα καταρτισμοῦ*

desumpta sunt. Caeterum cf. Orat. ad Graec. c. 13.— Pro Εἶπε μὲν vulgo ἐλπομεν. Emendationem Marano debemus.

6. τῶ Σαμψών] Cf. Iudicc. 16, 17.

7. ἦ τε] Vulgo ἦτις.

VII. Μὴ . . . θεός] Ex Origenis De oratione c. 24 (Opp. ed. Lommatzsch. Tom. XVII) p. 188 sq. — Cf. quae ad Fragm. VI. n. 1 dicta sunt.

1. τῶ] Vulgo τό. Benteleus coniecit legendum τὸ Γεν. οὐ π. σημαίνειν etc. Hanc probavit coniecturam Delaruaeus et in textu posuit Lommatzschius.

βέστατα ὑπέληψε περὶ τοῦ εἰπόντος ² Γενηθήτω φῶς θεοῦ, ὡς εὐξαμένου μᾶλλον ἢπερ προστάξαντος γενηθῆναι τὸ φῶς, ἐπεὶ ὡς φησιν ἐκεῖνος ἀθέως νοῶν, ἐν σκότῳ ἦν ³ ὁ θεός.

VIII.

Χωρίζει δὲ καὶ τὸν παλαιὸν ἄνδρα καὶ τὸν καινὸν ὁ Τατιανός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἡμεῖς φάμεν, παλαιὸν μὲν ἄνδρα τὸν νόμον, καινὸν δὲ τὸ εὐαγγέλιον. Συμφωνοῦμεν αὐτῷ καὶ ¹ αὐτὰ λέγοντες, πλην οὐχ ἢ βούλεται ἐκεῖνος, ² καταλύων τὸν νόμον ὡς ἄλλου θεοῦ.

IX.

Non solum nuptias [Tatianus] sed cibos quoque, quos deus creavit ad utendum, damnat et reprobat.

X.

¹ *Et propinabatis Nazaraeis vinum, et prophetis mandabatis dicentes: Ne prophetetis...* De hoc loco haeresim suam Tatianus, Encratitarum princeps, struere nititur, ² vinum asserens non bibendum, quum et lege praeceptum sit ne Nazaraei bibant vinum, et nunc accusentur a propheta qui propinent Nazaraeis vinum.

2. Γενηθήτω φῶς] Genes. 1, 3.

3. ὁ θεός] Nempe ὁ δημιουργός.

VIII. Χωρίζει . . . θεοῦ] Ex Clementis Alex. Strom. III. c. 12. §. 82 (Vol. II) p. 259. Fortasse haec sententia ad librum Περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτήρα καταρτισμοῦ referenda est. — Daniel l. c. p. 256: „Schon der Umstand, dass Tatianus den δημιουργός nicht in directe Opposition sondern in ein Verhältniss der Abhängigkeit zu dem höch-

sten Gott gestellt [vide Fragmm. VI et VII], lässt vermuthen, er habe auch zwischen der Offenbarung des alten und neuen Testaments keinen absoluten Gegensatz angenommen, sondern nur das erste als unter dem Einfluss des Demiurgen verfasst angesehen.“ Cf. Ritter *Gesch. d. christl. Philos.* P. I. p. 334.

1. αὐτὰ] Vulgo αὐτοί.

2. καταλύων] Nescio cur Daniel l. c. et Ledermann l. c. p. 14

sensit de deo qui dixit *Fiat lux*, eum precatum magis esse quam iussisse lucem fieri, siquidem, ut ait ille impie cogitans, in tenebris erat deus.

VIII.

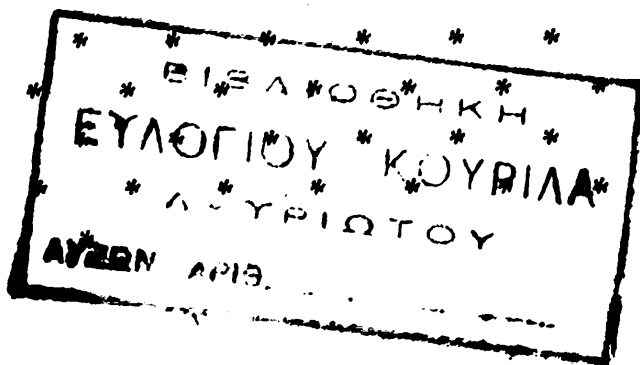
Separat autem veterem quoque hominem et novum Tatianus, sed non ut nos dicimus, veterem quidem hominem [intelligens] legem, novum autem evangelium. Assentimur ei quippe, qui ea quoque dicamus, sed non eo sensu quem ille sequitur, dissolvens legem ut alterius dei.

IX.

* * * * *

X.

* * * * *

καταλύειν admiserint, deleto com- male.

IX. Non...reprobat] Ex Hieronymi adv. Iovinian. I. c. 3 (Tom. II. P. I) p. 239. — Haec ciborum aliquot reprobatio videtur etiam ad Tatianeum *Περὶ τοῦ κ. ε. σ. καταρτισμοῦ* librum pertinere. Non autem dicit Hieronymus unde hauserit. Fortasse usus est libro aliquo contra Tatianum eiusque sectatores scripto. Nam ipse fatetur suo tempore ex omnibus Tatianeis scriptio-

nibus non superesse nisi Orationem ad Graecos. Augustinus de haeres. c. 25: „Tatiani non vescuntur carnibus easque omnes abominantur.“

X. Et...vinum] Ex Hieronymi Commentar. in Amos. cap. 2 (Tom. VI. P. II) p. 247. — Cf. notam ad Fragm. IX.

1. Et...prophetis] Amos. 2, 12.

2. vinum asserens non bibendum] Epiphanius adv. haeres. 46:

XI.

Tatianus, Eucratitarum patriarches, qui et ipse ¹nonnullas Pauli epistolas repudiavit, ²hanc vel maxime, hoc est ad Titum, apostoli pronuntiandam credidit, parvi pendens Marcionis et aliorum, qui cum eo in hac parte consentiunt, assertionem.

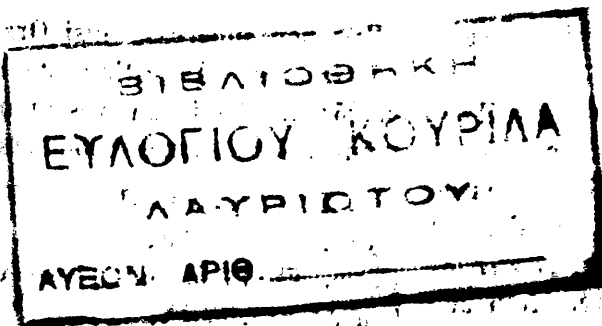
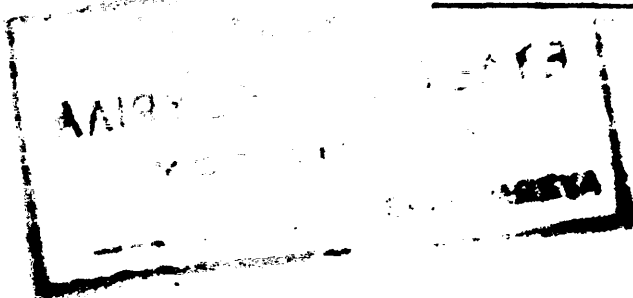
Μυστηρίοις δὲ ὡσαύτως κέχρηται, κατὰ μίμησιν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, ὅδατι δὲ μόνῳ χρώμενος ἐν τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις. Cf. Theodoret. Haer. fabb. I. c. 20.

p. 686. — Cf. notam ad Fragm. IX.

Μιγάλα 43, στ. 369

1. nonnullas P. epistolas repudiavit] Repudiavit certe epistolas ad Timotheum (paullo ante memoratas ab Hieronymo), rationibus ductus dogmaticis, maxime ob effata quae ipsius sententiae de matrimo-

XI. Tatianus...assertionem] Ex Hieronymi Praef. in Commentar. in Epist. ad Titum (Tom. VII. P. I)

XI.

* * * * *

nio repugnabant: 1 Tim. 2, 15. 3, 2. 12. 4, 3. 5, 14. 23. Coll. 4, 8: *ἡ σωματικὴ γυμνασία* (talem commendasse dicitur Tatianus) πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος. Videtur potissimum Tatianos indicare Clemens Alex. I. c. II. c. 11. §. 52: *ὑπὸ ταύτης ἐλεγχόμενοι τῆς φωνῆς* (1 Tim. 6, 20 sq.) οἱ ἀπὸ τῶν *αἱρέσεων τὰς πρὸς Τιμόθεον ἀθετοῦσιν ἐπιστολάς.*

2. hanc... apostoli pronuntiant] Epistolam ad Titum Tatianus propterea videtur non repudiasset, quod in ea haeretici distinctius, quam in epistolis ad Timotheum, designantur iudaici: 1. 10. 14. 3, 9.

INDICES.

- I. INDEX VERBORUM.
  - II. INDEX RERUM.
  - III. INDEX LOCORUM.
-

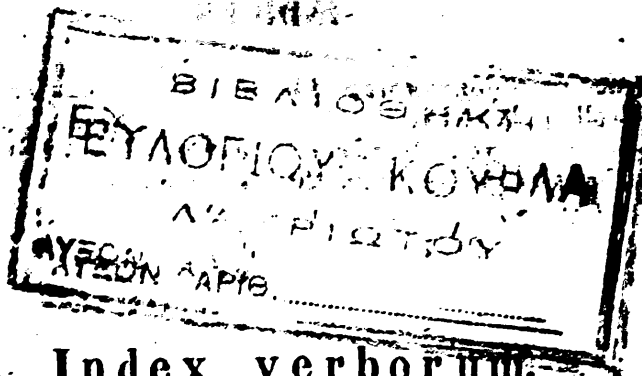
INDEX

INDEX - REVISION

INDEX REVISION

INDEX REVISION

I. Index verborum.

Numerus paginam et n. notam designat.

A.

- A, A, Δ* commutata 144. n. 3. 147. n. 8.
ἀβδηρολόγος, abderitice loquens, 74. n. 1; cf. Proll. p. XXXIV.
ἀβελτηρία 34. n. 15.
ἀερόφοιτος 86. C; cf. Proll. p. XXXV.
ἀθανασία et τὸ ἀθάνατον differunt 65. n. 5.
ἀθάνατον, τό, 30. C. 64. C. 66. C. 72. D. Vid. *ἀθανασία*.
ἀθύρειν 24. D; cf. Proll. p. XXXV.
αἱματεκχυσία 100. D; cf. Proll. p. XXXIV.
ἀκαιοσύνη 92. D.
ἀκροθίνια, τά, 31. C; cf. Proll. p. XXXIV.
ἀμάρα, cloaca, 14. D.
ἀμετροσιπής 112. C. 128. D; cf. Proll. p. XXXV.
ἀμπωτίς, —εις, 90. B.
Ἄμφλων, —ωνος, 155. n. 4.
ἀν c. sat. 80. A.
ἀναθίσαις τῶν βιβλίων 106. A.
ἀναξιοπαθεῖν 57. n. 18.
ἀνδραγάθημα 30. C.
ἀνδροκτασία, —αι, 114. A.
ἀνεξάρνητος 162. C.
ἀνήρ, homo, 30. n. 4. Fragm. VIII.
ἄνθρωπος (ανος) et σφραγός (συνος) commutata 149. n. 9.
ἀνθρωπότης 68. n. 5.
ἀνθρωποφαγία 100. D. 104. D. 134. B.
ἀντιγεννᾶν 20. C.
ἀντιδοξεῖν τινί 10. B.
ἀντισσφιστεύειν 62. A.
ἀντισσφιστεύματα daemonum 58. B.
ἀξιοπίστως 9. n. 3.
ἀξιοῦν τινα προνομίαις 112. n. 2.
ἀόρατον, τό, τῆς δυνάμεως θεοῦ 20. D.
ἀπαγγέλλειν de actore 100. A.
ἀπαιδευτός 11. n. 5.
ἀπαξιαπλῶς 94. B.
ἀπαύγασμα 70. n. 16.
Ἄπιδων 147. n. 7.
ἀπλότης — θέλημα ἀπλότητος 23. n. 3.
ἀποβαίνειν, evadere h. e. fieri, 34. n. 14.
ἀπογέννημα τῆς εἰμαρμένης 34. B.
ἀπογίνεσθαι (perire) et γίνεσθαι 26. D.
ἀποδεικνύναι, effcere, zu etwas machen, φαντασματα 34. A. (n. 14).
ἀποδεῖν — τοσοῦτον ἀποδέουσι τῆς ἀσκήσεως, ὥστε — 84. D.
ἀποδύεσθαι πλάνην 115. n. 1.
ἀποθνήσκειν sensu spirituali 51. n. 9.
ἀποκαθιστᾶν 82. C. πρὸς (εἰς) τὸ ἀρχαῖον 30. B. 82. D.
ἀποκοπή 25. n. 4.
Ἀπόλλων, acc. Ἀπόλλω 86. B πρὸ —ωνα, 96. D.
ἀποπέτεσθαι, σογ. —επτάμην, τινός, ab aliquo, 82. C (n. 13).
ἀποποιεῖσθαι τὴν κατάληψιν 138. C.
ἀποσκαραλίζειν — ἐς κόρακας ἀποπέμπειν, nihil facere, repudare, 54. C. 56. B.
ἀπότμησις, exsectio, 36. C.

- ἀδῆτουργός = ἀδῆτοποιός 14. D; cf. Proll. p. XXXIV.
 ἀρχαῖος — vide ἀποκαθιστᾶν.
 ἀρχή, initium et principium, 20. n. 1.
 ἀστροθεσία 34. A. 40. C.
 ἀστροθετεῖν 44. B.
 ἀσύγκριτος 68. B.
 ἀσωτεύεσθαι 8. D.
 Ἄστις 37. n. 9.
 Ἄναρις 147. n. 8.
 αὐθις, opp. νῦν, postea s. alias, 8. C. εἰς αὐθις 42. D. 64. C.
 αὐτάρκειαν ἀσκεῖν 84. D.
 αὐτάρκως 125. n. 31.
 αὐτεξούσιον, τό, 30. C. 32. D. 34. A. 52. D. 70. C. τῶν λόγων 8. C.
 αὐτός — αὐτῷ ubi ἐαυτῷ 32. D. 57. n. 16. αὐτόν ubi ἐαυτόν 31. n. 7 exspectabas. αὐτόν = σέ 82. n. 7.
 ἀφιεσθαι φωνήν 8. n. 24.
- B.
- βάρβαρος et βαρβαρικός 2. n. 1; coll. 109. n. 17.
 βασιλεῖς 17. n. 19.
 Βηρωσός 141. n. 9.
 βόλβιτον = Atticc. βόλιτον 12. C.
- Γ.
- γενεά 157. n. 13.
 γένεσις, genitura, 35. n. 4.
 γλωττομανία, linguae furor, 16. A; cf. Proll. p. XXXIV.
 γόης 76. n. 3.
 γραολογία, anilis garrulus, 14. A; cf. Proll. p. XXXIV.
 γύναιον de puella 131. n. 14.
- Δ.
- δαίμονες de angelis (bonis) dictum, iuxta loquendi rationem Graecis usitatam 55. n. 12.
 δέ, ubi antecedentibus aliquid adiungitur quo illa expllcantur, 34. n. 14.
 δείδειν — ἰδεδίεσαν 134. B; cf. Proll. p. XXXI.
 δεσπότης de deo 28. B; τῶν ὄλων 22. A.
- διά c. acc. = per 40. n. 19.
 διαβλητέος 20. A.
 διακορυφύειν 92. D.
 διαπρόσιος 102. C; cf. Proll. p. XXXV.
 διαυῆς Cecrops 151. n. 17.
 δοξομανία 50. n. 4; cf. Proll. p. XXXIV.
 δράκων ὁ μυστικός 39. n. 17.
 δραστηκός 72. D. 76. B.
 δυσωπητικῶς Fragm. I. p. 164.
 δωροδοκητέον 20. A.
 δωρολήπτης 44. C.
- E.
- ἐγκωμιστής 32. D.
 ἐγώ — τί μοι in interrog. 47. n. 8. 51. n. 9.
 εἶδος, τό, 114. n. 4.
 εἶναι, imperf. ἤμην, 28. A.
 ἐκβαλεῖν τινί 72. A.
 ἐκδαπανᾶσθαι, consumi, fortius quam δαπανᾶσθαι, 28. B; cf. Proll. p. XXXIII.
 ἐκφώνημα 130. C.
 ἐκφώνησις, — εως λόγοι 56. A.
 Ἑλλάνικος 6. n. 15.
 Ἑλληνας 2. n. 1.
 ἐνάμαρτος 88. n. 23; cf. Proll. p. XXXIV.
 ἐναποκείσθαι ταμείοις 28. B.
 ἐναπόλλυμι 134. C.
 ἐναυσμα τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος 62. D.
 ἐπιόνασι, ὁ, 48. n. 11.
 ἐνδεής, accus. ἐνδεᾶ, 26. n. 4.
 ἐννεορτεῦειν 84. D; cf. Proll. p. XXXIII.
 ἐντέχνως 136. A.
 ἐντυφος, superbus, 16. A; cf. Proll. p. XXXIV.
 ἐξάρτημα σκντίδων 76. A.
 ἐξατμίξειν — ἐξατμισθεῖσα ὕλη, evaporata materia, 28. B.
 ἐξαφανίξειν fortius quam ἀφανίξειν 28. B.
 ἔξαψις 26. B.
 ἐξοκέλλειν εἰς κακίαν 64. B.
 ἐξορχεισθαι τὰ μυστήρια, propagare mysteria, 110. A.
 ἔξω, positum post genitivum, 8. D.
 ἐπίνδυμα τῆς θνητότητος 90. C.
 ἐπίρχεισθαι — κατὰ τὸ ἐπιελθόν, prout in mentem venit, 16. A.

ἐπίγνωσις 152. A (n. 3).
ἐπικόσμημα 90. C; cf. Proll. p. XXXIV.

ἐπίμοχθος, *lassitudinem sentiens*, opp. θυμικῶ 42. n. 4; cf. Proll. p. XXXIV.

ἐπιτομή δεισιδαιμονίας 96. D (n. 7); cf. Proll. p. XXXIV.

ἐπιφέρειν τι εἰς τινα 158. D (n. 14).

ἐπιφοιτᾶν πολλὴν γῆν 136. B.

ἐπιφοίτησις 76. A.

ἐρμηνεῖαι θειόταται 55. n. 11.

ἐρῶ — ἐρῶμαι, *weg mit* —, 100. A.

ἐρῶμενον, τό, 128. A.

ἐρωτομανής 130. C.

εὐκατάληπτος 114. B.

εὐκτικός Fragmm. VI. VII. p. 170.

εὐρίσκεισθαι μακρὰν τῆς εὐταξίας 56. D.

Z.

ζ et σ commutata 161. n. 27.

ζῶον λογικόν homo 68. n. 3.

ζῴωσις 41. n. 1; cf. Proll. p. XXXIV.

H.

H et EI commutata 74. n. 10.

ἠγούμενοι 17. n. 19.

ἠπερ, non praecedente μάλλον, 153. n. 2.

Θ.

θάνατος, *die ewige unselige Fortdauer*, 60. C (n. 1).

θεατροκοπεῖν, *applaudere*, 86. n. 14; cf. Proll. p. XXXIV.

θεολογεῖν 46. D.

θεομαχος 62. A.

θεσπιάσι 92. n. 3.

θησαυρός μανίας 96. D (n. 9); cf. Proll. p. XXXIV.

θνήσκειν = θάνατον διὰ τιμωρίας ἐν ἀθανασίᾳ λαμβάνειν 60. C (n. 1).

θνητότης 90. C; cf. Proll. p. XXXIV.

θριαμβεύειν τινα 104. A.

θυτική, *sacrificandi ars*, 4. n. 8.

I.

i dativo adscriptum 44. n. 11.

ἰλιος 9. n. 2.

ἰσάτις 156. n. 9.

ἰσοδύναμος 26. C.

K.

κακοπραγία 114. A.

κᾶν εἰ 6. B.

καρατομία 36. D.

κατά — vide κενός.

καταβοθροῦν, *desodire*, 134. n. 2; cf. Proll. p. XXXIV.

καταγελᾶν τινα 46. D (n. 7).

κατάγεσθαι παρὰ τινα, *divertere apud aliquem*, 62. A.

κατάληψις θεοῦ 51. n. 10. κατάληψιν τοῦ ἀληθοῦς ποιῆσθαι 26. C.

καταρτισμός Fragm. I. p. 164.

κατασκευὴ τ. ἀνδρῶν 30. C.

κατιξουσιάζειν τινός 70. C.

καύχημα 8. D.

κενοδοξεῖν 56. D.

κενοδόξως 54. C.

κενός — κατά κενού, *frustra*, 24. n. 3.

κοινωνία, de qualibet venerea conjunctione, Fragm. I. n. 2.

κορακόφωνος, *qui vocem corvinam habet*, 68. n. 3; cf. Proll. p. XXXIV.

κοροκόσμιον, τό, *puellarum ornamentum*, 38. A; cf. Proll. p. XXXIV.

κραδαίνειν 74. C.

Κρίσις 148. n. 2.

Κρίσησις 81. n. 4.

κύβος = πέτρος 35. n. 2.

κυνογαμία, ἡ, *nuptiae cynicas Cratetis*, 16. n. 14.

Λ.

λαρυγγιᾶν 8. n. 24; cf. Proll. p. XXXIV.

ληραίνειν 128. A.

ληστοτροφεῖν, *latrones alere*, 100. n. 5; cf. Proll. p. XXXIV.

λόγος — λόγον δύναμις et λογική δύναμις 20. n. 1; et ἡ τοῦ λόγου δύναμις de ipso logo 33. n. 11. λόγῳ θεοῦ κατακολουθεῖν 105. n. 15.

λοιδορεῖν τινα 128. D. λοιδορεῖσθαι τινα 116. D.

λοιπόν, *fernerhin*, 72. A.

M.

μαρμαρύττειν 96. D (n. 4); cf. Proll. p. XXXV.
 μέγας — ἡ μεγάλη πόλις Roma 84. n. 5.
 μεγιστάνες, οἱ, 17. n. 19.
 Μέλητος 13. n. 8.
 μέλον ἔστι τι, curae alicui est, 12. B. 28. A. τινός 134. B. seu περί τινος 12. B.
 μερισμός 25. n. 4.
 μετάβασις τοῦ λόγου 26. C.
 μεταλαμβάνειν τι 30. C, ἀντί τινος 65. n. 4.
 μεταρσιουῶσαι πρὸς τὴν ἐν οὐρανοῖς πορείαν 72. B.
 μήτι γε 36. C. 66. D.
 μοναρχία de unitate dei 64. n. 1.
 μονομάχος, gladiator, 99. n. 3.
 μονομερής 67. n. 2; cf. Proll. p. XXXIV.
 μυστηριωδῶς 12. B.
 Μωυσῆς 118. n. 3.

O.

ὁ articulus iteratus 15. n. 13. τὰ ὄσα 90. C. 152. B. τὸν ὄθεν 26. B. τὸ c. adiect. a Taliano frequentatum: cf. Proll. p. XXXV.
 οἰκονομία 25. n. 4.
 οἰνογοῖα 44. C (n. 2).
 οἰχομαι, euphem. morior, 92. D.
 ὀλίγος — κατ' ὀλίγον 12. C. παρ' ὀλίγον 14. D.
 ὀμήγηροι θεῶν 110. B; cf. Proll. p. XXXV.
 ὁμοῖος c. gen. et dat. 66. n. 7.
 ὅμως δὲ οὖν 55. n. 12.
 ὀνίνασθαι — ὀνάμην 40. B; cf. Proll. p. XXXI.
 οὐρανός — vid. ἄνθρωπος.
 οὗτος pleon. post articulum 88. n. 20.

Π.

παιδοφθορεῖν 36. B.
 παλαίειν τῷ γῆρα 127. n. 9.
 παντελής — εἰς τὸ παντελής 27. n. 1.
 πάνυ — ἀριστοτελικῶς πάνυ 10. A.
 παρὰ c. accus. (= gemäss) 11. n. 9.
 παραβραβεύειν 42. D.

παραδεκτέον 118. B.
 παραπρεβεύειν τὴν ἀλήθειαν ὡς μυθολογίαν 154. n. 7.
 παραχαράττειν, falso signo notare, adullerare, 154. B.
 παριστάναι 162. C. παριστᾶν, docere, declarare, 8. n. 25. 128. n. 1; cf. Proll. p. XXXIV.
 παρομοιοῦν 20. D.
 πατήρ — πατρός (πρς) et πνεύματος (πνς) commutata 24. n. 3.
 πένεσθαι, opp. πλουτεῖν, 34. B.
 περιγράφειν 82. D.
 περιγραφὴ γέγονεν 148. B. περιγραλαμβάνειν 126. C.
 περιεργία 152. B (n. 4).
 περίοδοι κύκλων 26. D.
 περισπούδαστος 134. D.
 πῆλιγος — ὕψις 96. D (n. 5).
 πιθάνη 8. D.
 πλὴν et πάλιν commutata 31. n. 6.
 πλοκαὶ (complexus) γάμον 36. C.
 πνεῦμα ὑλικόν 54. n. 9. Vid. πατήρ.
 ποά 78. n. 16.
 ποιῆσθαι κατάληψιν 114. C (n. 1).
 ποίησις, quod creatum est, creatura (mundus), die Schöpfung, 18. D. 22. A. 26. C. 46. D. 52. A. 74. B. 162. C; de opere Heracliti 12. n. 2.
 ποιήτρια, ἡ, 134. D.
 πολιτεῖαι, αἱ, = τὰ νόμιμα, 18. B.
 πολυκοιρανία de multitudine deorum 64. n. 1.
 πολυμερής 67. n. 2.
 πολυχρονίως 66. D.
 πομπεύειν δημοσίᾳ 108. D.
 ποταπός τις 69. n. 7.
 πραγματεύεσθαι τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων 144. C.
 πρασάδης 90. B.
 προγενέστερος, früher von Geburt, älter, 156. D.
 προγνωστικός — ἡ προγνωστική, divinalio, 58. B.
 προειρημένον, quod modo dictum est, 58. n. 20.
 προέρχεσθαι de logi e patre progressu 26. B.
 προῖκα 126. B.
 πρόλημα λαιδορίας ἀνεξέταστος 108. A. τινὰ πρόλημματι (πραε-

occupalis officiis) θεραπεύειν 16. B.

προνομία 112. A.

προπηδάν de logi e patre progressu 23. n. 3.

προσανάπτειν 78. n. 15.

προσανέχειν 80. A.

πρόσκειρονμα, offensio, 16. B.

προσκυνέειν c. accus. 10. A.

προϋχειν (διά) πάσης σοφίας 160. A (n. 23).

πρωτόγονος diabolus 32. D.

πυκτεών, gladiator, 99. n. 3.

πωγωνοτροφεῖν 102. B; cf. Proll. p. XXXIV.

πῶς — εὖ πῶς 78. C.

P.

ῥητολογία, sermonis compositio, 154. n. 6; cf. Proll. p. XXXIV.

ῥιναυλεῖν 98. n. 13; cf. Proll. p. XXXIV.

Σ.

σαρκίον 28. B.

σεμνότης 134. A.

σκήνωμα de corpore 70. n. 11.

σκορπίζειν 116. D.

σκῦτις, dim. σκῦτος, 76. A.

Σολομών, — ὄνος, 144. C. D.

σοφιστεύειν 137. n. 1.

σοφιστής de Solone 130. n. 7.

σπάω — σπασθεῖς ἰτελεύτησε 12. n. 6.

σπερμολόγος 28. A.

σπιυτέον 154. C (n. 1).

σπιλοῦν — inde σπιλούμενον γύναιον, Praxitelis statua, 136. n. 14.

σο εἰ τε 6. n. 15.

στιχοποιός, versificator, 100. A; cf. Proll. p. XXXIV.

στοιχέωσις 41. n. 1.

συγχοῆσθαι 80. B, τινί, una uli aliquid re, 18. B.

συζυγία, ἡ, κατὰ θεῖον 66. D.

συλαγωγεῖν 98. n. 11.

σύμπηξις 54. B.

σύμφυτος 7. n. 21; cf. Proll. p. XXXV.

συνδίαυτος — τὸ πνεῦμα τῆ ψυχῆ 62. D.

συνελέγειν fortius quam ἐλέγειν 84. A.

συνέχον, τὸ, 69. n. 7.

συνιέναι — συνιέναι 149. n. 6.

συνολκή, ἡ, τοῦ σώματος 12. C.

συντέλεια τοῦ κόσμου 61. n. 2,

τῶν ὄλων 27. n. 1. ἡμέρα συντέλειας 76. n. 2.

σύστασις pro στάσις 125. n. 29.

σχετικός 69. n. 9.

σχηματολογία 44. n. 11; cf. Proll. p. XXXIV.

σωμασκία 98. B; cf. Proll. p. XXXIV.

σωρεία φιλοσόφων 112. C.

T.

T et Γ commulata 152. n. 1.

ταμῖον = ταμειῖον 28. B.

τε et γε commulata 152. n. 1; pariter τε et δέ 149. n. 9.

τεθηπέναι, admirari, 100. A; cf. Proll. p. XXXV.

τεκταίνειν 108. C.

Τελμισεῖς 4. n. 5.

τερπωλή, ἡ, poet. pro τέρψις, 34. B; cf. Proll. p. XXXV.

τέχνη — διὰ τέχνης 111. n. 9.

τιμητέον τὸν ἄνθρωπον, φοβητέον μόνον τὸν θεόν 18. D.

τις — ὁ μὲν τις!... ὁ δέ 56. D. ὁ μὲν... ὁ δέ τις 54. n. 8. τις c. adiect. 76. B (n. 10).

τοιούτοι τινες 40. B. 64. A.

τόπος μετανοίας 70. C.

τρόπος (d. Richtung) — τῶ κατὰ δίκης ἔχειν, ad condemnationem ducere, 114. C.

τυραννοκτονεῖν 38. n. 16.

Υ.

ὑλή συγγενής 26. n. 7.

ὑπόστασις 22. A (n. 1). 28. A (n. 5).

Φ.

φαντασίαι 64. B.

φαντάσματα 34. A.

φθορεύς 132. A.

φιλοσοφία de religione christiana 118. n. 2.

φιλόσοφος (καί) οὐ φιλόσοφος
17. n. 16; cf. Proll. p. XXXIII.
φληναφος 28. A. 92. A.
φοβητέον — vide τιμητέον.

X.

ζαίνειν 98. n. 12.
Χαῖτος 144. n. 3.
ζαλκουργεῖν 130. B. 132. A.
ζάρην ante genit. positum 20. n. 10.
Χειμάρος 145. n. 5.
ζησίμος — οὐκ ἐπὶ τι ζησί-
μον 27. n. 1.
ζησοῦς, ὁ, 84. n. 2.
ζωρεῖν de logi e. patre progressu
22. B.
ζωρεῖς εἰ μὴ 72. n. 2.

Ψ.

ψελλισμός, —οι, 108. n. 16.
ψευδολόγος 134. D.
ψυχικοί 70. n. 15.
ψυχρολογία 138. C; cf. Proll. p.
XXXIV.

Ω.

ω et οι commutata 63. n. 16; simi-
liter ω et ον 85. n. 9.
ὠμοφορία (cf. Proll. p. XXXIV)
πολύποδος, voratio crudi polypi,
8. D.
ὠρος 157. n. 11.
ὡς πρὸς 114. B.

II. Index rerum.

A.

- Abas** Argivorum rex 148. B.
Abdera ab Herculis amico nomen accepit 74. D. Is ab equis Diomedis devoratus 74. D (n. 2).
Abderiloquum esse 74. D (n. 1).
Achilles adolescens et admodum generosus 128. D. Habitans in Elysiis campis cum Helena et Medea 48. n. 16. Ad allegoriam revocatus 94. B.
Acrisius Argivorum rex 148. B.
Actaeus Phorbanti coevus 150. C. Ab eo Attica regio cognominata 150. C.
Acusilaus fabularum auctor 100. A (n. 3).
Adamus praeditus erat animâ et spiritu divino qui est anima praestantior 52. D (n. 1). — Salutem consequi non potest 168. Fragm. IV. V.
Admetus ab Apolline dilectus, qui boves eius pavit 92. n. 2.
Aegyptii geometriam invenerunt 5. n. 10. Ab iis orta historia 5. n. 12. Eorum annales 5. n. 12. A Ptolemaeo Mendesio in graecum sermonem versi 146. D. De aegyptiis diis opiniones Apionis 110. B.
Aeoles 6. A.
Aeones quidam a Tatiano introducuntur 168. Fragm. IV. n. 1.
Aeraria fabrica inventa a Cyclopiibus 6. n. 14.
Aesculapius ex Gorgonis capite guttas partitur cum Minerva 36. D. Inde fit medicus 37. n. 12. Mortuus 92. D.
Aesopus fabulis et Aristodemi arte celebris 134. D.
Aetas honoratur apud Christianos 126. B. Aetates viginti ab Inacho ad Troiae excidium 148. A.
Agamemnon 86. B. Rex Argivorum 148. B. Eius anno decimo octavo capta Troia 148. B. 152. n. 23. Ad allegoriam revocatus 94. B.
Agenoris filiam rapuit bucula 132. A (n. 19).
Agonothetae hortantur pugiles 98. B.
Agricultura Triptolemi 152. D.
Agrigentini 134. B.
Alcmaeon matricida 100. D. Euripidis tragoedia 100. n. 1.
Alexander 142. B. Callisthenem amicum inclusum circumferebat 10. A. Fortitudinem et virtutem in conviviis ostendebat 10. A. Clitum amicum occidit 10. A.
Allegoria deos revocat ad naturam elementorum 94. n. 10. 12.
Amazones 126. D.
Amosis Inacho aequalis 146. A. Avarin evertit 146. A.
Amphictyon Sthenel(a)o coevus 152. D.
Amphion 154. C. Duabus aetatibus Iliaca antecedit 158. D.
Amphistratus statuarius 130. B.
Amuleta 76. n. 5. Daemonum inventa 76. A. Ad promovendam impietatem adhibita 77. n. 6.
Anacharsis Scythia 56. A. Magni habitus apud Graecos 57. n. 18.
Anaxarchus mortem pertulit ob insanum gloriae amorem 86. A (n. 12).

- Andron** statuarius 134. D (n. 5).
Angeli creati a logo 30. B. Ante homines 30. C. Libero arbitrio ornati 31. n. 5. Sunt naturae, materiae quidem expertes, sed corpore aethereo (igneo vel aërio) indutae 70. C (n. 12). Vocantur *δαίμονες* 88. A. Sed ex loquendi more Gentilium 54. C (n. 12). — Primogenitus eorum fit daemon propter transgressionem et ignorationem 34. A (n. 13). Qui eum imitati sunt daemonum exercitus evaserunt 34. A (n. 14). Angeli mali lapsi ob superbiam 56. D. Defectionis materia homines iis fuerunt 34. A. Eorum dux Iuppiter 36. C. Vid. *Daemones*.
Anima vinculum carnis: animam caro continet 69. n. 9. Simplex non est sed composita 66. A (n. 2). Per corpus enim videtur 66. A. Sine corpore haud apparet 66. A. Ex se tenebricosa 60. C. Per se mortalis 58. n. 1. Moritur cum corpore 60. C. Resurgit in fine mundi cum corpore 60. C. 66. A. Et anima quidem probi, ut deinceps non moriatur ac beate vivat in aeternum; improbi vero, ut in ipsa immortalitate perpetuis suppliciis tradatur 60. C (n. 1). Eius immortalitas a spiritu divino 30. n. 3. 60. C. Ab eo alae animae 88. A (n. 3). Hoc spiritu vacua vergit ad materiam 62. C. D. Humi decidit 88. A. Eidem ab initio unita 62. D (n. 12). Huic unita adscendit in coelum 62. D (n. 10). Ab eo postea separata 62. D. Debilis evasit 62. D. In idololatriam incidit 62. D. A daemonibus seducta 62. D. Copulanda cum spiritu sancto 66. D.
Anima mundi, inferior deo, inest in omnibus creaturis 54. n. 9.
Animalia in coelo collocata 40. C. Coelesti honore dignata 40. C. Sunt daemones 40. C.
Antigenides Thebanus auleta 101. n. 6.
Antimachus Colophonius 120. n. 15.
Antinous formosus adolescens in luna collocatus 46. D.
Antiochus 141. n. 9.
Anyta 130. B.
Anytus Socratis accusator 12. C.
Apio quinque libros historiae aegyptiacae scripsit 146. A. Ibi de diis aegyptiis opiniones profert 110. n. 5.
Apis Argivorum rex 148. A.
Apollo pastor propter Admetum 92. n. 2. Medicus 36. C. Iaculator 40. B. Citharista 38. A. Furtorum haud conscius 40. B. Mendax in Daphne quam assequi non potuit 86. C. Eius intemperantia et divinatio victa a Daphne 40. B (n. 21). Caedium consiliarius 86. B. In eius templo locus qui Omphalus dicitur 40. n. 20. Ad allegoriam revocatus 94. B.
Apollodorus grammaticus 120. C. 122. D (n. 24).
Apotheosis hominum cum periurio et deorum irrisione 46. D (n. 7).
Aquila opificem hominis comedens 48. A. Adorata 48. n. 12.
Archilochus 124. D.
Archippus archon 122. D (n. 23).
Argius Argivorum rex 148. A.
Argiva psaltria 132. A.
Argivorum regum ordo 148. A (n. 1).
Argo dimidiata 42. A.
Arimaspia 156. C.
Aristaeus Proconnesius 156. C. Eius Arimaspia 156. n. 7.
Aristarchus grammaticus 120. C. 122. n. 22.
Aristippus luxuriosus 9. n. 3.
Aristodemus statuarius 134. D.
Aristodotus statuarius 130. C.
Aristophanes comicus 8. n. 23. — Grammaticus 120. C.
Aristoteles animae immortalitatem negavit 104. C (n. 9). Providentiae fines posuit 10. D. Felicitatem iis circumscripsit rebus quibus delectabatur 10. D. Alexandro adulatus est 11. n. 5. Ex eius sententia abest felicitas ubi deest pulchritudo aut divitiae aut robur aut nobilitas 10. B. Eius praeceptis parebat Alexander, quum Callisthenem inclusum circumfer-

- ret et Clitum interficeret 10. A. Eius sectatores negant sublunaria regi providentiâ 10. A. Ipsi rebus a providentia desertis provident 10. B.
- Aristoxenus auleta** 101. n. 6.
- Artes inventae a barbaris** 3. n. 3. Maiore in pretio quam dii 128. B. Vid. *Statuae*.
- Asbolus Centaurus** 156. n. 8.
- Astra** — ex iis artem praenuntiandi invenerunt Cares 4. n. 6.
- Astrologia inventa a Caribus** 4. n. 6. Eam homines a daemonibus edocti sunt 35. n. 2. Daemones (planetae) delectantur zodiaci signis velut qui tesseris ludunt 43. n. 6. Animalia in coelo collocarunt, ut ipsi in coelo esse viderentur 40. C. Et ut male vivendi causas subministrarent 40. C (n. 3). Eorum opus zodiaci circuli descriptio 42. C. D. Tabularum positionis siderum hominibus ostendunt 34. A. Inde satum inductum 35. n. 1. 2. Mores diversi ex iisdem geniturae gubernatoribus 42. C. Si lux unius eorum, quippe planetarum, dominetur, caeteris honorem praecipit 43. n. 5. Qui nunc vincitur rursus vincere solet 42. D.
- Astronomiam invenerunt Babylonii** 5. n. 9.
- Atalantae crepta a Meleagro virilitas** 38. D.
- Athenae** 152. A.
- Athenienses filium Vulcani ex Minerva attribuerunt terrae** 38. n. 14. Decipiunt nonnullos in mysteriis 40. A (n. 19). Eorum vaniloquentia 138. C.
- Atlas coaeus Priopae** 150. C.
- Atossa Persarum regina** 6. A. Epistolas componere, docuit 6. n. 15.
- Atreus Argivorum rex** 148. B.
- Attica dicta Actaea ab Actaeo** 150. C. Attici 6. A. Attica pronuntiatio hilarior 108. D. Attica balbuties literarum bellum excitat in pronuntiando 108. D.
- Attis amatus a Rhea** 36. C (n. 9); coll. 45. n. 1.
- Auspicia Phryges et Isauri invenerunt** 4. n. 7; coll. 87. n. 19.
- Avaris eversa ab Amosi** 146. A (n. 8).
- B.**
- Babylonii astronomiam invenerunt** 5. n. 9. Divinatores 58. n. 19.
- Bacchus Thebanorum tyrannus** 38. A. Eius res gestae sub Acrisio 152. A.
- Baptismus** 26. n. 7.
- Barbam alunt philosophi** 102. B.
- Barbari** 1. n. 1. Inventores artium et philosophiae 2. n. 3. Damnant amorem puerorum 112. A. Barbaros Graeci nequicquam dicunt Christianos 116. D. Barbara philosophia 138. C.
- Belus apud Babylonios** 142. B.
- Berenices capillus (stella)** 46. n. 5.
- Berosus Babylonius Beli sacerdos** 140. A. Alexandro aequalis 142. B. Antiocho historiam inscripsit 141. n. 9. Loquitur de Nabuchodonosore 142. B.
- Besantis, Paconum regina, infantem nigrum peperit** 132. A.
- Boiscus statuarius** 130. B.
- Boni naturam non habet homo, sed soli deo inest** 31. n. 6.
- Bryaxis statuarius** 132. B.
- Busiris** 14. C.
- C.**
- Cadmus Graecis literas tradidit** 148. B. In Boeotiam venit 148. B. Eius adventus Thebas 152. D.
- Calliades statuarius** 136. A.
- Callimachus grammaticus** 120. C (n. 19).
- Callistus ursa** 42. A.
- Callisthenes** — vid. *Alexander*.
- Callistratus statuarius** 134. A.
- Cambyses** 120. B.
- Canis gramine curatur** 82. B. Eriogones 42. A.
- Cantus ab Orpheo inventus** 5. n. 11.
- Cares praenuntiandi ex astris artem invenerunt** 4. n. 6.

- Castor et Pollux** Leucippi filias rapuerunt 48. n. 14. Stellae facti 48. A.
- Caucasus** 92. D.
- Cecrops** Diphyes 150. C (n. 17). Sub eo Phaetontis incendium et Deucalionis diluvium 150. D. — Cecrops secundus tempore Acrisii 152. A (n. 22).
- Cephisodotus** statuarius 130. B. C.
- Ceres** luget filiam (Proserpinam) 40. A. Ante quam filiam amisit bene de hominibus non meruit 42. A.
- Cervus** viperà curatur 82. B. Cor cervi habere 110. C (n. 10).
- Chaetus** 144. n. 3.
- Chaldaei** 142. B.
- Chamaeleon** Peripateticus 120. C (n. 18).
- Chiron** centaurus 42. A.
- Christus** deus sub hominis forma natus 90. C (n. 1). Desipere videntur Christiani quum id praedicant 90. C. — Putativa Christi caro 167. n. 1.
- Christiani** odio habentur 44. B. Quia barbari dicuntur 116. D. Quia aliorum institutis uti nolunt 18. B. Ob nudum nomen damnantur 108. A (n. 1). Pro atheis habentur 110. B. Pro anthropophagis 104. D (n. 16). Pro impudicis 126. B (n. 4). Dicuntur inter mulieres et adolescentes, inter virgines et anus nugari 128. A (n. 3). Christiani parvi pendunt, etiamsi nugatores videantur 28. A. Apud eos pauperes gratuito fruuntur doctrina 126. B. Quaelibet aetas et conditio philosophatur 126. B. Eorum doctrina discrepat a sophistica 56. A. Humanas opiniones reiiciunt 126. B. Apud eos nec inanis gloriae cupiditas nec sententiarum varietas 126. B (n. 1). Eorum religio sublimior est quam ut mundus eam possit comprehendere 58 (n. 20). Non in sermonibus sed in operibus cernitur 108. n. 13. Antiquior est Graecorum disciplina 118. A (n. 5). Non sine ratione credunt 28. A. 90. C. Fato superiores sunt eiusque gubernatores (daemones) reiiciunt 42. D. 46. C. Pro errantibus daemonibus unum deum non errantem colunt 42. D. Contemnunt omnia quae in mundo sunt 88. C. Mori malunt quam deum negare 18. C. Eorum religioni congruit mortis contentus 86. A. Virgines inter cola pronuntiant divina oracula 130. C. Apud eos aetati cuius honor habetur 126. B. Pudicae omnes mulieres 130. C. 134. A. Regem colunt ut hominem coli decet 18. C. Tributa lubenter pendunt 18. B (n. 3). Servitatem agnoscunt 18. n. 4. Lubenter serviunt dominis suis, si servi sunt 50. B. Ingenuitatem, si quis liber est, non ostentant 50. B. Officia militaria recusant 50. B. Certamina et ludos improbant 50. B. 96. n. 2. Mundo mortui, deo vivi 50. C.
- Chronologia** ad historiam valde necessaria 124. A.
- Chrysaor** prosiluit ex Gorgonis abscisso capite 36. D.
- Cibi** quidam a Tatiano reprobantur 172. Fragm. IX. X.
- Clito** 130. B.
- Clitus** — vid. *Alexander*.
- Coelum** finitum et terminis circumscriptum 90. A. Supra convexis eius paradus 90. n. 6.
- Cognitio** dei immortalitatem conciliat 60. C. 86. A (n. 13). Ne fas est illam conferre cum iis quae per materiam volutantur 94. C.
- Coma** multa a philosophis demissa 102. B.
- Conflagratio** Zenonis 12. C. Conflagratio variis temporibus apud Stoicos, semel apud Christianos 104. n. 12.
- Constellationes** a daemonibus confictae 40. C. Vid. *Astrologia*.
- Cor cervi** 110. C (n. 10).
- Corinna** 130. C.
- Crates** Cynicus 16. A. Fius *xyvoyαγία* 16. n. 14. — Grammaticus 120. C (n. 20).
- Crescens** Cynicus 84. D. Romae agebat 84. D. Puerorum amator 84. D. Avarus 84. D. Metuebat mortem 84. A. Iustino et Tatiano

- mortem machinatus est 84. A (n. 8).
 Cretenses mendaces 110. B (n. 6).
 Criasis Argivorum rex 148. A.
 Crotopas Argivorum rex 148. A.
 Cultus alius hominibus, alius deo debitus 18. C.
 Cybele Phrygum dea 36. C.
 Cyclopes aerariam fabricam invenerunt 6. n. 14.
 Cygnus adulter 48. n. 13.
 Cynici dicunt se nullius rei egere 102. B (n. 1). Sed tamen indigent coriario textore, lignario, divitibus 102. B. Fit iis philosophia ars lucrandi 102. C. Comam et barbam alunt 102. B; coll. 84. n. 2. Alterum humerum denutant 102. n. 1.
 Cyprus 44. B. Cyprii haruspici nam invenerunt 4. n. 8.
- D.
- Daemon fit primogenitus angelorum propter transgressionem et ignoracionem 34. A (n. 13). Daemones evaserunt ex numero angelorum qui illum seculi sunt 34. A (n. 14). Ad superbiam conversi 56. D. Propter homines defecerunt a deo 35. n. 1. Ex materia compacti 54. C (n. 12). Carnis expertes 64. B. Spirituales est iis compages, ut ignis vel aëris 70. C (n. 12). E coelo pulsus 40. C. 88. A. Inde cum animalibus degunt 40. C. Intemperantes et gulosi 56. D. Ad viliores materiam conversi 56. D. Existimantur dii 82. C. Divinum cultum sibi arrogarunt 74. B. Latrones divinitatis 57. n. 14. Sunt dii Gentilium 32. n. 10. Adorantur 56. D (n. 13). Nonnunquam se hominum adspectui exhibent 72. B. Cur 74. B. Eorum corpora videre non possunt psychici sed tantum spirituales 70. C (n. 15). Videntur interdum et a psychicis 72. B. Definierunt ad quid valerent radices, nervi, ossa 76. B. Delectantur, quippe planetae, zodiaci signis 43. n. 6. Fatum induxerunt 34. A (n. 1). Vid.
- Astrologia.* Adiutores capiuntur ab iis qui amant aut oderunt aut aegrotant 76. A. Arte homines a deo abducunt 78. C. Non sanant sed arte homines capiunt 82. C. Latronibus similes sunt 82. C (n. 10). Praesentiae suae opinionem per somnia faciunt, et palam ab aegris avolant 82. C (n. 12). Interdum sibi morborum causas attribuunt 74. C. Et corporis habitum concutiunt 74. C. Verbo virtutis dei percussi fugiunt 74. D. Tamdiu illudere sinuntur, dum iudex adveniat 56. D. Tum suppliciis tradentur 64. C. Eorum natura locum poenitentiae non habet 70. C.
- Daemoniaci 72. D (n. 1. 2).
 Danaus Argivorum rex 148. B. Eius adventus in Peloponnesum 152. D.
 Daphne Apollinis intemperantiam et divinationem frustrata 40. B (n. 21).
 Dardanus 140. A. Dardania ab eo condita 152. D.
 Deiphobus 92. C.
 Delotum cur inter astra consecratum 44. B.
 Delus olim vocata Ortygia 45. n. 1.
 Demiurgus dicit „Fiat lux“ 170. Fragm. VI. VII (n. 1).
 Democritus Abderita 74. D. De mago Ostane gloriatur 74. D (n. 2). Eius sympathiae et antipathiae 74. D (n. 1).
 Demodocus 154. C. Tempore belli Troiani 158. D.
 Deucalionis diluvium sub Crotopa 150. D.
 Deus est spiritus 18. C (n. 7). Non spiritus materiam pervadens 18. C (n. 8). Invisibilis et incomprehensibilis 18. C. D. Ineffabilis 20. A. Unus 64. n. 1. Ex operibus agnoscitur 20. D. Ante mundum solus erat 22. A. (n. 1. 2). Solus sine principio, quum sit omnium principium 18. C. Non esse coepit in tempore 18. C. Erat in principio 20. n. 1. Eum corpus esse dicunt nonnulli 104. n. 11. Nihil mali fecit 52. D. Deum munerari non de-

- bemus quasi aliqua re indigeat 20. D (n. 13). Deo vivendum per eius cognitionem 50. C (n. 10).
Dii in varias formas transmutantur 44. C. 92. D. Mortales sunt si generantur 92. A. Sunt daemones 32. n. 10. 64. B. Sunt daemones facti ex materia et ab ordine remoti 56. D. Divinum sibi cultum arrogarunt 57. n. 14. Animas divino spiritu destitutas de ceperunt 64. B (n. 2). Inter eos plurima dissensio 36. C. Risus, certamina, fugae, vulnera, nuptiae 36. B. Eorum dux Iuppiter 32. n. 10. Cum hoc sub fatum ceciderunt 36. C. Iisdem sunt atque homines cupiditalibus obnoxii 36. C. Eorum facinora in scenam producta 97. n. 7. Improbi sunt daemones, si tales sunt quales dicuntur 92. A. Nulli sunt, si ad allegoriam revocantur 94. n. 10. Sunt aucupes munerum 44. C. Irascuntur nisi acceperint 46. C. Vid. *Daemones*.
Diabolus primogenitus angelorum 22. D (n. 10). Propter superbiam fit daemon 33. n. 11. 34. n. 13. Qui ex numero angelorum hunc imitati sunt daemones evaserunt 34. n. 14.
Diagoras Atheniensium mysteria vulgavit 108. A. Phrygii eius libri 109. n. 3.
Dialecti variae apud Graecos 6. B (n. 20).
Diana magus 37. n. 10. Aricina 114. n. 4. Eius auxiliator scorpius 42. A. Templum 12. B.
Diluvium primum sub Ogygo 150. C. Deucalionis diluvium sub Crotopa 150. D.
Dinomenes statuarius 132. A.
Diogenes ostentatione dolii de continentia gloriabatur 8. D. Quum polypum crudum vorasset, propter intemperantiam periit 9. n. 2.
Diomedis equi 74. D.
Dionysius Olynthius 120. n. 16.
Dioscuri alternis diebus viventes 48. n. 14. Filias Leucippi rapuerunt 48. A.
Divinatio per somnia a Telmisen-sibus inventa 4. A. Cupiditalum ministra 86. B. Babylonica 58. n. 19.
Divites pluribus rebus indigent 50. C.
Dodonae quercus 58. n. 19. 87. n. 19.
Dorici 6. A. Dorica dialectus barbara habita 108. A (n. 17).
Draco mysticus 39. n. 17. — Legislator circa olympiadem trigessimam nonam 160. B.
Drymo 156. C.
- E.
- Elementa** non colenda 94. B.
Elephantis 136. B (n. 16).
Eleusis s. Eleusinia 39. n. 17. 113. n. 1. Templi in Eleusine constructio 152. D.
Elysii campi 48. A.
Empedocles parum absit quin se deum esse mentiretur 14. n. 12.
Engonasi sidus 48. n. 11.
Ephorus Cumanus 120. C (n. 17).
Epicurus deorum contemtor 110. B (n. 7).
Epimenides Cretensis 156. C.
Epimetheus coaevus Priopae 150. C.
Epistolas componendi ars 6. n. 15.
Eratosthenes grammaticus 120. C. 122. n. 21.
Erigones canis 42. A.
Erinna Lesbia 130. B.
Eteoclis et Polynicis imagines 134. C.
Eucharistia 105. n. 16.
Euclis Cyprius 156. C (n. 10).
Eumolpi bellum contra Athenienses 152. D.
Euphorbum se fuisse Pythagoras gloriatus est 104. n. 9.
Euripides 49. n. 17. Fabulam Alcmaeonis tractavit 100. n. 1. Opus Heracliti in templo Dianae invenit 12. n. 2.
Europa tauro imposita a Pythagora 132. A. Eius raptus 144. C. Ex Phoenicia in Cretam reditus 150. D.
Eurystheus Argivorum rex 148. B.

- Euthychis** triginta infantes uno partu enixa 134. n. 3.
Euthycrates 130. B. C. 132. A.
Evanthe 134. A (n. 8).
- F.
- Fabulae** Graecorum sunt daemorum furentium praestigiae 58. B. Conferendae cum narrationibus Christianorum 92. C. Ab illis ad allegoriam trahuntur 92. A.
Fabrica aeraria inventa a Cyclopiibus 6. A.
Fatum inductum et definitum a daemionibus 34. A. 40. B. Ex monstrata hominibus siderum positionis tabula 34. A. Ex fato genitura 48. A. Eius elementa collocatio animalium in coelis 40. C. Eius legislatores daemones 42. C. Moderator Saturnus vincit 44. B. Fati eiusdem effectus diversi mores et conditiones 35. n. 3. Eo superiores Christiani 46. n. 4. Non fatum sed hominum culpa homines improbis acquirendi desiderii obstringit 51. n. 9.
Felicitas haud sine externis bonis secundum Aristotelem 10. B.
Fides Christianorum non caret ratione 28. A. 90. C.
- G.
- Ganymedes** cynaedus 136. A. Iovi a poculis 44. C.
Genitura ex fato 48. A. Oblectamentum daemionibus, diis Gentilium, praebet 34. B (n. 4). Eius gubernatores 42. C.
Gentiles oderunt ut scelestissimos qui verbum divinum sequuntur 104. D. Cachinnando dementiam suam in praekonem veritatis transferunt 76. A. Eorum sollemnes conventus 94. C (n. 1). Eorum instituta insania referta 128. A. Quaerunt quid sit deus et quid in se agatur ignorant 106. A. In coelum hiantes in foveas cadunt 106. A. Eorum libri labyrinthis similes 106. n. 5. Et qui eos legunt Danaidum dolio 106. A. Vid. *Graeci*.
- Geometriam** Aegyptii invenerunt 5. n. 10.
Geographi 90. n. 7. 8.
Gladiatores describuntur 98. C (n. 3).
Glaucippe monstrum peperit 132. D (n. 16).
Glycera meretrix 132. A.
Gomphus statuarius 130. B.
Gorgo 36. D. Eam Neptunus amabat 36. D.
Graculus Aesopi 105. n. 1.
Graeci 1. n. 1. Non grato animo hauserunt Mosis dogmata 152. A. (n. 3). Iniusto odio Christianos persequuntur 44. B. Verbis disertis, mente absurdi 64. B. Rhetoricam instituerunt ad iniustitiam 8. B. Poeticam ut amores deorum et pugnas canerent 8. C. Nihil egregii philosophando protulerunt 8. C. Immerito barbaros contemnunt 2. A. Barbaras voces in linguam suam adsciverunt 6. B. 106. A. In dialectis discordes 6. A. Sermonis libertatem pretio addicunt 8. C. Sapientiam esse apud se solos dicunt 106. B. Apud eos sophistae adulteraverunt quae ex Mose hauserant 152. B.
Grammatici initium nugandi fecerunt 106. C.
Gratia — Anima alac spiritus sanctus 88. A (n. 3). Hunc quum proiecisset humi decidit 88. A. Ad imitationem logi regeneramur 26. C. Venditi sumus per peccatum 52. D. Donum amissum restituit religio christiana 114. B. C. Haec a multis tyrannis nos liberat 114. C.
Gyges Lydus 124. A.
- H.
- Harmonia** ex Marte et Venere 134. D.
Haruspicinam Cyprii invenerunt 4. n. 8.
Hector 92. D.
Holena meretrix in campos Elysios translata 48. A (n. 16). Ab Oreste occisam ait Euripides 48. A (n. 17). Ad allegoriam revocata 94. B.

- Hellanicus** 6. n. 15.
Hephaestio scortator 136. A (n. 12).
Heraclidae 122. C.
Heraclitus a seipso doctus et arrogans 12. B (n. 1). Opus ab eo in templo Dianae occultatum invenit Euripides 12. B (n. 2). Obscurus 12. C. Mortuus quia medicinam ut philosophiam pertractavit 12. C (n. 6).
Hercules 14. D. Una aetate ante bellum troianum 156. D. Ab eo occisus leo e terra superiore lapsus 112. C. Quinquaginta virgines una nocte violavit 92. D. Eius magister Linus 156. C. Amicus Abderus 74. D (n. 2).
Herodorus Herculis historiam scripsit 112. C (n. 12).
Herodotus Halicarnasseus 120. C. — **Olynthius statuarius** 132. D. A.
Hieromus 145. n. 5. Rex Tyri 144. C. Rebus Iliacis vicinus 144. D. Filiam Salomonis in matrimonium duxit 144. C. Huic omne genus signorum suppeditavit 144. C.
Historia fallax sine chronologia 126. A. Non scripta apud Graecos ante Cadmum 148. B. Orta est a commentariis Aegyptiorum 5. n. 12.
Histrion — vid. *Mimus*.
Homerus poetarum et historicorum antiquissimus 118. A. Homero vetustiores scriptores 154. C. De eius aetate variae sententiae 120. 122. De eo investigarunt antiquissimi 120. B.
Homo creatus liber 31. n. 5. Ad imaginem dei factus 32. A. Male definitur animal ratione utens 68. A (n. 3). Solus homo imago et similitudo dei 68. A (n. 5). Homo si se instar templi habet, deus id incolit per spiritum 70. B. Secus vero, praestat homo belluis sola voce articulata 70. B. Immortalis fit, si dei spiritum habet 30. C (n. 2. 3). Mortalis fit, si spiritus ille ab eo discedit 32. A (n. 12). Est immortalitatis dei imago 30. n. 2. Homines sub Phoroneo ad vitam magis politam exculti 148. B. Propter eos daemones defecerunt a deo 35. n. 1. — Separat Tatianus veterem et novum hominem 172. Fragm. VIII.
Horus Samius 156. C (n. 11).
Hyacinthus Apollinis amasius 40. B. Hunc occidit Zephyrus 40. B (n. 22).
Hypsicrates historicus 144. C.
- I.
- Idola non adoranda** 20. D.
Ignis aeternus 76. D.
Imago et similitudo dei est homo, si in eo habitat spiritus sanctus 68. n. 5.
Immortalitas apud deum 30. C. Huius immortalitatis homo est imago 30. B. Accipit illam a spiritu dei 30. n. 3. Hoc discedente fit mortalis 32. A. Anima non per se immortalis 58. n. 1.
Imperatores mortui in coelum ascendentes 46. D.
Inachus 146. D. Argivorum rex 146. A. 148. A. Ab eo ad Troiae excidium aetates viginti 148. A.
Initiationes mysteriorum inventae ab Orpheo 4. B.
Inspiratio — vid. *Logos et Prophetiae*.
Io Athenas venit tempore Acrisii 152. A.
Iones G. A. Ionica profectio 122. C. D.
Isatis 156. C.
Isauri et Phryges auspicia invenerunt 4. n. 7.
Iuba de rebus Assyriorum scripsit 142. B (n. 12). Historiam se a Beroso accepisse dicit 144. B.
Judaei sub Amose ex Aegypto profecti 146. D. Contra eos Nabuchodonosor bellum suscipit 142. B.
Iudicium non Minos et Rhadamanthus perficiunt sed deus 28. D (n. 2); coll. 82. B. Iudex est ipse creator deus 28. n. 2.
Iuno venit ad Semelem sub anus forma 92. D. Cur nunc non praegnat 92. A (n. 6). Ad allegoriam revocata 94. B.

- Iuppiter** dux deorum (daemonum) 32. n. 10. Cum filia (Proserpina) rem habet 38. n. 17. Testes sunt Eleusis et draco mysticus 38. A. In draconem convertitur propter Proserpinam 45. n. 1. Fit cygnus et aquila 44. C (n. 2). Ganymedem habet a poculis et de turpi puerorum amore gloriatur 44. C. Metin deglutit 104. D. Invitus somnium hominibus (Agamemnoni) abscondit 92. n. 4. Cretae sepultus 110. B (n. 6). Latiaris 112. A. Eius fratres cum eo regna partiti 44. B.
- Iustinus** valde admirandus 82. C. Latronibus daemones comparabat 82. C (n. 10). Philosophos gulae et fraudis arguebat 84. A (n. 10). Cynicos insectari solebat 86. A (n. 11). Ei Crescens necem machinatus est 84. A (n. 8).
- L.**
- Lacedaemonii** 160. B.
- Lais** meretrix 136. A.
- Larva** histrionum 97. n. 5.
- Latiaris** — vid. *Iuppiter*.
- Latona** mutata in coturnicem 45. n. 1.
- Latro** audaciâ solet sui similes domare 64. B.
- Learchis** poetria 130. B.
- Leo** simiis curatur 82. B.
- Leo** (Pellacus) commentarios de diis aegyptiis scripsit 110. n. 4.
- Leocharis** statuarius 136. A.
- Leucippi** filiae a Dioscuris raptae 48. A.
- Lex** una omnibus esse debet 112. D.
- Liberum** arbitrium 30. C. Hoc nos perdidit 52. D. Servi facti sumus qui liberi eramus 52. D (n. 11). Vid. *Gratia*.
- Linguarum** multitudo unde orta facile explicant Christiani 116. A (n. 9).
- Linus** 154. C. Herculis magister 156. C.
- Litterae** a Phoenicibus inventae 5. n. 10. Earum figurae et versus nihil significant nisi ex hominum institutione 76. A.
- Corp. Apoll.** Vol. VI.
- Logos** cum patre ante mundum substitit 22. A (n. 2). Prodiit voluntate patris 22. A (n. 3). Ex rationali potentia 30. n. 1. Ut lux de luce 26. B. Non per resectionem sed per participationem 24. B (n. 4). Est natura spiritalis 30. n. 1. Opus patris primogenitum 22. B. Prodiit ad creationem mundi 24. B. Mundum in principio fecit 26. C. Angelos creavit ante homines 30. C. Ad imitationem patris hominem fecit imaginem immortalitatis 30. B. Movebat prophetas 32. D. Deus sub hominis forma natus 90. C.
- Ludi** 96. n. 2. Sumtibus publicis fiunt 94. C. Valde nocent ideoque contemnendi 96. D. 98. A — C.
- Luna** secundum nonnullos terra 112. C.
- Lycurgus** annis centum ante olympiades 160. B.
- Lynceus** Argivorum rex 148. B. Danai successor 160. A.
- Lysippus** statuarius 130. B.
- Lysistratus** opifex 132. B.
- M.**
- Magia** a Persis inventa 5. n. 10. Magi utebantur in arte sua radicibus, nervis, ossibus 76. B. Deus malorum auctor esset, si haec ad tales usus creasset 78. C (n. 16). Ossa hominis violenter mortui non prosunt ad ulciscendum 80. n. 20. Idem valet de medicandi arte 80. n. 1. Multo magis deo fidendum 80. A.
- Malum** a daemone 34. A. Mali nihil a deo factum 52. D. Mali natura minimorum seminum naturae similis 116. C. — Mali plures inveniuntur quam boni 14. D. Qui malus non est, sed cum eo quod malum est implicatur, propter commercium cum malo condemnabitur 82. n. 6.
- Mars** deus belli 38. A. Moechatus cum Venere 134. D.
- Marsias** inventor tibiae 5. n. 13.
- Materia** informis ante divisionem 52. A. Digesta post divisionem

52. A. Non, ut principii expers, aequalis deo 26. C. Facta a deo 26. D. 52. A. Disposita a logo 26. C. 53. n. 2. Ex ea constant universa 52. A. Sunt quaedam eorum quae ex materia constant discrimina, ita ut aliud alio pulchrius sit 52. B. Materiam spiritus pervadens 20. D. Idem non est ac spiritus sanctus 20. D. Animae assimilatur 20. D. Coli ut deus non debet 20. D. Materia inferiore materiam sibi similem oppugnant daemones 74. C. Hos si quis vincere velit, materiam repudiet 74. n. 11.
- Medicina 78. n. 16. 80. n. 1. 82. n. 7.
- Medusae caput 36. D.
- Megaclides Peripateticus 120. C (n. 18).
- Melanippe sapiens mulier 132. B.
- Meleager Atalantae virilitatem eripuit 38. D.
- Melctus Socratis accusator 12. n. 8.
- Menander Pergamenus historicus 144. D (n. 7). — Poeta 100. A.
- Menelaus flavicomus 48. A. Eius in Phoeniciam adventus 144. C.
- Menstratus statuarius 130. B.
- Metamorphoses hominum et deorum 44. C.
- Metin Iuppiter deglutit 104. D.
- Metrodorus in libro de Homero omnia ad physiologiam revocavit 94. B (n. 12).
- Mimus, qui simul histrio erat, describitur 96. D (n. 2).
- Minerva ex Gorgonis capite fit homicida 37. n. 12. Ob Hectorem Deiphobo assimilata 92. n. 2. Eius filius ex Vulcano affictus terrae 38. D. Ad allegoriam revocata 94. B.
- Minos 104. D. Sub Lynceo vixit 160. A. Eius regnum 152. D.
- Miracula — daemones non sanant 82. C.
- Mnesiar̄chis Ephesia 130. C.
- Mochus historicus 144. C.
- Morbus non tollitur per occultam dissensionem 76. A. Causas morborum daemones sibi adscribunt 74. C. Eos non sanant daemones 82. C. Vid. *Medicina*.
- Mors eadem omnium 50. B. Non facti sumus ut moreremur 32. D. Nostrā culpā morimur 52. D. Toties (spiritualiter) morimur quoties concupiscimus 51. n. 9. Mortalis fit homo discedente ab eo spiritu 32. A. Mortis causa repudianda 70. D. Anima quae veritatem ignorat mortem per supplicia in immortalitate accipit 60. C. Mortui non sunt efficaciores quam vivi 72. D. A. Contemnenda mors propter dei cognitionem 86. n. 13.
- Moses vetustior heroibus, bellis, diis graecis 152. A (n. 1). Etiam scriptoribus Homero antiquioribus 154. C. Annis quadringentis antiquior bello Troiano 150. C. Eum Troiae non solum excidio sed etiam constructione antiquiorem testantur Chaldaei, Phoenices, Aegyptii 140. A (n. 1). Eo duce Iudaei ex Aegypto profecti sunt 146. D. Moses barbarae omnis sapientiae princeps 118. A. Ei potius credendum quam Graecis 152. A.
- Mulieres bellicosae 126. D. — Puniuntur ob ornamenta 170. Fragm. VI.
- Mundus ex materia factus 52. A (n. 2). Praeclare constructus 86. B. Per logon 24. B. Comparatur cum corpore humano 54. B. Propter nos factus 20. D. Indissolubilem eum quidam asserunt 104. C. Post eius finem resurrectio corporum 26. D (n. 1). — Mundus nos trahit 88. D. Quae in mundo sunt contemnes, si perturbationes animi viceris 88. C. Mundo moriendum 50. C. — Tatianus haereticus mundum dicit opus demiurgi esse 170. Fragm. VI. VII.
- Musaeus 154. C. Orphei discipulus 152. A. 158. D.
- Myro Byzantia 130. B.
- Myron buculam effinxit eique Victoriam imposuit ob raptam Agenoris filiam 132. A (n. 19).

Myrtis 130. B.

Mysteria fiunt actiones Plutonis Proserpinam rapientis 40. A (n. 19). In iis quidam decipiuntur ab Atheniensibus 40. n. 19. In iis portae obserantur profanis 38. A. Mysteriis initiari docuit Orpheus 4. B.

Mystis 130. B.

N.

Nabuchodonosor suscepit expeditionem in Phoenices et ludaeos 142. B.

Naucydes statuarius 130. B.

Neaera meretrix 136. A.

Neoptolemus 128. D.

Neptunus Gorgonem amabat 36. D. Rei navali praefectus 38. A. Ab eo amatus Pelops 104. D.

Nestor admirationi fuit, quod se iuvenibus in bello aequaret 126. C.

Niceratus statuarius 130. C. 132. D. Euclemonis filius 132. D.

Nuptiae caninae Cratelis 16. n. 14. — Nuptiae improbatae a Tattiano 164 — 168. *Fragm.* I — IV.

O.

Ogygus Phoroneo aequalis 150. C. Sub eo diluvium primum 150. C.

Olympiades institutae annis quadringentis et septem post Iliaca 160. B (n. 29).

Olympus tibiae inventor 5. n. 13.

Omphalus Bacchi sepulcrum 40. n. 20.

Onomacritus Atheniensis sub Pisistratidis circa olympiadem quinquagesimam 158. D (n. 15). Fertur ea composuisse quae Orpheo tribuuntur 158. n. 14.

Opiniones humanas reiiciunt Christiani 126. B.

Opus a deo conditum adorare nolunt Christiani 20. D.

Oracula apud Gentiles 86. B C.

Orestes Helenam occidit 49. n. 17.

Orpheus 38. A (n. 18). 152. A. 154. C. Herculi aequalis 156. D.

Poesin et cantum invenit 5. n. 11. Docuit initiandi modum 5. n. 10. Vid. *Onomacritus*.

Ortygia olim dicta quae nunc Delus est 44. C.

Ossa defunctorum magi ad suas artes adhibebant 79. n. 19.

Ostanes magus 75. n. 2.

P.

Panteuchis meretrix 132. A.

Paradisus in terra longe hac praestantiore 88. A. Est supra convexis coeli 90. n. 6. 7.

Paris mitrigerus et auro abundans 48. A. Ad allegoriam revocatus 94. B.

Pasiphae 132. B.

Pauper facilius consequitur id quod salis est desiderans 50. C. Pauperes apud Christianos doctrinam gratuito perfuuntur 126. B.

Peccatum in causa est cur venenum supervenerit naturae 88. n. 2. Etiam in causa est cur homines e paradiso et daemones e coelo eieci sint 88. A (n. 4). Vid. *Malum*.

Pegasus prosiluit ex Gorgonis abscisso capite 36. D.

Pelops deorum coena 104. D. A Neptuno amatus 104. D. Eius ex Phrygia descensus 152. A.

Periclymenus statuarius 134. C.

Persae magiam invenerunt 5. n. 10. Eorum magis praeclarum videtur cum matre coniungi 112. n. 1. Iis olim Atossa imperavit 6. A.

Perseus Argivorum rex 148. B. Eius res gestae sub Acrisio 152. A.

Phaeaces 158. D.

Phaëtonis incendium sub Crotopa 150. D. Eius sorores sunt populi 44. C.

Phalaris tyrannus lactentes pueros vorans 132. B (n. 1). Eius vultum Agrigentini ob humanae carnis esum reformidant 134. B.

Phemius 154. C. Tempore belli troiani 158. D.

Pherecydis aniles fabulae 15.

- n. 13. Eius doctrinae haeres Pythagoras et imitator Plato 14. A (n. 13); coll. 103. n. 9.
- Philaenis 136. B (n. 16).
- Philammon 154. C. Non multo antiquior rebus iliadis 158. A.
- Philo statuarius 136. A.
- Philochorus Atheniensis 120. C (n. 17). 122. D (n. 23).
- Philoctetes infirmus 128. D. Sed eo egebat daemonium adversus Troiam 128. D.
- Philosophi inter se pugnant 16. B. 106. C. Platoni adversatur Epicurus, Aristoteli Democritus 102. C (n. 7). Quidquid in mentem venit effutiunt 16. A. Philosophando nihil Graeci egregium protulerunt 8. C. Alter alterum odit 16. B. Nullus extra arrogantiam 8. C. Cum pompa in publicum prodeunt et in angulis sermones habent 108. n. 15. Nonnulli ab imperatore sexcentos aureos quotannis accipiunt 84. D (n. 2). Ne gratis promissam barbam gerant 84. D. Longe absunt a mortis contemptu et frugalitate 84. D. Vid. *Cynici et Stoici*.
- Philosophia in partes divisa 107. C (n. 10). Ars lucrandi 102. C.
- Philosophia barbara (Christiana) 118. n. 2. Philosophatur quaelibet aetas et conditio 126. B.
- Phoenices 144. C. Literas invenerunt 5. n. 10. Contra eos Nabuchodonosor bellum suscepit 142. B.
- Phorbas Argivorum rex 148. A.
- Phoroneus Argivorum rex 148. A. Ei aequalis Ogygus 150. C. Sub eo vita hominum expoliri coepit 148. B.
- Phryges auspicia invenere 4. n. 7. Rheam Cybelem vocant 36. C.
- Phrygia 152. A.
- Phryne meretrix 132. D.
- Physiologia deos revocat ad naturam elementorum 94. n. 10. Item Hectorem, Achillem, Paridem, omnes omnino Graecos ac barbaros 94. B (n. 12).
- Pisistratidae 158. D.
- Planetae daemones 43. n. 6. Vid. *Astrologia*.
- Plato imitator doctrinae Pherecydis de migratione animarum 15. n. 13. Gulosus 10. n. 4. Venditus a Dionysio 10. D.
- Plastice inventa a Tuscanis 5. n. 12.
- Pluto Proserpinam rapit 38. A.
- Poenitentiae locum non habet natura daemonum 70. C.
- Poesis inventa ab Orpheo 5. n. 11. Poetica instituta a Graecis ad animae corruptelam 8. C.
- Poetae mendaces et figuratis sermonibus auditores a recta via abducentes 98. B.
- Polynicis et Eteoclis imagines 134. C.
- Polystratus Ampraciota 132. B.
- Praxigoris 130. B.
- Praxilla 130. B.
- Praxiteles statuarius 132. D. 136. B.
- Precatio quomodo promoveatur aut solvatur 164. n. 1.
- Primogenitus angelus et idcirco callidior 32. n. 10.
- Principium (mundi) est rationalis potentia (logos) 20. n. 1.
- Proetus Argivorum rex 148. B.
- Profani arcentur a mysteriis 38. A.
- Prometheus coevus Priopae 150. C. Caucasus affixus ob beneficium in homines collatum 92. D. Eum aquila comedit 48. A. Opifex hominis 48. A.
- Pronapis 156. C (n. 12).
- Prophetae divinitus inspirati 62. A. Aliis abscondita revelabant 62. A. 90. C. De coniunctione animae cum spiritu certi 90. C (n. 10).
- Prophetia non pendet ex fato 32. D.
- Proserpina a patre (Iove) violata 39. n. 17. Propter eam Iupiter fit draco 44. C. Rapta 152. D. Tempore Lyncei 152. D. Per Plutonem 38. A.
- Proteus 102. n. 2.
- Providentia ad supralunaria determinata ab Aristotele 10. A.

- Psychici** spiritualibus oppositi 70. n. 15. Iis ipsis interdum videntur daemones 72. B.
- Ptolemaeus Mendesius** sacerdos 146. n. 2. Annales Aegyptiorum scripsit 146. A.
- Pugiles** describuntur 98. B (n. 3).
- Pythagoras** doctrinae Pherecydis (de migratione animarum) haeres 15. n. 13. 104. C (n. 9). Gloriat se fuisse Euphorbum 102. C (n. 9). Fuit circa olympiadem sexagesimam secundam 161. n. 28. — Pythagoras opifex 134. C. Europam tauro imposuit 132. A.
- Q.
- Quercus vaticinans** 87. n. 19.
- R.
- Regeneratio ad logi imitationem** 26. C.
- Religiones Gentilium ab androgynis et effeminatis procuratae** 112. A (n. 2).
- Resurrectio corporum post finem mundi** 26. D (n. 1). Partes corporum in elementis dissipatae thesauris dei reconduntur 28. B. Deus conspicuam sibi materiam restituit 30. B; cf. 28. n. 5. Resurrectio semel fiet 26. D. Iudicii causa 26. D. Non resurgit caro sine anima 66. A. Caro cum anima immortalis 104. D. Resurrectionem admittunt Stoici secundum quosdam circuitus 26. D.
- Rex coli debet ut hominem coli fas est** 18. C. Solus deus metuendus 18. C. Rex Romanorum quotannis sexcentos aureos philosophis largitur 84. D (n. 2). Reges aliqui olim in deos relati 46. D.
- Rhadamanthus** 28. D. 104. D.
- Rhea Cybele** apud Phryges 36. C. Fit arbor 44. C (n. 1). Exsectiones pudendorum sancivit propter Attin 36. C (n. 9).
- Rhetorica instituta a Graecis ad iniustitiam et calumniam** 8. C.
- Roma urbs magna** 84. n. 5. A. Romanis praerogativa donatur puerorum amor 112. A (n. 2). Romanorum iactantia 138. C.
- S.
- Sacrificia sanguine humano grata sunt Iovi Latiari** 114. A. Item Dianae aliisque diis 114. A (n. 4. 5).
- Salomo** — vid. *Hieromus*.
- Samson** 170. Fragm. VI.
- Sapientes quinam existimati sint** 160. A.
- Sappho meretrix** 130. B. C (n. 14). Suam ipsius lasciviam canit 130. C.
- Sardinia** 44. B.
- Saturnus tyrannicida** 38. A (n. 16). Filios devorat 104. D. Vincit et regno eiectus 44. B.
- Scorpius Dianae auxiliator** 42. A.
- Scriptores antiquissimi** Moses et Homerus 118. A.
- Scripturae sacrae monumentis Graecorum antiquiores** 114. B. Variis temporibus exaratae 54. C (n. 11). Artificio carent, futura praedicunt, universi creationem explicant, egregia praecepta exhibent, unum deum praedicant 114. B. In iis thesaurus nobis offertur 116. D. Studiosos sui amicos deo faciunt 54. C.
- Scrophia** apud Romanos ob triginta foetus cultum assecuta 134. C (n. 4).
- Semele** 92. D.
- Semiramis bellicosa** 126. D.
- Senescere semper discentem** 138. D (n. 7).
- Sermonum libertas pretio addici non debet** 8. C. Non debet id quod nunc iustum dicitur alias dici non bonum 8. C.
- Servitus a Christianis agnoscitur** 18. n. 4. Lubenter serviunt dominis suis, si servi sunt 50. B.
- Sibylla** 150. n. 5.
- Sicilia** 44. B.
- Sidera non adoranda** 20. D. Animata 56. A. Eorum positio 40.

- C. Positionis tabula 34. A. Vid. *Astrologia*.
- Silanon statuarius 130. B. C (n. 7).
- Socrates 14. D.
- Sol et luna propter nos facta 20. D. Omnium unus 50. B. Eum esse massam igneam Anaxagoras dixit 112. n. 11.
- Solon sophista 138. D (n. 7). Circa olympiadem quadragesimam sextam 160. B (n. 27).
- Somnia — ex iis artem divinandi invenerunt Telmisenses 4. n. 5.
- Sophistae adulterarunt quæ ex Mose hauserant 152. B.
- Sophon mimographus Helenam in campos Elysios transtulit 48. A (n. 16). Aereâ fabricâ clarior quam scriptis 134. D (n. 6).
- Sorites philosophorum 112. C.
- Spectacula pravorum daemonum occasione celebrata 96. C. Ibi vitia docentur etc. 96. D. 98. A. B.
- Spilumene 136. n. 14.
- Spiritus dei portio 30. C (n. 3). Divinus s. sanctus etc. 33. n. 12. Dei legatus 70. B. Minister dei passi 62. A (n. 19). Piis animabus cognatus 62. A (n. 18). Alae animae 88. A (n. 3). Efficit ut sinus imago et similitudo dei 68. n. 5. Non omnibus inest sed quibusdam iuste viventibus 62. A. Eius lorica armatus servare poterit quicquid ab eo circumdatum fuerit 74. C. Est auctor immortalitatis 30. n. 3. Absque eo fit homo mortalis 32. A. Cum eo amissam conjunctionem requirere debemus 66. D. — Spirituum duo genera 52. D (n. 1). Alter anima vocatur, alter imago et similitudo dei 52. D. Utrumque genus primis hominibus datum 52. D. Postquam peccaverunt, posterius genus (spiritus divinus) ab iis discessit, ita ut mortales fierent 32. D. A. Posterius quasdam eius virtutis scintillas retinuerunt 62. D. Inde quisque in eius societatem redire et immortalitatem consequi potest 70. D. 90. C. Cf. 52. n. 1.
- Spiritus materialis in mundo 54. C. Materiam pervadens 20. D. Animæ assimilatur 20. D. Non est colendus ut deus 20. D. Inferior est spiritu divino 20. D. Est in angelis, hominibus, animalibus, stellis, plantis, aquis 56. A. Habet tamen in se discrimina 54. n. 9.
- Statuae meretricibus positae 130. 132. Fraterna caedes honoratur, dum Polynicis et Eteoclis imagines spectantur 134. C. Pasiphaes statua dum in pretio habetur, ad similem fere vitam excitantur mulieres 132. B. Cynaedus honore afficitur, dum Ganymedes Leocharis in pretio habetur 136. A. Statuarum praestantissimi opifices 130. n. 6. 134. n. 3. 5. 7. 8. 136. n. 11 — 13.
- Stesimbrotus Thasius 120. n. 14.
- Sthenelaus (Sthenelus) Argivorum rex 148. A. Sthenelaus alter 148. B (n. 5) 150. D (n. 19).
- Stilus atticus 112. C.
- Stoici resurrectionem (renovationem omnium) admittunt secundum quosdam circuitus 26. D (n. 1). Deum corpus esse dicunt 104. n. 11.
- Stola inhumana 100. A.
- Sus cancris fluvialibus curatur 82. B. Triginta porcellos uno partu enixa Romanis in honore 134. n. 4.
- Syllogismorum probabilitas 112. C.

T.

- Taediferi munus 110. B.
- Tatianus in terra Assyriorum natus 162. C. Non dives 50. n. 3. In Graecorum disciplinis institutus 162. C. Professus rhetoricae sophistarum studia 136. B (n. 1). Sapientiae Graecorum laude celebris 6. B (n. 22). Multas regiones peragravit 136. B. In ar-

- tes et inventa multa incidit 136. B. Romae vidit statuas illuc exportatas 138. B. Mysteriorum apud Gentiles particeps factus 112. A (n. 1). Varias religiones exploravit 112. A. Falsas religiones fastidire coepit et verum quaerere 114. A. B. Tum incidit in libros Christianorum sacros iisque fidem habuit 114. B (n. 8). Intellexit, illis libris divinitus edoctus, homines religionis christianae beneficio in libertatem vendicari 114. C. Valedixit Graecorum sapientiae 6. B (n. 22). Abiecit eorum errorem 114. C (n. 1). Misos fecit philosophos 108. D. Valedixit Romanorum iactantiae et Atheniensium vaniloquentiae 138. C. Barbaram philosophiam amplexus est 138. C. 162. C. Fit praeco veritatis 76. A. Contempsit legum institutiones apud Gentiles 112. D. Statutum habet in dei colendi ratione citra inficiationem perstare 162. C. Paratum se exhibet ad examen dogmatum 162. C. Statuit suam de deo sententiam coram magistratibus non celare 110. B. C. Exagitur a Gentilibus quod infinitam philosophorum multitudinem spernat 138. D. Quod nova barbarorum (Christianorum) dogmata sectetur 138. D. Non alienis opinionibus sua confirmat 138. C. Insidias ei molitus est Crescens 81. A. Promittit se scripturum *Adversus eos qui de rebus divinis asseveraverunt* 154. n. 9. Scripsit *De animalibus* 68. n. 6. Scripsit *De perfectione secundum salvatorem* 164. n. 1. — Tatianus haereticus Aeonas quosdam invisibiles commentus est *Fragm. IV.* Mundum opus demiurgi dixit *Fragm. VI. VII.* Adami salutem negavit *Fragm. IV. V.* Nuptias damnavit *Fragm. I—IV.* Cibos quosdam reprobat *Fragm. IX. X.* Veterem et novum hominem separavit *Fragm. VIII.* Putativam Christi carnem introduxit *Fragm. III.* Epistolas ad Timotheum repudiavit *Fragm. XI.*
- Taurus (in coelo) adoratus 46. D (n. 9).
- Telesilla 130. B.
- Telmisenses divinandi ex somniis artem invenerunt 4. n. 5.
- Templum Hierosolymitanum 144. C. Eleusinium 152. D.
- Tempus nequidquam dividitur 106. A (n. 6). Nos praetercurrimus, sed aevum stat quamdiu volet deus 106. B. Tempora ubi non cohaerent, vera esse nequit historia 124. A.
- Terra superior praedicata ab Herodoro 112. C. Inde lapsus leo ab Hercule occisus 112. C. Geographi, dum situm orbis terrarum describunt, ea quae ultra sunt ignorantes maris aestus causantur 90. B (n. 8). Vid. *Coelum*.
- Testes domestici non assumendi 118. A.
- Thalarchis Argiva 130. C.
- Thales antiquissimus septem sapientium 162. B. Floruit circa olympiadem quinquagesimam 162. B.
- Thamyris 154. C. Non multo antiquior rebus iliadis 158. A.
- Theagenes Rheginus 120. n. B.
- Thebarum tyrannus Bacchus 38. A.
- Theodotus historicus 144. C.
- Thersites agminis ductor 128. D. Loquax ob imperitiam, calvo et aculo capite 128. D. Loquacissimus 112. C.
- Thesauri divitis domini 116. D.
- Thespieae 92. D.
- Thyestes Argivorum rex 148. B.
- Tibia inventa a Marsya et Olympo 5. n. 13.
- Tlepolemus, Herculis filius, ad bellum troianum profectus 156. D.
- Tragici cuiusdam fragmentum 41. n. 23.
- Transformatio hominum 44. C.
- Tributa pendunt lubenter Christiani 18. B.
- Triopas Argivorum rex 148. A.
- Triptolemi agricultura 42. A. 152. D.

Troia capta anno regni Agamemnonis decimo octavo 148. B.

Tros 140. A.

Tuba inventa a Tyrrhenis 5. n. 14.

Turnus statuarius 136. A.

Tuscani plasticen invenerunt 5. n. 12.

Tyndaris 48. A (n. 17).

Tyrrheni tubam invenerunt 5. n. 14.

U.

Ungues ferinos circumferunt philosophi 102. B.

Urbs magna = Roma 84. n. 5.

Ursa Callistòs 42. A.

V.

Vates aquam pota vaticinatur 87. n. 16. Item adhibito thure 87. n. 17.

Veneri si quid est in natura, id supervenit propter peccatum 88. D (n. 4).

Venus impudica 36. C. Cum ea Mars moechatus 134. D.

Victoria buculae imposita 132. A.

Virgines Christianorum exagitantur a Gentilibus 128. D. Inter cola pronuntiant scripturae sacrae oracula 130. C.

Vulcanus utrinque claudus 38.

A. Minervae virilitatem eripuit 38. D. Opifex fibularum 38. A (n. 15). His ornamentis illam decepit 38. A. Eius ex Minerva filius 38. D.

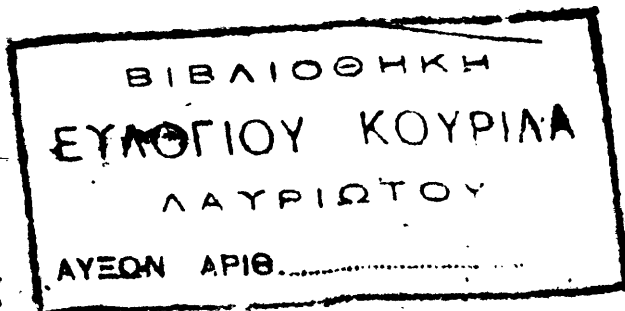
Z.

Zeno per conflagrationem docet eosdem homines ad eadem resurgere 12. C (n. 7). Plures inducit in conflagratione improbos quam iustos 14. D (n. 9). Deum auctorem mali facit et in cloacis versari eum docet 14. n. 11. Eum corpus esse dicit 104. n. 11.

Zenodotus grammaticus 120. C (n. 19).

Zephyrus Hyacinthum occidit 40. B.

Zodiaci circuli descriptio opus deorum (daemonum) 42. C (n. 6). Vid. *Animalia*.

III. Index locorum.

1. Scriptorum sacrorum.

Genesis.		Ioannis.	
1, 3.	Fragm. VI. n. 2.	4, 24.	c. 4. n. 7.
	— VII. n. 2.		Actuum apostolorum.
1, 31.	c. 17. n. 17.	17, 18.	c. 6. n. 3.
3, 1.	c. 7. n. 10.	17, 25.	c. 4. n. 13.
Iudicum.		Ad Romanos.	
16, 17.	Fragm. VI. n. 6.	1, 20.	c. 4. n. 9.
Psalmorum.		7, 15.	c. 11. n. 11.
8, 5.	c. 15. n. 20.	I. ad Corinthios.	
Isaiae.		2, 14.	c. 15. n. 15.
50, 9.	Fragm. II. n. 2.	3, 16.	c. 15. n. 10.
Amosi.		7, 5.	Fragm. I. n. 1.
2, 12.	Fragm. X. n. 1.	15, 22.	— V. n. 2.
Sapientiae.		Ad Galatas.	
2, 23.	c. 7. n. 2.	6, 8.	Fragm. III. n. 2.
Matthaei.		Ad Ephesios.	
6, 19.	Fragm. II. n. 1.	6, 13. 14. 17.	c. 16. n. 12.
6, 24.	— I. n. 4.	Ad Colossenses.	
13, 44.	c. 30. n. 4.	1, 15.	c. 5. n. 3.
22, 30.	Fragm. II. n. 4.	Ad Titum.	
Lucae.		Fragm. XI. n. 2.	
6, 25.	c. 32. n. 6.	Ad Hebraeos.	
Ioannis.		1, 3.	c. 15. n. 16.
1, 1 ss.	c. 5. n. 1.	Apocalypsis.	
1, 3.	c. 19. n. 22.	(21, 4. 22, 5)	c. 20. n. 9.
1, 5.	c. 13. n. 5.		

2. Scriptorum profanorum.

Orph. Fragn.	—	c. 8. n. 18.
Homer. Odys. 8, 326.	—	c. 8. n. 5.
— Iliad. 1, 599.	—	c. 8. n. 6.
— — 2, 6.	—	c. 21. n. 4.
— — 2, 372.	—	c. 19. n. 15.
— — 18, 401.	—	c. 8. n. 15.

Solon. Eleg.	—	c. 35. n. 7.
Heraclit. Fragm.	—	c. 3. n. 1.
Aristophan. Ran. 92 s.	—	c. 1. n. 23.
Callim. Hymn. in Iov. 8 s.	—	c. 27. n. 6.
Ptolem. Mend. Fragm.	—	c. 38. n. 6. 7.
Apion. Fragm.	—	c. 38. n. 7.
Tragici inc. Fragm.	—	c. 8. n. 23.
Plutarch. v. Thes. c. 1.	—	c. 20. n. 8.
Iustin. Mart. Fragm.	—	c. 18. n. 10.

3. Loci quibus alii scriptores usi sunt.

Athenagoras de resurr. c. 8.	—	c. 6. n. 7.
Tertullianus Apol. c. 46.	—	c. 2. n. 3. 4. 5.
— c. Prax. c. 5.	—	c. 5. n. 2.
Clemens Strom. I. c. 14. §. 65.	—	c. 41. n. 27. 28.
— I. c. 16. §. 74 — 76.	—	c. 1. n. 3 ss.
— I. c. 16. §. 79.	—	c. 41. n. 23. 25.
— I. c. 16. §. 80.	—	c. 41. n. 26.
— I. c. 17. §. 87.	—	c. 40. n. 3.
— I. c. 21. §. 101.	—	c. 38. n. 3.
— I. c. 21. §. 102.	—	c. 38. n. 9.
— I. c. 21. §. 102.	—	c. 39. n. 14.
— I. c. 21. §. 103 s.	—	c. 39. n. 15.
— I. c. 21. §. 114.	—	c. 37. n. 5.
— I. c. 21. §. 117.	—	c. 31. n. 20 ss.
— I. c. 21. §. 121.	—	c. 36. n. 11. 12.
— I. c. 21. §. 129.	—	c. 41. n. 31.
— I. c. 21. §. 131.	—	c. 41. n. 14. 17. 18.
Eusebius Praepar. evang. X. c. 11.	—	c. 31. n. 1. c. 36. n. 1.
— Histor. eccl. IV. c. 16.	—	c. 18. n. 10.
—	—	c. 19. n. 4.
— Chron. c. a. m. 4090.	—	c. 31. n. 20.

Addenda et emendanda.

P. 18. n. 4 ad sententiam comp. c. 11: Δούλος ἐάν ᾧ, δουλείαν ὑπομένω. — P. 23. n. 3. v. 8 verbo προπηδᾶν adde: cui mox respondet χωρεῖν atque infra προέρχεσθαι et γεννᾶσθαι. — P. 40. v. 1 p. μυστήρια l. μυστήρια. — P. 48. n. 13. v. 1 p. c. 10 l. supra. — P. 53. v. 10 sq. p. constructionem et universum opus l. machinam et quodvis [in ea] opus. — P. 57. n. 16. v. 10 p. (cf. c. 7. n. 7) l. (cf. c. 7. p. 146. D, σὺν αὐτῷ, coll. n. 7). — P. 77. v. 1 p. igni l. igni aeterno. — Ibid. v. 15 sq. p. quidquam efficiunt l. efficaces sunt. — P. 84. v. 11 p. τὴν l. τήν. — P. 86. v. 13 dele comma post μάλνεται. — P. 93. v. 1 p. convicium l. convilium. — P. 98. v. 11 verba διὰ σχημάτων Maranus perperam interpretatus est „per gestus.“ — P. 115. v. 14 p. hanc l. haec. — P. 135. v. 8 p. pueros l. liberos. — P. 151. v. 10 p. Priopae l. Triopae. — P. 157. v. 1 p. Sybilla l. Sibylla.
